

Tuarascáil

Dréacht- Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe

(Limistéar Cathrach na Gaillimhe,
Baile Átha an Rí, agus Maigh Cuilinn)
Measúnú Straitéiseach
Timpeallachta: Tuarascáil Scóipe

Ár n-uisce a chosaint don todhchaí

Má bhíonn aon cheist agat nó má theastaíonn tuilleadh eolais uait, déan teagmháil linn:

Sonraí Teagmhála

Don Suíomh Gréasáin:
www.water.ie

Twitter:
[@IWCare](https://twitter.com/IWCare)

Uisce Éireann
Straitéis Fuíolluisce na
Gaillimhe, 1 Páirc Ghnó na
Gaillimhe, Bóthar
Uachtarach an Chaisleáin
Nua, An Daingean, Gaillimh
H91 A3EF

Eolas cuntais nó fiosruithe cuntais

9am–5.30pm, Luan–Aoine

Guthán:
0818 778 778 nó **+353 1 707 2827**

ITRS:
1800 378 378 (do dhaoine faoi allaíre)

Fiosruithe soláthair uisce agus cásanna éigeandála

24 uair an chloig, 7 lá na seachtaine

Guthán:
0818 778 778 nó **+353 1 707 2827**

ITRS:
1800 378 378 (do dhaoine faoi allaíre)

Tá an foilseachán seo ar fáil i mBraille, i bhfoirm fuaimne ar dhlúthdhiosca agus i bhformáid téacs mhóir ach é sin a iarraidh trí ghlaoch ar an uimhir: **1800 278 278**.

D'ullmhaigh Ryan Hanley Stantec Joint Venture ('Ryan Hanley Stantec') an tuarascáil seo ar son a chliant a bhfuil a theideal ar an tuarascáil seo ('Cliant') maidir leis an tuarascáil ar a ndéantar cur síos sa tuarascáil seo agus cuirtear san áireamh inti saintreoracha agus riachtanais shainiúla an Chliant. Ullmhaíodh an tuarascáil seo i gcomhréir le ceapachán na seirbhísí gairmiúla faoin a raibh Ryan Hanley Stantec ceaptha ag a Chliant. Níl an tuarascáil seo le húsáid ag aon tríú páirtí agus níor cheart go mbeadh aon tríú páirtí ag brath uirthi (i.e. páirtithe nach iad an Cliant). Ní ghlacann Ryan Hanley Stantec le dualgas ná le freagracht ar bith (lena n-áirítear faillí) in aon pháirtí nach iad an Cliant agus séanann sé gach dliteanas de nádúr ar bith le páirtí ar bith dá shórt maidir leis an tuarascáil seo.

Clár Ábhar

Clár Ábhar	5
1 Réamhrá	11
1.1 Cúlra Uisce Éireann	11
1.2 Aidhm an SFG	11
1.3 Measúnú Straitéiseach Timpeallachta	14
1.4 Scagtha MST	16
1.5 Scóipeáil MST	16
1.6 Measúnú Cuí (MC)	17
1.7 Comhairliúchán	17
1.8 Struchtúr na Tuarascála Scóipe MST	18
2 Forbairt an SFG	20
2.1 Fís agus Cuspóirí SFG	20
2.2 SFG agus Cliarlathas na bPleananna	20
2.3 Páipéar Ceisteanna don SFG	21
2.4 SFG agus na measúnuithe timpeallachta	22
3 Bunlíne Timpeallachta	25
3.1 Réamhrá	25
3.2 Cineálacha Gníomhartha agus Gníomhaíochtaí a bhfuil tionchar ag an SFG orthu	25
3.3 Ábhar MST	28
3.4 Limistéar Staidéir MST	28
3.5 Creat ama MST	28
3.6 Treochtaí Timpeallachta Ardleibhéil ar Fud na hÉireann	28
3.7 Foinsí:	30
3.8 Timpeallacht Uisce	30
3.9 Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Caitheamh Aimsire, agus Sláinte Dhaonna	43
3.10 Athrú Aeráide	49
3.11 Staid Bhonnlíne Bithéagsúlachta, Flóra agus Fána	55
3.12 Sócmhainní Ábhartha	72
3.13 Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	77
3.14 Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	85
3.15 Geolaíocht agus Ithreacha	91
3.16 Caighdeán an Aeir	96
3.17 Torann agus Crith	99
3.18 Éifeachtaí Trasteorann	101
3.19 Achoimre ar Scóip MST	101
3.20 Ábhair MST Idirghaolmhara	104
4 Athbhreithniú ar Pholasaithe, Pleananna agus Cláir	107
4.1 Réamhrá	107
4.2 Príomhthionchair agus idirghníomhuithe	107
4.3 Pleananna Ábhartha de chuid Uisce Éireann	118

5	Modheolaíocht an MST	121
5.1	Réamhrá	121
5.2	Cuspóirí beartaithe don MST	121
5.3	Cur chuige don MST	123
5.4	Measúnú ar Éifeachtaí Suntasacha	125
5.5	Roghanna eile maidir leis an bPlean	127
5.6	Éifeachtaí Carnacha	128
5.7	Measúnú Cuí	130
6	Na Chéad Chéimeanna Eile	131
6.1	Forbairt Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe agus an Measúnú MST	131
6.2	Tuarascáil Timpeallachta an MST	132
A.1	Próiseas Scagtha an MST	133
A.2	An Plean Beartaithe	134
A.3	TÁTAL INFHEIDHMEACHTA	137
A.4	Achoimre ar Thoradh an Scagtha	137
Aguisín B	Reachtaíocht, Pleananna agus Cláir Ábhartha	138

Acrainmneacha agus Giorrúcháin

Téarma	Sainmhíniú	Téarma	Sainmhíniú
MC	Measúnú Cuí	PNGB	Plean Náisiúnta Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht
AQGanna	Treoirínte maidir le Caighdeán an Aeir	PFN	An Plean Forbartha Náisiúnta
CI	Comhbheartas lascaigh	RTN	Ráiteas Tionchair Natura
CFRAM	Measúnú agus Bainistíocht Riosca i gcás Tuilte bunaithe ar Dhobharcheantair	LON	Limistéar Oidhreachta Náisiúnta
POS	An Phríomh-Oifig Staidrimh	FNOA	Fardal Náisiúnta na hOidhreachta Ailtreachta
RTBM	An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara	SPNF	An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra
RCAC	An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide	NUTS	Aicmiú comhchoiteann na n-aonad críche maidir le staidreamh
RTRÁO	An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta	OOP	Oifig na nOibreacha Poiblí
RTPRÁ	An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil	PAHanna	Hidreacarbóin Aramatacha Iltimthriallacha
GEC	An Ghníomhaireacht Eorpach Comhshaoil	PAPanna	Pleananna Gníomhaíochta Conaire
GCC	An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil	LONb	Limistéar Oidhreachta Náisiúnta Beartaithe
CE	Comhphobail Eorpacha	RBMP	Plean Bainistithe Abhantraí
MTT	Measúnú Tionchair Timpeallachta	TSÁ	Taifead Séadchomharthaí agus Áiteanna
ELC	Coinbhinsiún Tírdhreacha Eorpaigh	TDC	Taifead ar Dhéanmhais Chosanta
AE	An tAontas Eorpach	SAC	Limistéar faoi Chaomhnú Speisialta
GCT	Gás Ceaptha Teasa	MST	Measúnú Straitéiseach Timpeallachta
CCG	Ceantar Cathrach na Gaillimhe	TLS	Taifead Láithreán agus Séadchomharthaí
SGÉ	Suirbhé Geolaíoch Éireann	SPA	Limistéar faoi Chosaint Speisialta
SFG	Ceantar Cathrach na Gaillimhe	CTU	An Chreat-Treoir Uisce
IAS	Speicis Choimhthíocha Ionracha	NA	Na Náisiúin Aontaithe

IGH	Oidhreacht Gheolaíoch na hÉireann	UNESCO	Eagraíocht Oideachais, Eolaíochta agus Chultúir na Náisiún Aontaithe
LAWPRO	Clár Uiscí an Údaráis Áitiúil	CTU	An Chreat-Treoir Uisce
LCA	Limistéar Nádúir Tírdhreacha	EDS	An Eagraíocht Dhomhanda Sláinte
MSFD	An Treoir Réime um Straitéis Mhuirí	WSSP	Plean Straitéiseach Seirbhísí Uisce
NAF	Creat Náisiúnta Oiriúnaithe	ICF	Ionad Cóireála Fuíolluisce

Gluais

Téarma Gluaise	Sainmhíniú
Tuarascáil Scagtha MC	An tuarascáil ina gcuirtear faisnéis ar fáil ar phoitéinseal an phlean bheartaithe agus ina ndéantar measúnú ar phoitéinseal an phlean bheartaithe tionchar a imirt ar shuíomhanna Eorpacha laistigh de líonra Natura 2000.
Ráiteas Tionchair Natura	Cáipéis ina ndéantar achoimre ar; thorthaí an MC; ar an gcaoi ar cuireadh san áireamh sa phlean iad; ar an gcúis leis an bplean roghnaithe a phiocadh i bhfianaise na roghanna eile a ndearnadh machnamh orthu agus chun na torthaí suntasacha dóchúla a mhaíomh.
Measúnú Cuí	Measúnú a theastaíonn faoin Treoir maidir le Gnáthóga nuair a d'fhéadfadh tionchar a bheith ag plan nó tionscadal ar shuíomh Eorpach.
Timpeallacht Bhunlíne	Riocht na timpeallachta d'uireasa an Phlean.
Dobharcheantar Toradh carnach	An limistéar iomlán talún a dhraenálann isteach i sruthchúrsa. Na comhéifeachtaí ó roinnt pleananna, clár nó beartas.
Measúnú Straitéiseach Timpeallachta Tuarascáil Timpeallachta	An tuarascáil MST a dhéanann taifead ar thionchar na mbeartas infheistíochta a leagtar amach i bplean.
Speicis ionracha	Speiceas neamhdhúchasach ar bith a fhaigheann lámh in uachtar ar speiceas dúchasach a bheadh díobhálach d'éiceachóras.
Maolú	Cur i bhfeidhm na mbeartas a dheartar chun tionchar tuartha ag plan nó ag tionscadal ar an timpeallacht a laghdú.
Suíomh RAMSAR	Ainmníoch idirnáisiúnta le haghaidh suíomh tábhachtach bogach faoi Choinbhinsiún Ramsar.
Ráiteas Scagtha MST	Achoimre ar scagadh MST lena fháil amach an dteastaíonn MST ón bplean beartaithe.
Tuarascáil Scóipe MST	Leagtar amach sa tuarascáil MST scóip agus cuspóirí an MST.
Ráiteas Cur i bhFeidhm Phost MST	An cháipéis ina sonraítear an chaoi ar tugadh meastacháin timpeallachta isteach sa phlean, an chaoi ar cuireadh an tuarascáil timpeallachta agus na freagraí comhairliúcháin san áireamh, na fáthanna ar roghnaíodh an plan mar a cuireadh i bhfeidhm é i bhfianaise roghanna réasúnta eile a ndearnadh machnamh orthu agus na beartais atá le cur san áireamh chun monatóireacht nó laghdú a dhéanamh ar na héifeachtaí suntasacha dóchúla.
Limistéar faoi Chaomhnú Speisialta	Ainmníocht idirnáisiúnta do ghnáthóga agus/nó do speicis faoin Treoir maidir le Gnáthóga ón Aontas Eorpach.
Limistéar faoi Chosaint Speisialta	Suíomh lena bhfuil tábhacht idirnáisiúnta ag baint i gcás na n-éan, ainmnithe mar a éilíonn Treoir an AE maidir le hÉin.

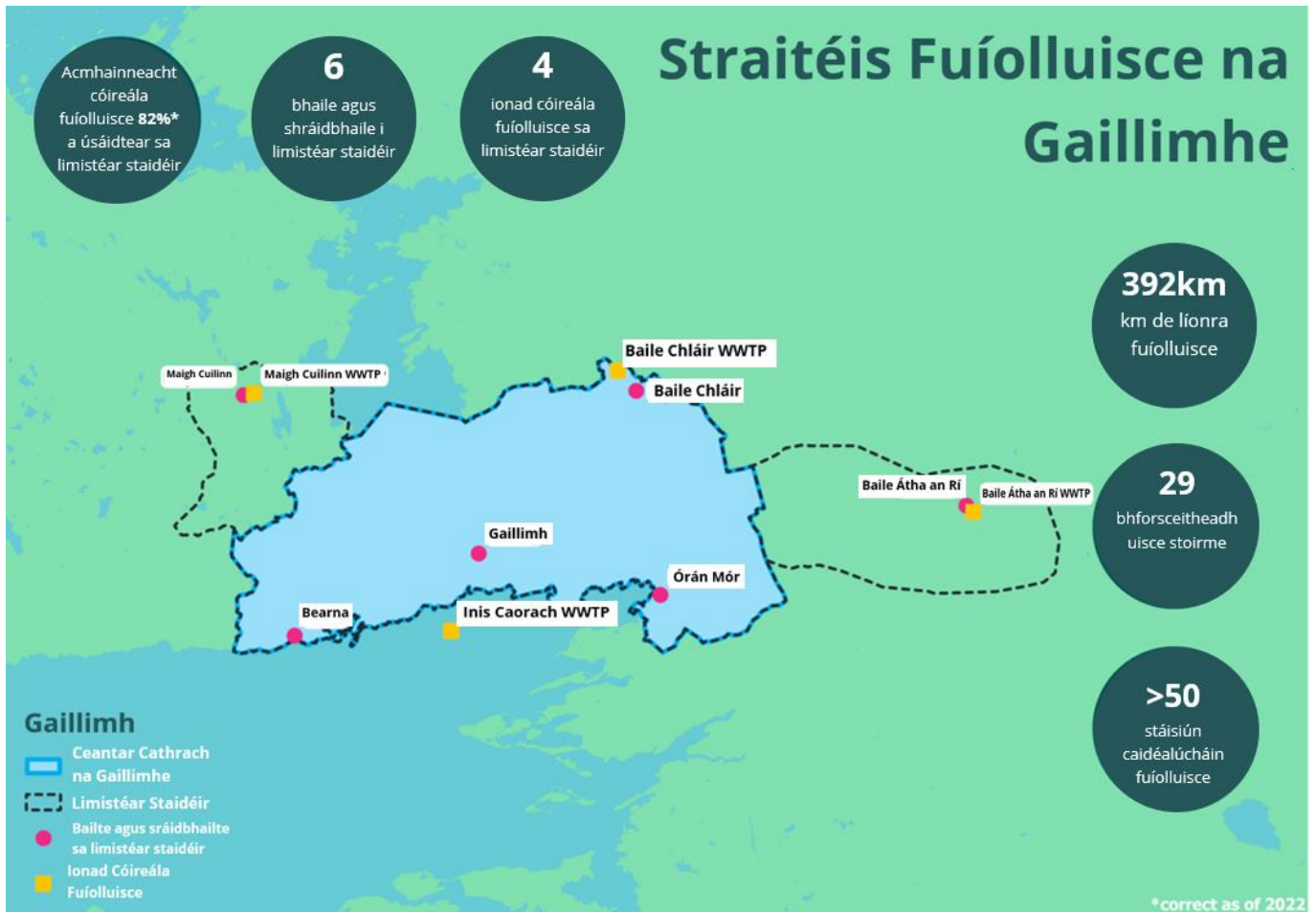
Straitéiseach
An Gníomhaireacht
um Chaomhnú
Comhshaoil

Beartais mhodheolaíochta ar féidir éifeachtaí an phlean a thástáil ina n-aghaidh.

1 Réamhrá

1.1 Cúlra Uisce Éireann

Ar an 1 Eanáir 2014, tríd an Acht um Sheirbhísí Uisce (uimh. 1) 2013, ghlac Uisce Éireann (ar tugadh Irish Water air an t-am sin) freagracht reachtúil as soláthar na seirbhísí uisce phoiblí agus as bainistíocht na hinfheistíochta uisce agus an fhuíolluisce. Tá sé de fhreagracht ar Uisce Éireann a chinntiú go bhfaigheann a chuid custaiméirí ar fad (teaghlaigh agus gnólachtaí) soláthar uisce atá sábháilte agus ar féidir brath air, agus go mbailítear a bhfuíolluisce, go ndéantar é a chóireáil mar is cuí agus go gcuirtear ar ais sa timpeallacht é. Léirítear i **bhFíor 1.1.1** roinnt eochairfhíoras maidir le seirbhísí agus infreastruchtúr fuíolluisce Uisce Éireann sa limistéar staidéir le haghaidh Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe (SFG).

Fíor 1.1.1 Staitisticí Uisce Éireann

Tá fíis ag Uisce Éireann go mbainfeadh amach an méid a leanas: ***‘Éire inbhuanaithe, áit a mbíonn meas ar uisce agus ina dtugtar cosaint dó, ar mhaithe leis an domhan agus na daoine go léir a mhaireann air.’***

1.2 Aidhm an SFG

Is é aidhm an SFG chun tuarascáil a chur ar fáil ina sainithneofar straitéisí agus tionscadail draenála inbhuanaithe don limistéar staidéir go fad agus go gearrthéarmach. Cuimsítear leis an limistéar staidéir – Ceantar Cathrach na Gaillimhe, Baile Átha an Rí, Baile Chláir agus Maigh Cuilinn (**Fíor 1.2.1**). Déanfar staidéar sa tionscadal SFG seo freisin ar thoilleadh sócmhainní Uisce Éireann mar thoradh ar an méadú atá tagtha ar ualaí breise atá ag teacht chun cinn ó thaobh amuigh den limistéar staidéir i gcásanna amach anseo.

Tá an limistéar staidéir clúdaithe ag trí dhobharcheantar darb ainm Cuan na Gaillimhe Thuaidh (cód GCC 31), Loch Coirib (cód GCC 30) agus Cuan na Gaillimhe Theas Thoir (cód GCC 29) agus cuimsítear leis ceithre Ionad Cóireála Fuíolluisce (ICFanna) de chuid Uisce Éireann, is iad sin ICF Inis Caorach (a fheastalaíonn ar Chathair na Gaillimhe agus ar an gceantar máguaird), ICF Bhaile Átha an Rí, ICF Mhaigh Cuilinn agus ICF Bhaile Chláir. Déantar draenáil an fhuíolluisce laistigh den limistéar staidéir trí mheascán de chórais bhréanuisce agus comhchórais séarachais le cineálacha éagsúla córas cóireála agus sceite chuig réimse limistéar uisce.

Is mórcheantar cathrach réigiúnach é limistéar Mhórcheantar na Gaillimhe, agus tá sé sainaitheanta mar é sa Chreat Náisiúnta Pleanála agus sa Straitéis Réigiúnach Spásúil agus Eacnamaíochta (RSES) 2020-2032 chun dul chun cinn eacnamaíoch, timpeallachta agus sóisialta fadtréimhse a chinntiú. Chomh maith leis sin, ó bhí 2002 ann, d'fhág rath Mhórcheantar na Gaillimhe faoin Straitéis Spáis Náisiúnta gur tháinig méadú mór suntasach ar chathair na Gaillimhe agus ar na limistéir máguaird. Mar thoradh ar an méadú seo, tugtar dúshlán infreastruchtúr draenála fuíolluisce chun cos a choinneáil leis an bhfás seo agus ar an éileamh méadaithe ar thalamh a seirbhísíodh le déanamh le haghaidh tithíochta, forbairt tráchtála agus le haghaidh tionsclaíochta.

Is follas go bhfuil gá le measúnú draenála iomlánaíoch agus le straitéis draenála le haghaidh mhórcheantar na Gaillimhe ó na réamh-mheastacháin mhóra fáis sa cheantar, ó na dúshláin comhlíonta ó chuid de na hionaid chóireála fuíolluisce (ICF) agus ó na líonraí séarachais i Mórcheantar na Gaillimhe, agus na riachtanais toillte cóireála fuíolluisce chun freastal ar ualaí fuíolluisce faoi láthair agus ar ualaí fuíolluisce a bheidh ann amach anseo agus chun aghaidh a thabhairt ar na brúnna a bhaineann le caighdeán na n-uisce a dtéann an fuíolluisce iontu.

Fíor 1.2.1: Limistéar Staidéir SFG

Shainithin Uisce Éireann an gá le cur chuige straitéiseach maidir le measúnacht na gcóras fuíolluisce le haghaidh limistéar staidéir SFG bunaithe ar an méadú atá tagtha ar an daonra a sainithníodh thuas, agus bunaithe ar dhúshláin chomhlíonta reatha agus ar dhúshláin chomhlíonta a bhfuiltear ag súil leo ag roinnt ionaid chóireála fuíolluisce agus líonraí séarachais, riachtanais toillte cóireála fuíolluisce chun aghaidh a thabhairt ar ualaí limistéir staidéir SFG reatha agus ar ualaí limistéir staidéir SFG amach anseo agus brúnna

bainteacha ar na huiscí a dtéann an fuíolluisce iontu ó sceitheadh fuíolluisce laistigh de limistéar staidéir SFG. Is féidir achoimre a dhéanamh ar na dúshláin atá roimh limistéar staidéir an SFG mar seo a leanas:

- Tionchar ar chórais fuíolluisce mar thoradh ar fhás tapa;
- Dúshláin maidir le neamhchomhlíonadh a bhaineann leis na hIonaid Chóireála Fuíolluisce atá ann faoi láthair (ICF) agus a bhaineann leis na líonraí séarachais;
- Brú ar thuilleadh cóireála fuíolluisce suiteáilte;
- Meathlúchán na n-uiscí a dtéann an fuíolluisce iontu.
- Tionchar na Rialachán Cóireála Fuíolluisce Uirbeach athbhreithnithe (UWWTR) maidir le córais fuíolluisce reatha; agus
- Athrú Aeráide.

Teastaíonn cur chuige straitéiseach maidir le pleanáil córas chun córas fuíolluisce inbhuanaithe, comhtháite le haghaidh limistéar staidéir SFG a sheachadadh, lena gcuimsítear riachtanais na bpáirtithe leasmhara, a thacaíonn le fás geilleagrach, a chuireann an t-athrú aeráide san áireamh agus a fhreastalaíonn ar éileamh an daonra atá ag méadú. Caithfidh réiteach bainistíochta fuíolluisce inbhuanaithe a bheith i gcomhréir le hoibleagáidí reachtúla agus le spreagthaí rialála atá deartha chun freastal ar chuspóirí timpeallachta náisiúnta agus idirnáisiúnta araon mar shampla, an Chreat-treoir Uisce (CTU) agus Treoracha um Chóireáil Fuíolluisce Uirbigh (UWWTD), agus na cuspóirí atá ceaptha aghaidh a thabhairt ar thionchar an athraithe aeráide. Caithfear caighdeán agus athléimneacht an chórais uisce in Éirinn a chaomhnú i bhfianaise na ndúshlán agus na mbrúnna a thagann chun cinn de bharr rudaí amhail fás tapa i mórionaid uirbeacha ar nós Gaillimh agus amhail an méadú atá tagtha ar thalamh nua seirbhísithe le haghaidh tithíochta, forbairtí tráchtála agus le haghaidh tionsclaíochta. Fágann an éiginnteacht a bhaineann leis an méid is dóchúla a éireoidh den domhan de bharr an athraithe aeráide go bhfuil sé riachtanach seasamh siar ar an gcéad dul síos chun cur chuige measúnachta uile-chórais a chur i bhfeidhm.

Tá an SFG faoi réir na Treorach ón gComhairle Treoir an Mheasúnaithe Straitéisigh Timpeallachta (Treoir MST)

2001/42/CE, an Treoir maidir le hÉin (Treoir ón gComhairle 2009/147/CE) agus Treoir maidir le Gnáthóga (Treoir ón gComhairle 92/43/CEE). Tá an doiciméad mar chuid de na ceanglais a chomhlíonadh faoin Treoir MST agus mínítear ann an chaoi a mbaineann siad le ceanglais na dTreoracha maidir le hÉin agus Gnáthóga sna codanna thíos.

1.3 Measúnú Straitéiseach Timpeallachta

Leagtar amach próiseas sa Treoir MST (2001/42/CE) le haghaidh measúnú timpeallachta do na pleananna agus do na cláir agus tá sé mar aidhm ann cosaint timpeallachta ardleibhéil a chur ar fáil agus forbairt inbhuanaithe a chur chun cinn. Leagtar amach ann ceanglais ar leith maidir leis an Treoir maidir le Gnáthóga (92/43/CEE) agus an Treoir maidir le hÉin (2009/42/CE).

Cuirtear Treoir MST i bhfeidhm in Éirinn trí na Comhphobail Eorpacha (CE) (Measúnú Timpeallachta ar Phleananna agus ar Chláir ar Leith) Rialacháin 2004, arna leasú le Rialacháin CE 2011 (Measúnú Timpeallachta ar Phleananna agus ar Chláir ar Leith) (nó ‘Rialacháin MST’ mar is fearr aithne orthu). Faoi na rialacháin seo, tá pleananna cáilíochta amhail an SFG ag teastáil le bheith faoi réir scagadh MST mar an chéad chéim lena fháil amach an bhfuil MST riachtanach. Rinneadh athbhreithniú scagtha i ndiaidh treoraíocht scagtha GCC 2021 agus dheimhnigh sé sin go bhfuil MST riachtanach ag teastáil le haghaidh SFG (féach **Aguisín A**). Cuimsítear leis na céimeanna ina dhiaidh sin, scóipeáil, measúnacht, comhairliúchán poiblí agus monatóireacht. Is í an chéim reatha ná scóipeáil.

Is é an aidhm ná go mba cheart go mbeadh tionchar ag próiseas MST ar an bplean agus go gcuirfeadh sé feabhas air. Cuimsítear leis an bpróiseas measúnú a dhéanamh ar an tionchar suntasach is dócha a bheith ag cur i bhfeidhm an phlean ar an timpeallacht agus machnamh a dhéanamh ar roghanna réasúnta eile chun cuspóirí an phlean a bhaint amach. Cuimsítear leis an measúnú torthaí measctha agus carnacha an phlean ina iomláine chomh maith le pleananna agus cláir eile. Leagadh amach sna Rialacháin MST ceanglais ar leith le haghaidh comhairliúchán le hÚdaráis Timpeallachta (liostaithe i **gCuid 1.7**) mar aon le húdaráis timpeallachta trasteorann (más ábhartha) ag an gcéim scóipe agus le aghaidh comhairliúchán poiblí ar an dréachtphlean agus ar an Tuarascáil Timpeallachta MST (féach **Tábla 1.1.1**) thíos maidir leis na céimeanna chun an SFG i dteannta leis na measúnuithe). Ní mór an Tuarascáil Timpeallachta MST agus na freagraí comhairliúcháin a chur san áireamh freisin chun an plean a chur i gcrích agus ar mhaithe le monatóireacht ar an gcur i bhfeidhm.

Tábla 1.1.1 Céimeanna agus comhairliúcháin oibre le linn fhorbairt an SFG

Céim	Pleananna/Tuarascálacha	Comhairliúchán
1	Páipéar Ceisteanna, Tuarascáil Scóipe MST, Tuarascáil Scagtha MC	Comhairliúchán na bpríomhpháirtithe leasmhara lena n-áirítear údaráis timpeallachta agus, nuair is ábhartha, údaráis timpeallachta trasteorann
2	Dréacht de SFG, Tuarascáil Timpeallachta MST, Ráiteas Tionchair Natura	Comhairliúchán poiblí lena n-áirítear údaráis príomhpháirtithe leasmhara agus timpeallachta thuasluaite
3	SFG Deiridh, Ráiteas MST, Iarthéacs le Ráiteas Tionchair Natura (más riachtanach) agus Cinntiú MC	Pleananna/ Tuarascálacha nuashonraithe chun aghaidh a thabhairt ar aiseolas comhairliúcháin

Faoi Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Gnáthóga Éan agus Nádúrtha), 2011 arna leasú (‘Rialacháin nGnáthóg’)

tá ceanglas ann, faoi rialachán 42, do na húdaráis phoiblí ar fad scagadh a dhéanamh le haghaidh Measúnú Cuí (MC). Is ionann scagadh MC agus réamh-mheasúnú lena fháil amach an bhféadfadh tionchar mór a bheith ag plean nó ag tionscadal, leo féin nó le pleananna nó tionscadail eile, ar shuíomh Eorpach i bhfianaise cuspóirí caomhnaithe an tsuímh. Má chinntear sa scagadh nach féidir tionchar mór dóchúil a chur as an áireamh, caithfidh Uisce Éireann a chinneadh go bhfuil MC ag teastáil más ea. Má theastaíonn MC, ní mór d’Uisce Éireann Ráiteas Tionchair Natura a ullmhú (RTN), agus is tuarascáil é sin lena gcuimsítear scrúdú eolaíoch ar phlean nó ar thionscadal leis féin, nó mar chuid de phleananna nó de thionscadail eile, i

bhfianaise cuspóirí caomhnaithe an tsuímh nó na suíomhanna, agus aon eolas eile a theastaíonn chun an MC a chur i gcrích. Forbrófar an SFG, MST agus AA/RTN ag an am céanna trí phróiseas atriallach.

Tugtar faoi MST mar phróiseas cheithre chéim (sonraithe i **dTábla 1.2.1**).

Tábla 1.2.1 Céimeanna an MST

Céim	Cuspóir agus Riachtanais	Aschur
Céim 1: Scagadh	Sula gcuirtear tús le próiseas MST, déantar ‘scagadh’ mar chuid de phlean nó mar chuid de chlár lena fháil amach an dteastaíonn MST uaidh (agus má tá MST le déanamh ar bhonn deonach).	Ráiteas Scagtha MST – Chinn Uisce Éireann (mar údarás na freagrachta) go ndéanfaí MST le haghaidh an SFG (féach Aguisín A)
Céim 2: Scóipeáil Céim MST Reatha	Trí mhachnamh ar chomhthéacs agus ar chuspóirí an MST, soláthraítear eolas maidir le sonraí bunlíne, sainaithnítear saincheisteanna agus treocheartaí timpeallachta ábhartha, agus sainmhínítear paraiméadair de scóip an MST ar mhaithe le comhairliúchán.	Tuarascáil Scóipe MST – an tuarascáil seo.
Céim 3: Sainaithint, Réamh-Mheas, Meastóireacht agus Maolú Éifeachtaí Carnacha	Déantar sainaithint agus meastóireacht an tionchair mhór dhóchúil, laistigh den chomhthéacs agus de na paraiméadair a sainaithníodh ag an gCéim Scóipe, lena n-áirítear machnamh ar roghanna eile agus ar chinneadh na mbeartas chun an tionchar iarmharach a mhaolú agus chun monatóireacht a dhéanamh ar an tionchar sin.	Tuarascáil Timpeallachta MST.
Céim 4: Comhairliúchán, Athbhreithniú agus Tar Éis an Chur i bhFeidhm	Comhairliúchán le comhairlithe reachtúla agus leis an bpobal. D’fhéadfadh go mbeadh athruithe ar an SFG ag teastáil lena aghaidh sin i bhfianaise na bhfreagraí. Ráiteas maidir leis an gcaoi a raibh tionchar ag an MST agus ag an bpróiseas comhairliúcháin ar an SFG deiridh. Caithfidh plean monatóireachta timpeallachta a bheith san áireamh leis an ráiteas – is í an fheidhm atá leis ná chun aiseolas chur ar fáil maidir leis an tionchar atá aige ar chúrsaí timpeallacht. Bheidh sé sin ina chabhair freisin i gcás aon athbhreithniú/measúnú ar an SFG agus ar an MST.	Ráiteas MST. Cur i bhfeidhm an cháir monatóireachta.

1.4 Scagtha MST

Céim 1 den phróiseas MST agus scagadh MST. Tá sé sin bunaithe ar rialacháin MST (I.R.435 de 2004) ceanglais Cuid 9 (1) (a), ina luaitear go ndéanfar measúnú timpeallachta do gach plean agus do gach clár:

"atá faoi réir le haghaidh talmhaíochta, foraoiseachta, iascaigh, fuinnimh, tionsclaíochta, iompraíochta, bainistíocht dramhaíola, bainistíocht uisce, teileachumarsáide, turasóireachta, agus a leagann amach an ceart le haghaidh toiliú forbartha toidhcháioch na dtionscadal atá liostaithe sna hAguisíní I agus II leis an Measúnachta Tionchair Timpeallachta."

Rinneadh scagadh ar an SFG ar aon dul le Treoir don Dea-Chleachtas de chuid na Gníomhaireachta um Chaomhnú Comhshaoil maidir le Scagadh MST¹ arna foilsiú i mí na Nollag 2021. Cinneadh sa scagadh gur cineál plean bainistithe uisce é an SFG ina leagtar amach creat ginearálta ag a bhfuil tionchar ar thoiliú forbartha amach anseo maidir le tionscadail ábhartha a sainaitníodh ó na pleananna sin, a bhféadfadh MTT a bheith ag teastáil uathu. Chinn Uisce Éireann mar údarás inniúil, go bhfuil MST ag teastáil bunaithe ar thástálacha ábharthachta treoraíochta scagtha 2021 GCC.

Mar sin, tá Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe le bheith faoi réir an MST de réir na rialachán. Cuirtear Ráiteas Scagtha MST ar fáil in **Aguisín A** den tuarascáil seo.

1.5 Scóipeáil MST

Is ionann an Tuarascáil Scóipe MST agus aschur Chéim 2 de phróiseas MST ina bhfuil ceithre chéim. Tá sé mar aidhm sa phróiseas MST:

- Achoimre a dhéanamh ar a bhfuil an plean ceaptha a chlúdach agus an chaoi a bhfuil an dréachtphlean le forbairt;
- Achoimre a dhéanamh ar an mbunlíne timpeallachta reatha – cur síos a dhéanamh ar na gnéithe timpeallachta den limistéar staidéir agus buntuisicint ar na saincheisteanna tábhachtacha a bhaineann leis an SFG a chur i láthair;
- Athbhreithniú a dhéanamh ar reachtaíocht, ar bheartais, ar pholasaithe agus ar phleananna – an tionchar seachtrach féideartha ar an SFG agus ar an timpeallacht ina bhfuil sé le bheith ann a leagan amach trí athbhreithniú ar reachtaíocht, ar bheartais agus ar phleananna;
- Creat le haghaidh Cuspóirí Timpeallachta Straitéiseacha (SEOnna) a mholadh agus dréacht de mhodheolaíocht MST a leagan amach, lena n-áirítear an chaoi a sainaitníonn na cineálacha cur chuige eile don SFG a ndéanfar machnamh orthu, pleananna agus cláir idirghaolmhara fhéideartha a leagan amach, agus an chaoi a dtabharfar aghaidh ar torthaí carnacha a leagan amach;
- An Tuarascáil Scóipe a chur ar fáil le haghaidh comhairliúcháin agus aiseolas ó pháirtithe leasmhara maidir leis an gcur chuige beartaithe a sheoladh chuig MST agus SFG.

Déanfaidh próiseas scóipe MST eolas do mheasúnú agus d'fhorbairt an SFG (Céim 3 den phróiseas MST). Beidh an Tuarascáil Timpeallachta MST mar phríomh-aschur doiciméadaithe de Chéim 3 den phróiseas MST. Cuirfidh an Tuarascáil Timpeallachta MST eolas ar fáil maidir leis an MST agus maidir leis na saincheisteanna timpeallachta dóchúla a bhaineann le cur i bhfeidhm an SFG ina iomláine, agus laistigh de gach contae atá faoi réir an plean.

Is é an réamheolas bunlíne a sainaitníodh agus a ndearnadh cur síos air laistigh den tuarascáil seo a dhéanann eolas don scóipeáil. Iarrtar ar na páirtithe leasmhara a dtuairimí a chur in iúl maidir le haon eolas a

¹An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2021. Dea-chleachtas Scagtha MST 2021. Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/assessment/strategic-environmental-assessment/sea-screening-good-practice2021.php>

d'fhéadfadh a bheith ábhartha don chéad chéim eile den MST. Déanfar cuntas d'aon bhearna sna sonraí ábhartha i gCéim 3 den MST (Tuarascáil Timpeallachta MST) mar aon leis na réimsí éiginnteachta don mheasúnú.

1.6 Measúnú Cuí (MC)

Mar aon le comhlíonadh na Treorach MST, ní mór d'ullmhúchán agus do chur i bhfeidhm SFG ceanglais na Treorach maidir le hÉin agus ceanglais na Treorach maidir le Gnáthóga ón Aontas Eorpach a chomhlíonadh.

Éilíonn an Treoir maidir le Gnáthóga, más rud é gur dócha go bhfuil tionchar suntasach ag plean, beartas nó clár ar shuíomh Eorpach amháin nó níos mó (is é sin, Limistéar faoi Chaomhnú Speisialta (SAC) nó Limistéar faoi Chosaint Speisialta (SPA), a dtugtar Lónra "Natura 2000" air freisin), leis féin nó i dteannta le scéimeanna, pleananna nó le tionscadail eile, ní mór dó a bheith faoi réir MC.

Is é Uisce Éireann an 't-údarás poiblí' ábhartha mar a shainithnítear sna Rialacháin Thrasuite (Éin CE agus Gnáthóga Nádúrtha) 2011. Tugadh faoi scagadh MC tosaigh don SFG lena fháil amach an dócha go mbeidh tionchar suntasach díobhálach aige ar shuíomh Natura 2000, bíodh sé sin leis féin nó i dteannta le pleananna nó tionscadail eile.

Bunaithe ar an eolas atá ar fáil faoi láthair, tháinig an scagadh MC ar chonclúid go mbeidh rioscaí ag baint le tionscadal SFG, agus ceaptar gur dócha go mbeidh tionchar suntasach ag cuid acu ar gach ceann de na suíomhanna ainmnithe Eorpacha a ndearnadh measúnú orthu gan aon mhaolú. De réir an phrionsabail réamh-airigh (an Coimisiún Eorpach, 2000), agus de bharr nach bhfuil tionchar oibríochtúil an phlean ag céim na roghanna, déantar 'scagadh' ar na 106 suíomh ar fad lena measúnú tuilleadh. Cuirfear é seo i láthair i Ráiteas Tionchair Natura (NIS) chun bonn eolais iomlán a chur faoi chinneadh an AA atá le déanamh ag Uisce Éireann.

Tá forluí áirithe idir ceanglais MST agus MC agus, de réir dea-chleachtais, tá cur chuige comhtháite in úsáid idir forbairt an SFG, MST agus MC, cosúil le sonraí bonnlíne a roinnt, measúnú comhtháite ar na héifeachtaí éiceolaíocha a d'fhéadfadh a bheith ag SFG ar shuíomhanna Eorpacha, agus soiléiriú maidir le tuilleadh gnéithe teicniúla de SFG. I dteannta a chéile múnlóidh na próisis seo forbairt SFG. Cuirfidh an MST torthaí an MC san áireamh maidir le tionchar agus maolú féideartha a bhaineann le suíomhanna Nature 2000 agus clúdóidh sé gnéithe de bhithéagsúlacht, de ghnáthóga agus speicis nach bhfuil le clúdach san MC.

1.7 Comhairliúchán

Forbrófar an SFG tar éis dhá chéim chomhairliúcháin.

Déanfar comhairliúchán reachtúil tosaigh ar an Tuarascáil Scóipe MST, ar an Tuarascáil Scagtha MC agus ar Pháipéar Ceisteanna. Cuimseofar leis an gcéad chomhairliúchán comhairliúchán agus rannpháirtíocht phoiblí le príomhpháirtithe leasmhara reachtúla agus rialúcháin.

De réir Airteagal 9 (5) de Rialacháin MST (I.R. Uimh. 435 de 2004) eiseofar an Tuarascáil Scóipe MST seo do na Gníomhaireachtaí Comhshaoil reachtúla seo a leanas lena n-athbhreithniú agus le tráchtairacht a dhéanamh orthu:

- An Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC);
- Agus an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara (RTBM);
- An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta (RTRÁO) lena n-áirítear Aonad Úsáidí Forbartha; agus
- An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide (DECC). Chomh maith leis sin, foilseofar cóip den Tuarascáil Scóipe MST ar líne.

Déanfar aiseolas a fhaightear ó Thuarascáil Scóipeála MST agus ó Thuarascáil Scagtha MST a athbhreithniú agus a chur san áireamh nuair a bhíonn na dréachtleaganacha de SFG, Tuarascáil Timpeallachta MST agus RTN á n-ullmhú. Déanfar achoimre ar na saincheisteanna a tugadh chun solais ar na freagraí a tugadh orthu i dTuarascáil Timpeallachta MST.

Mar chuid den dara céim den chomhairliúchán, eagróidh Uisce Éireann comhairliúchán poiblí maidir leis an dréachtleagan den SFG i dteannta le Tuarascáil Timpeallachta MST agus RTN (próiseas MC) in 2025.

Ullmhaíodh na príomhcheisteanna seo a leanas chun treoir a thabhairt do chomhairlithe agus do pháirtithe leasmhara chun aighneacht a dhéanamh maidir leis an Tuarascáil Scóipe MST seo agus athluaitear iad faoi na codanna ábhartha ar fud na tuarascála.

Ach, níl do fhreagra agus do ráitis teoranta do fhreagraí a thabhairt ar na ceisteanna seo.

Ceisteanna Scóipe MST:

1. An bhfuil aon mholtaí agat ar mhaith leat go ndéanfadh Uisce Éireann machnamh orthu agus an SFG á ullmhú?
2. An bhfuil aon rud ba mhaith leat a chur in iúl i dtaobh an chur chuige maidir le Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (MST an SFG)?
3. Leagtar amach coinníollacha timpeallachta bunlíne reatha i gCuid 3 mar aon le treohtaí amach anseo. Déantar achoimre ar na príomhúdair mhachnaimh le haghaidh measúnú timpeallachta le haghaidh an SFG agus ar scóip bheartaithe an mheasúnaithe i gCuid 3.20. An bhfuil aon rud ba mhaith leat a chur in iúl ina leith sin?
4. An bhfuil aon phlean, beartas agus clár eile nár sainaitníodh i gCuid 4 nó in Aguisín B ar cheart machnamh a dhéanamh orthu?
5. An bhfuil aon rud ba mhaith leat a chur in iúl maidir le cur chuige MST chun machnamh a dhéanamh ar roghanna eile maidir le pleananna ag an gcéim seo? Má tá, déan plé orthu agus cuir moltaí sonracha ar fail do na hathruithe más féidir.
6. An bhfuil aon phlean eile nó aon phlean ar leith nó aon chlár a cheapann tú ar cheart machnamh a dhéanamh orthu laistigh de mheasúnú tionchair carnach?
7. Cén chaoi ba mhaith leat a ndéanfadh Uisce Éireann teagmháil leat de réir mar a fhorbraítear an SFG?

Rachfar i gcomhairle leis na húdaráis/leis na comhairlithe sin arís ag Céim 3 – Tuarascáil Timpeallachta MST mar a éilítear faoi Rialacháin MST.

1.8 Struchtúr na Tuarascála Scóipe MST

Eagraítear an Tuarascáil Scóipe MST mar seo a leanas:

Cuid 2 Forbairt SFG – Leagtar amach sa chuid seo scóip bheartaithe SFG agus an chaoi a bhfuil an próiseas MST agus an próiseas MC comhtháite leis an bhforbairt seo.

Cuid 3 Bunlíne Réamhchéime agus Príomh-shaincheisteanna – Déantar cur síos ar an timpeallacht bunlíne reatha mar aon le príomh-bhrúnna agus príomhthreohtaí chun príomhúdair mhachnaimh a shainithint atá ábhartha chun measúnú a dhéanamh ar thionchar tairbheach agus díobhálach ó SFG agus chun machnamh a dhéanamh ar fhorbairt dhóchúil na timpeallachta bunlíne reatha gan SFG a bheith i bhfeidhm. Leagtar amach scóip na n-ábhar agus príomhghnéithe le clúdach sa MST. Úsáidfear eolas na timpeallachta bunlíne

don MST agus cuirfear san áireamh é mar chuid den Tuarascáil Timpeallachta MST sa chéad chéim eile de phróiseas MST.

Cuid 4 Athbhreithniú ar Chúrsaí Polaitíochta, ar Phleananna agus ar Chláir – Achoimre ar phríomh-bheartais ábhartha agus ar phleananna a bhfuil; machnamh le déanamh orthu agus tagairt d’athbhreithniú cuimsitheach a dhéanann eolas d’fhorbairt na gcuipóirí MST agus do chur chuige an MST. Clúdóidh an chuid seo na beartais, pleananna agus cláir náisiúnta agus réigiúnacha a gcaithfear machnamh a dhéanamh orthu i bhforbairt agus i measúnú an SFG. Déantar achoimre ar phríomh-phleananna agus ar chláir ábhartha de chuid Uisce Éireann atá i bhfeidhm freisin.

Cuid 5 Modheolaíocht MST – Cuirtear dréachtmhodheolaíocht ar fáil sa chuid seo don MST, lena n-áirítear cuipóirí an MST, atá le húsáid i MST an SFG. Leagtar amach an cur chuige maidir le measúnú a dhéanamh ar chineálacha cur chuige eile agus ar thionchar carnach freisin.

Cuid 6 Na Chéad Chéimeanna Eile – Sainithnítear sa chuid seo an méid a tharlaíonn ina dhiaidh sin sa phróiseas MST tar éis an chomhairliúcháin ar an Tuarascáil Scóipe MST.

2 Forbairt an SFG

2.1 Fís agus Cuspóirí SFG

Seachadfaidh an SFG straitéis bainistithe fuíolluisce inbhuanaithe a thabharfaidh aghaidh ar riachtanais an infreastruchtúir fuíolluisce, a chuirfidh roghanna fuíolluisce ar fáil atá straitéiseach agus inbhuanaithe is féidir a bhaint amach, rud a fhágfaidh go mbeidh feidhmíocht fheabhsaithe ann ina hiomláine a chuirfidh toilleadh ar fáil chun freastal ar an éileamh ar an uisce agus chun tacú le fás geilleagrach le haghaidh láthair staidéir SFG.

Áirítear ar phríomhchuspóirí SFG:

- Straitéis draenála fuíolluisce inbhuanaithe a fhorbairt do Cheantar Staidéir Cathrach na Gaillimhe a bheidh comhsheasmhach le Creat-Treoir Uisce an AE agus leis na Rialacháin maidir le Cóireáil Fuíolluisce Uirbigh.
- Chun cur síos a dhéanamh ar na ceanglais a bhaineann le draenáil agus le cóireáil fuíolluisce atá in ann freastal ar éilimh cheantar an staidéir i gcomhthéacs na bPleananna Forbartha reatha, an Creat Náisiúnta Pleanála, RSES 2020 – 2032 don Cheantar sa Tuaisceart agus san Iarthar agus phoitéinseal forbartha fhadtarmaí an cheantair suas go dtí 2080.
- Sainaitheant na réiteach malartacha do bhainistiú éifeachtach fuíolluisce chun an timpeallacht a chosaint agus a fheabhsú, chun tacú le fás sóisialta agus eacnamaíoch a bheidh ailínithe le Plean Straitéiseach Sheirbhísí Uisce Éireann (PSSU) agus pleananna agus straitéisí Uisce Éireann eile lena n-áirítear an Plean Bainistíochta Sloda Fuíolluisce Náisiúnta (NWWSP) agus an Plean Acmhainní Uisce Réigiúnach (RWRP) Tuaisceart – Iarthar.
- Measúnú na réiteach malartach agus na réitigh draenála fuíolluisce is fearr a shainaitheant ag féachaint do chostas saolré agus d'fheidhmíocht chomhshaoil.
- Sainaitheant na dtionscadal aonair chun moltaí SFG a chur chun feidhme, agus chun tosaíocht a thabhairt do thionscadail cur chun feidhme dá leithéid.
- Chun straitéis inoiriúnaithe a fhorbairt ina bhfuiltear ag súil go mbeidh torthaí a bhfuiltear ag súil leo nasctha le tionchair luaineacha cosúil leis an athrú aeráide agus le hathrú daonra.

2.2 SFG agus Cliarlathas na bPleananna

2.2.1 Cliarlathas na bPleananna

Is ionann an **Chreat-treoir Uisce (CTU)** agus an Treoir uileghabhálach a bhaineann le beartais uisce san AE. Faoin treoir seo, tá roinnt pleananna leibhéal náisiúnta arna dtáirgeadh ag Uisce Éireann chun creat a chur ar fáil le haghaidh seirbhísí bainistithe fuíolluisce ar fud na hÉireann (**Fíor 2.2.1**) mar atá leagtha amach thíos:

Cuirtear creat ar fáil i **Ráiteas Beartais Seirbhísí Uisce (WSPS)** ina gcomhaontaítear ár bpleananna maoinithe agus infheistíochta. Leagtar amach ann tosaíochtaí an Rialtais maidir le soláthar na seirbhísí uisce le linn an Phlean Maoinithe Straitéiseach a bheith ar bun².

Leagtar amach sa **Phlean Straitéiseach Seirbhísí Uisce (WSSP)**³ ár gcuspóirí go ceann 25 bliain tar éis don Aire an plean a fhaomhadh, agus an chaoi a mbainfidh Uisce Éireann na cuspóirí céanna amach. Tá nuashonrú á dhéanamh ar an bplean faoi láthair agus cuirfear an plean nua atá ag teacht chun cinn san áireamh i bhforbairt an SFG⁴.

² Uisce Éireann. 2019. Plean Maoinithe Straitéiseach 2019-2024. Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.water.ie/planningsites/greater-dublin-drainage/docs/oral-hearing/Strategic-Funding-Plan.pdf>

³ Uisce Éireann. 2015. Plean Straitéiseach Seirbhísí Uisce 2015-2040. Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: [WSSP_Final.pdf \(water.ie\)](https://www.water.ie/WSSP_Final.pdf)

⁴ Tá WSSP 2025-2050 á ullmhú faoi láthair agus tá dréacht de le foilsiú le haghaidh comhairliúcháin in 2024

Leagtar amach sa **Phlean Maoinithe Straitéiseach** (SFP)² na socruithe atá sé mar aidhm ag Uisce Éireann a dhéanamh agus na bearta atá sé de rún ag Uisce Éireann a sheachadadh thar thréimhse cúig bliana chun cuspóirí an SFG a chur i bhfeidhm. Is é an tAire Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta a fhaomhann an SFP. Clúdaíonn an SFP reatha, an tréimhse ó 2019 go dtí 2024.

Cé go leagann an SFP amach leibhéal pleanáilte an chaiteachais oibríochta agus chaipitiúil le linn na tréimhse sin, an té a dhéanann cinneadh maidir leis an gcaiteachas caipitiúil oibríochta ceadaithe i ndáiríre ná an rialtóir eacnamaíochta, an Coimisiún um Rialáil Fóntais tríd an **bpróiseas rialála eacnamaíochta**.

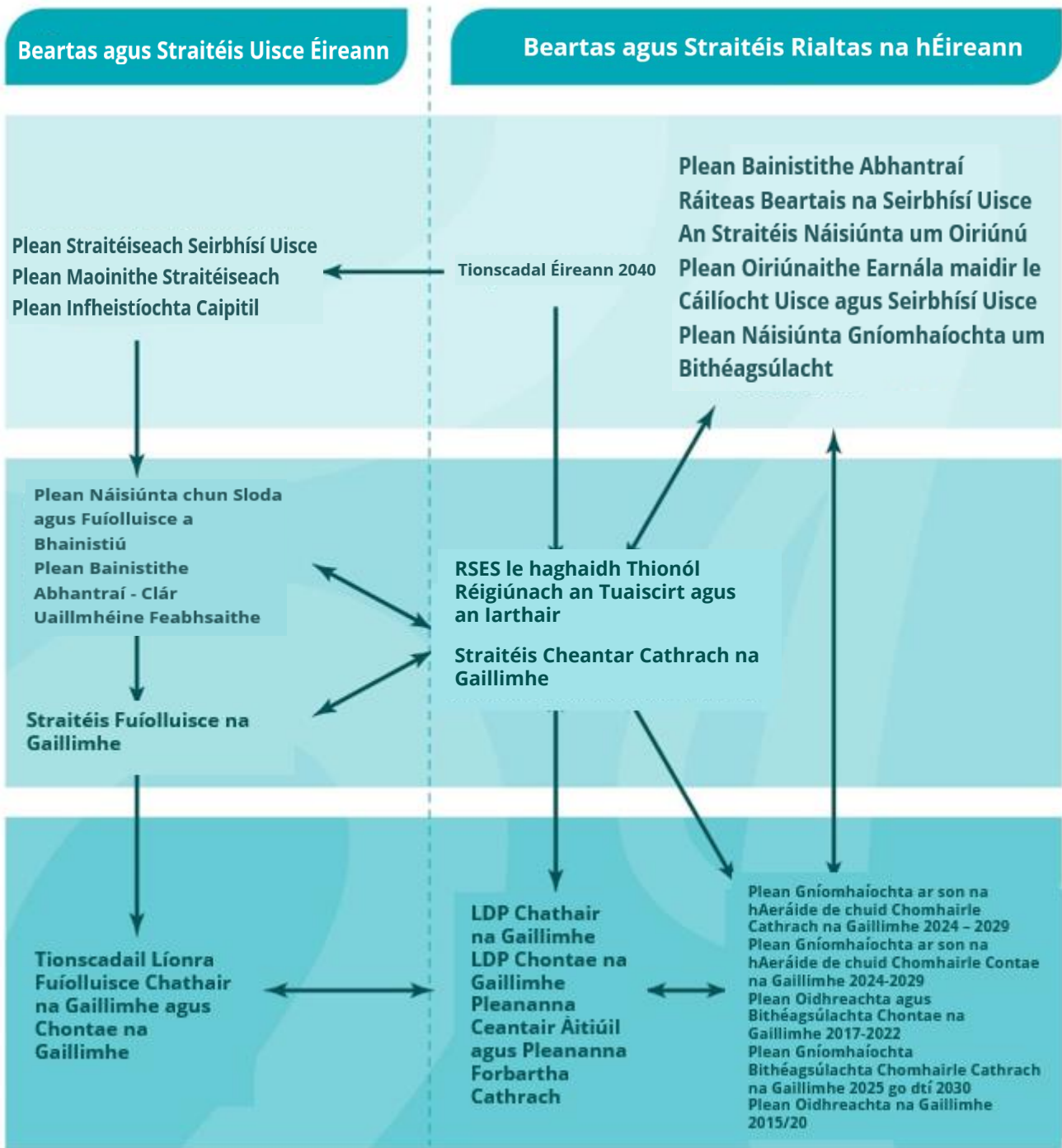
Is é an GCC a dhéanann an **Rialachán comhshaoil** ar sheirbhísí fuíolluisce, agus is iad a chuireann údaruithe díluchtaithe fuíolluisce Uisce Éireann ar fáil.

Is plean ar leibhéal réigiúnach é an SFG, ina gcuirtear ar fáil an straitéis le haghaidh bainistíocht uisce sa Limistéar Staidéir le linn na tréimhse 2025 go dtí 2080, lena n-áirítear sainathint na dtionscadal ar leibhéal áitiúil atá le seachadadh laistigh den am seo. Beidh tionchar ag pleananna leibhéil náisiúnta Uisce Éireann chomh maith le pleananna leibhéil réigiúnaigh ábhartha eile ar an SFG, lena n-áirítear an **Plean Bainistíochta Sloda Fuíolluisce Náisiúnta**.

Cuireann réimse de phleananna straitéiseacha agus straitéisí tacúla Leibhéal 2, treoir ar fáil maidir leis an gcaoi a bhfuil Uisce Éireann lena gcuid oibre a sheachadadh, agus faoina bhun sin tá cláir, pleananna agus tionscadail ar leith Leibhéal 3 a chuireann Uisce Éireann i bhfeidhm ar fud na tíre.

2.3 Páipéar Ceisteanna don SFG

Forbraíodh Páipéar Ceisteanna chun tacú le forbairt an SFG. Déantar achoimre ann ar na buncheisteanna ag a bhfuil tionchar ar limistéar staidéir SFG agus ar an gcur chuige a dhéantar chun aghaidh a thabhairt ar an ngá le roghanna draenála inbhuanaithe agus infreastruchtúr fuíolluisce i limistéar staidéir SFG. Níl sé ceaptha réitigh nó straitéisí a shainathint chun aghaidh a thabhairt ar na ceisteanna sin. Cuirfear iad sin i láthair sa dréacht de SFG atá pleanáilte faoi láthair le dul amach le haghaidh comhairliúchán poiblí sa Earrach 2025. Is féidir an Páipéar Ceisteanna a fháil ag an nasc gréasáin seo a leanas: www.water.ie/GWS: Léirítear cliarlathas agus idirghníomhaíocht na bpleananna agus na dtionscadal i **bhFíor 2.3.1**

Fíor 2.3.1 Ciarlathas agus idirghníomhú na bpleananna agus na dtionscadal

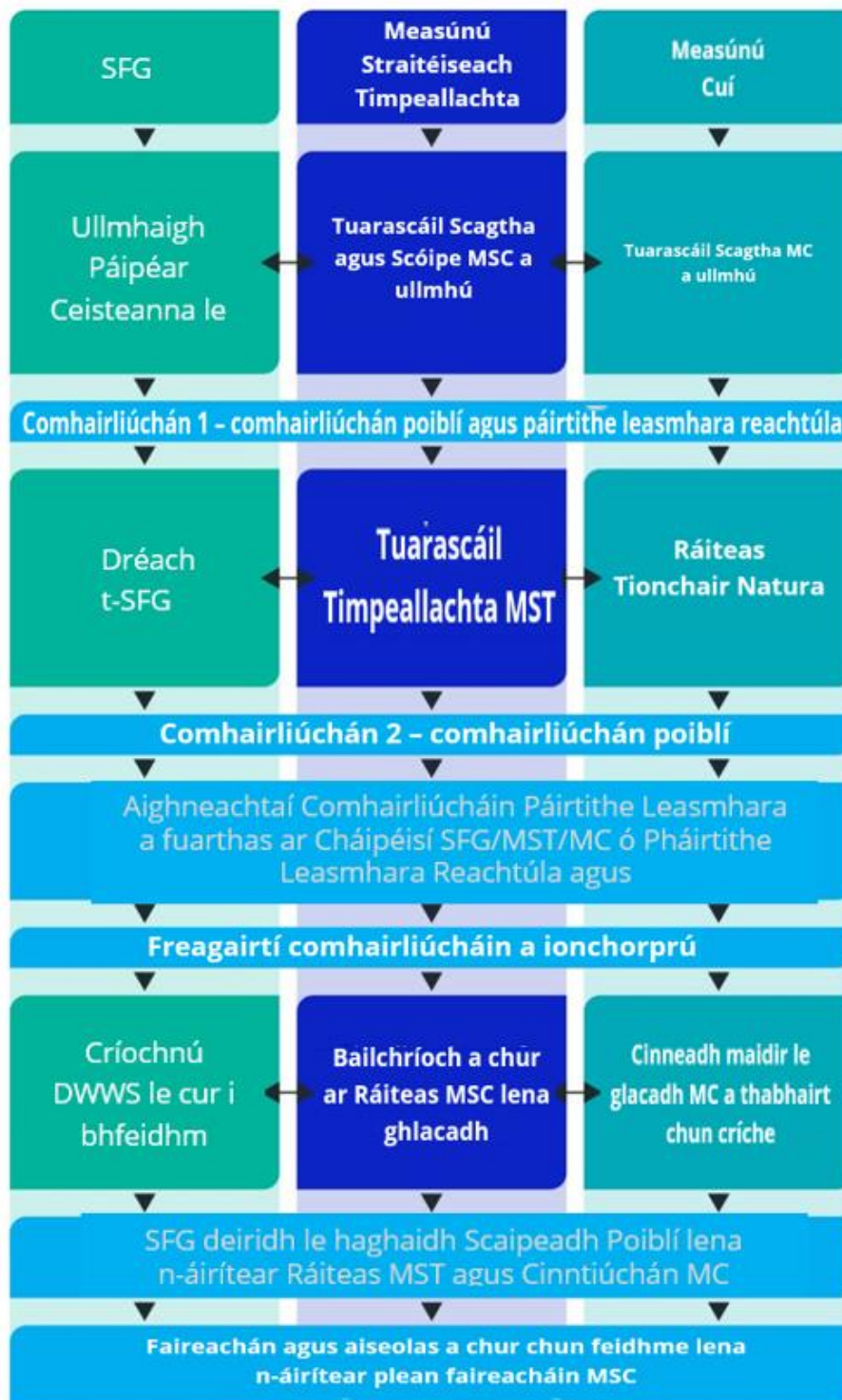
2.4 SFG agus na measúnuithe timpeallachta

Sa drácht den SFG, cuirfidh Uisce Éireann an t-eolas seo a leanas i láthair:

- Measúnú ar dhálaí an chórais séarachais reatha agus na hionaid chóireála fuíolluisce agus an tsrutha éalaithe
- Daonra agus úsáid talún reatha agus daonra agus úsáid talún a bhfuiltear ag súil leis amach anseo.
- Sruthanna agus ualaí a dhearadh le haghaidh na mblianta a mbeidh an straitéis i bhfeidhm iontu.

- Múnlú hidrálach agus múnlú cáilíochta uisce.
- Machnamh ar roghanna agus forbairt réiteach agus réitigh theicniúla mholta.

Freagróidh an SFG go hatriallach do na measúnuithe timpeallachta atá ar siúl mar a léirítear i bhFíor 2.3.2.

Fíor 2.3.2 Ciarlathas agus idirghníomhú na bpleananna agus na dtionscadal

Ceisteanna Scóipe MST – Caibidil 2

- 8. An bhfuil aon mholtaí agat ar mhaith leat go ndéanadh Uisce Éireann machnamh orthu agus an SFG á ullmhú?**
- 9. An bhfuil aon rud ba mhaith leat a chur in iúl i dtaobh an chur chuige maidir le Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (MST) don SFG?**

3 Bunlíne Timpeallachta

3.1 Réamhrá

Déantar cur síos sa chuid seo de Thuarascáil Scóipe MST ar an réamheolas maidir le timpeallacht na bunlíne reatha lena n-áirítear:

- Cur síos ar an timpeallacht bhunlíne reatha – is ionann an bhunlíne agus leagan amach an cháis reatha nó an choinníll a fhaightear trí eolas atá ar fáil, a chuireann tagarmharc ar fáil ar féidir tionchar timpeallachta na dtograí a mheas ina aghaidh.
- Treochtaí na todhchaí – leagtar amach na treochtaí is dócha a bheidh ann sa todhchaí agus an bunús le héabhlóid fhéideartha na timpeallachta bunlíne reatha d’uireasa an SFG.
- Príomhúdair mhachnaimh le haghaidh fhorbairt an SFG agus tabhairt faoin MST – déantar achoimre ann ar na príomhphointí a bhfuil machnamh le déanamh orthu agus athbhreithniú á dhéanamh ar an timpeallacht bunlíne reatha is baintí le forbairt an SFG, lena n-áirítear dúshláin agus deiseanna, chun cabhrú le díriú ar an measúnacht timpeallachta agus chun eolas a dhéanamh do chuspóirí an MST.

3.2 Cineálacha Gníomhartha agus Gníomhaíochtaí a bhfuil tionchar ag an SFG orthu

Mar chúlra chun an measúnú a scóipeáil, déantar machnamh ar na cineálacha gníomhaíochtaí leithne a mbeidh Uisce Éireann freagrach astu le linn chur i bhfeidhm an SFG chun na cineálacha de thionchar a shainaithint a bhféadfadh tionchar suntasach ar an timpeallacht eascairt astu. Déantar achoimre orthu sin i **dTábla 3.2.1** thíos.

Tábla 3.2.1 Cineálacha gníomhaíochtaí a bhaineann le SFG agus tionchar féideartha ar an timpeallacht

Gníomhaíocht a bhaineann le SFG	Cineálacha féideartha tionchair ar an timpeallacht
<p>Forbairt infreastruchtúir seirbhísí fuíolluisce nua lena n-áirítear píblíní agus ionaid chóireála fuíolluisce – déantús, oibriú agus díchoimisiúnú</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Athrú maidir le húsáid na talún/cailliúint na talún - sealadach agus buan. • Cailliúint/athrú i limistéar gnáthóga. • Cur isteach (gearrthréimhseach nó fadtréimhseach) maidir le speiceas. • Ilroinnt gnáthóga lena n-áirítear tionchar bacainne ar ghluaiseacht speicis. • Mortlaíocht speicis (lena n-áirítear speiceas na gcreachaí). • Athruithe hidreolaíoch ar thimpeallachtaí uisceacha. • Aistriú an speicis ionraigh neamhdhúchasaigh trí thógáil agus gníomhaíochtaí oibriúcháin. • Tionchar atá ag an gcur isteach ó thógáil ó chlampar, truailliú aeir, truailliú uisce, taitneamhacht amhairc ar ghabhdóirí in aice láithreach agus tionchar ag an gcur isteach ó thrácht. • Tionchar na hoidhreachta cultúrtha ar shuíomhanna agus an riosca atá ann do spéis seandálaíochta adhlactha. • Tionchar an tírdhreacha/ an bhailidhreacha agus an mhuiridhreacha ag brath ar struchtúr agus ar an suíomh. • Suíomhanna geolaíoch agus cailliúint na cré nó damáiste don chré. • Foinse astaíochtaí carbóin, fuinnimh agus úsáid na n-acmhainní ábhartha le aghaidh foirgníochta agus le haghaidh gineadh dramhaíola. • Tairbhí ó rochtain fheabhsaithe ar bhailiú fuíolluisce. • Éifeachtúlacht fuinnimh oibríochtúil fheabhsaithe agus astaíochtaí ó chóimheas. • Ceistanna bolaidh ó chóiriú fuíolluisce ach deis le haghaidh feabhais le cleachtais oibriúcháin agus le cóireáil uasghrádaithe. • Leochaileacht fhéideartha maidir le tionchar an athraithe aeráide ar struchtúir agus ar oibriúcháin – m.sh. ón méadú ar imeachtaí fíochmhaire amhail stoirmeacha, tuilte, triomach agus cúrsaí seaca/coscartha. • Tacú le héileamh seirbhíse fuíolluisce agus feabhas a chur ar iontaofacht agus ar sholúbthacht sa líonra.

Gníomhaíocht a bhaineann le SFG	Cineálacha féideartha tionchair ar an timpeallacht
Sceitheadh fuíolluisce cóireáilte agus sceitheadh neamhchóireáilte uisce stoirme	<ul style="list-style-type: none"> • Truailiú dromchla agus screamhuisce ó sceitheadh as fuíolluisce ó ionaid chóireála camrais, agus sceitheadh camrais neamhchóireáilte a imríonn tionchar ar chuspóirí cáilíochta uisce CTU le haghaidh fíoruisce, uiscí inbhearacha agus cósta. • Tionchar ar éiceolaíocht uisceach an fhíoruisce, uiscí inbhearacha agus cósta le tionchar ábhartha ar sheirbhísí éiceachórais amhail trí bhithéagsúlacht laghdaithe, tionchar fóillíochta (mar shampla ar Uisce Snámha ainmnithe agus ar slatiascaireacht), agus tionchar ar iascach lena n-áirítear Limistéir Cosanta Uiscí Sliogéisc agus úsáideoirí bainteacha agus slite beatha. • Tionchar ar thírdhreach agus ar thaitneamhacht amhairc a bhaineann le tionchar an truailithe amhail blás algach agus camra neamhchóireáilte. • Athléimneacht laghdaithe maidir leis an athrú aeráide agus brúnna truailleáin eile.
Diúscairt sloda fuíolluisce	<ul style="list-style-type: none"> • D'fhéadfadh sé go mbeadh tionchar ag próisis chóireáilte fuíolluisce ar an deis le haghaidh diúscartha, athchúrsála nó téarnamh acmhainní ó shloda. • Deis chun truailiú ó dhiúscairt sloda cóireála fuíolluisce – ach aisghabháil dramhaíola sheanbhunaithe amhail trí úsáid thalmhaíoch.
Leibhéil eile ghníomhaíochta	<p>D'fhéadfadh sé go gcuimseofaí leo sin réimse gníomhartha tacúla, agus d'fhéadfadh sé go gcuirfeadh go leor acu sin tionchar tairbhiúil ar fáil mar shampla:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Is iondúil go dteastaíonn comhoibriú le páirtithe leasmhara eile i gcás na dTionscnamh bainistíochta do bharcheantair agus i gcás na Réitithe Dúlra bhunaithe (RD) chun iad a chur i gcrích ach d'fhéadfaidís sin buntáistí timpeallachta níos leithne a chur ar fáil a thacaíonn leis an timpeallacht a dtéann an fuíolluisce inti. • Ardú feasachta /iompraíocht agus gnó suas an abhainn/athruithe ar dhéantóireacht chun líon na dtuilleán a théann isteach sa chóras agus sa timpeallacht a laghdú. • Nuálaíocht i dteicneolaíocht cóireála chun aghaidh a thabhairt ar cheisteanna atá ag teacht chun cinn. • Bainistíocht réadmhaoine agus oibriúcháin, monatóireacht, staidéir, agus bearta maolaithe a bhaineann le seachadadh agus seirbhísí a fheabhsú agus tionchar nó neamhchinnteacht na dtorthaí a laghdú.

3.3 Ábhar MST

Déantar cur síos ar eolas bunlíne timpeallachta MST faoi na hábhair thimpeallachta agus faoi theidil na gcodanna seo a leanas:

- Timpeallacht Uisce;
- Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Caitheamh Aimsire, agus Sláinte Dhaonna;
- Athrú Aeráide;
- Bithéagsúlacht;
- Sócmhainní Ábhair;
- Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach;
- Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíochta agus Ailtireachta;
- Geolaíocht agus Ithreacha;
- Caighdeán an Aeir;
- Torann agus Crith; agus
- Timpeallacht Trasteorann.

3.4 Limistéar Staidéir MST

Is mar seo a leanas na limistéir spásúla don MST:

- Cuimsítear leis an bPríomhlimistéar staidéir – Ceantar Cathrach na Gaillimhe, Baile Átha an Rí, Baile Chláir agus Maigh Cuilinn (**Fíor 1.2**);
- Crios tionchair le haghaidh suíomhanna ainmnithe Eorpacha chomh maith leis na cinn atá suite go páirteach nó go hiomlán taobh amuigh den bPríomhlimistéar staidéir, agus má chuirtear an tsamhail “foinse-conaire-gabhdóir” i bhfeidhm, cinneadh go bhfuil conairí tionchair féideartha acu, a cheanglaíonn gnéithe an SFG le suíomhanna Eorpacha i bhfianaise a gcuispóirí caomhnaithe (crios tionchair mar a shaináithnítear sa Tuarascáil Scagadh MC)
- Crios tionchair le haghaidh limistéir uisce CTU – tá sé sin bunaithe ar limistéar múnlaith hidriméadrach uisce dromchla agus úsáidtear é chun na limistéir uisce CTU ábhartha a shaináithint laistigh den Phríomhlimistéar staidéir don mheasúnú.

3.5 Creat ama MST

Is ionann scóip ama an MST agus an tréimhse idir 2025 agus 2080. Déanfaidh an SFG machnamh ar an tréimhse ama sin lena n-áirítear blianta tréimhse a bhfuil dearadh níos fadtréimhsí i gceist leo ó 2055 go dtí 2080. Tacóidh na roghanna a moladh sa leagan seo den SFG le seachadadh na réiteach níos fadtréimhsí. Cruthaíonn an tréimhse níos fadtréimhsí dúshlán maidir le bunlíne thimpeallachta láidir a bhunú chomh fada sin sa todhchaí, ach, déanfar athbhreithniú agus nuashonrú ar na SFG ar bhonn rialta agus déanfar athbhreithniú agus nuashonrú ar mheasúnú an MST mar aon le leaganacha den SFG amach anseo.

3.6 Treochtaí Timpeallachta Ardleibhéil ar Fud na hÉireann

Forálann an Tuarascáil ar Staid an Chomhshaoil is déanaí de chuid an GCC⁵:

---

⁵An Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2020. Timpeallacht na hÉireann 2020 - Measúnú – Tuarascáil. Rochtain: Deireadh Fómhair 2023. Ar fáil ó: [Timpeallacht na hÉireann 2020 - Réamhrá 2020 | Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil \(epa.ie\)](#)

- Measúnú ar an gcáilíocht iomlán de thimpeallacht na hÉireann;
- Achoimre ar na brúnna a chuirtear an timpeallacht seo; agus
- Na príomhghníomhartha atá in ann aghaidh a thabhairt ar na brúnna sin.

Sainithníodh na réimsí seo a leanas na dhúshláin lena réiteach ar fud na hÉireann laistigh den Tuarascáil ar Staid an Chomhshaoil (SOER), agus is ceisteanna timpeallachta iad a bhaineann le forbairt an SFG go háirithe:

- Aeráid: is ann do na hastaíochtaí gáis ceaptha teasa (GCT) arda i gcónaí, agus ní mór dlús a chur le scála agus luas na laghduithe GCT ionas go mbainfear amach na cuspóirí sa Phlean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024.
- Uisce: dul in olcas na dtreochtaí cáilíochta uisce le 20 bliain anuas, go háirithe i gcás uiscí cósta agus aibhneacha.
- Bithéagsúlacht: treochtaí gnáthóga cosanta atá ag dul in olcas, agus tá 85% de na gnáthóga AE faoi chosaint stádas neamhfhachrach. Tá treochtaí le haghaidh speicis AE faoi chosaint, ach is amhlaidh gurb iad na speicis fíoruisce is mó atá i mbaol agus tá roinnt speiceas fíoruisce i mbaol.

Fuíoll, sláinte na cré agus an geilleagar ciorclach (lena n-áirítear aidhmeanna Straitéis Chré an AE chun sláinte mhaithe chré a bhaint amach faoi 2050): tacaíonn na gnéithe seo carbón freisin, mar aon le cáilíocht uisce agus le bithéagsúlacht, ina bhfuil tuilleadh gníomhaíochta ag teastáil chun cuspóirí agus spriocanna fadtréimhseacha a bhaint amach. Tá tuilleadh eolais maidir leis an timpeallacht bhunlíne do gach ceann de na réimsí ábhair ar fáil sna codanna ábhair bunlíne thíos.

Tá nasc díreach ag na príomhdhúshláin a bhaineann leis an SFG leis na ceithre Sprioc Forbartha Inbhuanaithe (SDG):

- **SDG 6** Uisce Glan agus Sláinteachas: Infhaighteacht agus bainistíocht inbhuanaithe uisce agus sláintíochta a chinntiú do chách;
- **SDG 13** Gníomhú ar Son na hAeráide: Gníomh a ghlacadh ar an bpointe boise chun aghaidh a thabhairt ar an athrú aeráide agus ar an tionchar atá aige;
- **SDG 14** An Saol faoi Uisce: Na haigéin, na farraigí agus na hacmhainní mara a chaomhnú agus a úsáid go hinbhuanaithe le haghaidh forbairt inbhuanaithe; agus
- **SDG 15** An Saol ar Thalamh Úsáid inbhuanaithe na n-éiceachóras domhanda a chosaint a chur chun cinn, foraoisí a bhainistiú go hinbhuanaithe, aghaidh a thabhairt ar fhairsingiú fásaigh, agus díghrádú talún a stopadh agus a thiontú thart.

Táthar ag súil le méadú suntasach ar an daonra sa todhchaí, agus is ábhar machnaimh tábhachtach é sin le haghaidh cóireáil fuíolluisce, agus mar sin, baineann sé le timpeallacht an uisce lena n-áirítear comhlíonadh na Creat-treorach Uisce agus SDG 6 agus SDG 14.

Tuairiscítear táscairí ar leith chun SDGanna an AE a bhaint amach in Éirinn ar mhol sonraí SDG na hÉireann⁶, agus cuimsítear leo Tuarascáil na Príomh-Oifige Staidrimh maidir le Táscairí le haghaidh Sprioc 6 Uisce Glan agus Sláintíocht: Forléargas – SDG 6 Uisce Glan agus Sláinteachas⁷.

⁶ Rialtas na hÉireann. 2023. Mol sonraí Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe na hÉireann. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: <https://irelandsdg.geohive.ie>

⁷ An Phríomh-Oifig Staidrimh. 2021. SDGanna na hÉireann 2019 – Tuarascáil ar Tháscairí le haghaidh Sprioc 6 Uisce Glan agus Sláinteachas. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [Sprioc 6 SDG an NA - Uisce Glan agus Sláinteachas - an Phríomh-Oifig Staidrimh](#)

3.7 Foinsí:

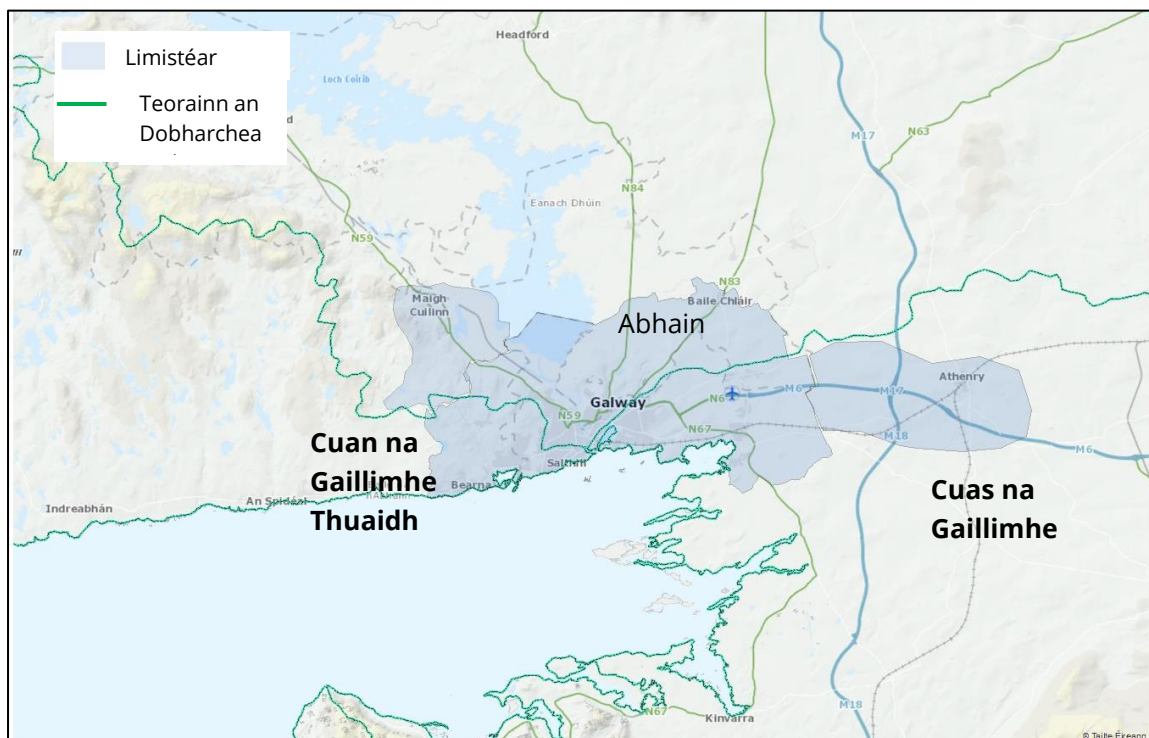
Úsáidtear réimse leathan foinsí eolais atá ar fáil don phobal mar bhonn chun an timpeallacht bhunlíne a shainaithint lena n-áirítear, cuardaigh bunaithe ar líonra, tuarascálacha foilsithe agus sonraí mapáilte i gCórais Eolais Geografacha (GIS). Déantar tagairt do na foinsí sin, mar aon leis na sonraí de chuid Uisce Éireann féin, sna codanna ábhair ábhartha agus cuirtear liosta tagairtí ar fáil ag deireadh na tuarascála seo. Cuimsítear an méid seo a leanas freisin leis na príomhfhoinsí ginearálta le haghaidh an athbhreithnithe ar an timpeallacht bhunlíne reatha le haghaidh MST an SFG:

- An GCC <https://gis.epa.ie/EPAMaps/> agus <https://enviromap.ie/>;
- An Phríomh-Oifig Staidrimh (CSO) <https://www.cso.ie/en/index.html>;
- An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (NPWS) <https://www.npws.ie/>; agus
- An Ghníomhaireacht Eorpach Comhshaoil (GEC) <https://www.eea.europa.eu/>.

3.8 Timpeallacht Uisce

3.8.1 Dálaí Bunlíne le haghaidh na Timpeallachta Uisce

Tá trí dhobharcheantar san áireamh leis an limistéar staidéir, eadhon Cuan na Gaillimhe Thuaidh (cód GCC 31), Abhainn na Gaillimhe (cód GCC 30) agus Cuan na Gaillimhe Thoir Theas (cód GCC 29) agus tá an méid sin tá siad le feiceáil i **bhFíor 3.8.1**.

Fíor 3.1 dobharcheantair CTU⁸

⁸ [Mapáil Iogaireachta Comhshaoil \(geohive.ie\)](https://www.geohive.ie/) a fuarthas: Iúil 2024

Cáilíocht Uisce

Bhí níos nó limistéir uisce in Éirinn agus tá méadú tagtha ar líon na limistéar uisce atá i ndroch-chaoi go héiceolaíoch. Is léire freisin an laghdú suntasach atá tagtha ar na aibhneacha gan mhilleadh le 30 bliain anuas, agus bhíodh os cionn 500 acu sin ann in 1990 le hais 20 abhainn in 2020. Molann GCC go láidir go mba cheart na hinbhir a chosaint, de bhar go bhfuil an stádas is measa ach na limistéir uisce sin ina iomláine agus tá bearta ar leith ag teastáil lena bhfeabhsú agus lena gcosaint⁹.

Sainithníodh i measúnú GCC 2022 gur bhain 88% de na limistéir uisce dromchla stádas maith ceimiceach amach nuair a cuireadh substaintí uileláithreacha as an áireamh (mar shampla mearcair agus hidreacarbóin aramatacha iltimthriallacha (PAHanna)).

Aibhneacha agus Lochanna

Déantar achoimre ar na príomhlimistéir uisce dromchla agus ar a stádas cáilíochta uisce laistigh den limistéar staidéir i **dTábla 3.8.1** agus léirítear iad i **bhfíor 3.8.2**.

Tábla 3.8.1 Cáilíocht uisce na bpríomhlimistéir uisce dromchla laistigh den limistéar staidéir^{8,9}

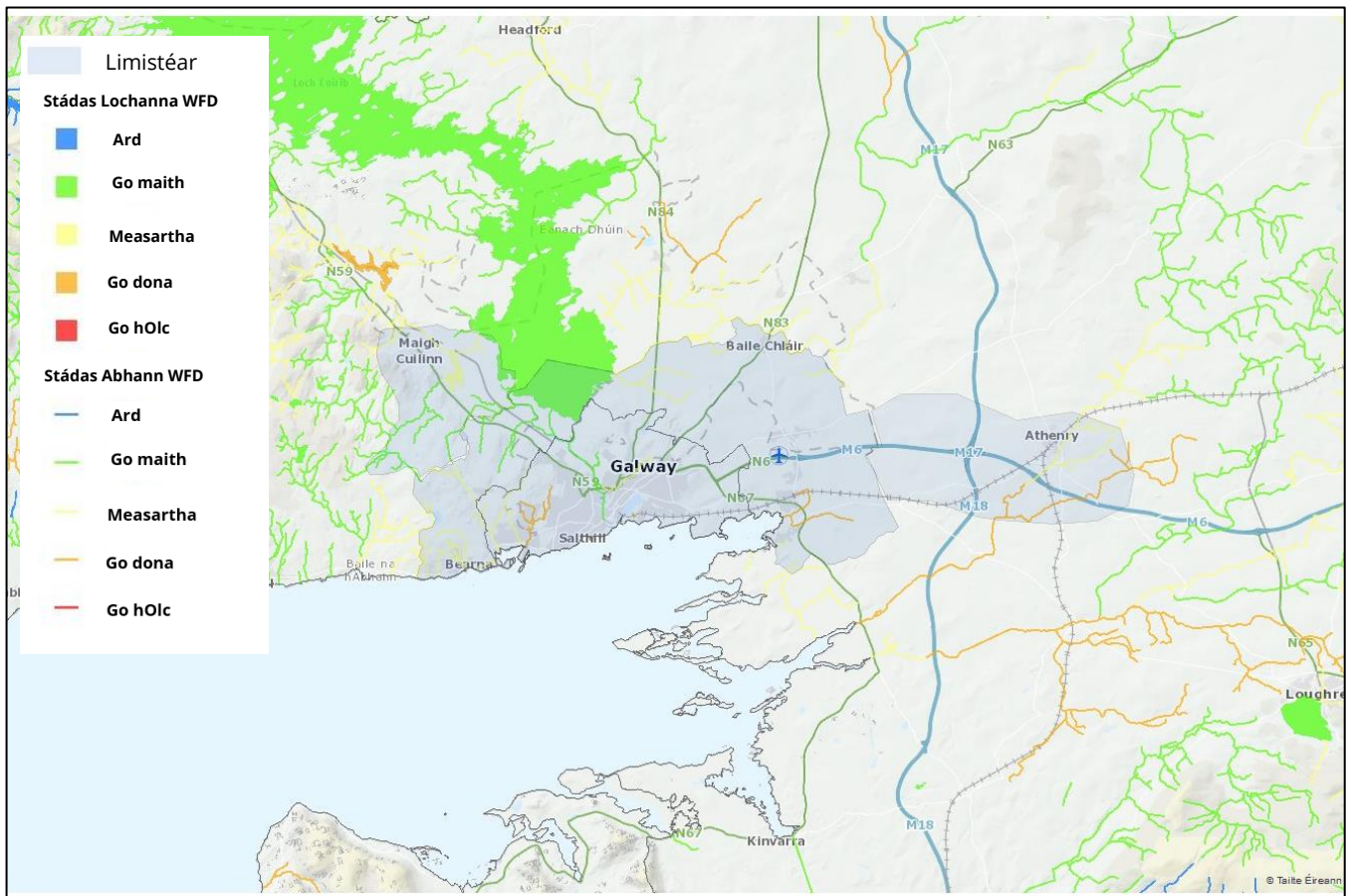
Limistéir Uisce Dromchla Mhóir	Stádas (2022)	Riosca	Catagóir an Bhrú
Aibhneacha			
Abhainn na Gaillimhe agus na fo-aibhneacha atá sa limistéar	Go maith	Níl siad i mbaol	
Cnoc na Cathrach agus na fo-aibhneacha atá sa limistéar	Go dona	Athbhreithniú	
Bearna agus na fo-aibhneacha atá sa limistéar	Measartha	Athbhreithniú	
Baile Uí Chuirc agus na fo-aibhneacha atá sa limistéar	Measartha	I mbaol	<ul style="list-style-type: none"> • Hidreamoirfeolaíocht • Rith chun srutha uirbeach
Troscaigh agus na fo-aibhneacha atá sa limistéar	Measartha	Níl siad i mbaol	
Loch an Chip agus na fo-aibhneacha atá sa limistéar	Go maith	Níl siad i mbaol	
Tír Oileáin	Measartha	I mbaol	<ul style="list-style-type: none"> • Hidreamoirfeolaíocht • Rith chun srutha uirbeach
Ceathrú na Manaoise agus na fo-aibhneacha atá sa limistéar	Go dona	Athbhreithniú	

⁹An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2022. Dobharcheantair. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: <https://gis.epa.ie/GetData/Download>

An Clár agus na fo-aibhneacha atá sa limistéar	Measartha	Níl siad i mbaol go dtí i mbaol	<ul style="list-style-type: none"> Talmhaíocht Tionscal Eastóscach Hidreamoirfeolaíocht
Cnoc na Carraige agus na fo-aibhneacha atá sa limistéar	Measartha	Athbhreithniú	
Droichead an Chláirín agus na fo-aibhneacha atá sa limistéar	Measartha go dtí go dona	Athbhreithniú go dtí i mbaol	<ul style="list-style-type: none"> Fuíolluisce Uirbeach Talmhaíocht Fuíolluisce Tí Rith Chun Srutha Uirbeach

Lochanna

Loch Coirib	Go maith	Níl siad i mbaol	
Mionlach	Go maith	Níl siad i mbaol	
Baile Uí Choirc	Measartha	I mbaol	<ul style="list-style-type: none"> Speicis Ionracha Fuíolluisce Uirbeach

Fíor 3.8.2 Cáilíocht uisce na bpríomhlíonáir uisce dromchla laistigh den limistéar staidéir⁸

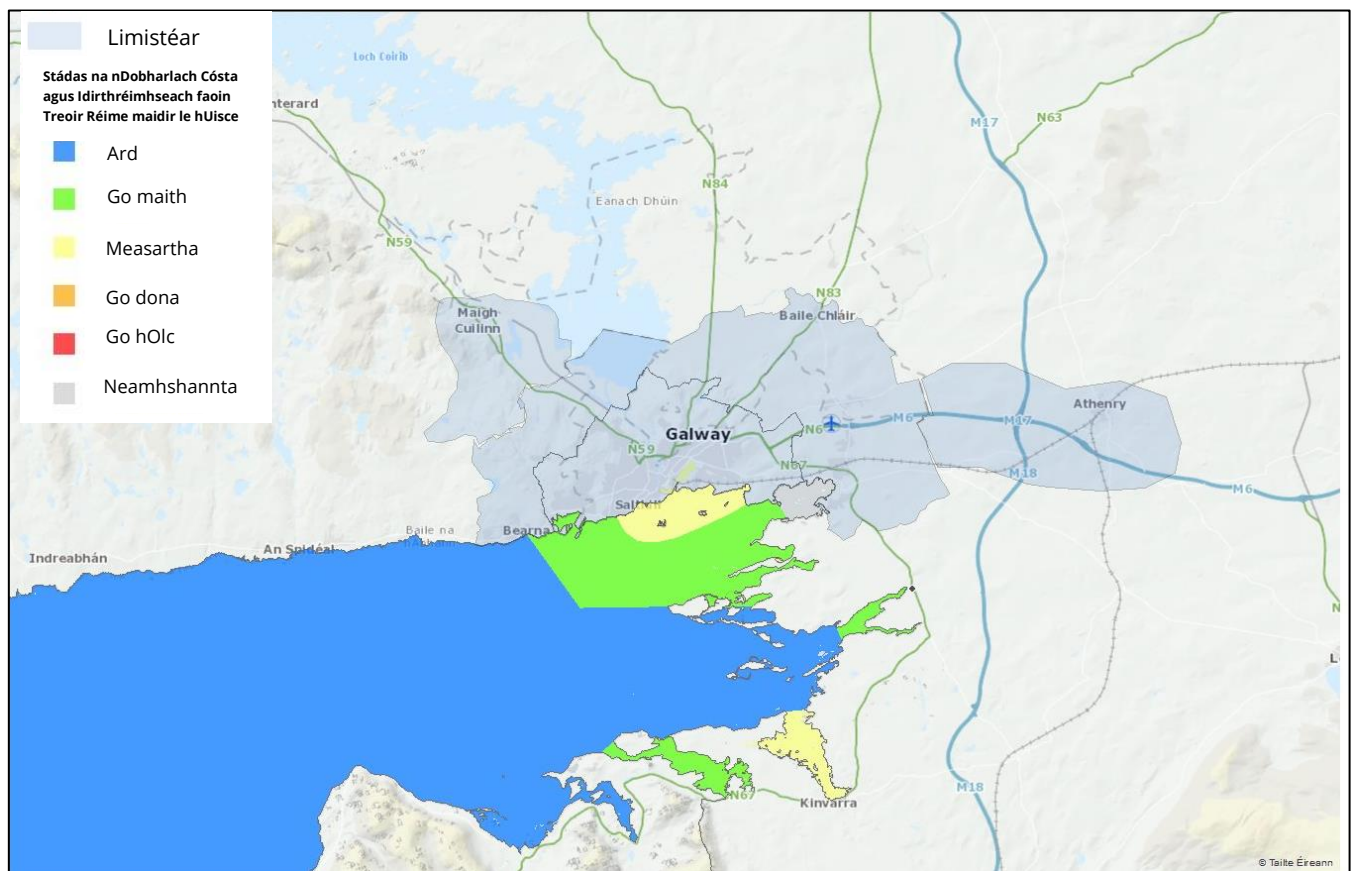

Limistéir Uisce Cósta Aistritheach

Limistéir uisce chósta agus aistritheacha (inbhir agus murlaigh) limistéir uisce dromchla agus ar a stádas cáilíochta uisce laistigh den limistéar staidéir i **dTábla 3.8.3** agus léirítear iad i **bhFíor 3.8.3**:

Tábla 3.8.2 Cáilíocht uisce na bpríomhlímistéir uisce chósta agus aistritheacha laistigh den limistéar staidéir^{8,9}

Limistéir Mhóra Chósta agus Aistritheacha	Stádas (2022)	Riosca
Inbhear Abhainn na Gaillimhe	Measartha	Níl siad i mbaol
Cuan na Gaillimhe Thuaidh Istigh	Go maith	Níl sé i mbaol
Cuan na Gaillimhe Lasmuigh	Ard	Níl sé i mbaol

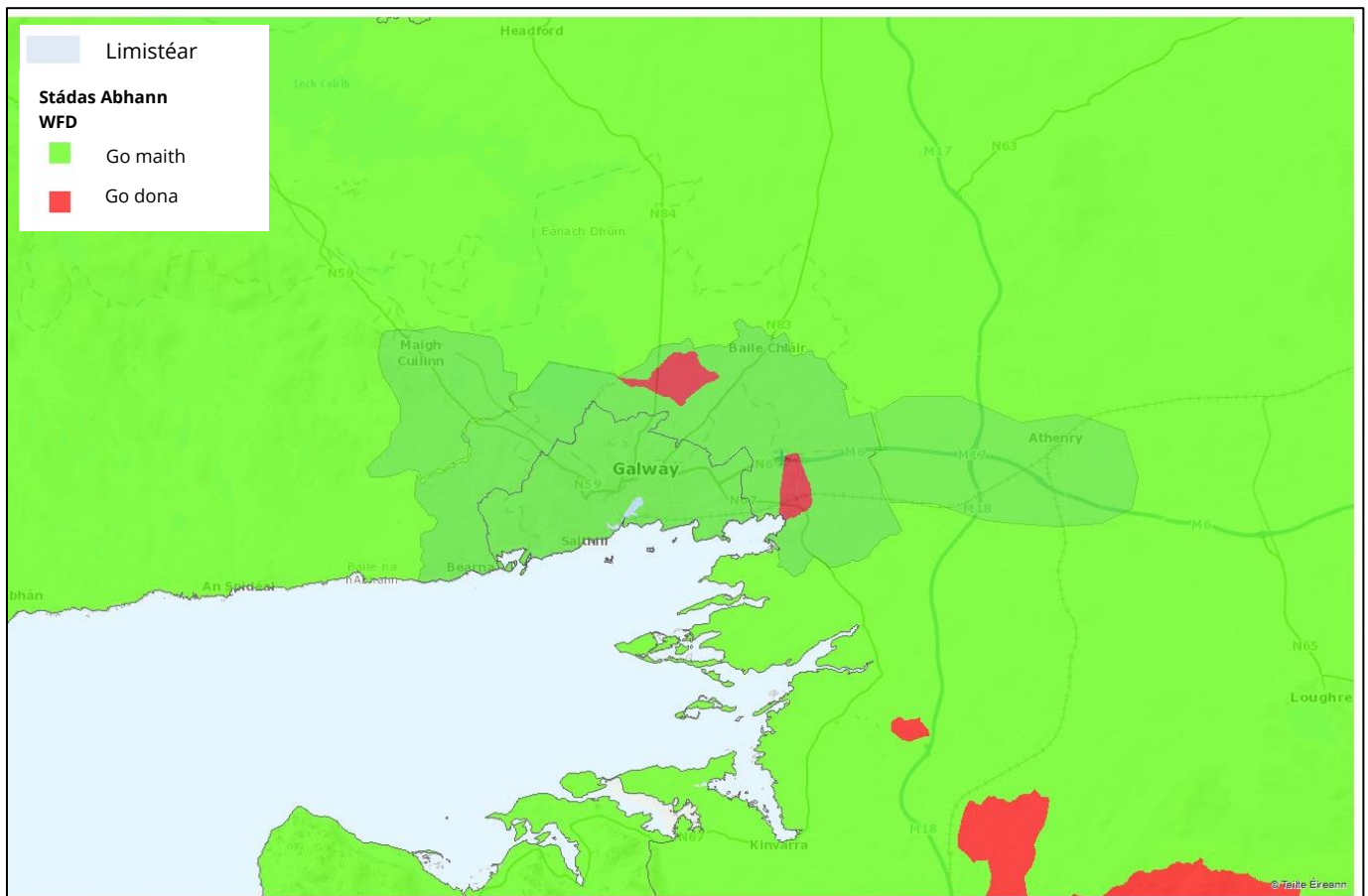
Fíor 3.8.3 Cáilíocht uisce na bpríomhlímistéir uisce chósta agus aistritheacha laistigh den limistéar staidéir⁸

Limistéir screamhuisce

Coinnítear screamhuisce i spásanna easpacha i sraitheanna cloiche faoi thalamh nó in uiscígh. Tá na huiscígh sin tréscailteach, rud a fhágann go bhfuil insíothlúchán an uisce ón gcré as a gcionn ann chomh maith le géilliúil an uisce chuig an dromchla agus chuig uiscí cósta. Tá screamhuisce mar chuid den uisce ar an dromchla atá sa chrios sáithithe - an áit faoin uiscechlár, an leibhéal sáithiúcháin is airde in uiscíoch agus tá an brú atmaisféarach ann, agus tá gach ceann de na póireanna agus na scoilteanna lán d’uisce. Déantar achoimre ar na limistéir screamhuisce agus ar a stádas laistigh den limistéar staidéir i **dTábla 3.8.3** agus léirítear iad i **bhFíor 3.8.4**.

Tábla 3.8.3 Cáilíocht uisce na bpríomhlíonistí screamhuisce laistigh den limistéar staidéir^{8,9}

Limistéir Screamhuisce Mhóra	Stádas (2022)	Riosca	Catagóir an Bhrú
Abhainn na Gaillimhe sa Teach Dóite agus san Fhairche	Go maith	Níl sé i mbaol	
Loch an Rois	Go maith	Níl sé i mbaol	
GWDTE-Loch Coirib	Go maith	Níl siad i mbaol go dtí i mbaol	<ul style="list-style-type: none"> Tionscal Eastóscach
An Spidéal	Go maith	Níl sé i mbaol	
An Clár-Abhainn na Gaillimhe	Go maith	I mbaol	<ul style="list-style-type: none"> Talmhaíocht Brúnna Antrapaigineacha
Droichead an Chláirín	Go maith	Athbhreithniú	
An Teach Dóite an Fhairche	Go maith	Níl sé i mbaol	
Áis Níocháin	Go dona	I mbaol	<ul style="list-style-type: none"> Dramhaíl
Ais Thionsclaíoch	Go dona	I mbaol	<ul style="list-style-type: none"> Tionsclaíocht
GWDTE-Eanaigh Chasta Chuan na Gaillimhe	Go maith	Athbhreithniú	
Baile Locha Riach	Go maith	Athbhreithniú	
GWDTW - Turlach Ráth Asáin	Go maith	I mbaol	<ul style="list-style-type: none"> Talmhaíocht Fuíolluisce Tí

Fíor 3.8.4 Cáilíocht uisce na bpríomhlímistéir screamhuisce laistigh den limistéar staidéir⁸

Timpeallacht Mhuirí

Tá na huiscí measartha timpeall na hÉireann ardtáirgiúil agus cuireann siad mósáic shaibhir beathra muirí ar fáil. Clúdaítear an measúnú ar na limistéir muirí níos leithne faoin gCreat-Theoir Straitéise Muirí an AE.

D’fhág áit a bhfuil Éire ann san Aigéan Atlantach ar bhruach na hEorpa nach ndearnadh mórán truailliú ar an timpeallacht mhuirí den chuid is mó. Ach le blianta beaga anuas, tá méadú tagtha ar leibhéal an bhrú timpeallachta, ó fhoinsí inmheánacha agus seachtracha. D’fhág forbairt ar an gcósta, go háirithe le linn an 1990idí, go bhfuil méadú tagtha ar raon agus ar mhéid na mbrúnna a d’fhéadfadh tionchar diúltach a imirt ar cháilíocht uiscí taoide na hÉireann.

Limistéir Leochaileacha ó thaobh Cothaithe

Ainmnítear na Limistéir leochaileacha ó thaobh cothaithe faoin Treoir Cóireála Fuíolluisce Uirbeach (UWWT) 91/271/CEE. Úsáidtear na limistéir sin chun ionadaíocht a dhéanamh ar an limistéar uisce ina bhfuil an limistéar leochaileach. Is féidir uiscí a shainaithint mar ‘Leochaileach (Eotrófach)’ má fhaightear iontu leibhéil mhóra dramhaíola cothaithe mar atá leagtha amach ag an UWWT nó ag na Treoracha maidir le Níotráití, nó más dócha go mbeidh siad eotrófach mura ndéantar beart coisctheach.

Níl aon Limistéar Leochaileach ó thaobh Cothaithe CTU RPA (Aibhneacha, Loch, Cósta agus Aistritheach) agus shainaithin CTU RPA Sliogiasc sa limistéar staidéir⁸. Tá Abhainn na Gaillimhe cosanta faoin gClárú Abhainn Salmainid (I.R.293), a leathnaíonn cosaint chuig speicis iasc fionnuisce. Dearadh an Treoir maidir le hUiscí Sliogéisc an Aontais Eorpaigh chun gnáthóga uisceacha a chosaint de moilisc dhébhlaoscacha agus ghastrapódacha, lena n-áirítear oisrí, diúilicíní, ruacain, muiríní agus breallaigh. Is féidir limistéir shliogéisc a fháil i nDroichead an Chláirín / i mBá Chinn Mhara agus i gCuan na Gaillimhe Lasmuigh in Indreabhán.

3.8.2 Riosca Tuilte

Is saincheist níos mó in Éirinn í tuilte le blianta beaga anuas; bhí méadú ag teacht ar mhinicíocht na dtuilte agus táthar ag siúl go dtiocfaidh méadú ar arís ar thuilte de bharr athrú aeráide. D'fhéadfadh sé go mbeadh brú breise ar dhraenacha agus ar shéaraigh de bharr tuilte méadaithe a imríonn tionchar ar oibriúchán na n-ionad cóireála fuíolluisce agus sceitheadh na n-uiscí stoirme neamhchóireáilte de bharr cúrsaí tuilte ag imirt tionchar ar cáilíocht an uisce dromchla. Cuireann tuilte leis an rith chun srutha ó thalamh talmhaíoch agus ó thalamh foraoiseachta, rud eile a chuireann isteach ar cháilíocht uisce.

D'éiligh Treoir Tuilte (2007/60/CE) ar bhallstáit Pleananna Bainistíochta Riosca Tuilte a fhorbairt do cheantair ina bhfuil baol tuilte ann faoi láthair agus sa todhchaí a d'fhéadfadh a bheith suntasach. Rinneadh an Treoir maidir le Tuilte a thrasúiomh i ndlí na hÉireann ag Rialacháin an AE (Measúnú agus Bainistiú Rioscaí Tuilte) 2010 agus leagtar amach ann freagrachtaí Oifig na nOibreacha Poiblí.

Tá an Treoir á cur i bhfeidhm ag Oifig na nOibreacha Poiblí go príomha tríd an gClár Measúnaithe agus Bainistíochta Riosca (CFRAM) i gcás Tuilte bunaithe ar Dhobharcheantair¹⁰. Is féidir féachaint ar an mapáil CFRAM do gach Réimse le haghaidh Tuilleadh Measúnaithe ar shuíomh gréasáin CFRAM. Tá cúig Réimse ann le haghaidh Tuilleadh Measúnaithe (AFAnna) a sainaitníodh sa limistéar staidéir: Cathair na Gaillimhe, Abhainn na Gaillimhe, Órán Mór, Baile Chláir, agus Baile Átha an Rí

Táthar ag súil le méadú ar an dóchúlacht go mbeidh tuilte abhann agus cósta ar fud na hÉireann ó réamh-mheastacháin athraithe aeráide. Tá gach ceann de mhórchathair na hÉireann suite i gceantair ar an gcósta agus atá leochaileach ó thaobh tuilte agus ardú suntasach farraige, rudaí ag a mbeidh tionchar mór eacnamaíochta, sóisialta agus timpeallachta.

Cuimsítear leis sin rioscaí tuilte ar sheirbhísí uisce agus fuíolluisce go díreach nó go hindíreach trí thionchar a imirt ar sholáthar cumhachta nó ar rochtain ar iompar le haghaidh oibriúchán seirbhísí uisce agus trí thionchar a imirt ar chustaiméirí a bhfuil tionchar ag bá na limistéar cónaithe agus gnólachtaí orthu. Léirítear i **bhFíor 3.8.5** limistéir ag a bhfuil dóchúlacht mheánach nó ard de thuile abhann nó tuile chósta laistigh den limistéar staidéir.

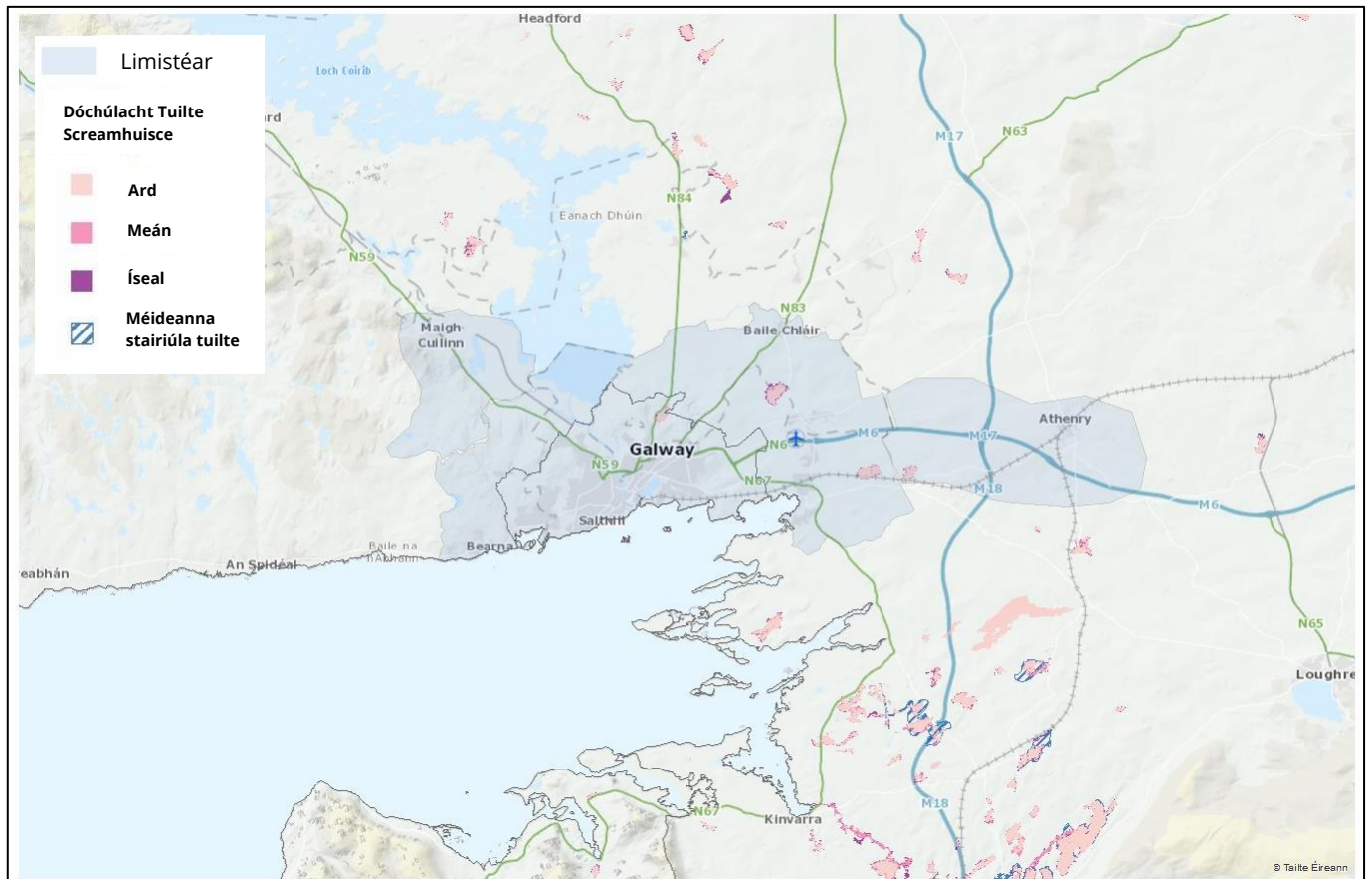
¹⁰Oifig na nOibreacha Poiblí (OOP). 2018. Clár Measúnaithe agus Bainistíochta Riosca i gCás Tuilte Dobharcheantair. Rochtain: Iúil 2024. [Pleananna Tuilte - Bainistíocht Riosca Tuilte Oifig na nOibreacha Poiblí \(floodinfo.ie\)](#)

Fíor 3.8.5 abhainn CFRAM agus riosca de thuile ar an gcósta⁸

Sainithníodh limistéir ag a bhfuil tuile screamhuisce agus tá siad le feiceáil i **bhFíor 3.8.6**.

3.8.3 Treochtaí Amach Anseo

Cuspóirí timpeallachta CTU

Leagtar amach i bPlean Bainistíochta Abhantrach an dara timthriall¹¹ clár de bhearta chun feabhas a chur ar cháilíocht an uisce agus ar dhréacht RBMP an tríú timthriall 2021 - 2027 (a foilsíodh le haghaidh comhairliúcháin in 2021 agus táthar ag súil go mbeidh an leagan deiridh déanta go luath in 2024)¹² agus nuashonraítear an clár sa dréacht sin agus cuirtear leis ann. Is féidir úsáid a bhaint as sonraí an stádas éiceolaíochta reatha chun measúnú a dhéanamh ar dhul chun cinn in aghaidh na gcuspóirí timpeallachta a dearadh na bearta sin lena mbaint amach.

Léirítear san fhianaise go raibh feabhsúcháin agus meath ann maidir le cáilíocht an uisce i ngach cineál limistéir uisce idir 2013-2018 (sraith 2) agus an tréimhse mheasúnaithe 2016-2021 (sraith 3) laistigh de Chrios Tionchair CTU. Idir 2013-2018, bhain 43% (35 limistéar uisce) a gcuspóir timpeallachta amach (stádas ard nó maith CTU acu¹³) agus idir 2016-2021, bhain 57% (47 limistéar uisce) a gcuspóir éiceolaíochta amach. Le linn Shraith 2, bhí 22 limistéar uisce ann a raibh stádas neamh-shannta acu agus ina measc sin bhí 11 ann a raibh stádas ard nó maith acu agus bhí 9 gcinn acu ann a bhí níos ísle ná stádas maith i sraith 3. Bhí iomlán de 6 limistéar uisce ann ar tháinig meath orthu agus tá 2 limistéar uisce ann nach bhfuil aon stádas acu fós. Tá sé de rún ag an dréacht de RBMP 2021-2027¹² gníomh agus comhoibriú dírithe i 26 limistéar le réimse comhlachtaí lena n-áirítear Uisce na nÚdarás Áitiúil, Clár (LAWPRO), údaráis áitiúla, comhlachtaí poiblí, agus páirtithe leasmhara mar chuid de chur i bhfeidhm an 3ú Sraith chun an Chreat-treoir Uisce AE a chur i bhfeidhm in Éirinn. Tá cuspóir amháin ann le cur i bhfeidhm: athchóiriú (do 26 limistéar uisce); agus is

¹¹ RTRÁO 2018. Plean Bainistíochta Abhantraí 2018 - 2021. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/429a79-river-basin-management-plan-2018-2021/>

¹² An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta (RTRÁO); 2021. Dréachtphlean Bainistíochta Abhantraí d'Éirinn 2022-2027. Rochtain: Iúil 2027. Ar fáil ó: [gov-comhairliúchán Poiblí ar an Dréachtphlean Bainistíochta abhantraí d'Éirinn 2022-2027](http://gov-comhairliúchán-Poiblí-ar-an-Dréachtphlean-Bainistíochta-abhantraí-d'Éirinn-2022-2027) (www.gov.ie)

¹³ An Fóram Uisce. 2022. Achoimre ar an Chreat-treoir Uisce (CTU). Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [Water-Forum-Factsheet-1 Introduction-to-the-WFD.pdf](http://Water-Forum-Factsheet-1-Introduction-to-the-WFD.pdf) (thewaterforum.ie)

limistéir uisce ag a bhfuil ardstádas iad cúig cinn acu sin. I mí Meithimh 2022, thug LAWPRO gné nua isteach ina gclár oibre ar a dtugtar Clár Dobharcheantar Blue Dot – Q5 Rannpháirtíocht Abhann. Bhí an maoiniú dírithe ar 24 abhainn in Éirinn.

Beartas talmhaíochta agus cosaint uisce

Eascraíonn roinnt mhaith den truailliú uisce as talamh thalmhaíochta. Sainaithníonn Teagasc (an tÚdarás Talmhaíochta agus Forbartha Bia) cur chuige bunaithe ar riosca chun na limistéir a shainaithint de thruailliú scaipthe ar thalamh feirme ag a bhfuil an riosca is mó chun cur isteach ar limistéar uisce. Is féidir leis an gcur chuige tacú le hobair LAWPRO agus

An Clár Comhairleach agus Tacaíochta Inbhuanaitheachta Talmhaíochta (ASSAP) a bhí ag tabhairt aghaidh ar PAAnna an dara sraith chun bearta bainistíochta talún a dhíriú ar na háiteanna is mó a bheidh siad éifeachtach. Rinneadh moltaí¹⁴ chun ASSAP a leathnú mar chuid de thacaíocht a thabhairt don tríú sraith de RBMP atá ag teacht aníos. Beidh sé d'aidhm ag roinnt mhaith de na réimsí gníomhaíochta a moladh sa dréacht den RBMP 2021-2027 thuasluaite aghaidh a thabhairt ar thruailliú ó thalamh thalmhaíochta.

Cuirfidh an Clár Gníomhaíochta Náisiúnta faoin Treoir maidir le Níotráití chun measúnú a dhéanamh ar an ngá chun bearta bainistíochta feirme a leasú faoin gclár. Beidh bearta ag teastáil chun aghaidh a thabhairt ar na ceisteanna a sainaithníodh le linn iniúchtaí ar an bhfeirm amhail bainistíocht neamhimleor na n-aoileach, éilliú na n-uiscí de bharr rith chun srutha ó chlóis feirme agus lochtanna struchtúracha in áiseanna stórála aoiligh.

Tionscnaimh pobail áitiúla

Chun feabhsúcháin shuntasacha a sheachadadh maidir le bail na n-uiscí, beidh sé tábhachtach rannpháirteachas phobail ó bhun aníos a ghineadh agus leas a bhaint as an rannpháirteachas céanna agus úinéireacht na saincheisteanna timpeallachta, mar shampla trí fhoirmiú na n-lontaobhas Abhann. Tá an maoiniú atá ar fáil ó Chiste Uisce an Phobail agus ó thionscadail taighde náisiúnta agus Eorpacha (tionscadail LEADER agus LIFE) ag cur deiseanna ar fáil do phobail agus d'fheirmeoirí áitiúla chun páirt a ghlacadh i dtionscadail bunaithe i ndobharcheantair cáilíochta uisce áitiúil. Tá an poitéinseal ag tionscnaimh pobal áitiúla, le tacaíocht ó LAWPRO, aghaidh a thabhairt ar bhagairtí ar chosaint agus ar athchóiriú uisce níos éifeachtúla ach scrúdú a dhéanamh ar na rioscaí agus réitigh a fhorbairt ag leibhéal áitiúil.

Cuirtear deis ar fáil in eolaíocht shluaifhoinsithe freisin do phobail áitiúla páirt a ghlacadh i dtionscadail eolaíochta chun eolas a dhéanamh do cháilíocht na timpeallachta uiscí. Tá an tionscadal darb ainm 'Explore Your Shore' ag lorg oibríthe deonacha chun na cineálacha éagsúla ainmhithe agus plandaí a shainaithint atá le fáil i locháin charraige cois farraige. Tugann Cóstaí Glana páirt do phobail chun trána, farraigí agus beathra muirí na hÉireann a chosaint.¹⁵

Fuíolluisce uirbeach

D'fhoilsigh an Coimisiún Eorpach an Togra le haghaidh Treoir Cóireála Fuíolluisce Uirbigh (UWWTD) athbhreithnithe i mí Dheireadh Fómhair 2022. Bhí sé de rún ann go gcuirfí san áireamh san athbhreithniú na caighdeáin agus na dúshlán nua a chur san áireamh agus tacú le feabhas a chur ar cháilíocht an uisce trí dhul i ngleic le truailliú fuíolluisce uirbigh a thuilleadh. Tá an UWWTD athbhreithnithe sceidealaithe faoi láthair le cur i bhfeidhm in 2024 agus is dóchúil go gcuirfear i bhfeidhm in Éirinn é am éigin le linn na bliana 2026. Cuimsítear leis na hathbhreithnithe molta:

- Cur i bhfeidhm na treorach a leathnú go dtí socruithe os cionn 1000 p.e;

¹⁴ Teagasc. 2021. Measúnú Saineolaíoch Seachtrach ar an gClár Comhairleach agus Tacaíochta Inbhuanaitheachta Talmhaíochta (ASSAP) Tuarascáil ar an Phainéal Athbhreithnithe Neamhspleách 12 Deireadh Fómhair 2021. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [ASSAP-Expert-Review-Final-Report---pdf--22-Nov-2021.pdf \(teagasc.ie\)](#)

¹⁵ [Tionscadail uisce ghlan | Gníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil \(epa.ie\)](#) Rochtain: Iúil 2024

- Caighdeáin nua le haghaidh áiseanna díláraithe;
- Pleananna bainistíochta uisce comhtháite i ngach socrú mór agus iad sin os cionn 10,000 p.e, sa chás a bhfuil baol timpeallachta ann le tosaíocht d'infreastruchtúr glas agus d'optamú na gcóras reatha;
- Luachanna teorann níos géire do gach cothaitheach do gach áis mhór ach dóibh sin freisin atá os cionn 10,000 i gcásanna a bhfuil ceisteanna eotrófaithe ann;
- Bunú na luachanna teorann nua do mhiontruailleáin a fhaigheann cóireáil bhreise ar dtús d'áiseanna móra seachas ar bhonn riosca d'áiseanna níos lú;
- Tabhairt isteach córais de fhreagracht táirgeora do dhá phríomhfhoinse de mhiontruailleáin chun maoiniú a chruinniú agus chun athrú a spreagadh; agus
- Monatóireacht fheabhsaithe ar thruailliú nach truailliú tí é a thacaíonn le hathúsáid sloda agus uisce chóireáilte.

Tá sé mar aidhm sna tograí os cionn 10,000 p.e freisin neodracht fuinnimh a bhaint amach faoi 2040 agus chun feabhas a chur ar rialachas agus ar thrédhearcacht na feidhmíochta, rochtain ar shláinteachas agus ar theicneolaíocht dhigiteach a thacaíonn le feabhsúcháin ar mhonatóireacht agus ar thuairisciú.

Ó bhí 2014 ann, bhí cuireadh feabhas mór ar chóireáil uisce agus ar sceitheadh uisce, agus aithnítear é sin sa dréacht de RBMP 2021-2027. Ach, tá ag infreastruchtúr reatha ag éirí níos sine agus níos scaipthe le linn do chaighdeáin rialacháin a bheith ag éirí níos géire. Beidh infheistíocht shuntasach ag teastáil más ea chun feabhas a chur ar fheidhmíocht agus chun truailliú uisce a laghdú, ach ní bheifear in ann é sin a bhaint amach sa ghearrthréimhse. Chaith an GCC solas ar na limistéir uirbeacha (i lár na bliana 2022) ina gcaithfí feabhas a chur ar chóireáil mar thosaíocht do na limistéir uirbeacha laistigh den limistéar staidéir (**Tábla 3.8.5**)¹⁶:

Tábla 3.8.5 Ceisteanna tosaíochta agus plean gníomhaíochta molta do na limistéir uirbeacha i nGaillimh

Achar	Saincheisteanna Tosaíochta	Plean Gníomhaíochta Beartaithe	Dáta beartaithe lena Chur i gCrích
Baile Átha an Rí	Brú suntasach ar uiscí atá i mbaol truailithe	Uasghrádú Ionaid Cóireála	2031

Athchóiriú Pleanála Muirí

Mar chuid de chur i bhfeidhm na Treorach Pleanála Spásúla Muirí AE (2014/89/AE), cruthaíodh Creat Pleanála Muirí Náisiúnta na hÉireann (NMPF) (2021) chun treoir a chur ar fáil do ghníomhaíochtaí agus d'fhorbairtí ag a bhfuil tionchar ar an timpeallacht mhuirí suas le 2040. Achtaíodh an tAcht um Pleanáil Limistéir Mhuirí 2021 (arna leasú), in 2021 agus bunaíodh an tÚdarás Rialála Limistéir Mhuirí (MARA) i mí Iúil 2023 - agus tugann an péire acu sin córas reachtaíochta nua isteach maidir le toiliú le haghaidh forbartha agus gníomhaíochtaí sa limistéar muirí. Cuireann an NMPF beartais ar fáil le haghaidh pleanáil inbhuanaithe agus bhainistiú na n-acmhainní muirí, rud a chothromaíonn cuspóirí éiceolaíochta, eacnamaíochta agus sóisialta maidir le gnéithe amhail, an timpeallacht, bithéagsúlacht, iascach tráchtála agus fuinneamh in-athnuaite. Mar chuid de sin,

¹⁶An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2023. Liosta de na limistéir uirbeacha a dtugtar tosaíocht dóibh. Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/compliance--enforcement/waste-water/priority-areas-list-current.php>

cuimsítear leis an NMPF cuspóirí ar leith agus beartais phleanála a bhaineann le cáilíocht an uisce agus maidir le cóireáil agus diúscairt fuíolluisce.

Tionchar an athraithe aeráide ar thimpeallacht an uisce

Cuimsítear leis an tionchar atá ag an athrú aeráide ar thimpeallacht an uisce¹⁷:

Stoirm Chósta agus Creimeadh

Níl aon fhoscadh ag Cathair na Gaillimhe ar na stoirmeacha cósta, agus báitear na limistéir chósta más ea. Tarlaíonn tuile go minic agus go hathfhillteach i roinnt limistéar. D'fhéadfadh tuile ar an gcósta dochar a dhéanamh d'fhoirgnimh agus do shócmhainní eile go díreach. Bád 10 dteach agus 50 carr i limistéar Bhóthar na Trá i mí na Nollag 2019 de bharr stoirm Elsa. Rinne stoirm Eleanor i mí Eanáir 2018 na mílte euro damáiste, agus bád gnólachtaí gar do Ché an Chladaigh agus ar Shráid na Siopaí. Chomh maith leis sin, d'fhéadfadh tuile ar an gcósta dochar a dhéanamh do dhromchlaí bóthair agus do chosáin, agus d'fhéadfadh sé cur isteach ar líonraí iompair. Bhris uiscí tuile thar cosaintí cósta le linn Stoirm Barra i mí na Nollag 2021, rud a d'fhág nárbh fhéidir na bóithre ar Bhóthar na Trá a úsáid, agus chuir sí isteach ar sheirbhísí Bus Éireann sa cheantar freisin. Dúnadh an phromanáid ar Bhóthar na Trá idir Bóthar Grattan agus Leisureland de bharr uiscí tuile a d'éascair as Stoirm Erik i mí Feabhra in 2019.

Tonnta Teasa agus Triomach

Is iomaí tonn teasa a bhí i gCathair na Gaillimhe (sainmhínithe mar 5 lá as cosa i dtaca agus an teocht os cionn 25°C) le linn na tréimhse 1973-2022 agus imríonn siad réimse leathan de thionchar ar an gcathair, ar fud na cathrach. Bhí triomach i gCathair na Gaillimhe le linn na tréimhse a léirigh na cásanna triomaigh in 2017, 2018 agus in 2022. D'fhág na cásanna triomaigh sin (m.sh. an samhradh in 2018) gur cuireadh srianta soláthair uisce i bhfeidhm ar bhonn náisiúnta agus cathrach agus chuir sé isteach ar oibriúchán na tógála. Chomh maith leis sin, chuir sé leis an mbrú ar toilleadh cóireála uisce chun freastal ar an éileamh ar uisce, m.sh. an tIonad Cóireála Uisce i dTír Oileáin.

Tuile Bháistiúil agus Abhann

I gcás Chathair na Gaillimh don tréimhse idir 1973-2022, tharla tuile bháistiúil agus abhann ar bhonn rialta. Tá na limistéir ina dtarlaíonn tuile abhann teoranta go tíreolaíoch ach d'fhéadfadh go mbeadh tuile ann go mion minic sna limistéir sin. D'fhéadfadh tuile bháistiúil tarlú ar fud na cathrach, agus tá baint ag an tionchar atá aige le bá na mbealaí iompair agus cuireadh isteach ar cháilíocht an uisce snámha mar thoradh ar rith truailléan tar éis cásanna báistí troime.

3.8.4 Príomhúdair Mhachnaimh do SFG agus an MST

Déantar achoimre sa cuid seo ar na príomhdhúshláin agus ar na deiseanna atá le cur san áireamh leis an measúnú timpeallachta ar an SFG a bhaineann le timpeallacht an uisce.

Dúshláin

- Brúnna breise ar an timpeallacht uisceach a bhaineann leis an athrú aeráide agus le minicíocht mhéadaithe na dtréimhsí triomaigh.
- Truailliú uisce ó sceitheadh fuíolluisce, ó uisce stoirme, agus ó sceitheadh cóireála uisce a imríonn tionchar ar limistéir uisce lena n-áirítear aibhneacha, lochanna, éiceachórais limistéir uisce idirthréimhseacha agus cósta agus cuireann siad sin leis an tionchar a imrítear ar éiceolaíocht uisceach, ar uiscí snámha, ar chaitheamh aimsire agus ar an iascach.

---

¹⁷ [Cathair na Gaillimhe - Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide de chuid Chomhairle Cathrach na Gaillimhe](#)

- Bainistíocht an uisce stoirme: an líonra fuíolluisce agus uisce stoirme a idirdhealú, a laghdaíonn líon na n-uaireanta a chuireann na camrais thar maoil ina n-iomláine agus an poitéinseal chun úsáid na Scéimeanna Draenála Uirbí Inbhuanaithe (SUDS) i bhforbairt nua.
- Bainistíocht fuíolluisce: Ionaid Chóireála Fuíolluisce a uasghrádú agus a chothú chun aghaidh a thabhairt ar éilleáin reatha agus nua agus chun caighdeáin atá ann anois agus a bheidh ann sa todhchaí a bhaint amach agus chun an timpeallacht a chosaint.
- Truailliú uisce lena n-áirítear ó fhoinsí scaipthe amhail foraoiseacht talmhaíochta agus rith chun srutha uirbeach a imríonn tionchar ar cháilíocht uisce amh a chuireann isteach ar riachtanais cóireála uisce ólacháin, ar chúrsaí sláinte agus ar éiceolaíocht uisceach.
- Dúshlán ón athrú aeráide a chuireann leis an mbrú ar an timpeallacht nádúrtha agus tuilleadh rioscaí le haghaidh infreastruchtúir – an tábhacht le tacú le hathléimneacht timpeallachta agus le hinfreastruchtúr a fhorbairt agus athléimneacht oibríochtúil na seirbhísí fuíolluisce.

Deiseanna

- Tuiscint níos fearr a fháil ar na brúnna agus ar an tionchar atá aige ar thimpeallacht an uisce agus ar shonraí a fheabhsú, monatóireacht, comhroinnt eolais agus leas a bhaint as teicneolaíochtaí digiteacha agus mapála nua.
- Deiseanna le haghaidh comhoibriú le raon páirtithe leasmhara ar leith maidir le haghaidh a thabhairt ar shaincheisteanna leathana dobharcheantair agus maidir le cineálacha cur chuige nua lena n-áirítear machnamh a dhéanamh ar sheirbhísí éiceachórais agus luach a chur ar na tairbhí níos leithne ó réitigh bunaithe ar nádúr agus ar bhainistíocht na ndobharcheantar.

3.9 Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Caitheamh Aimsire, agus Sláinte Dhaonna

3.9.1 Dálaí Bunlíne Daonra

Bhí thart ar 102,579 duine i gceist leis an daonra¹⁸ in 2022. Déantar achoimre ar leagan amach an daonra i mbailte éagsúla i **dTábla 3.9.1**.

Tábla 3.9.1 Dáileadh daonra i mórbhailte laistigh den limistéar staidéir

Mórbhailte laistigh den cheantar staidéir	Daonra (2022)
Cathair na Gaillimhe agus bruachbhailte	85,910
Órán Mór	5,819
Bearna	2,336
Baile Átha an Rí	4,603
Maigh Cuilinn	2,279
Baile Chláir	1,632
	5,149,139 ¹⁹

De réir shonraí na Príomh-Oifige Staidrimh 2022, is ionann meánaois an limistéir staidéir agus 36.7, aois atá níos lú ná an mheánaois náisiúnta (38.4). Faightear sciar daoine i bhfad níos mó (thart ar 26%) san aoisghrúpa 20 – 34.

De réir Dhaonáireamh 2022²⁰, tháinig méadú 8% ar dhaonra Chontae na Gaillimhe go dtí 277,737. Tá méadú ag teacht ar líon na ndaoine atá 65 bliain d'aois i gcónaí. Le linn na tréimhse céanna, tháinig méadú 8% ar dhaonra na hÉireann ó 4,761,865 go dtí 5,149,139. Tháinig méadú 23% ar an aoisghrúpa sin ó 42,886 i nGaillimh agus faoi 22% go dtí 776,315 ag leibhéal náisiúnta ó 2016.

3.9.2 Staid Bhonnlíne an Gheilleagair agus na Fostaíochta

De réir na sonraí is déanaí a foilsíodh in 2022, déantar achoimre ar an ráta dífhostaíochta sna mórbhailte laistigh den limistéar staidéir i **dTábla 3.9.2**²¹. Ríomhtar an ráta dífhostaíochta mar líon na ndaoine atá dífhostaithe nó atá ag lorg a chéad poist mar chion de gach duine atá 15 bliana d'aois agus níos sine a bhí ag obair, dífhostaithe nó ag lorg a gcéad poist.

Tábla 3.9.2 Rátaí dífhostaíochta i mórbhailte laistigh den limistéar staidéir

Mórbhailte laistigh den cheantar staidéir	Ráta Dífhostaíochta
Cathair na Gaillimhe agus bruachbhailte	9.2%
Órán Mór	5.9%
Bearna	4.7%

¹⁸ Sonraí dhaonáireamh 2022 a fuarthas ón bPríomh-Oifig Staidrimh. Rochtain: Márta 2024.

¹⁹ [Daonáireamh 2022 - Torthaí na hAchoimre - an Phríomh-Oifig Staidrimh](#) Fuarthas ar an dáta seo: Iúil 2024

²⁰ [Preasráiteas Dhaonáireamh 2022 - Torthaí na hAchoimre Gaillimh - an Phríomh-Oifig Staidrimh](#) Fuarthas ar an dáta seo: Iúil 2024

²¹ [Dífhostaíocht -an Phríomh-Oifig Staidrimh](#) . Rochtain: Márta 2024

Mórbhailte laistigh den cheantar staidéir	Ráta Dífhostaíochta
Baile Átha an Rí	7.2%
Maigh Cuilinn	6.1%
Baile Chláir	8.0%
Contae na Gaillimhe	7.2%
Éire	8.3 %

Ina iomláine, is ionann an ráta dífhostaíochta sa limistéar staidéir agus 8.6%, atá 0.3% os cionn na meánaoise náisiúnta (8.3%).

Is ionann Innéacs Díothachta Pobal HP (Haase agus Pratschke, 2017) agus an príomhinnéacs le haghaidh Phoblacht na hÉireann. Tá an tInnéacs bunaithe ar mheascán de thrí thoise de shaibhreas agus de dhíothacht choibhneasta. Próifíl Dhéimeagrafach, Déanamh na hAicme Sóisialta, Cás an Mhargaidh Saothair. Sannann an tInnéacs marc do na limistéir bunaithe ar mheánleibhéal náisiúnta de náid agus ó thimpeall -40 (na limistéir is mó atá faoi mhíbhuntáiste) go dtí +40 (na limistéir is saibhre). Is ionann Innéacs Díothachta Pobal HP agus príomhuirlis Grádáin Shóisialta na hÉireann, á húsáid ag roinnt ranna rialtais agus ag gníomhaireachtaí stáit chun míbhuntáiste thíreolaíoch a shainaithint, chun acmhainní agus seirbhísí a dhíriú i dtreo na bpobal is mó a dteastaíonn siad uathu. De réir na sonraí is déanaí a foilsíodh in 2022²², déantar achoimre ar an Innéacs HP sna mórbhailte laistigh den limistéar staidéir i **dTábla 3.9.3**.

Tábla 3.9.3 Innéacs HP i mórbhailte laistigh den limistéar staidéir

Mórbhailte laistigh den cheantar staidéir	Innéacs HP	Cur Síos HP
Cathair na Gaillimhe agus bruachbhailte	-7.45 (An Caisleán Nua) go dtí 10.64 (Baile an Bhriotaigh)	Díreach faoi bhun an mheáin go dtí Saibhir
Órán Mór	8.63	Díreach os cionn an mheáin
Bearna	10.38	Saibhir
Baile Átha an Rí	4.09	Díreach os cionn an mheáin
Maigh Cuilinn	10.04	Saibhir
Baile Chláir	4.85	Díreach os cionn an mheáin

Go háitiúil, tá na limistéir a fuair marc faoi bhun an mheáin dírithe i lár na cathrach in áiteanna beaga sa Chaisleán Nua, Seantalamh agus sa Bhaile Bán, agus is ionann na rátaí dífhostaíochta sa Chaisleán Nua agus 16.19% d'fhir agus 10.73% do mhná.

3.9.3 Staid Bhonnline Tráchtála

De réir na Straitéise Réigiúnaí Spáis agus Eacnamaíche 2020-2032 (RSES)^[23], tá clúdach fairsing ar Chathair na Gaillimhe agus tá sí suite in áit ríthábhachtach feadh Chonair Eacnamaíoch an Atlantaigh, as a síneann tionchar chathracha theas na hÉireann (Corcaigh agus Luimneach) ó thuaidh chuig Lárionaid Réigiúnacha Fáis Shligigh agus Leitir Ceanainn i gcomhthéacs Réigiún Cathrach an Iarthuaiscirt. Is ann atá braislí den chéad

²² Innéacsanna Díothachta Pobal HP Fuarthas ar an dáta seo: Márta 2024

²³ RSES | Northern and Western Regional Assembly (nwra.ie)

scoth a aithnítear go hidirnáisiúnta i bhFeistí Leighis agus i dTeicneolaíocht Faisnéise agus Cumarsáide (TFC). Tá sé ag teacht chun bheith ina mhol mór teicneolaíochta, go háirithe maidir leis an idirlíon agus teicneolaíochtaí oibre comhoibríoch. Tá 9 gcinn de na 10 gcuideachta TFC is fearr i gCathair na Gaillimhe. Tacaítear leis seo ar fad trí institiúidí tríú leibhéal atá leabaithe sa chathair, a sholáthraíonn fórsa saothair bríomhar ardoilte.

Deir RSES freisin gurb í an earnáil agraibhia an tionscal dúchasach is mó in Éirinn, a fhostaíonn 8.4% den daonra oibre agus a ghnóthaíonn ioncam de thart ar €26 billiún ó 2015 ar aghaidh. Mar thionscal atá dírithe ar onnmhairiú, agus tionscal atá bunaithe go príomha laistigh de na réigiúin tuaithe, leanfaidh an earnáil agraibhia de ról ríthábhachtach a bheith aici i ngeilleagar na tuaithe, go háirithe laistigh de Réigiún an Tuaiscirt agus an Iarthair. Is i nGaillimh atá an líon is airde feirmeacha de thart ar 13,500 in Iarthar na hÉireann.

3.9.4 Staid Bhunlíne na Turasóireachta agus Caithimh Aimsire

Tá turasóireacht ar cheann de na hearnálacha geilleagracha is tábhachtaí in Éirinn. De réir Straitéis Turasóireacht na Gaillimhe 2020-2025²³, mheall Cathair na Gaillimhe 1.674 milliún turasóir thar sáile agus 1.024 milliún cuairteoir baile in 2017. I gcás na gcuairteoirí thar sáile, is ó Mhórchóir na hEorpa a thagann 44% de na cuairteoirí, tagann 32% acu ó Mheiriceá Thuaidh, 16% ón mBreatain Mhór agus 9% ó áiteanna eile. Ghin Gaillimh €589 milliún d'ioncam ó chcuairteoirí thar sáile in 2017. Tá Gaillimh aitheanta as a haitheantas cultúir láidir agus as a hoidhreacht shaibhir atá fréamhaithe go dlúth i dtírdhreacha uathúla, is cathair dhátheangach bhríomhar í, agus bíonn réimse tarraingteach féilte agus imeachtaí ar siúl ar fud Chathair na Gaillimhe.

Tá acmhainní muirí suntasacha ag Gaillimh agus tá 8 dTrá Brataí Goirme ann agus tá 8 nGradam Cósta Glas buaite ag Gaillimh²³. Tá ceithre shuíomh snámha le fáil sa limistéar staidéir. Déantar achoimre i **dTábla 3.9.4** ar cháilíocht an uisce sa cheithre thrá laistigh den limistéar staidéir⁸.

²³ Straitéis Turasóireacht na Gaillimh 2020 2025 (1).pdf (gds.earth) Fuarthas: Iúil 2024

Tábla 3.9.4 Cáilíocht an uisce ar na tránna laistigh den limistéar staidéir.

Suíomhanna Snámha	Cur Síos	Cáilíocht an Uisce in 2023
Trá Bhaile an Locháin	Suite in oirthear Chathair na Gaillimhe sa chomharsanacht chónaitheach, an Rinn Mhór. Is mór an tóir atá ag muintir na Rinne Móire agus ag na daoine atá ina gcónaí ar an taobh oirthear den chathair ar an trá agus is féidir dul ann trí Bhóthar Bhaile an Locháin as an R338. Níor dearadh an trá mar shuíomh snámha roimhe seo faoi na seanrialacháin uisce snámha	lontach
Trá Bhóthar Grattan	Suite ar an taobh larthair de Chathair na Gaillimhe, gar do Bhóthar na Trá. Is mór an tóir atá ag na daoine sa chathair ar an láthair shnámha sa chomharsanacht agus is í an trá is giorra do lár na cathrach. Tá Cuan na Gaillimhe díreach os chomhair na trá agus is féidir dul chuig an trá trí Bhóthar Grattan	Go maith
Trá Bhóthar na Trá	Suite i gCathair na Gaillimhe agus ar Cuan na Ghaillimhe, SAC. Is trá-bhaile thraidisiúnta í agus is mór an spéis a chuireann na turasóirí inti i gCathair na Gaillimhe. Leathnaíonn sí ó Bhóthar an Dúin go dtí an Charraig Dhubh, agus tá sé thart ar 1km ar leithead. Is féidir siúl ó lár na cathrach go dtí an trá agus is féidir dul chuici ó Promanáid Bhóthar na Trá, R336, agus is féidir dul chuig an trá ar iompar poiblí ón gCathair a thagann go minic. Is mór an tóir ar an snámh ar an trá seo.	lontach
Trá na gCeann	Suite ar bhruach Chathair na Gaillimhe idir Bóthar na Trá agus Bearna, agus ar Chuan na Gaillimhe, SAC. Ar an taobh ó dheas den suíomh, tá baile Bhearna agus is féidir rochtain a fháil ar an trá sin tríd an mbóthar R336, Bóthar Bhearna. Úsáidtear an trá ar feadh na bliana ar fad le haghaidh snámh agus gaothshurfála agus d'fhéadfadh go mbeadh suas le 600 cuairteoir ann in aon lá amháin le linn an ardséasúir.	lontach

3.9.5 Staid Bhunlíne maidir le Sláinte Dhaonna

Tá an limistéar staidéir suite sa limistéar EU NUTS3 in Iarthar na hÉireann. In 2016, bhí an t-ionchas saoil beagáinín níos airde d'fhir (~79.7) agus do mhná (~84.5) i gcomparáid leis an meánleibhéal náisiúnta (fir: 79.6; mná: 83.4)²⁴. Fuarthas amach go raibh céatadán an daonra i ndálaí sláinte a bhí 'go dona' agus 'go han-dona' sa limistéar staidéir mórán mar a chéile leis an gcuid eile d'Éirinn. Eisíodh sonraí in 2022 inar léiríodh go bhfuil thart ar 1678 (1.6%) duine i ndálaí sláinte atá 'go dona' agus 'go han-dona'. Tá na figiúirí sin cosúil leis na sonraí náisiúnta de 1.7% in 2022²⁵.

3.9.6 Treocht na Todhchaí

De réir Dhréachtphlean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2022- 2028²³, beidh Ceantar Cathrach na Gaillimhe ina spreagadh don fhás inbhuanaithe i Réigiún an Tuaiscirt agus an Iarthair, ag soláthar rogha tíopeolaíochtaí tithíochta mar aon le háiseanna iompair phoiblí, fostaíochta, pobail, fóillíochta agus taitneamhachta den scoth i dtimpeallacht shláintiúil a mheallfaidh an mhais chriticiúil daonra a theastaíonn chun tacú le pobail áitiúla láidre a bhunú agus geilleagar áitiúil agus réigiúnach láidir a chinntiú.

Trasnaíonn an Limistéar Cathrach an Chonair Eacnamaíoch Straitéiseach agus Conair Eacnamaíoch an Atlantaigh (AEC). Cuireann na ceantair seo forbairt fostaíochta chun cinn i nGaillimh i gcás na Conaire Straitéisí Eacnamaíochta agus i gcás chontaetha an iarthair i gcás an AEC.

Maidir le bonneagar a sholáthar, luaitear i gCuspóirí Pleanála Náisiúnta 9 den Chreat Náisiúnta Pleanála go gcinnteofar le straitéis chomhordaithe ailíniú le hinfheistíocht infreastruchtúir agus go mbeidh soláthar fostaíochta mar aon le taitneamhachtaí agus seirbhísí tacaíochta ag teastáil i gceantair atá chun freastal ar fhás suntasach. Tabharfar tús áite d'infheistíocht i mbonneagar laistigh den Cheantar Cathrach mar bhealach chun tarraingteacht an cheantair mar áit chónaithe agus oibre a choinneáil agus a fhorbairt. Forbairt chomhordaithe amach anseo a sholáthrófar trí dhlúth-chomhoibriú le gníomhaireachtaí stáit, rannpháirtíocht páirtithe leasmhara agus eagraíochtaí eile mar aon le sruthanna maoinithe bonneagair de réir mar a bheidh siad ar fáil. Áireofar ar sheachadadh bonneagair agus toilleadh bonneagair líonraí iompair fisiceacha, ilmhódacha, teicneolaíochtaí digiteacha/cliste mar aon le bonneagar sóisialta agus pobail.

Tá acmhainn cóireála fuíolluisce laistigh den Cheantar Cathrach i bhfeidhm cheana féin chun freastal ar an bhfás foriomlán atá tuartha suas go dtí 2028. D'fhéadfadh sé go mbeadh gá le mionfheabhsuithe líonra ar stáisiúin chaidéalúcháin áitiúla chun lántoilleadh a áirithiú i limistéir áirithe de na lonnaíochtaí cathrach. Príomhchumasóir Fáis do Ghailimh mar atá aitheanta sa Chreat Náisiúnta Pleanála, baineann sé le Staidéar Draenála Mhórcheantar na Gaillimhe a chur ar fáil. Is píosa ríthábhachtach bonneagair é seo a theastaíonn chun fás agus forbairt inbhuanaithe an Cheantair Chathrach sa todhchaí a chinntiú. Tacaíonn an Creat Náisiúnta Pleanála le fás freisin trí fhorbairt inbhuanaithe a dhéanamh ar limistéir úrnua le haghaidh tithíochta trí thacaíocht a thabhairt d'iompar poiblí agus do bhonneagar eile. I measc na gcodanna criticiúla eile den bhonneagar a theastaíonn chun forbairt an Cheantair Chathrach a chinntiú tá na forálacha atá leagtha amach i Straitéis Iompair na Gaillimhe agus i Straitéis Iompair Chontae na Gaillimhe agus seachadadh Chuarbhóthar Chathair na Gaillimhe.

Beidh cur chun cinn taisteal iarnróid, agus go háirithe ag stáisiún Órán Mór leis an uasghrádú beartaithe a mhéadóidh minicíocht na seirbhísí iarnróid, ina príomhchumasóir fáis a éascóidh maireachtáil dhlúth uirbeach agus a laghdóidh spleáchas ar charranna príobháideacha. Déantar tagairt d'fheabhas ar bhonneagar iarnróid san RSES ina dtacaíonn Cuspóirí Beartais Réigiúnaigh (RPO) 3.6.9 le dé-rian iarnróid a sholáthar idir Gaillimh agus Baile Átha Luain mar chuspóir meántéarmach go fadtéarmach. Chuirfeadh na

²⁴ Táblaí Irish Life Uimh. 17 2015-2017 - an Phríomh-Oifig Staidrimh (Féach ar Thábla 4, Ionchas saoil de réir gnéis, aoise, NUTS3 réigiúin agus bliana) Fuarthas: Iúil 2024

²⁵ Staitisticí Áitiúla an Daonáirimh aip idirghníomhach mhapála | an Phríomh-Oifig Staidrimh Éire Fuarthas: Iúil 2024

feabhsúcháin infreastruchtúir seo réimse buntáistí ar fáil do MASP na Gaillimhe agus do cheantair eile sa chontae.

Fágfaidh an fás méadaithe an daonra atá tuartha, go mbeidh idir dheiseanna agus dhúshláin sa réigiún. Tá méadú ag teacht i gcónaí ar líon na ndaoine atá 65 bliain d'aois. Cuireann sé brúnna breise ar airgeadas agus ar sheirbhísí poiblí chomh maith. Is iomaí píosa reachtaíochta seanbhunaithe amhail an Creat Beartas Pleanála Náisiúnta (NPPF) a chuir limistéir ghlasa chun cinn agus a chuir feabhas ar rochtain, agus cuireadh tuilleadh béime ar an méid sin ar fud beartais agus pleananna eile. Is mó béime a chuirtear ar fhorbairt thodhchaíoch freisin ar bheith níos dírithe i dtreo láithreáin athfhorbraíochta agus limistéir uirbeacha ag cur tuilleadh rochtana ar fáil ar spásanna glasa. Príomhthosaíocht den dréachtphlean is ea líonra Cathrach de spásanna oscailte, páirceanna, conairí agus conairí glasa a chur chun cinn. Mar a aithníodh in RPO 3.6.13 den RSES tá tacaíocht ann do sheachadadh Líonra straitéiseach Glasbhealaigh do na ceantair lena n-áirítear an Rotharbhealach Náisiúnta ó Bhaile Átha Cliath go Gaillimh, Glasbhealach Cósta Órán Mór go Bearna agus an Glasbhealach ó Ghaillimh go dtí an Clochán.

3.9.7 Príomhúdair Mhachnaimh do SFG agus an MST

Cuimsítear an méid seo a leanas leis na príomhdhúshláin agus leis na deiseanna maidir le Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Caitheamh Aimsire, agus Sláinte Dhaonna:

Dúshláin

- Méadóidh fás an daonra laistigh den limistéar staidéir an t-éileamh ar infreastruchtúr fuíolluisce reatha, agus is é a athróidh réim thíreolaíoch na dtailte seirbhísithe;
- D'fhéadfadh sé tarlú go mbeadh tionchar ag oibriú na n-ionad cóireála fuíolluisce ar cháilíocht uisce úir nó inbhearaigh nó mhuirí, ar stoc éisc agus ar shilte maireachtála nó ar dheiseanna caitimh aimsire nó turasóireachta.
- D'fhéadfadh sé tarlú go mbeadh tionchar ag oibriú na n-ionad cóireála fuíolluisce ar shliogiasc, ar shlite beatha ábhartha agus ar shláinte na ndaoine.
- D'fhéadfadh sé tarlú go mbeadh tionchar ag oibreacha tógála ar cháilíocht an uisce, ar stoc éisc agus ar shlite beatha ábhartha nó ar chaitheamh aimsire agus ar thurasóireacht.

Deiseanna

- Tá deiseanna ann le haghaidh clár (amhail Pleananna Bainistíochta Dobharcheantar) chun feabhas a chur ar cháilíocht an uisce agus ualach na dtuilleán a chosc nó a laghdú sna huiscí foinse, rud a chuireadh buntáistí níos leithne ar fáil don timpeallacht.

3.10 Athrú Aeráide

Tá eolaíocht na timpeallachta soiléir – meastar gur iad gníomhaíochtaí an duine daonna is cúis le thart ar 1.0°C de théamh domhanda os cionn leibhéil sula raibh tionsclaíochas ann agus is é an raon dóchúil ná idir 0.8°C agus 1.2°C. Ag leibhéil reatha na n-astaíochtaí gás ceaptha teasa, tá an domhan le tairseacha Chomhaontú Pháras a shárú ionas go mbeadh an teocht idir 1.5°C agus 2°C os cionn na leibhéil roimh thionsclaíochas²⁶.

Ní hamháin an bhfágann athrú aeráide go dtiocfaidh athrú ar an aeráid mheánach amhail teocht ach tiocfaidh athrú ar mhinicíocht agus ar ghéire na hadhaimsire agus na gcásanna aeráide²⁷.

Tá Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2024²⁷ ar an tríú nuashonrú bliantúil ar Phlean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2019 de chuid na hÉireann. Cuireann an plean seo le Plean 2023 trí na beartais agus na gníomhaíochtaí a bheachtú agus a nuashonrú a theastaíonn chun buiséid charbóin agus uasteorainneacha astaíochta earnála a sheachadadh. Cuireann an plean treochlár ar fáil chun beart cinniúnach a dhéanamh chun astaíochtaí na hÉireann a laghdú faoina leath faoi 2030 agus neodracht carbóin a bhaint amach tráth nach déanaí ná 2050, mar atá geallta san Acht um Ghníomhú Aeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021.

Leag na tuarascálacha ón bPainéal Idir-Rialtasach ar an Athrú Aeráide ar an ngá práinneach chun tuilleadh gníomhaíochta a dhéanamh maidir le hoiriúnú aeráide go domhanda. Léirítear sna breathnuithe go bhfuil athrú ag teacht ar aeráid na hÉireann maidir le hardú leibhéil na mara, méadú ag teacht ar an teocht mheánach, athruithe ar phatrúin frasaíochta, agus adhaimsir.

Táthar ag súil go mbeidh tionchar éagsúla agus fairsing ag an athrú aeráide ar thimpeallacht na hÉireann, ar an tsochaí, agus ar fhorbairt gheilleagrach, lena n-áirítear ar éiceachórais bhainistithe agus nádúrtha, ar acmhainní uisce, ar thalmhaíocht agus ar shlándáil bhia, ar sláine dhaonna, agus ar zóin chósta. Is iad na rioscaí is práinní d’Éirinn ón athrú aeráide ná na cinn a bhaineann le hathruithe maidir le hadhaimsir, amhail tuile, triomach agus stoirmeacha.

3.10.1 Dálaí Bunlíne Athraithe Aeráide

Léirítear sna staidéir ar thaifead na haeráide in Éirinn go bhfuil athrú ag teacht ar na príomhdhálaí aimsire fadtréimhseacha²⁸. Bhí treocht ann le linn an chéid seo caite inar ardaíodh an teocht, rud a d’fhág go raibh na geimhrí níos teo agus bhí na samhraí níos seo agus níos tirime, agus bhí níos mó adhaimsire ann agus is dóigh le leanfaidh an patrún sin aghaidh sna blianta atá le teacht^{29, 30}. Déantar achoimre i **dTábla 3.10.1** ar an Athrú Aeráide breathnaithe i nGaillimh agus in Éirinn.^{31, 32}

Tábla 3.10.1 Athrú aeráide breathnaithe i nGaillimh agus in Éirinn

Paraiméadair	Tionchar Breathnaithe
Teocht	<ul style="list-style-type: none"> Méadú 0.8°C; 0.07°C ar an meán in aghaidh na ndeich mbliana

²⁶An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2023. Athbhreithniú ar Úsáid Talún Sreabhadh, Cásanna Tuarascáil Sintéise Toillte. [Land-Use-Review-Fluxes-Scenarios-and-Capacity-Synthesis.pdf \(irishriverproject.com\)](#) Fuarthas: Iúil 2024

²⁷ An Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide (DECC). 2024. Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024. Rochtain: Márta 2024. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/ga/foilsíochan/creat-naisiunta-um-pleanail-mhuiri/>

²⁸ Dwyer, N. (2012) The status of Ireland climate. An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil, Baile Sheáin [Taighde 337: Ag Freagairt d’Aistriú Fuinnimh in Éirinn: Taithí agus Inniúlacht na bPobal | an Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil \(epa.ie\)](#) Fuarthas: Iúil 2024

²⁹ Nolan, P. (2015) EPA Report No. 159: Ensemble of Regional Climate Model Projections for Ireland Environmental Protection Agency, Dublin. [EPA-159 Ensemble-of-regional-climate-model-projections-for-Ireland.pdf](#) Rochtain: Iúil 2024

³⁰ An Roinn Cumarsáide, Gníomhaithe ar son na hAeráide agus Comhshaoil (2018) National Adaption Framework: Planning for a Climate Resilient Ireland. Rialtas na hÉireann, Baile Átha Cliath. [gov - National Adaptation Framework \(NAF\) \(www.gov.ie\)](#) Rochtain: Iúil 2024

³¹ Built & Archaeological Heritage – Climate Change Sectoral Adaption Plan, Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht, Sep 2019 [www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/246863/2660361a-6b77-4b58-b040-aea8fd960606.pdf#page=null](https://assets.gov.ie/246863/2660361a-6b77-4b58-b040-aea8fd960606.pdf#page=null)

³² [Cathair na Gaillimhe - Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide de chuid Chomhairle Cathrach na Gaillimhe \(2024 – 2029\)](#)

	<ul style="list-style-type: none"> Taifeadadh an Teocht is Airde ar taifead an 18ú 2022 i mBaile Átha an Rí
Líon na laethanta seaca	<ul style="list-style-type: none"> Laghduithe
Séasúr fáis	<ul style="list-style-type: none"> Leathnaithe (Thosaigh sé seachtain amháin níos luaithe)
Báisteach	<ul style="list-style-type: none"> Méadú 5% ó lár an fichiú haois Tá méadú 3% tagtha ar an meánbháisteach bhliantúil ag Cor an Dola, Gaillimh le haghaidh na tréimhse is déanaí (1981 – 2010) i gcomparáid le bonnlíne 1961 – 1990
Tréimhse Thirim	<ul style="list-style-type: none"> Níos minice
Teocht agus aigéadacht na farraige	<ul style="list-style-type: none"> Méadú (>1°C níos airde ná mar a bhí i lár an fhichiú haois agus tá aigéadacht na farraige 30 % níos airde ar fud an domhain)
Leibhéal na Farraige	<ul style="list-style-type: none"> Tháinig ardú 2-3mm in aghaidh na bliana timpeall chósta na hÉireann ó na 1990idí i leith; tá méadú 0.8m in aghaidh na ndeich mbliana tagtha ar mheánairde na dtonn feadh chósta an Iardheiscirt Le linn Stoirm Eleanor (2018), tháinig ardú 90cm leibhéal an uisce 90cm os cionn bhun Áirse na Spáinne, rud a chuir go leor codanna de chathair na Gaillimhe faoi uisce
Méadú 3 stoirm ar líon na Stoirmeacha Déine san Atlantach Thuaidh	<ul style="list-style-type: none"> gach deich mbliana ó bhí 1950 ann
Bogthaise choibhneasta	<ul style="list-style-type: none"> Méadaithe de bheagán sa samhradh agus laghdaithe sa gheimhreadh ó bhí 1991 ann

De réir Phlean Gníomhaíochta Aeráide Údaráis Áitiúil Chomhairle Cathrach na Gaillimhe 2024-2029³³, tharla raon leathan eachtraí adhaimsire go stairiúil a raibh tionchar mór acu ar Chathair na Gaillimhe. Le déanaí, léirigh tuilte aibhneacha agus báistiúla in 2020 agus 2021 go raibh raon tionchar ar Chathair na Gaillimhe. I measc na dtionchar sin bhí damáiste do réadmhaoin chónaithe, dúnadh gnólachtaí, cur isteach ar sheirbhísí poiblí agus dúnadh líonraí iompair. Mar thoradh ar mhéaduithe réamh-mheasta ar mhinicíocht imeachtaí frasaíochta foircneacha d'fhéadfadh méadú teacht ar an mbaol tuilte uisce dromchla agus abhann do Chathair na Gaillimhe.

Bíonn creimeadh cósta agus tuilte cósta ann go minic i gCathair na Gaillimhe. Mar thoradh ar theagmhais in 2021 agus 2022, cuireadh isteach ar ghréasáin iompair agus rinneadh damáiste do ghnáthóga cósta. Leis an ardú ar leibhéal na farraige atá réamh-mheasta, d'fhéadfadh méadú teacht ar mhinicíocht na dteagmhas báite agus creimthe cósta agus na dtionchar gaolmhar.

Go stairiúil, chuir tonnta teasa agus triomaigh le srianta a fhorchur ar sholáthar uisce, damáiste do dhromchlaí bóthair agus chuir siad éileamh méadaithe ar cheantair áineasa sa chathair. Le linn gheimhrí 2018 agus 2022, chuir tréimhsí fuara fada agus teagmhais sneachta throim isteach ar líonraí iompair poiblí agus dúnadh bóithre mar thoradh orthu. Léiríonn na méaduithe réamh-mheasta ar mheánteocht agus laghduithe ar mhinicíocht titim sneachta laghdú ar mhinicíocht tréimhsí fuara, sneachta throim, agus a dtionchar gaolmhar

Luaitear sa Phlean um Ghníomhú ar son na hAeráide 2024²⁸ go bhfuil athruithe bunúsacha agus athruithe a d'fhéadfadh a bheith do-aisiompaithe á ndéanamh ar ár muirthimpeallacht, athruithe a mbeidh tionchar acu ar an tsochaí ar fad. D'fhéadfadh iarmhairtí díreacha a bheith ag téamh domhanda na n-aigéan agus ag aigéadú na n-aigéan ar ár n-éiceachórais mhuirí. Ag an am céanna, tá méadú tagtha ar dhéine na n-imeachtaí stoirme, rud a chuireann pobail agus bonneagar cósta i mbaol. Cuireann na bagairtí sin i mbaol an iliomad tairbhí a chuireann ár bhfarraigí ar fáil, lena n-áirítear bia, fuinneamh, mianraí, rialáil aeráide, cosaint cósta, iompar, fóillíocht, agus sláinte agus folláine.

Ar fud earnáil na mara, rinneadh dul chun cinn ar roinnt gníomhaíochtaí faoin bPlean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2021, lena n-áirítear réimsí gníomhaíochta ar son na haeráide a shainathint atá oiriúnach don Chlár Forbartha Bia Mara 2021-27, agus an Plean Straitéiseach Náisiúnta um Dhobharshaothrú Inbhuanaithe a thabhairt chun críche.

Tugtar faoi deara sa Phlean um Ghníomhú ar son na hAeráide 2024²⁸ go bhfuil forbairtí suntasacha ar bun faoi láthair sa chóras pleanála agus toilithe don muirthimpeallacht chun tacú leis na huailmhianta maidir leis an earnáil fuinnimh a dhícharbónú trí fhuinneamh in-athnuaite amach ón gcósta a fhorbairt. Éascóidh sé sin forbairt fuinnimh in-athnuaite amach ón gcósta chun dul chun cinn a dhéanamh ar luas in éineacht le caomhnú, cosaint agus téarnamh na bithéagsúlachta muirí.

3.10.2 Treochtaí Amach Anseo

Táthar ag súil go mbeidh tionchar éagsúla agus fairsing ag an athrú aeráide ar thimpeallacht na hÉireann, ar an tsochaí, agus ar fhorbairt gheilleagrach, lena n-áirítear ar éiceachórais bhainistithe agus nádúrtha, ar acmhainní uisce, ar thalmhaíocht agus ar shlándáil bhia, ar sláine dhaonna, agus ar zóin chósta. Is iad na rioscaí is práinní d'Éirinn ar de thoradh an athraithe aeráide iad na rioscaí a bhaineann go príomha le hathruithe ar dhálaí foircneacha, amhail tuilte, triomaigh agus stoirmeacha²⁷.

Sainathnóidh sa chéad Chreat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide go bhfuil ról na nÚdarás Áitiúil rithabhachtach maidir le hathléimneacht aeráide a fhorbairt agus gur gá do gach Údarás Áitiúil Plean Gníomhaíochta Aeráide a fhorbairt faoin Acht um Ghníomhú Aeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú) 2021; lena gcuimhdeáirtear maolú, oiriúnú agus rannpháirtíocht na saoránach.

Léiríonn an Creat Náisiúnta um Oiriúnú (NAF) 2024³¹ atá athbhreithnithe agus nuashonraithe an ról tábhachtach atá ag an oiriúnú chun aghaidh a thabhairt ar thionchair an athraithe aeráide, ról atá ag éirí níos tábhachtaí. Tá an NAF athbhreithnithe mar bhonn taca freisin faoi thimthriall nua de Phleananna Oiriúnaithe Earnála a fhorbairt. Shainathin NAF 2024 athbhreithnithe (dréachtchomhairliúchán) 12 phríomhearnáil a mbeadh Pleananna Oiriúnaithe Earnála ag teastáil uathu agus iad grúpáilte faoi cheithre théama: Caipiteal Nádúrtha agus Cultúrtha, Bonneagar Criticiúil, Bainistíocht Acmhainní Uisce agus Riosca i gCás Tuilte (le leibhéal earnála na Bainistíochta Riosca i gCás Tuilte, Cáilíochta Uisce, agus Bonneagair Seirbhísí Uisce), agus Sláinte Phoiblí²⁸.

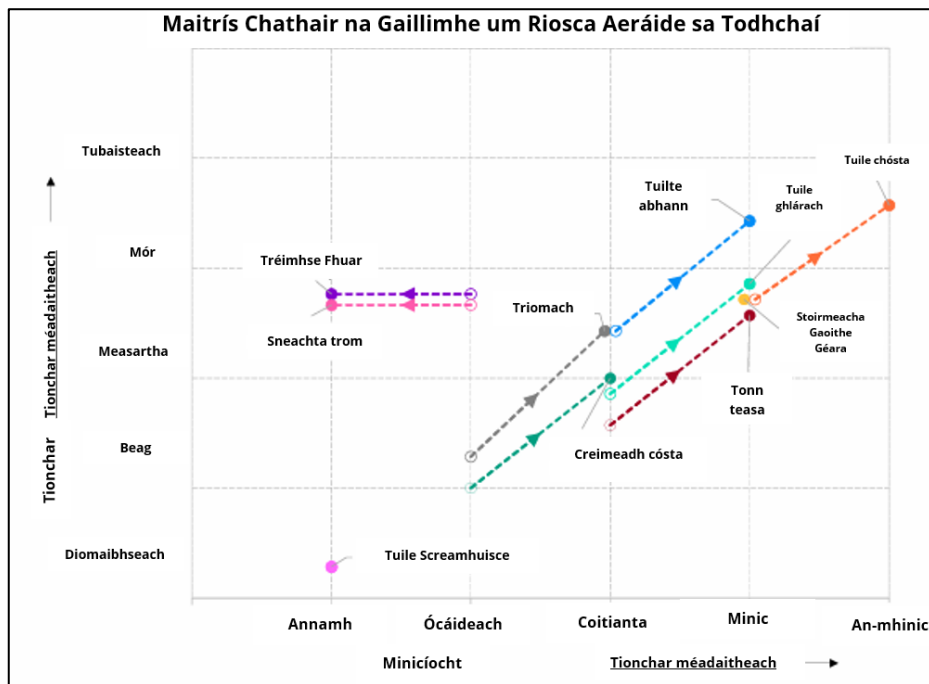
De réir Built & Archaeological Heritage – Climate Change Sectoral Adaption Plan³², déantar achoimre ar an tionchar réamh-mheasta in Éirinn in 2041 – 2060 i **dTábla 3.10.2**.

Tábla 3.10.2 An t-athrú aeráide atá tuartha in Éirinn

Paraiméadair	Tionchar Breathnaithe
Teocht	Méadú 0.8°C; 0.07°C ar an meán in aghaidh na ndeich mbliana
Líon na laethanta seaca	Laghdú breise 50 % i gcás astaíochtaí meánacha go hastaíochtaí ísle agus laghdú 60 % i gcás astaíochtaí arda

Séasúr fáis	Síneadh breise 35 - 40 lá
Báisteach	Méadú; Tiocfaidh méadú 30 % ar an líon 'lá an-fhliuch' (≥30 mm báisteach / lá) le linn mhíonna an gheimhridh
Tréimhse Thirim	Níos tirime sa samhradh. Tiocfaidh laghdú 20% ar mhéid na báistí; Méadóidh líon na dtréimhsí tirime suas le 40%
Teocht agus aigéadacht na farraige	Ardú 1.9°C (Muir Éireann) faoi dheireadh an chéid.
Leibhéal na Farraige	Ardú suas go dtí 800mm faoi 2100; Tiocfaidh méadú ar an sitheadh stoirme; Is dócha go dtiocfaidh méadú ar rátaí cúlaithe chósta an Atlantaigh ó 0.5-1m in aghaidh na bliana mar atá faoi láthair
Méadú ar líon na Stoirmeacha Diana san Atlantach Thuaidh	san Atlantach Thuaidh agus ar fud na hÉireann. Tiocfaidh méadú beag ar luasanna gaoithe foircneacha, go háirithe sa gheimhreadh
Tiocfaidh méadú beag ar luasanna gaoithe foircneacha, go háirithe sa gheimhreadh	Méadú le linn an gheimhridh; Laghdú sa samhradh (sa deisceart agus san oirthear den chuid is mó)

I gcomhréir le treochtaí domhanda, tuartar go dtiocfaidh méadú ar mhinicíocht agus ar dhéine roinnt guaiseacha (mar shampla, tuilte cósta, aibhneacha agus báistíúla, creimeadh cósta, tonnta teasa, agus triomach) agus go bhfanfaidh guaiseacha eile mar an gcéanna (mar shampla, stoirmeacha gaoithe tromchúiseacha). Meastar go leanfaidh na hathruithe seo ar aghaidh agus go ngéaróidh siad le raon leathan tionchair ar Chathair na Gaillimhe agus ar Chomhairle Cathrach na Gaillimhe. Athróidh Cathair na Gaillimhe ó thaobh daonra de freisin, rud a d'fhéadfadh dul i bhfeidhm ar nochtadh agus ar leochaileacht daoine agus acmhainní laistigh den chathair. Tugtar breac-chuntas i **bhFíor 3.10.1** ar an athrú sa mhastrís riosca aeráide do Chathair na Gaillimhe³³. Taispeánann an marcóir toll an riosca reatha agus léiríonn an marcóir soladach an riosca sa todhchaí Taispeánann an líne poncáilte an t-athrú idir an riosca reatha agus an riosca amach anseo.

Fíor 3.10.1 ar an maitrís riosca aeráide do Chathair na Gaillimhe³³.

Tugtar achoimre i dTábla 3.10.3 ar na hathruithe réamh-mheasta in aghaidh na guaise aeráide do Chathair na Gaillimhe a baineadh as tuarascáil Mheasúnachta Riosca Aeráide Chathair na Gaillimhe³³.

Tábla 3.10.3 Athruithe réamh-mheasta in aghaidh na guaise aeráide ó ‘Measúnú Riosca Aeráide Chathair na Gaillimhe’

Guais	Minicíocht Amach Anseo	Athrú Réamh-mheasta
Tonn teasa	Minic	Léiríonn réamh-mheastacháin méadú foriomlán ar an meánteocht (ag bun ar chlé) idir 1.1 agus 1.4°C do Chathair na Gaillimhe i gcomparáid leis an tréimhse 1981-2000. Faoi chás astaíochtaí arda, léiríonn réamh-mheastacháin go n-éireoidh tonnta teasa níos minice (i lár an íochtair) faoi lár an chéid.
Triomach	Coitianta	Meastar go dtiocfaidh laghdú idir 6 % agus 8 % ar bháisteach an tsamhraidh amach anseo i gcomparáid leis an tréimhse bhonnlíne 1981 go 2000, sa chás RCP4.5 agus RCP8.5 araon, rud a chuirfidh le dálaí triomaigh a d’fhéadfadh a bheith ann.
Tréimhse Fhuar	Annamh	Mar thoradh ar an méadú ar theochtaí, tuartar go dtiocfaidh laghdú ar líon na laethanta seaca agus na laethanta oighir sa tréimhse 2041-2060 amach anseo i gcomparáid leis an tréimhse bhonnlíne 1981-2000, i gcás RCP4.5 agus RCP8.5 araon.
Sneachta trom	Annamh	Tuartar go dtiocfaidh laghdú suntasach ar an sneachta bliantúil sa réigiún faoi lár an chéid le haghaidh chásanna RCP4.5 agus RCP8.5 (ag an mbun ar dheis).
Stoirmeacha Gaoithe Géara	Minic	Tá réamh-mheastacháin stoirmeacha faoi réir leibhéal ard éiginnteachta. Faoi lár an chéid, léiríonn réamh-mheastacháin go mbeidh meánluas na gaoithe fós cosúil leis an meánluas gaoithe atá ann faoi láthair. Níl ach fianaise theoranta ann go bhféadfadh méadú teacht ar mhinicíocht stoirmeacha níos déine ar teagmhais neamhchoitianta iad faoi láthair. Mar sin féin, tá gá le níos mó taighde chun an méadú sin a dhearbhu.
Tuilte cósta	An-mhnic	Léiríonn réamh-mheastacháin faoin ardú ar leibhéal na farraige i gcás astaíochtaí arda méadú suas le 0.24 m faoi 2050, rud a mhéadóidh minicíocht an bhá ar an gcósta.
Creimeadh cósta	Coitianta	Tá nasc láidir idir an t-ardú ar leibhéal na farraige agus creimeadh cósta agus méadú ar rátaí creimthe agus ar mhéid an chreimthe.
Tuilte aibhneacha	Minic	Léiríonn réamh-mheastacháin méadú ar mhinicíocht laethanta báistí troma (laethanta le frasaíocht >30mm) do Chathair na Gaillimhe agus meastar go dtiocfaidh méadú suas le 37% (bun ar dheis) ar roinnt ceantar. Is dócha go mbeidh sé seo mar thoradh ar mhinicíocht mhéadaithe tuilte aibhneacha agus báistiúla gaolmhara.
Tuilte aibhneacha	Minic	Léiríonn réamh-mheastacháin méadú ar mhinicíocht laethanta báistí troma (laethanta le frasaíocht >30mm) do Chathair na Gaillimhe agus meastar go dtiocfaidh méadú suas le 37% (bun ar dheis) ar roinnt ceantar. Is dócha go mbeidh sé seo mar thoradh ar mhinicíocht mhéadaithe tuilte aibhneacha agus báistiúla gaolmhara.
Tuile Screamhuisce	Annamh	Níl réamh-mheastacháin ar athruithe i dtuilte screamhuisce ar fáil faoi láthair, dá bhrí sin tá éiginnteacht ann maidir leis an athrú ar mhinicíocht tuilte screamhuisce ar féidir coinne a bheith leis.

Léirítear i mbeartas an rialtais agus i spriocanna idirnáisiúnta go dtosófar ar chiorruithe suntasacha a dhéanamh ar astaíochtaí gás ceaptha teasa le linn na 2020idí de réir mar a dhéantar dul chun cinn i dtreo astaíochtaí na hÉireann a laghdú faoina leath faoi 2030 agus glan-nialas a bhaint amach tráth nach déanaí ná

2050²⁸. Meastar go mbeidh moill ann idir an laghdú ar astaíochtaí agus moilliú ar an ráta méadaithe teochta, i.e., dá n-éireadh an domhan neodrach ó thaobh carbóin de amárach, leanfadh an aeráid de bheith ag athrú ar feadh tréimhse ama, tréimhse a meastar gur blianta nó deiceanna de bhlianta a bheidh inti.

3.10.3 Príomhbhreithnithe do Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe agus don Mheasúnú Straitéiseach Timpeallachta

Leagtar amach thíos na príomhdhúshláin agus na príomhdheiseanna a bhaineann le maolú ar an athrú aeráide agus oiriúnú don athrú sin.

Dúshláin

Leis an Dlí Aeráide Eorpach déantar dlí den sprioc a leagtar amach chun geilleagar agus sochaí na hEorpa a bheith aeráidneodrach faoi 2050. Leis an dlí, leagtar amach chomh maith sprioc idirmheánach chun na glanastaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú 55% ar a laghad faoi 2030 i gcomparáid le leibhéal 1990.

Ciallaíonn aeráidneodracht faoi 2050 astaíochtaí gás ceaptha teasa glan-nialasacha a bhaint amach do thíortha an Aontais ina n-iomláine, go príomha trí astaíochtaí a laghdú, infheistíocht a dhéanamh i dteicneolaíochtaí glasa agus an comhshaol nádúrtha a chosaint.

Bíonn tionchar díreach agus indíreach ag athruithe aeráide ar Uisce Éireann agus ar na seirbhísí a chuireann sé ar fáil, agus beidh tionchar ag an aeráid atá ag athrú ar Uisce Éireann ar go leor bealaí. Tá athruithe á mbrath cheana féin agus táthar ag súil go leanfaidh siad ar aghaidh thar an tréimhse go dtí 2050 agus ina dhiaidh sin, agus áirítear orthu sin:

- Beidh tionchar ag teochtaí níos airde ar uiscí glactha (aibhneacha agus an fharraige), rud a bhféadfadh cleachtais nua cóireála fuíolluisce a bheith ag teastáil dá thoradh. D'fhéadfadh sé go mbeadh gá le teicneolaíochtaí cóireála nua le haghaidh uisce glan freisin;
- Is féidir le teagmhais adhaimsire níos minice agus déine báistí níos airde teagmhais tuilte agus creimeadh ithreach a mhéadú le tionchair ar cháilíocht an uisce ó dhríodar agus ó chothaithe;
- Is féidir le teochtaí níos airde leochaileacht na n-éiceachóras uisceach i leith an truaillithe a mhéadú;
- Leis na acmhainní fisiciúla atá ann cheana féin, beidh gá an bháisteach bhreise agus teochtaí níos airde a bhainistiú. D'fhéadfadh siad a bheith faoi réir riosca méadaithe tuilte agus creimthe aibhneacha agus cósta; agus
- Beidh impleachtaí ag gealltanais rialála agus beartais agus ceanglais chomhlíontachta maidir le spriocanna astaíochtaí carbóin agus athléimneacht in aghaidh an athraithe aeráide a fheabhsú ar oibríochtaí agus ar thionscadail.

Deiseanna

- Deiseanna chun tairbhí comhshaoil níos leithne, athléimneacht bonneagair agus seirbhíse agus costéifeachtúlacht a bhaint amach in éineacht le rannchuidiú le spriocanna aeráide a bhaint amach.

3.11 Staid Bhonnlíne Bithéagsúlachta, Flóra agus Fána

Tá an bithéagsúlacht in Éirinn ag tabhairt aghaidh ar bhrúnna leanúnacha a d'fhéadfadh a bheith ina gcúis le tuilleadh meatha ar stádas staide gnáthóg agus speiceas.

Léirítear treochtaí domhanda maidir le cailliúint na bithéagsúlachta in Éirinn. De réir an 4ú Plean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht de chuid na hÉireann³³, is iad na príomhchúiseanna le cailliúint na bithéagsúlachta dianchleachtas talmhaíochta agus foraoiseachta, ró-iascaireacht, speicis ionracha, athruithe ar úsáid talún (go háirithe le haghaidh forbairt chónaithe, talmhaíochta agus tráchtála) agus róshaothrú acmhainní amhail cailteanas tailte portaigh.

Tuairiscíodh i measúnuithe 2019 ar stádas caomhantais go bhfuil laghdú leanúnach ag teacht ar 46 % de ghnáthóga faoi chosaint an Aontais agus 15 % de speicis faoi chosaint an Aontais³⁴, agus gurb iad na speicis fionnuisce is mó atá i mbaol. Mar sin féin, rinneadh measúnú fabhrach ar go leor speiceas mamaigh, mar shampla róna, deilfeanna, agus roinnt míolta móra agus roinnt speiceas ialtóg.

Tá bail éiceolaíoch mhíshásúil ar bheagnach leath d'aibhneacha agus lochanna na hÉireann agus tá patrún ginearálta meatha tagtha ar cháilíocht shásúil uisce in uiscí dromchla na hÉireann ó rinneadh an chéad mheasúnú ar stádas éiceolaíoch (2007-2009)³⁵. Tá iarmhairtí móra ag an laghdú sin ar cháilíocht an uisce ar an mbithéagsúlacht, agus bíonn tionchar aige ar go leor speiceas fionnuisce, amhail an diúilicín péarla fionnuisce³⁶.

3.11.1 Staid Bhonnlíne Bithéagsúlachta, Flóra agus Fána

Limistéar faoi Chosaint - Láithreáin Eorpacha

I measc na láithreán laistigh de Líonra Natura 2000 ar a dtugtar Láithreáin Eorpacha tá Limistéir Chaomhantais Speisialta (LCSanna) agus Limistéir faoi Chosaint Speisialta (LCSanna). LCSanna arna n-ainmniú le haghaidh a Leasanna Cáilitheacha (QI), gnáthóga larscríbhinn I agus speicis larscríbhinn II (seachas speicis éan) agus na gnáthóga ar a mbraitheann siad (lena n-áirítear nascáil fheidhmiúil). Ainmnítear SPAnna le haghaidh Leas Caomhantais Speisialta (SCI) larscríbhinn I éin agus éin imirceacha agus a ngnáthóga. Chun críocha an staidéir seo, rinneadh scagadh AA ar limistéar staidéir GWS agus ar Chrios Tionchair (Zol) na Straitéise ag baint úsáide as samhail Foinse - Conair - Glacadóir. Taispeántar i bhFíor 3.11.1 léarscáil de limistéar staidéir Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe (GWS) agus de na Láithreáin Eorpacha máguaird, lena n-áirítear Limistéir Chaomhantais Speisialta (SAC) agus Limistéir faoi Chosaint Speisialta (SPA).

Limistéir faoi Chaomhnú Speisialta

Cumhdaíonn LCSanna 58 gcineál gnáthóige a aithnítear in larscríbhinn I a ghabhann leis an Treoir maidir le Gnáthóga, agus ainmnítear 16 ghnáthóg mar ghnáthóga 'tosaíochta' mar gheall ar a leochaileacht éiceolaíoch (NPWS, 2019a). I measc na ngnáthóg a bhfuil LCSanna ainmnithe dóibh tá lochanna, portaigh ardaithe, bratphortaigh, turlaigh, dumhcha, machairí mara, fraochmhánna, aibhneacha, coillearnacha, inbhir agus ionraonta mara. Ina theannta sin, aithnítear 26 speiceas in larscríbhinn II sa Treoir maidir le Gnáthóga. Áirítear an méid seo a leanas ar chuid de na speicis ar ainmníodh LCSanna ina leith, ach níl siad teoranta dóibh: Bradán Atlantach (*Salmo salar*), dobharchú (*Lutra lutra*), crú-ialtóg bheag (*Rhinolophus hipposideros*), diúilicín péarla fionnuisce (*Margaritifera margaritifera*) agus raihneach Chill Airne (*Trichomanes speciosum*). Tá 441 LCS in Éirinn agus as na 358 LCS sin tá siad spleách ar uisce (An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil, 2018c). Tacaíonn na LCSanna sin le gnáthóga agus speicis éagsúla atá ag brath ar fhoinsí éagsúla uisce. Tá thart ar 800 dobharlach laistigh de láithreáin Eorpacha, agus tacaíonn gach ceann acu le gnáthóga agus speicis atá spleách ar uisce. Sainaitníodh roinnt brúnna suntasacha ar na dobharlaigh sin (An Roinn Tithíochta, Pleanála agus Rialtais Áitiúil, 2018c), lena n-áirítear:

³³An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreacht (RTRÁO); 2024. 4ú Plean Náisiúnta Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht na hÉireann 2023–2030. Rochtain: Lúil 2024. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/93973-irelands-4th-national-biodiversity-action-plan-20232030/>

³⁴An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra (SPNF). 2019. Stádas Ghnáthóga agus Speicis faoi Chosaint an Aontais Eorpach in Éirinn Imleabhar 1. Rochtain. Rochtain:

Lúil 2024. Ar fáil ó: <https://www.npws.ie/publications/article-17-reports/article-17-reports-2019>

³⁵An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2022. Cáilíocht Uisce in Éire 2016 – 2021 Achoimre Tuarascáil. Rochtain: Lúnasa 2023. Ar fáil ó: <https://www.epa.ie/publications/monitoring--assessment/freshwater--marine/water-quality-in-ireland-20162021-summaryreport.php>

- Talmhaíocht;
- Brúnna hidreamoirfeolaíocha;
- Foraoiseacht;
- Fuíolluisce uirbeach;
- Brúnna antrapaigineacha;
- Astarraingtí; agus
- Speicis ionracha.

As na brúnna a luaitear thuas, baineann fuíolluisce uirbeach go háirithe leis an SFG.

Limistéir faoi Chosaint Speisialta

Meastar gur éin imirceacha a tharlaíonn go rialta iad formhór na n-éan uisce geimhrithe agus na n-éan mara pórúcháin a tharlaíonn in Éirinn. Baineann níos mó ná 60% de na 25 speiceas atá liostaithe in Iarscríbhinn I a fhaightear anois i bPoblacht na hÉireann ar bhonn rialta leis na grúpaí d'éanlaith mhara ghoir agus d'éanlaith uisce gheimhrithe. Mar thoradh air sin, i bpáirt, tá formhór (> 80%) LCSanna na hÉireann ainmnithe don dá ghrúpa éan sin.

Tá cuid de na criosanna idirthaoideacha muirí táirgiúla bána agus inbhear san áireamh laistigh de Limistéir faoi Chosaint Speisialta agus soláthraíonn siad sin acmhainní bia ríthábhachtacha do roinnt speiceas lapairí geimhridh, lena n-áirítear snaidhm (*Calidris canutus*), dunlin (*Calidris alpina*) agus godwit bar-tailed (*Limosa lapponica*). Áirítear freisin i líonra SPA uiscí mara atá in aice le coilíneachtaí éanlaithe mara pórúcháin agus limistéir thábhachtacha eile le haghaidh tumadóirí, diúilicíní mara agus grebes.

Ar deireadh, tá roinnt láithreán bogaigh intíre agus limistéir bratphortaigh agus gnáthóga ardtailte ainmnithe freisin mar Limistéir faoi Chosaint Speisialta d'éin uisce geimhrithe. Soláthraíonn na láithreáin sin limistéir thábhachtacha phórúcháin agus ghaibhnithe le haghaidh go leor speiceas eile lena n-áirítear an mhaislín (*Falco columbarius*) agus an crann taca órga (*Pluvialis apricaria*). Léirítear talamh talmhaíochta laistigh de líonra SPA freisin, ó thalamh feirme fairsing na limistéir ardtailte ina gcuireann fála sreach, féarthalamh fliuch agus scrobarnach deiseanna beathaithe agus/nó pórúcháin ar fáil do chrú na gcearc (*Circus cyaneus*) go dtí an talamh cósta dianfheirmeoireachta ina bhfuil líon tábhachtach ealaí agus géanna ann.

Cuspóirí Caomhantais

Is é aidhm fhoriomlán na Treorach maidir le Gnáthóga stádas caomhantais fabhrach a choinneáil nó a athbhunú do ghnáthóga atá i gceangal agus do speicis atá i gceangal agus ar leas an phobail iad agus ar ainmníodh LCS nó LCS ina leith. Tá na cuspóirí caomhnaithe (CONna) le haghaidh láithreán Eorpach leagtha amach chun a áirithiú go ndéanfar QInna/SCInna an láithreáin sin a chothabháil nó a athbhunú i riocht caomhantais fabhrach. Trí bhail fhabhrach chaomhantais a choinneáil ar ghnáthóga agus ar speicis ar leibhéal láithreáin, rannchuidítear dá réir sin le stádas caomhantais fabhrach gnáthóg agus speiceas a choinneáil ar bun nó a athbhunú ar an leibhéal náisiúnta agus ar leibhéal líonra na láithreán Eorpach ar deireadh.

Tá achoimrí suímh mionsonraithe ar gach láithreán Eorpach ar fáil ó shuíomh gréasáin an SPNF. I dtaca le sonraí uile an tSuímh a cuireadh ar fáil, rinneadh an achoimre is déanaí, na cuspóirí caomhnaithe is déanaí agus an fhaisnéis lua is déanaí ag an SPNF a rochtain agus an tuarascáil seo á hullmhú. Rinneadh é seo a ghiorrú agus a léirmhíniú ag baint úsáide as breithiúnas gairmiúil.

In Éirinn, ullmhaíodh CONna 'cineálacha' do gach láithreán Eorpach, agus ullmhaíodh CONna 'suíomhshonracha' do roinnt láithreán aonair chun QInna/SCInna sonracha an láithreáin sin a chur san

áireamh. Is é is aidhm do na CONna cineálacha agus na CONna a bhaineann go sonrach leis an láithreán na ceanglais maidir le riocht caomhantais fabhrach do ghnáthóga agus do speicis ar leibhéal an láithreáin a shainiú. Cuimsíonn CONna cineálacha, a d'fhorbair NPWS, spiorad CONna a bhaineann go sonrach le láithreán i gcomhthéacs riocht caomhantais fabhrach a chothabháil agus a athbhunú mar seo a leanas:

- Maidir le LCSanna: 'Coinníoll caomhantais fabhrach na ngnáthóg in larscríbhinn I agus/nó na speiceas in larscríbhinn II ar roghnaíodh LCS ina leith a choinneáil ar bun nó a athbhunú'.
- Maidir le LCSanna: 'Dálaí caomhantais fabhracha na speiceas éan a liostaítear mar Leasanna Caomhantais Speisialta le haghaidh LCS a choinneáil ar bun nó a athbhunú'.

Ina dhiaidh sin, baintear amach stádas caomhantais fabhrach (nó bail fhabhrach, ar leibhéal láithreáin) gnáthóige sna cásanna seo a leanas:

- Ina dhiaidh sin, baintear amach stádas caomhantais fabhrach (nó bail fhabhrach, ar leibhéal láithreáin) gnáthóige sna cásanna seo a leanas;
- Tá a raon nádúrtha, agus an limistéar a chumhdaíonn sé laistigh den raon sin, cobhsaí nó ag méadú;
- Is ann don struchtúr sonrach agus do na feidhmeanna sonracha is gá chun é a chothabháil go fadtéarmach agus is dócha go leanfaidh siad de bheith ann go ceann i bhfad; agus
- Tá stádas caomhantais a speiceas tipiciúil 'fabhrach'.

Baintear amach stádas caomhantais fabhrach speicis (nó an bhail atá air, ar leibhéal láithreáin) sna cásanna seo a leanas:

- Léiríonn sonraí dinimice daonra maidir leis na speicis lena mbaineann go bhfuil sé á chothabháil féin ar bhonn fadtéarmach mar chomhpháirt inmharthana dá ghnáthóga nádúrtha; agus
- Níl raon nádúrtha an speicis á laghdú ná ní dócha go laghdófar é go ceann i bhfad, agus tá, agus is dócha go mbeidh, gnáthóg sách mór ann chun a phobail a choinneáil ar bun ar bhonn fadtéarmach.

Torthaí Scagthástála AA

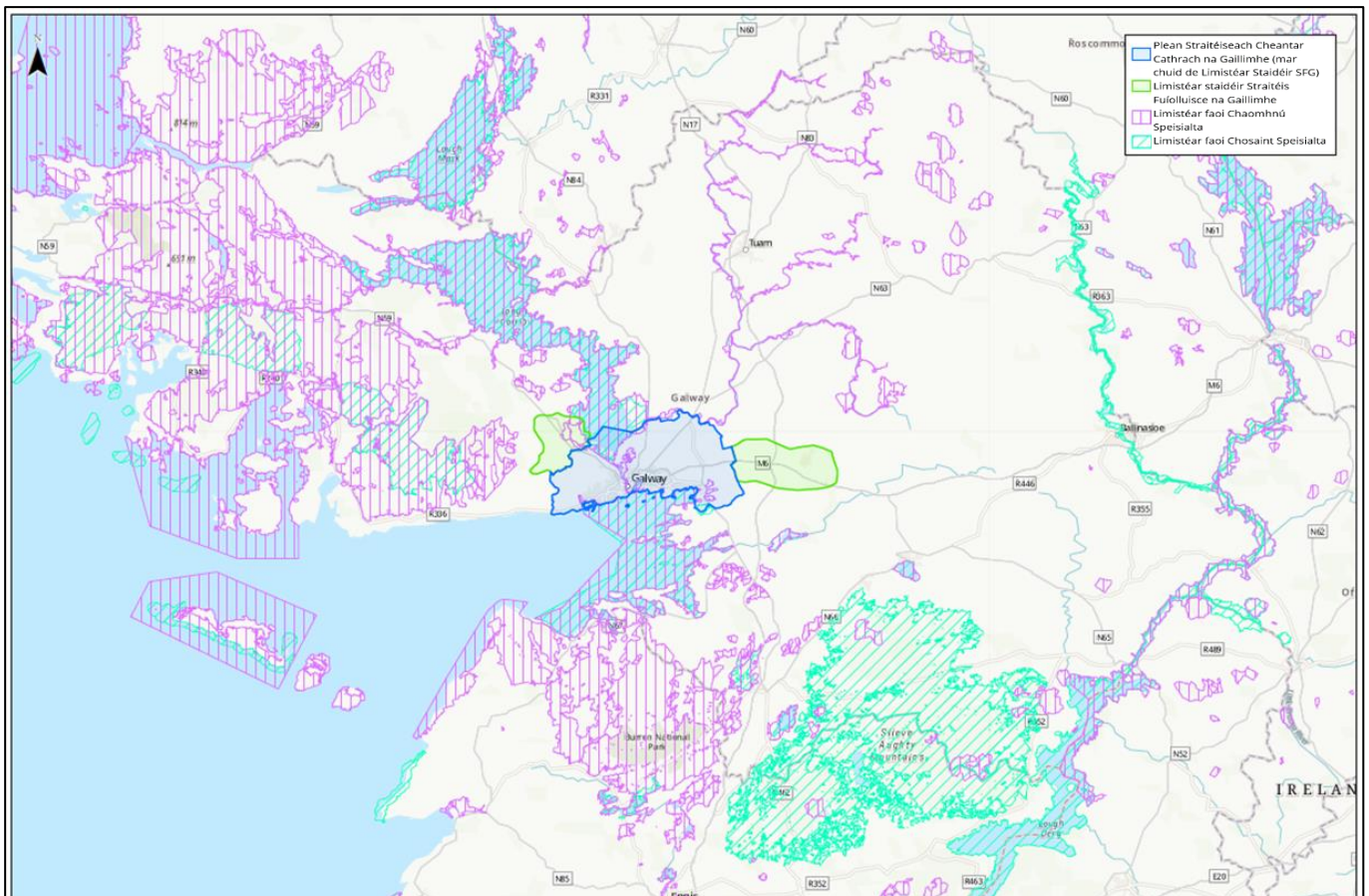
De réir thuarascáil Scagthástála AA a cuireadh isteach i mí Aibreáin 2024, cuireadh an tsamhail 'cosán foinse-ghabhálaí' i bhfeidhm agus aird á tabhairt ar na conairí tionchair uile a d'fhéadfadh a bheith ann lena nasctar eilimintí SFG le láithreáin Eorpacha i bhfianaise a gCuspóirí Caomhnaithe. Cinneadh gur dóichí go mbeidh na láithreáin Eorpacha faoi réir Éifeachtaí ar dócha go mbeidh Tábhacht leo (LSEna) in éagmais éifeacht agus/nó maolú a sheachaint.

Cuimsíonn siad seo 11 Láithreán Eorpacha (ina bhfuil 8 LCS agus 3 LCS) a roinneann nasc díreach hidreolaíoch le limistéar staidéir an SFG:

- LCS Choimpléasc um Cheann Boirne-Poll Salach
- LCS Choimpléasc Portach Chonamara
- SPA Cregganna Marsh
- LCS Choimpléasc Chuan na Gaillimhe
- Pábháil Aolchloiche Ghoirt na nDarraí SAC
- LCS Chuan na Gaillimhe Istigh
- LCS Loch Coirib
- LCS Loch Coirib
- Sléibhte Maumturk LCS
- LCS Phortach Mhonaivea
- Loch an Rois agus Coillte SAC

Sa bhreis ar na 11 láithreán Eorpacha atá nasctha go hidreolaíoch le limistéar Staidéir an GWS, rinneadh scagadh freisin ar 10 LfCS eile, mar gheall ar an bhféidearthacht go mbeadh a gcuid LfCSanna i láthair laistigh de limistéar staidéir an SFG, ag baint úsáide as gnáthóg tacaíochta agus dá bhrí sin d'fhéadfadh siad a bheith faoi réir cur isteach nó díláithrithe. Ina measc seo bhí na suíomhanna seo a leanas, chomh maith lena n-achar go dtí limistéar staidéir an SFG:

- Rahasane Turlough SPA – 4.4km
- SPA Choimpléasc Chonamara – 6.4km
- Lough Rea SPA – 11.6km
- Sléibhte Sliabh Aughty – 12.1km
- Coole-Garryland SPA – 16.6km
- Lough Cutra SPA – 23.9km
- LPA Loch Measca – 25.2km
- Crocha Tarraingthe Abhann SPA – 30.2km
- Aill an Mhothair SPA – 30.7km
- Corofin Bogaigh SPA 30.7km

Fíor 3.11.1 Láithreáin Eorpacha Timpeallaithe, lena n-áirítear Limistéir Chaomhantais Speisialta (LCS) agus Limistéir faoi Chosaint Speisialta (LCS).

Limistéir faoi chosaint - Eile

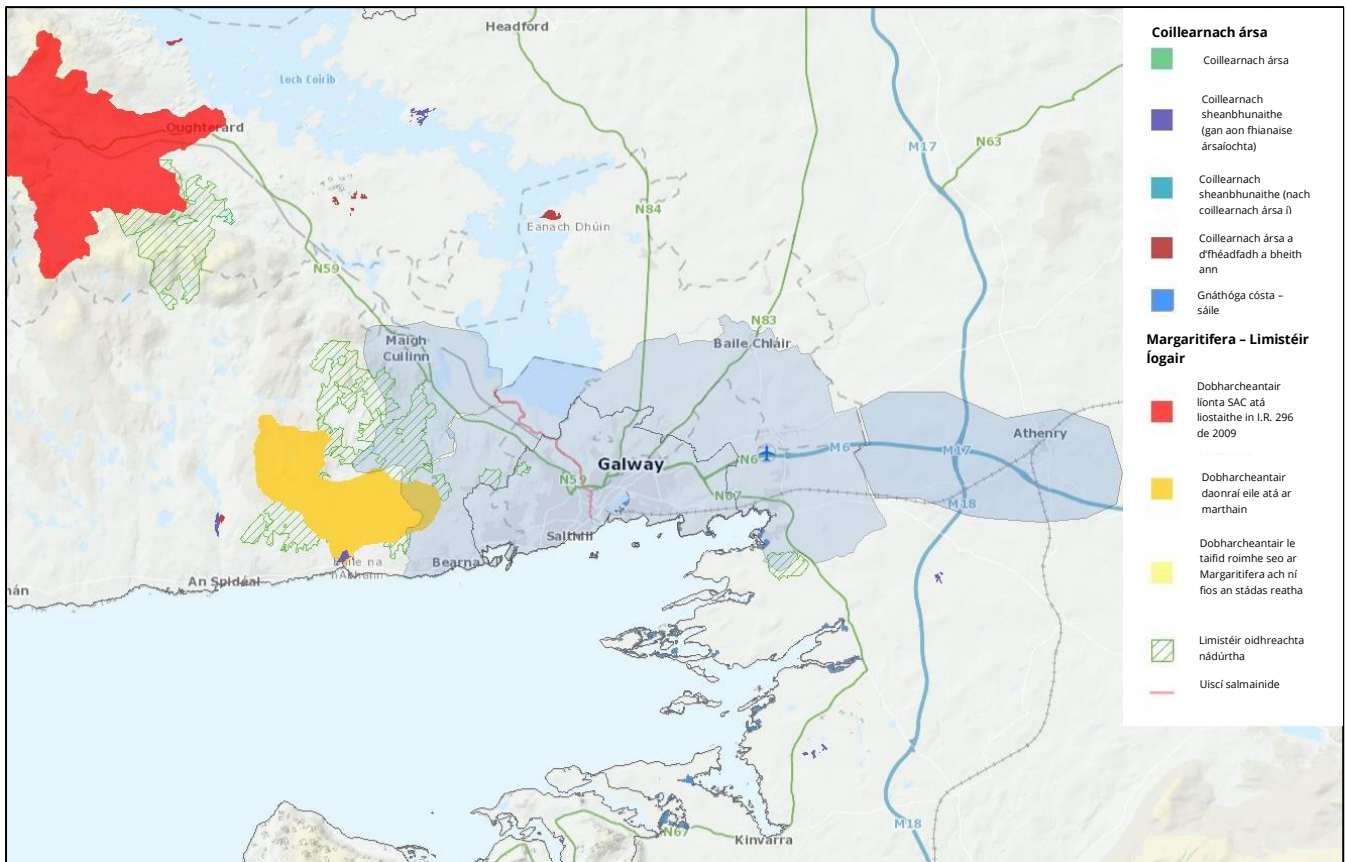
Seachas na Láithreáin Eorpacha, liostaítear láithreáin Ainmnithe eile atá cóngarach don limistéar staidéir i **dTábla 3.11.1** agus taispeántar iad i **bhFíor 3.11.2**.

Tábla 3.11.1: Láithreáin trasnála a ainmníodh le haghaidh na bithéagsúlachta

Cineál Ainmniúcháin	Liosta de na Láithreáin trasnála cóngarach don Limistéar Staidéir	Gnéithe/Leasanna Cáilitheacha
Limistéar faoi Chosaint Speisialta	<ul style="list-style-type: none"> Loch Coirib Cuan na Gaillimhe Láir 	<ul style="list-style-type: none"> Ainmnítear SPAanna faoi Threoir an AE maidir le hÉin (79/409/EEC) le haghaidh: speicis neamhchoitianta agus leochaileacha liostaithe; speicis imirceacha a bhíonn i láthair go rialta, amhail lachain, géanna agus lapairí; bogaigh, go háirithe iad siúd a bhfuil tábhacht idirnáisiúnta ag baint leo, a mheallann líon mór éan imirceach gach bliain
Limistéar oidhreacht nádúrtha (LONanna)	<p><u>LONanna atá ann cheana</u></p> <ul style="list-style-type: none"> LON Phortaigh Mhaigh Cuilinn LON Riasc Chreig Eanaigh <p><u>LON atá beartaithe</u></p> <ul style="list-style-type: none"> Coimpléasc Chuan na Gaillimhe Loch Coirib Loch Bhaile Uí Chuirc Loch an Rois agus Coillte Coill Dhroim Chonga Cill Tulach, An Turlach 	<ul style="list-style-type: none"> Limistéir thábhachtacha fiadhúlra is ea na LONanna, atá cosanta go dlíthiúil ar leibhéal náisiúnta faoin Acht um Fhiadhúlra (Leasú) 2000. Meastar go bhfuil LONanna tábhachtach do na gnáthóga atá i láthair nó do speicis plandaí agus ainmhithe ar gá a ngnáthóg a chosaint.
Rialachán um Aibhneacha Salmainide (I.R. 293 amháin)	Abhainn Salmainide na Coiribe	<ul style="list-style-type: none"> Is tacar sonraí é seo de na haibhneacha cosanta atá ainmnithe sna Rialacháin Salmainide (I.R. 293 / 1988). Bealaí Líonraí Abhainn na Treorach Réime maidir le hUisce atá ainmnithe mar Uiscí Salmainide Ainmnithe faoi I.R. Uimh. 293/1988 - Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Cáilíocht Uiscí Salmainide) 1988, 14 Lúnasa 1988. Trasuíodh Treoir 78/659/CEE ón gComhairle an 18 Iúil 1978 maidir le cáilíocht fionnuiscí ar gá iad a chosaint nó a fheabhsú chun tacú le beatha éisc agus Treoir 92/42/CEE ón gComhairle an 21 Bealtaine 1992 maidir le gnáthóga nádúrtha agus fauna agus flora fiáine a chaomhnú i ndlí na hÉireann faoin Treoir maidir le hlasc I.R. 293/1988 agus faoin Treoir maidir le Gnáthóga I.R. 477/2011.

<p>Limistéar Margaritifera-Íogair</p>	<p>Limistéar Margaritifera-Íogair an Chnoic</p>	<ul style="list-style-type: none"> Is éard atá i Limistéir Margaritifera-Íogair an Diúilicín Péarla Fionnuisce (Margaritifera margaritifera) agus an Diúilicín Péarla Fionnuisce na Feoire (Margaritifera durrovensis) ar speicis iad atá i mbaol criticiúil agus a liostaítear in Iarscríbhinn II agus in Iarscríbhinn V a ghabhann le Treoir an Aontais maidir le Gnáthóga (92/43/CEE).
<p>Cineál Ainmiúcháin</p>	<p>Liosta de na Láithreáin trasnála cóngarach don Limistéar Staidéir</p>	<p>Gnéithe/Leasanna Cáilitheacha</p>
<p>Coillearnach ársa</p>	<p>NIL⁸</p>	<ul style="list-style-type: none"> Tagraíonn coillearnach ársa do na coillte sin a bhfuil stair leanúnach cumhdaigh acu ó roimh an tréimhse nuair a tháinig plandáil agus foraoisiú chun bheith ina gcleachtas coiteann (lár na 1600idí). Tá tábhacht leis na coillearnacha sin ó thaobh a luach bitheolaíoch agus cultúrtha de. Faoi Airteagal 17 de Threoir an Aontais maidir le Gnáthóga (92/43/CEE), tá oibleagáid ar Éirinn faireachán agus measúnú a dhéanamh ar stádas caomhantais ghnáthóga Iarscríbhinn I, coillearnacha san áireamh.
<p>Anaclann dúlra</p>	<p>NIL³⁶</p>	<ul style="list-style-type: none"> Is limistéar é Anaclann Fiadhúlra atá tábhachtach don fhiadhúlra, a chosnaítear faoi ordú an Aire.
<p>Páirc náisiúnta</p>	<p>NIL⁸</p>	<ul style="list-style-type: none"> Is limistéar cosanta é Páirc Náisiúnta a bhainistítear go príomha chun éiceachórais a chosaint, bithéagsúlacht nádúrtha a chosaint, oideachas agus caitheamh aimsire a chur chun cinn, agus in Éirinn, is iad na páirceanna náisiúnta na samplaí is fearr de cheantair den sórt sin. Páirceanna Náisiúnta atá faoi úinéireacht an Stáit agus atá á reáchtáil ag an Stát, déantar iad a bhainistiú mar Pháirceanna Náisiúnta Chatagóir II de réir na gcritéir atá leagtha amach ag an Aontas Caomhnaithe Domhanda (IUCN) agus tá siad cosanta go príomha faoin Acht um Fhiadhúlra 1976, agus faoin Acht um Fhiadhúlra (Leasú) 2000

³⁶An tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra: <https://www.npws.ie/nature-reserves> Rochtain: Iúil 2024

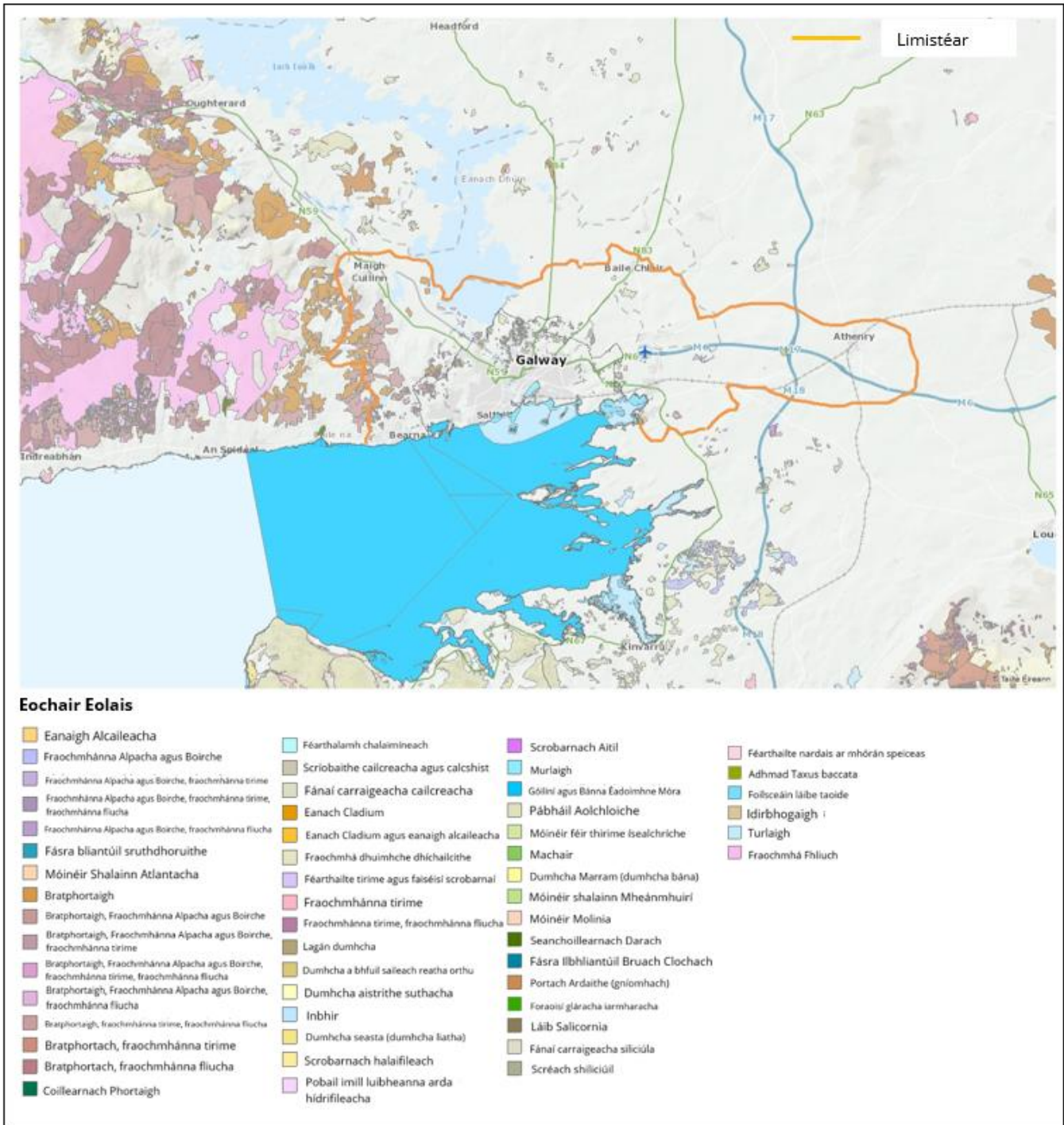

Fíor 3.11.2 Láithreacha na raiceanna cóngarach don cheantar staidéir ⁸

Iarscríbhinn I Gnáthóg

Faoi Airteagal 17 de Threoir AE maidir le Gnáthóga (92/43/CEE), tá sé d'oibleagáid ar Éirinn faireachán agus measúnú a dhéanamh ar stádas caomhnaithe na ngnáthóg atá liostaithe san Iarscríbhinn (e.g. gnáthóga cósta amhail dumhcha, gnáthóga fionnuisce amhail turlaigh, féarthailte nádúrtha, portaigh ardaithe agus eanaigh, agus foraoisí). Tá raon gnáthóg ainmnithe faoi Alt 41 d'Acht NERC⁸ laistigh den limistéar staidéir, a thaispeántar i **bhFíor 3.11.3**.

Fíor 3.11.3 Gnáthóg larscríbhinn I i gcóna r don limistéar staidéir ⁸

Gnáthoga Uisceacha (lena n-áirítear Gnáthoga Fionnuisce, Cósta agus Mu irí)

Cuimsíonn bithéagsúlacht uisceach éiceachórais fionnuisce lena n-áirítear lochanna, linnte, taiscumair, aibhneacha, sruthanna, screamhuisce, bogaigh, limistéir cósta agus muirí. Braitheann speicis uisceacha ar uisce glan agus ar shreafaí oiriúnacha; Dá bhrí sin, is táscairí maithe iad macra-inveirteabraigh agus roinnt speiceas éisc, amhail bradáin Atlantacha, maidir le riocht na timpeallachta uisce ina hiomláine.

Tá 44 chineál gnáthóg uiscespleách agus 22 speiceas uiscespleácha in Éirinn atá aitheanta ag an NPWS. Ceann díobh is ea an diúilicín péarla fionnuisce agus in Éirinn meastar gur speiceas an-íogair é a bhraitheann ar uisce dromchla in Éirinn.

Tá **LCS Choimpléasc Phortach Chonamara** suite thart ar 1.6km ó limistéar staidéir an GWS agus tá sé ainmnithe do ghnáthóga uisceacha agus do speicis atá ag brath ar uisce, lena n-áirítear bradáin Atlantacha (*Salmo salar*) agus dobharchú (*Lutra lutra*). Tá nascacht hidreolaíoch idir an suíomh seo agus limistéar staidéir an GWS, mar sin is dócha nach féidir éifeachtaí suntasacha ar ghnéithe atá spleách ar uisce a lascainiú gan tuilleadh staidéir.

Tá **LCS Loch Coirib** go páirteach laistigh de limistéar staidéir GWS agus tá sé ainmnithe do ghnáthóga uisceacha agus do speicis atá ag brath ar uisce, lena n-áirítear diúilicín péarla fionnuisce (*Margaritifera margaritifera*) agus loimprí mara (*Petromyzon marinus*).

Tá **LCS Shléibhte Mhám Tuirc** suite thart ar 23.3km ó limistéar staidéir an GWS agus tá sé ainmnithe do ghnáthóga uisceacha agus do speicis atá ag brath ar uisce. Tá nascacht hidreolaíoch idir an suíomh seo agus limistéar staidéir an GWS, mar sin is dócha nach féidir éifeachtaí suntasacha ar ghnéithe atá spleách ar uisce a lascainiú gan tuilleadh staidéir.

Tá **LCS Phortach Mhuineacháin** suite thart ar 4.6km ó limistéar staidéir an GWS agus tá sé ainmnithe do ghnáthóga agus speicis atá ag brath ar uisce. Tá nascacht hidreolaíoch idir an suíomh seo agus limistéar staidéir an GWS, mar sin is dócha nach féidir éifeachtaí suntasacha ar ghnéithe atá spleách ar uisce a lascainiú gan tuilleadh staidéir.

Tá **LCS Loch an Rois agus na Coille** suite thart ar 1.7km ó limistéar staidéir an GWS agus tá sé ainmnithe le haghaidh crú-ialtóg níos lú agus lochanna crua-uisce. Tá nascacht hidreolaíoch idir an láithreán seo agus limistéar staidéir an GWS, mar sin d'fhéadfadh sé go mbeadh tionchar ag an GWS ar ghnáthóg sealgaireachta agus ar cháilíocht an uisce.

De réir Mheasúnú Straitéiseach na Gaillimh le haghaidh Phlean Forbartha Chathair na Gaillimhe 2023 - 2029³⁷, úsáideann Bradáin Atlantacha Abhainn na Coiribe agus Loch Coirib mar thalamh sceite³⁸. Tá líonta den Diúilicín Péarla Fionnuisce agus den Chráifisc Liathdhonn (*Austropotamobius pallipes*) le fáil ar fud Loch Coirib. I measc na speiceas eile a liostaítear faoi larscríbhinn II a ghabhann le Treoir an AE maidir le Gnáthóga, tá loimprí mara agus loimprí camáin.

Is dorchla tábhachtach uisce í Abhainn Thír Oileáin laistigh de Chathair na Gaillimhe atá imeallaithe ag bogaigh agus ag Páirc Foraoise Thír Oileáin, ina bhfuil turlaigh ar an taobh thuaidh de chathair na Gaillimhe agus loch mór le fáil i gceantar aolchloiche Oileán an Churraigh³⁸. Tá ceantair fhairsinge thailte portaigh in iarthar an limistéir staidéir agus meastar go hidirnáisiúnta gur rud neamhchoitianta a láithreach mar mhósáic i mbailte fearainn na Ceapaí agus an Bhealaigh. Bíonn planda neamhchoitianta, an cadás portaigh caol, le fáil sna portaigh atá thar a bheith fliuch, cuasach agus ar imill na loch móinteach agus faightear é laistigh den limistéar staidéir. I measc na ngnáthóg a thaifeadtar ag na hArdáin tá féarach tirim cailcreach agus nádúrtha agus carraig chailcreach nochta. Is planda atá faoi chosaint dlí é an magairlín beag bán (*Pseudochis alba*) (an tOrdú um Flora (Cosaint) 1999), agus taifeadadh sé chás den phlanda céanna.

An Timpeallacht Chósta agus Mhuirí

Tá raon leathan gnáthóg cósta sa chrios cósta, lena n-áirítear riasc goirt, scaineagán agus bruacha gainimh, cladaigh ghainmheacha agus láibe³⁸. Tá formhór limistéar cósta an limistéir staidéir laistigh de LCS Choimpléasc Chuan na Gaillimhe atá ainmnithe do ghnáthóga uisceacha agus do speicis atá ag brath ar uisce. I measc na Qis laistigh den SAC tá:

- Réileáin láibe taoide agus réileáin ghainimh
- Murlaigh chósta

³⁷ Plean Forbartha Chathair na Gaillimhe 2023 - 2029 Tuarascáil Comhshaoil MST [Plean Forbartha Chathair na Gaillimhe 2023 - 2029](#) Rochtain: Iúil 2024

- Góilíní agus bána móra éadoimhne
- Sceireacha
- Fásra ilbhliantúil na mbanc clochach
- Aillte a bhfuil fásra orthu ar chósta an Atlantaigh agus ar chósta Mhuir Bhailt
- Láib Salicornia
- Móinéir salainn an Atlantaigh
- Móinéir shalainn Mheánmhuirí
- Turlaigh
- Scrobarnach aitul
- Féarthalamh cailcreach ar mhórán magairleoige
- Eanaigh chlaidiam
- Aeróga alcaileacha
- Cosán aolchloiche
- Dobhrán
- Gnáthshéala (cuan)

Avi-fauna

Tá LCS Chuan na Gaillimhe agus LCS Loch Coirib lonnaithe go páirteach laistigh de limistéar staidéir an GWS agus tá sé ainmnithe do speicis atá spleách ar uisce. Suíomh tábhachtach éaneolaíoch is ea Cuan na Gaillimhe ina bhfuil uiscí éadoimhne a sholáthraíonn gnáthóg den scoth do speicis éan38. Is é Loch Coirib an loch is mó in Éirinn. Is féidir an loch a roinnt ina dhá chuid: imchuach réasúnta éadomhain sa deisceart, atá thíos faoin aolchloch Charbónmhar, agus imchuach níos doimhne ó thuaidh, atá thíos leis le heibhear, siostaí, scealla agus gaineamhchlocha atá níos aigéadaí. Tacaíonn uiscí éadoimhne ar mhórán aoil in imchuach theas an locha le ceann de na leapacha is fairsinge de Stoneworts (Charophytes) in Éirinn, ar foinse an-tábhachtach bia iad d'éin uisce. I measc na Qlanna in LCS Chuan na Gaillimhe Istigh agus LCS Loch Coirib tá:

Tábla 3.11.2 Qlnna in LCS Chuan na Gaillimhe Istigh agus LCS Loch Coirib

LCS Chuan na Gaillimhe Istigh	LCS Loch Coirib
<ul style="list-style-type: none"> • Lóma artach (<i>Gavia arctica</i>) • Loma mór (<i>Gavia Immer</i>) • Fiach mara (<i>Phalacrocorax carbo</i>) • Síle na bportach (<i>Ardea cinerea</i>) • Cadhan (<i>Branta bernicla hrota</i>) • Rualacha (<i>Anas penelope</i>) • Praslacha (<i>Anas crecca</i>) • Síolta rua (<i>Mergus serrator</i>) • Feadóg an fháinne (<i>Charadrius hiaticula</i>) • Feadóg shléibhe • Pilibín (<i>Vanellus vanellus</i>) • Circín trá (<i>Calidris alpina</i>) • Guilbneach stríocearrach (<i>Limosa lapponica</i>) • Crotach (<i>Numenius Arquata</i>) • Laidhrín trá (<i>Tringa tetanus</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> • Gé bhánéadanach Ghraonlannach • Gadual (<i>Anas strepera</i>) • Spadalach (<i>Anus clypeat</i>) • Póiseard (<i>Aythya ferina</i>) • Lacha bhadánach (<i>Aythya fuligula</i>) • Scótar (<i>Melanitta nigra</i>) • Cromán na gcearc (<i>Circus cyaneus</i>) • Cearc cheannann (<i>Fulica atra</i>) • Feadóg shléibhe • Slébhín • Faoileán bán • Scréachóg thrá • Geabhróg Artach (<i>Sterna paradisaea</i>)

- Piardálaí trá (*Arenaria interpres*)
- Sléibhín (*Chroicocephalus ridibundus*)
- Faoileán bán (*Larus canus*)
- Geabhróg scothdhubh (*Sterna sandvicensis*)
- Scréachóg thrá (*Sterna hirundo*)

Coillearnach ársa

De réir MSC Phlean Forbartha Chathair na Gaillimhe 2023 - 2029³⁸, tá coillearnacha uirbeacha éagsúla i gCathair na Gaillimhe, atá suntasach ó thaobh an méid a chuireann siad le bithéagsúlacht áitiúil agus le limistéir dhídean don fhiadhúlra, chomh maith le cur leis an líonra éiceolaíoch níos leithne. Tá achoimre ar na príomhchoillearnacha uirbeacha ar fáil thíos:

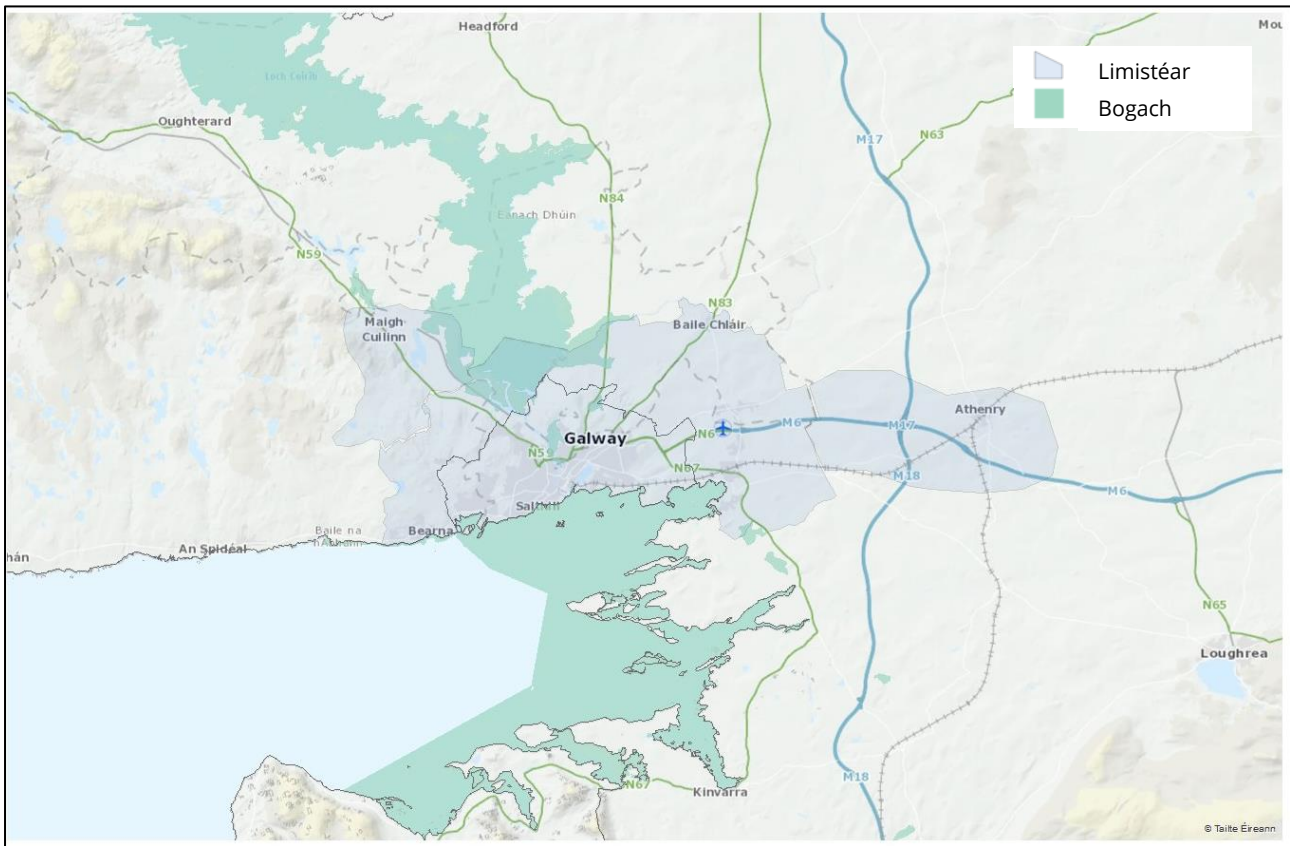
Páirc Foraoise Thír Oileáin: Taifeadadh dhá speiceas déag mamach i bPáirc Foraoise Thír Oileáin lena n-áirítear seacht speiceas ialtóg agus speiceas atá teoranta go ginearálta do cheantair thuaithe, amhail giorria na hÉireann. Léiríonn tarlú an ghiorria Éireannaigh sa suíomh uirbeach idirnascthacht na limistéar nádúrtha laistigh den chathair.

Coillte Bhearna: tá siadsan thart ar 21 ha agus tá ardluach éiceolaíoch aici toisc go nascann siad le gnáthóga eile a bhfuil ardtábhacht chaomhantais ag baint leo ar scála idirnáisiúnta, lena n-áirítear LCS Choimpléasc Chuan na Gaillimhe. Tá oidhreacht shaibhir seandálaíochta ar an suíomh freisin. Gnáthóga a taifeadadh ag Coill Bhearna lena n-áirítear coillearnach dair-fuiseog-coll, coillearnach dair-fuiseog measctha agus féarthalamh tirim cailcreach agus neodrach.

Coillte Pháirc Mhuirlinne: tá réimse gnáthóg ann lena n-áirítear coillearnach dhúchasach dair-fuiseog-coll, coillearnach leathanduilleach mheasctha, coillearnach bhuaircíneach, pábháil aolchloiche, féarthalamh fliuch, scrobarnach agus sruthán. Tá taifid ann de roinnt speiceas éan agus ialtóg a bhaineann úsáid as na coillte, agus chonacthas ioraí dearga ann chomh maith. Tá sé de theist ar an gceann cait, *Asio otus*, go mbíonn sé ag pórú laistigh den choillearnach bhuaircíneach ag Coillte Pháirc Mhuirlinne.

Bogach

Áirítear le luach na mbogach an fheidhm atá acu maidir le cáilíocht an uisce a fheabhsú, le haghaidh stóráil uisce tuile trínar féidir leo fórsa uiscí tuile agus stoirme a mhoilliú agus iad ag taisteal le sruth; gnáthóg don fhiadhúlra; tacaíocht bhithéagsúlachta agus soláthar seirbhísí oidhreachta áineasa agus cultúrtha. Aithnítear go bhfuil ról na mbogach ina ghné ríthábhachtach chun aghaidh a thabhairt ar éifeachtaí an athraithe aeráide trí ghníomhú mar stóráil carbóin. I **bhFíor 3.11.3**, léirítear léarscáil de na bogaigh atá i láthair sa limistéar staidéir⁸.

Fíor 3.11.3 Limistéar Bhogaigh i gcóngar don Limistéar Staidéir⁸

Speicis Ionracha

Le domhandú méadaithe tá méadú ar ghluaiseacht speiceas neamhdhúchasach ar fud an domhain, agus go leor speiceas neamhdhúchasach nár tugadh isteach ach le 200 bliain anuas, tá siad bunaithe go rathúil thar cheantair mhóra den Eoraip anois³⁸. Léirigh taighde a rinne tionscadal DAISIE, a fuair maoiniú ón gCoimisiún Eorpach, go bhfuil speicis neamhdhúchasacha ag ionradh ar an Eoraip ar ráta nach bhfacthas a leithéid riamh roimhe seo. Tá 10,822 speiceas neamhdhúchasach liostaithe le haghaidh na hEorpa agus meastar go mbeidh tionchar diúltach eacnamaíoch nó éiceolaíoch ag 10-15 % díobh³⁹. Léirítear é sin san anailís treochta ar thabhairt isteach speiceas neamhdhúchasach in Éirinn, áit a bhfuil 13% de na speicis a thaifeadtar agus a ndéantar measúnú orthu in Éirinn ina speicis ionracha ardtionchair⁴⁰. Rinneadh measúnú sa staidéar ar 377 speiceas neamhdhúchasacha; tarlaíonn 21% díobh sin i dtimpeallachtaí fionnuisce. Léirigh na hanailísí treochta freisin gur taifeadadh ceithre oiread speiceas sa 20ú hAois agus a taifeadadh san aois roimhe sin agus gur tháinig méadú suntasach ar an treocht maidir le tabhairt isteach ó 2001 go 2010 le haghaidh speicis ionracha ardtionchair. Is i dtimpeallacht fionnuisce a chonacthas an méadú is mó ar speicis ionracha ó bhí 1980 ann.

Chomh maith leis an gcuspóir chun stop a chur le cailliúint na bithéagsúlachta, tá freagracht ar Éirinn cosc a chur le leathadh speiceas ionrach. Is speiceas neamhdhúchasach é speiceas ionrach a bhfuil claonadh ann leathadh go feadh méid áirithe a chinntear a bheith ina chúis le damáiste don chomhshaol, don gheilleagar nó do shláinte an duine sa tír inar tugadh isteach é. Is féidir le speicis ionracha dul i gceannas ar speicis

³⁸ Hulme, P.E., Roy, D.B., Cunha, T. & Larsson, T. B. 2009. Chomh maith leis an gcuspóir chun stop a chur le cailliúint na bithéagsúlachta, tá freagracht ar Éirinn cosc a chur le leathadh speiceas ionrach. Handbook of alien species in Europe (ed DAISIE), lgh. 1-14. Springer, Dordrecht.

³⁹An Coimisiún Eorpach. 2008. Commission presents policy options for EU strategy on invasive species. [Cuireann an Coimisiún roghanna beartais i láthair le haghaidh straitéis an Aontais maidir le speicis ionracha]. Preasráiteas: An Coimisiún Eorpach – IP/08/1890 05/12/2008. Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-08_1890_en.htm

⁴⁰ O’Flynn, C., Kelly, J. agus Lysaght, L. 2014. Ireland’s invasive and non-native species – trends in introductions. National Biodiversity Data Centre Series Uimh. 2. Éire.

dhúchasacha agus iad a imeallú, rud a laghdaíonn luach an éiceachórais fhoriomláin. Rialáítear speicis ionracha (lena n-áirítear speicis uisceacha) in Éirinn faoi rialacháin 49 agus 50 de na Rialacháin um Ghnáthóga. Sa 'Tríú Sceideal' de na rialacháin, tugtar liosta cuimsitheach de na speicis neamhdhúchasacha atá faoi réir na srianta sin⁴¹.

De réir eolas ón Lárionad Náisiúnta Sonraí Bithéagsúlachta (Baile - Léarscáileanna Bithéagsúlachta (biodiversityireland.ie) a bhfuarthas rochtain orthu i mí Iúil 2024) agus Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Chathair na Gaillimhe, déantar achoimre ar na speicis ionracha atá sa limistéar staidéir i dTábla 3.11.3:³⁸.

Tábla 3.11.3 Speicis ionracha atá i láthair sa limistéar staidéir

Invasive Species	
<ul style="list-style-type: none"> American Mink (<i>Mustela vison</i>) American Skunk-cabbage (<i>Lysichiton americanus</i>) <i>Aphanomyces astaci</i> <i>Arcitalitrus dorrieni</i> <i>Arion (Arion) vulgaris</i> <i>Arthurdendyus triangulatus</i> Bank Vole (<i>Myodes glareolus</i>) Black Currant (<i>Ribes nigrum</i>) Brazilian Giant-rhubarb (<i>Gunnera manicata</i>) Brown Rat (<i>Rattus norvegicus</i>) Budapest Slug (<i>Tandonia budapestensis</i>) Butterfly-bush (<i>Buddleja davidii</i>) Canada Goose (<i>Branta canadensis</i>) Canadian Fleabane (<i>Conyza canadensis</i>) Canadian Waterweed (<i>Elodea canadensis</i>) Cherry Laurel (<i>Prunus laurocerasus</i>) Common Broomrape (<i>Orobancha minor</i>) Common Garden Snail (<i>Cornu aspersum</i>) Douglas Fir (<i>Pseudotsuga menziesii</i>) <i>Elminius modestus</i> European Rabbit (<i>Oryctolagus cuniculus</i>) Evergreen Oak (<i>Quercus ilex</i>) <i>Fallopia japonica x sachalinensis = F. x bohemica</i> Fallow Deer (<i>Dama dama</i>) Giant Hogweed (<i>Heracleum mantegazzianum</i>) Giant Knotweed (<i>Fallopia sachalinensis</i>) Giant-rhubarb (<i>Gunnera tinctoria</i>) Green Sea Fingers (<i>Codium fragile subsp. tomentosoides</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> Greylag Goose (<i>Anser anser</i>) Himalayan Honeysuckle (<i>Leycesteria formosa</i>) Himalayan Knotweed (<i>Persicaria wallichii</i>) House Mouse (<i>Mus musculus</i>) Indian Balsam (<i>Impatiens glandulifera</i>) Japanese Knotweed (<i>Fallopia japonica</i>) Japanese Rose (<i>Rosa rugosa</i>) Jenkins' Spire Snail (<i>Potamopyrgus antipodarum</i>) Keeled Slug (<i>Tandonia sowerbyi</i>) Least Duckweed (<i>Lemna minuta</i>) Narrow-leaved Ragwort (<i>Senecio inaequidens</i>) Pampas-grass (<i>Cortaderia selloana</i>) Portuguese Oyster (<i>Crassostrea gigas</i>) <i>Rhododendron ponticum</i> Roach (<i>Rutilus rutilus</i>) Ruddy Duck (<i>Oxyura jamaicensis</i>) Russian-vine (<i>Fallopia baldschuanica</i>) Spanish Bluebell (<i>Hyacinthoides hispanica</i>) Sycamore (<i>Acer pseudoplatanus</i>) Three-cornered Garlic (<i>Allium triquetrum</i>) Traveller's-joy (<i>Clematis vitalba</i>) Virginia-creeper (<i>Parthenocissus quinquefolia</i>) Wall Cotoneaster (<i>Cotoneaster horizontalis</i>) Water Fern (<i>Azolla filiculoides</i>) Wild Parsnip (<i>Pastinaca sativa</i>) Wireweed (<i>Sargassum muticum</i>) Wrinkled Snail (<i>Candidula intersepta</i>) Zebra Mussel (<i>Dreissena (Dreissena) polymorpha</i>)

Ós rud é gur dócha go mbeidh an iliomad conairí ann chun speicis neamhdhúchasacha a thabhairt isteach, is é an bealach is éifeachtaí chun díriú ar acmhainní teoranta chun an éifeacht choisctheach is mó a bheith ann

⁴¹ [Ireland's invasive species - Invasives.ie](https://www.invasives.ie/)

tosaíocht a thabhairt do na conairí sin ar dócha gurb iad is mó a thabharfaidh isteach na speicis is ionraí a bhféadfadh an tionchar is mó a bheith acu.

Rialachán an Aontais maidir le Speicis Choimhthíocha Ionracha agus Pleananna gníomhaíochta conairí

Tháinig Rialachán an Aontais maidir le Speicis Choimhthíocha Ionracha i bhfeidhm an 1 Eanáir 2015. Tá an Rialachán seo bunaithe ar Phrionsabail Threoracha an Choinbhinsiúin maidir leis an Éagsúlacht Bhitheolaíoch i dtaca le cosc, cur in ord tosaíochta agus comhordú agus féachann sé le haghaidh a thabhairt ar fhadhb na speiceas coimhthíoch ionrach ar bhealach cuimsitheach. Is é an cuspóir atá ann an bhithéagsúlacht dhúchasach agus seirbhísí éiceachórais a chosaint, chomh maith leis na tionchair ar shláinte an duine nó ar an ngeilleagar a d'fhéadfadh a bheith ag na speicis sin a íoslaghdú agus a mhaolú.

Faoi Airteagal 13(1) de Rialachán AE maidir le SCInna, ceanglaítear ar na Ballstáit anailís chuimsitheach a dhéanamh ar na conairí trína dtugtar isteach agus trína leatar speicis choimhthíocha ionracha go neamhbheartaithe agus 'na conairí a shainaithe ar gá gníomhaíocht tosaíochta a dhéanamh ina leith mar gheall ar líon na speiceas nó ar an damáiste a d'fhéadfadh a bheith ann de dheasca na speiceas a thagann isteach san Aontas trí na conairí sin. Trí anailís a dhéanamh ar an riosca go dtabharfaí isteach agus go leathfaí gach SCI is ábhar imní don Aontas in Éirinn i bhfianaise an tionchair a d'fhéadfadh a bheith acu, déantar na conairí gaolmhara a rangú agus a chur in ord tosaíochta. Maidir leis na conairí tosaíochta, déantar Pleananna Gníomhaíochta Conairí (PGCanna) a fhorbairt.

Tá ceanglas Airteagal 13 maidir le pleananna gníomhaíochta conairí a fhorbairt i gcomhréir leis an gCoinbhinsiún idirnáisiúnta maidir leis an Éagsúlacht Bhitheolaíoch: Plean Sraitéiseach um Bithéagsúlacht 2011-2020, Sprioc Aichi 9⁴² agus Sprioc 5 comhchosúil de chuid an Choimisiúin Eorpaigh de Straitéis Bhitheagsúlachta an Aontais go dtí 2020 ina luaitear 'Faoi 2020, déantar Speicis Choimhthíocha Ionracha agus a gconairí a shainaithe agus a chur in ord tosaíochta, déantar speicis tosaíochta a rialú nó a dhíothú, agus déantar conairí a bhainistiú chun tabhairt isteach agus bunú SCInna nua a chosc'.

3.11.2 Treochtaí Amach Anseo

Tá go leor dúshláin ann nach mór aghaidh a thabhairt orthu sa todhchaí. Beidh na dúshláin sin níos measa fós mar gheall ar éifeachtaí an athraithe aeráide, go háirithe a chuid éifeachtaí ar ghnáthóga tailte portaigh agus ar speicis éisc. Beidh go leor ag brath ar bhearta caomhantais riachtanacha a shainaithe agus a fhorbairt agus ar shásraí a fhorbairt chun na bearta sin a chur i gcrích sa chéad tréimhse eile. Ní mór Cláir Oibríochtúla a fhaigheann rochtain ar ionstraimí cistiúcháin an Aontais a úsáid chun cuspóirí straitéiseacha náisiúnta agus cuspóirí straitéiseacha an Aontais maidir leis an mbithéagsúlacht a bhaint amach, lena n-áirítear in Natura 2000.

Beidh tionchar ag athruithe/breisithe ar láithreáin ainmnithe atá ann cheana (LCSanna, LCFSanna agus LONanna) ar threochtaí amach anseo. Féadfar roinnt LONbanna a athbhreithniú agus a uasghrádú go LONanna.

D'fhéadfadh tionchar a bheith ag an athrú aeráide ar ghnáthóga agus ar speicis laistigh agus lasmuigh de láithreáin faoi chosaint, agus is é an toradh a d'fhéadfadh a bheith air sin freisin go mbeidís níos leochailí i leith brúnna eile amhail ó chailteanas talún, suaitheadh, téarnamh agus ilroinnt.

D'fhéadfadh speicis ionracha a liostaítear mar bhagairtí féideartha a bheith ina mbagairtí seanbhunaithe amach anseo. Cabróidh forbairt leanúnach Bhunachar Sonraí Náisiúnta na Speiceas Ionrach de chuid an Ionaid um Shonraí Náisiúnta Bithéagsúlachta le doiciméadú a dhéanamh ar dháileadh speiceas ionrach in

---

⁴² Coinbhinsiún ar an Éagsúlacht Bhitheolaíoch. 2010. An Coinbhinsiún maidir leis an Éagsúlacht Bhitheolaíoch. Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: <https://www.cbd.int/>

Éirinn. Rachaidh na tuarascálacha agus na tacair sonraí sin i dtreo chur chun feidhme na reachtaíochta Eorpaí is déanaí maidir le stop a chur le leathadh speiceas ionrach.

Tá na dúshláin a bhaineann le gnáthóga agus speicis na hÉireann a chosaint níos tromchúisí anois ná riamh agus tá gá le gníomhaíocht phráinneach ina leith. Ach is féidir leis an dúlra téarnamh faoi na coinníollacha cearta. Chun beartais náisiúnta bithéagsúlachta a chur chun feidhme, amhail an Plean Gníomhaíochta Náisiúnta um Bithéagsúlacht (PGNB), tá gá le leibhéal méadaithe comhair agus comhordaithe ar fud earnálacha éagsúla agus ar fud na sochaí ina hiomláine. D'fhéadfadh comhthairbhí indíreacha a bheith mar thoradh air sin freisin d'earnálacha eile agus do shaincheisteanna comhshaoil amhail an t-athrú aeráide agus cáilíocht uisce⁵.

Tá coinne go dtabharfar i gcrích an tríú timthriall de dhréacht den Phlean Bainistithe Abhantraí¹² in 2024. Áirítear sa dréachtphlean tograí le haghaidh raon beart lena mbeartaítear tacú le feabhas a chur ar cháilíocht an uisce agus ar an mbithéagsúlacht, aghaidh a thabhairt ar chothaithigh ón talmhaíocht, córas nua maidir le Gníomhaíochtaí Rialaithe chun Uiscí a Chosaint a fhorbairt chun aghaidh a thabhairt ar riocht fisiciúil na ndobharlach, clár athchóirithe chun aghaidh a thabhairt ar thionchair an chláir tógála ar dhobharlaigh nó gar dóibh, athbhreithniú ar Cheadúnais Scaoilte Fuíolluisce, agus leathnú ar na Limistéir Tosaíochta le haghaidh Gníomhaíochta - lena n-áirítear Réimsí Athchóirithe, Limistéir le haghaidh Cosanta agus Tionscadail Dobharcheantair.

Tá an 4ú PGNB na hÉireann á fhorbairt ó mhí Dheireadh Fómhair 2021 agus foilsíodh é i mí Eanáir 2024. Leagtar síos sa Phlean an clár oibre náisiúnta bithéagsúlachta le haghaidh na tréimhse 2023-2027 agus is é is aidhm dó na hathruithe claochlaitheacha is gá a dhéanamh ar na bealaí ina ndéantar an dúlra a luacháil agus a chosaint. Leagtar amach thíos na príomhthosca a bhaineann le forbairt an PGNB:

- Cur leis an rath a bhí ar PGNBanna roimhe seo, agus aghaidh á tabhairt ag an am céanna ar easnaimh agus ar dhúshláin cur chun feidhme;
- Rialachas agus formhaoirseacht an PGNB a leathnú agus Creat láidir Faireacháin agus Meastóireachta a fhorbairt chun dul chun cinn a rianú;
- Ceannach isteach agus úinéireacht an PGNB a bhaint amach ar gach leibhéal rialtais agus sochaí;
- An bithéagsúlacht a leabú i gcroílár an ghníomhaithe ar son na haeráide;
- Comhleanúnachas níos fearr a bhaint amach idir beartas bithéagsúlachta agus réimsí beartais eile;
- Comhlíonadh agus forfheidhmiú na reachtaíochta atá ann cheana a neartú;
- Díriú níos mó ar aghaidh a thabhairt ar bhunchúiseanna agus ar chúiseanna chailliúint na bithéagsúlachta seachas ar iarmhairtí chailliúint na bithéagsúlachta;
- Tosaíochtaí bithéagsúlachta a chinneadh, acmhainní airgeadais agus acmhainní eile a leithdháileadh, luach an dúlra a inmheánú agus costas na neamhghníomhaíochta a aithint; agus
- An bonn eolaíochta a neartú go mór agus inrochtaineacht sonraí a fheabhsú.

Cuirtear san áireamh i bPlean Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht Chathair na Gaillimhe 2014-2024 (GBAP 2014-2024) torthaí Fhardal na nGnáthóg (2005) agus raon doiciméad beartais náisiúnta agus áitiúil agus leagtar amach ann gníomhaíochtaí chun oidhreacht nádúrtha na cathrach a chur chun cinn agus a chaomhnú. Sainaitnítear in GBAP conairí fiadhúlra a d'fhéadfadh a bheith ann leis an bpríomhchonair Abhainn na Coiribe, rud a nascann na gnáthóga cósta agus an mhósáic shaibhir gnáthóg i gcúlchríoch na cathrach.

3.11.3 Príomhbhreithnithe do Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe agus don Mheasúnú Straitéiseach Timpeallachta

I measc na bpríomhdhúshlán agus na bpríomhdheiseanna a bhaineann leis an

mBithéagsúlacht, Flóra agus Fauna tá:

Dúshlán

- Tionchair cáilíochta uisce ar ghnáthóga uisceacha agus sceitheadh fuíolluisce a bhaineann le speicis
- Bacainní ar ghluaiseacht speiceas lena seachnaítear bacainní a chruthú agus deiseanna a thapú chun bacainní a bhaint nó conairí éisc/eascann a ionchorprú i mbacainní atá ann cheana agus chun nascacht gnáthóige a fheabhsú feadh conairí bruachánacha agus sa tírdhreach i gcoitinne.
- Cur le leathadh speiceas ionrach le linn gníomhaíochtaí tógála nó oibríochtúla a sheachaint.
- Tionchair tógála ar ghnáthóga talún agus uisceacha.

Deiseanna

- Deiseanna chun ualaí truaillithe ó sceitheadh fuíolluisce a laghdú agus astarraingt inbhuanaithe a áirithiú.
- Deiseanna chun bearta feabhsaithe bithéagsúlachta a chur san áireamh i scéimeanna chun a áirithiú nach mbeidh aon ghlancailliúint bithéagsúlachta ann agus chun glanghnóthachan agus nascacht fheabhsaithe a bhaint amach, b'fhéidir, agus is cuid de Phlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta (BAP) Uisce Éireann é an cur chuige sin.
- Deiseanna le haghaidh tairbhí iomadúla ó chruthú/athchóiriú gnáthóige agus acmhainneacht chun luach na dtairbhí sin a ghabháil trí úsáid a bhaint as cuir chuige caipitil nádúrtha agus seirbhísí éiceachórais ar féidir leo tacú le húsáid réiteach dúlrahunaithe agus cuir chuige bainistithe do bharcheantar.
- Deiseanna chun cur le feabhas a chur ar cháilíocht agus ar acmhainní uisce trí chóireáil fuíolluisce níos fearr agus trí acmhainneacht chun bacainní ar imirce éisc a laghdú.

3.12 Sócmhainní Ábhartha

Áirítear “sócmhainní ábhartha” i reachtaíocht MSC mar thopaic nach mór aghaidh a thabhairt uirthi in MSC. Mar sin féin, níl sé soiléir cad atá i gceist leis an topaic sin. Chun críche Thuarascáil Scóipe MSC sin, meastar gurb ionann Sócmhainní Ábhartha agus na sócmhainní nádúrtha agus tógtha (sócmhainní neamhchultúrtha) agus na hacmhainní is gá chun cur ar chumas na sochaí feidhmiú mar áit chónaithe agus oibre, chun luach eacnamaíoch intreach a thabhairt dóibh.

3.12.1 Staid Bhonnlíne na Sócmhainní Ábhartha

Áirítear na nithe seo a leanas ar na sócmhainní

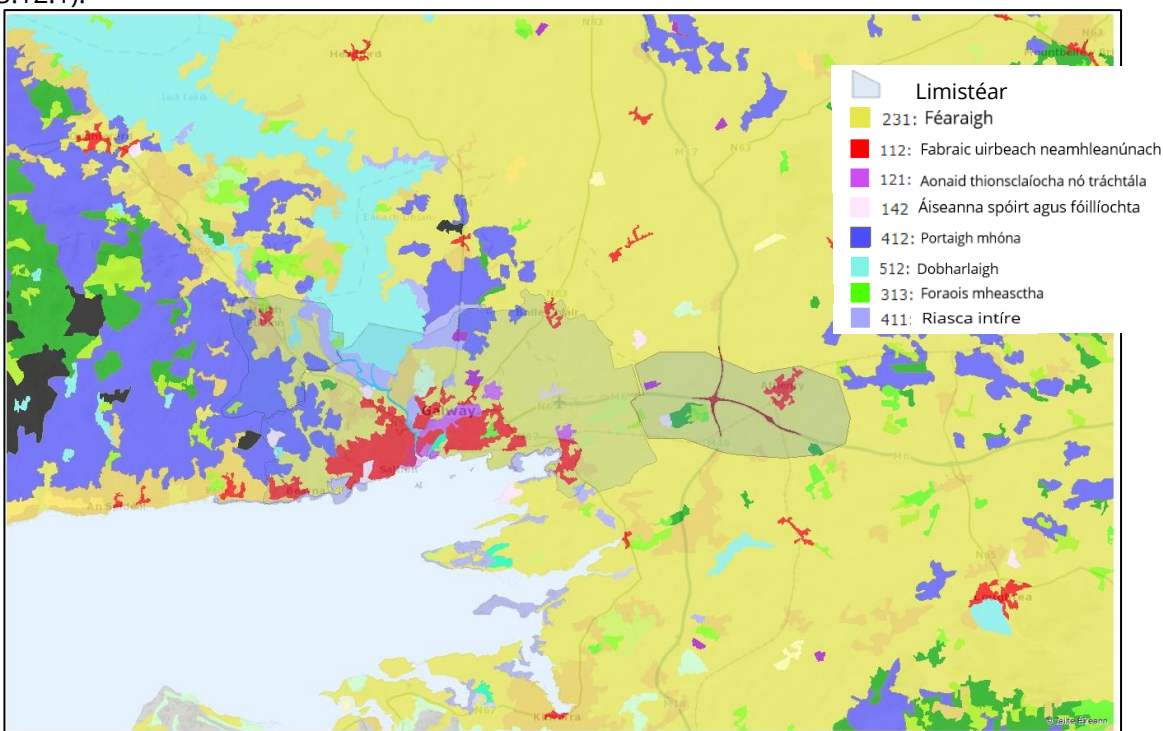
ábhartha a bhreithnítear anseo:

- Acmhainní úsáide talún/sócmhainní ábhair nádúrtha lena n-áirítear talamh talmhaíochta, tailte portaigh agus foraoiseacht (féach freisin topaic na geolaíochta agus ithreacha).
- Áirítear le sócmhainní tógtha bonneagar a bhaineann le spásanna oscailte poiblí agus foirgnimh, scoileanna, saoráidí cúraim sláinte, foirgnimh chónaithe agus shóisialta amhail tithíocht, agus líonraí bonneagair amhail leictreachas, gás, iompar agus béim á leagan ar sholáthar uisce agus ar bhonneagar fuíolluisce agus ar bhainistiú de réir mar is ábhartha.
- Bainistiú dramhaíola - gné de bhainistiú acmhainní agus cuid thábhachtach den gheilleagar ciorclach.

Ní mór na sócmhainní sin go léir a chur san áireamh i seirbhísí nua uisce, i bpleanáil acmhainní agus i bhforbairt bonneagair.

3.12.2 Úsáid talún (Sócmhainní Nádúrtha)

Cuimsíonn úsáidí talún an limistéir staidéir féaraigh, fabraic uirbeach, limistéar tionsclaíoch / tráchtála, saoráidí spóirt agus fóillíochta, riasc, portaigh mhóna foraoise measctha, dobhar laigh, etc.). (féach Fíor 3.12.1).

Fíor 3.12.1 Cumhdach talún CORINE (2018) – sócmhainn nádúrtha⁸

Lonnaíochtaí

Liostaítear na príomhshocraíochtaí laistigh den limistéar staidéir i **dTábla 3.9.1** (féach **Roinn 3.9.1**) agus taispeántar iad i **bhFíor 1.2.1**. Is í Cathair agus Bruachbhailte na Gaillimhe an lonnaíocht is mó ó thaobh daonra agus méid spásúil de, agus ina dhiaidh sin tá Órán Mór, Béal Átha an Rí, Bearna, Maigh Cuilinn, Baile Chláir.

Bonneagar náisiúnta

Tá go leor mórghóithre Náisiúnta (N / M), mótarbhealaí agus bóithre den dara grád laistigh den limistéar staidéir. Faoi láthair tá leibhéal tráchta le linn buaicuaireanta laistigh de Cheantar Cathrach agus Cathrach na Gaillimhe i bhfad níos mó ná acmhainn an ghréasáin iompair atá ann faoi láthair, rud a fhágann go mbíonn brú tráchta trom ann ag buaicuaireanta. Tá brú tráchta tar éis amanna taistil a mhéadú feadh ais thoir-thiar na cathrach, rud a bhfuil drochthionchar aige ar na gnóthaí atá ann cheana féin laistigh de réigiún na cathrach, chomh maith le gnólachtaí i gConamara.

Tá nasc iarnróid díreach idirchathrach ag Gaillimh le Baile Átha Cliath agus suas le 10 seirbhís ag imeacht gach lá. Tá seirbhísí iarnróid indíreacha ó Ghaillimh go dtí gach mórmhol traenach eile in Éirinn⁴³. Tá Aerfort na Gaillimhe dúnta do Thrácht Tráchtála seachas Club Eitilte na Gaillimhe⁴⁴. Is iad Aerfort na Sionainne agus Aerfort Chnoc Mhuire na haerfoirt is gaire do Ghaillimh. Is éard atá sa limistéar staidéir ná Calafort na Gaillimhe, an calafort is lárnaí ar Chósta Thiar na hÉireann. Tá an Calafort suite sa choirnéal Thoir dídeanach de Chuan na Gaillimhe, atá suite ar Abhainn na Coiribe⁴⁵. In 2022, láimhseáil an Calafort 350 soitheach arbh ionann iad agus 500,259 tona lastais tríd an gCalafort. Amach as an méid sin, ba allmhairí 287,990 tona ba onnmhairí 212,269⁴⁶.

Tá topagrafaíocht chathair na Gaillimhe fabhrach don rothaíocht, ach bhí sciar an mhodha reatha (2016) don rothaíocht íseal ag 5%. Tá an bonneagar rothaíochta teoranta agus neamhleanúnach faoi láthair, agus laghdaíonn méid thrácht feithiclí na cathrach an tarraingteacht agus an tsábháilteacht don rothaíocht.

Bonneagar fuíolluisce

Le Treoir an Aontais Eorpaigh maidir le Cóireáil Fuíolluisce Uirbigh, leagtar síos caighdeáin maidir le fuíolluisce a chóireáil i ngach limistéar mór uirbeach (is iad na limistéir mhóra uirbeacha bailte agus cathracha ina bhfuil coibhéis daonra 2,000 ar a laghad a sceitheann eisilteach chuig fionnuisce nó inbhir, agus limistéir ina bhfuil coibhéis daonra 10,000 ar a laghad a sceitheann eisilteach chuig uiscí cósta), agus é mar chuspóir an comhshaol a chosaint ar éifeachtaí díobhálacha an sceite fuíolluisce. Ba é 2005 an spriocdháta deiridh chun na caighdeáin a chomhlíonadh.

Tá ceithre cinn d'oibreacha cóireála fuíolluisce sa limistéar staidéir, déantar achoimre ar chineál agus ar stádas na n-oibreacha cóireála fuíolluisce i **dTábla 3.12.1** thíos⁸.

Tábla 3.12.1: Oibreacha Cóireála Fuíolluisce laistigh den Limistéar Staidéir

Oibreacha Cóireála Fuíolluisce	Cineál Cóireála	CD an Cheirtleáin
Inis Caorach (Cathair na Gaillimhe)	Cóireáil thánaisteach	>100,000
Baile Átha an Rí	Baint Treasach P	2001 – 10,000
Baile Chláir	Baint Treasach P	2001 – 10,000

⁴³ Traenacha go Gaillimh | Amanna na dtraenach agus conairí traenach go Gaillimh, Éire (galwaytourism.ie)

⁴⁴ galwayairport.com

⁴⁵ Suíomh Chalafort na Gaillimhe: Rochtain: Iúil 2024

⁴⁶ [Port of Galway General Information \(theportofgalway.ie\)](http://portofgalwaygeneralinformation.com) Accessed: Iúil 2024

Maigh Cuilinn	Baint Treasach P	2001 – 10,000
---------------	------------------	---------------

Tá níos mó ná 392km de líonra domhantarraingthe fuíolluisce sa limistéar staidéir, mar aon le 50 stáisiún caidéalaithe fuíolluisce agus 29 forsceitheadh uisce stoirme. Go stairiúil, bhí faisnéis theoranta ag Uisce Éireann maidir le sceitheadh fuíolluisce neamhchóireáilte trí na hasraonta seo, agus chun é sin a cheartú tá Uisce Éireann i mbun measúnú a dhéanamh ar a asraonta forsceite uisce stoirme de réir caighdeáin náisiúnta. Tá trealamh monatóireachta á shuiteáil ag Uisce Éireann freisin chun a thomhas cá mhinice agus cá fhad a sceitear fuíolluisce trí asraonta forsceite uisce stoirme⁴⁷.

Bainistiú Dramhaíola

Tháinig athrú ó bhonn ar thórdhreach bainistithe dramhaíola na hÉireann nuair a cuireadh chun feidhme an tAcht um Bainistiú Dramhaíola in 1996. Ó bhonn íseal, rinne an tír dul chun cinn mór maidir le diúscairt chuig líonadh talún a laghdú, bonneagar a sholáthar chun ábhair in-athchúrsáilte a bhailiú agus saineolas a fhorbairt maidir le bainistiú dramhaíola, rialáil, taighde agus nuálaíocht. Léirigh Éire nuálaíocht trí bheith ar an gcéad tír a thug isteach cáin ar mhálaí plaisteacha agus a sheol Clár Náisiúnta um Chosc ar Dhramhaíl. Mar sin féin, tá buaite bainte amach ag Éirinn maidir le bainistiú dramhaíola; beidh sé dúshlánach an cosc ar dhramhaíl agus uailmhianta an gheilleagair chiorclaigh is gá a sholáthar a thuilleadh.

Leagtar béim sna sonraí is déanaí ar an ngá go ndéanfadh Éire níos mó chun dramhaíl a chosc, athchúrsáil a fheabhsú, neamhthuilleamaíocht a mhéadú agus bogadh i dtreo cur chuige níos comhtháite maidir le bainistiú dramhaíola, mar chuid de chur chun feidhme an bheartais náisiúnta dramhaíola nua, Phacáiste an Aontais don Gheilleagar Ciorclach agus an Chomhaontaithe Ghlais don Eoraip.

Tugann na staitisticí dramhaíola is déanaí⁴⁸ le fios go bhfuil méadú ag teacht ar ghiniúint dramhaíola i roinnt mhaith sruthanna dramhaíola. Is í dramhaíl tógála agus scartála an sruth dramhaíola is mó in Éirinn in 2020 (os cionn 8.2 milliún tona). Ghin Éire thart ar 16.2 milliún tona dramhaíola in 2020, arb ionann é agus 3.25 tona in aghaidh an duine, méadú ó 12.7 milliún tona (2.77 tona in aghaidh an duine) in 2012. Cé go bhfuil méadú 11% tagtha ar an méid dramhaíola cathrach a athchúrsáiltear ó 2016, tá méadú 11% tagtha freisin ar an dramhaíl iomlán a ghintear.

Chaill Éire an sprioc maidir le bailiú dramhthrealaimh leictrigh agus leictreonaigh (DTLL) in 2020 agus tá an baol ann nach mbainfear amach spriocanna dramhaíola an Aontais amach anseo maidir le hathchúrsáil dramhaíola ó phacáistíocht chathrach agus phlaisteach. Tá Éire fós ag brath go mór ar mhargaí easpórtála, go háirithe maidir le dramhaíl chathrach, dramhaíl ghuaiseach, dramhaíl ó phacáistíocht, DTLL agus bithdramhaíl a chóireáil.

Tá áiseanna dramhaíola, Bin City Co (le haghaidh bailiú agus athchúrsáil dramhaíola) agus Ionad Athchúrsála Chomhairle Cathrach na Gaillimhe, laistigh den limistéar staidéir⁸. Is iar-láithreán líonta talún laistigh den limistéar staidéir é Líonadh Talún Cheathrú an Bhrúnaigh.

Sloda cóireála fuíolluisce

Is seachtháirge cóireála fuíolluisce é sloda séarachais. Ceanglaítear leis an Treoir maidir le Cóireáil Fuíolluisce Uirbigh go ndéanfar sloda séarachais a athúsáid aon uair is iomchuí. Cuid riachtanach den phróiseas cóireála is ea dea-bhainistiú sloda, amhail sloda a bhaint ó ghléasra cóireála ar ráta iomchuí. Bhain Uisce Éireann 60,467 tona de shloda séarachais óna ionaid chóireála in 2021 (EPA, 2021c). Bíonn cothaitheigh luachmhara amhail nítrigin agus fosfar sa sloda agus rinneadh an chuid is mó de sin a athúsáid ina dhiaidh sin mar

⁴⁷An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2022. Cóireáil Fuíolluisce Uirbigh in 2022. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [Urban-Waste-Water-Treatment-in-2022-Report.pdf \(epa.ie\)](#)

⁴⁸An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2020. Tuarascáil Achomair 2020 ar Staitisticí Náisiúnta Dramhaíola. Rochtain: Nollaig 2023. Ar fáil ó: [Tuarascáil Achomair 2019 ar Staitisticí Náisiúnta Dramhaíola. | An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil \(epa.ie\)](#)

leasachán nó mar fheabhsaitheoir ithreach ar thalamh talmhaíochta (55,182 thona), agus úsáideadh an chuid eile le haghaidh múiríníú (5,154 thona) agus cuireadh i stóráil é ag deireadh 2021 chun é a úsáid i gcomhair leathadh talún ar thalamh ithreach/talmhaíochta in 2022 (131 thona).

Tá Uisce Éireann ag cur roinnt tionscnamh chun cinn trí straitéis iarmharach an ionaid cóireála uisce agus tá samhail geilleagair chiorclaigh á glacadh acu chun slodaí a bhainistiú, mar go gcuireann siad foinse inbhuanaithe d'ábhair luachmhara finideacha ar fáil. Soláthraíonn an sloda rogha mhalartach/comhlánú ar amhábhair reatha atá á n-úsáid. Measaimid gur acmhainn luachmhar é sloda uisce, go háirithe i gcomhthéacs shamhail an gheilleagair chiorclaigh.

Tá an tsamhail sin i gcodarsnacht dhíreach leis an tsamhail líneach atá ann faoi láthair 'tóg, déan, tomhail, diúscair', agus is é líonadh talún an príomhphointe deiridh. Tá Uisce Éireann ag déanamh dul chun cinn ar roinnt roghanna inbhuanaithe féideartha. Is é aisghabháil/athúsáid an tsloida an rogha inbhuanaithe fhadtéarmach is fearr le haghaidh Uisce Éireann. Baineadh cloch mhíle thábhachtach amach agus beagnach 90% den sloda cóireála uisce ag dul chuig asraonta an gheilleagair chiorclaigh.

Tá Uisce Éireann páirteach i roinnt tionscadal nuálach faoi láthair, iad á maoiniú ag an gCiste Nuálaíochta um Sheirbhísí Uisce atá á riaradh ag an gCoimisiún um Rialáil Fónais agus a rachaidh chun tairbhe dár gcustaiméirí, don chomhshaol agus don gheilleagar. Áirítear ar na tionscadail sin feabhas a chur ar ghléasraí cóireála fuíolluisce atá ann cheana trí shloida gráinneach aeróbach a chur isteach ann agus giolcacha cóireála sloda píolótacha a fhorbairt lena n-úsáid chun sloda uisce ina bhfuil sulfáit alúmanaim a chóireáil agus a dhí-uisciú.

Tá Cathair na Gaillimhe aitheanta ag an EPA mar limistéar tosaíochta chun cóireáil uisce a fheabhsú ionas nach ndéanfaidh sceitheadh fuíolluisce dochar d'aibhneacha, lochanna, inbhir agus uiscí cósta⁴⁹.

3.12.3 Treochtaí Amach Anseo

Sócmhainní nádúrtha/úsáid talún

Cé gurb í an talmhaíocht an príomhchineál cumhdaigh talún ar fud na hÉireann agus laistigh den limistéar staidéir, ar an leibhéal náisiúnta tá treocht anuas ar an úsáid talún seo ó na 1990idí i leith, le hathrú ó chhlúdach talún talmhaíochta go foraoiseacht agus limistéir shaorga. Ar an leibhéal náisiúnta, tá méadú 65% tagtha ar limistéir shaorga ó na 1990idí. Níl sonraí ar bith ar fáil go poiblí don limistéar staidéir go sonrach, ach meastar gur dócha go léireofar freisin laistigh den limistéar staidéir an treocht fhoriomlán maidir le laghdú ar chumhdach talún talmhaíochta agus méadú ar chumhdach talún saorga go náisiúnta⁵.

Sócmhainní ábhartha tógtha

Meastar go dtiocfaidh méadú suntasach ar an daonra sa limistéar staidéir sna 15 bliana amach romhainn. Chuige sin, beidh gá le bonn nua a sholáthar chun freastal ar an daonra méadaithe agus chun fás eacnamaíoch a éascú. Mar sin féin, cuireann ceantair thuaithe agus chósta go mór leis an ngeilleagar GMA agus leis an mblaiseadh de charachtar atá aige, mar sin tá gá le hiarrachtaí chun pobail tuaithe a chothabháil chun leasa na réigiún níos leithne.

Dramhaíl agus an Geilleagar Ciorclach

Tá an tAcht um an nGeilleagar Ciorclach agus Forálacha Ilghnéitheacha (2022), mar bhonn agus mar thaca ag aistriú na hÉireann ó shamhail líneach 'tóg-déan-dramhaíl' go patrún níos inbhuanaithe táirgthe agus tomhaltais, lena gcoinnítear luach na n-acmhainní sa gheilleagar chomh fada agus is féidir agus lena laghdófar astaíochtaí gás ceaptha teasa na tíre go mór. Le Straitéis Uile-Rialtais um an nGeilleagar Ciorclach 2022, soláthraítear an creat beartais don gheilleagar ciorclach sa tír agus le Beartas Náisiúnta Dramhaíola na

hÉireann 2020-2025, Plean Gníomhaíochta Dramhaíola le haghaidh Geilleagar Ciorclach⁴⁹, leagtar amach treochlár arb é is aidhm dó a áirithiú go gcomhlíonfaidh Éire ní hamháin na spriocanna dlíthiúla ach go mbainfidh sí leas iomlán as deiseanna an gheilleagair chiorclaigh freisin.

Neartaíonn an reachtaíocht agus na straitéisí nua an cur chuige chun aghaidh a thabhairt ar dhramhaíl agus chun prionsabail an gheilleagair chiorclaigh a chur chun feidhme. Mar sin féin, agus ráta úsáide ábhair ciorclaíochta 2 % ann in 2020, tá scóip shuntasach ag Éirinn dul chun cinn a dhéanamh⁵⁰. Níor sainaithníodh sonraí ar bith maidir le rátaí úsáide ábhair ciorclaíochta atá ábhartha don limistéar staidéir go sonrach, ach níl coinne go mbeidh difríocht shuntasach idir iad agus an treocht náisiúnta.

Beidh tionchar ag forbairt phrionsabail an gheilleagair chiorclaigh ar gach earnáil den tsochaí agus beidh comhoibriú idir páirtithe leasmhara ríthábhachtach don aistriú sin in Éirinn. I measc roinnt samplaí den chaoi a bhféadfaí na próisis chóireála fuíolluisce a athrú trí phrionsabail an gheilleagair chiorclaigh a ghlacadh de réir a chéile tá:

- Trí fhuíolluisce a athúsáid in earnálacha amhail an talmhaíocht agus an mhonaraíocht, is féidir spleáchas na hÉireann ar fhoinsí fionnuisce a laghdú. Is féidir le hathúsáid fuíolluisce cuidiú freisin le tionchar tuilte a laghdú agus cáilíocht an uisce a fheabhsú.
- Is féidir le córais aisghabhála cothaitheach acmhainní luachmhara a bhaint as sloda fuíolluisce, mar shampla trí chothaitheach a thiontú ina leasacháin nó ina bhfuinneamh. Is féidir leis sin rannchuidiú le truailliú cothaitheach a laghdú, rud a d'fhéadfadh laghdú a dhéanamh ar na ceanglais chóireála le haghaidh uisce a bhaintear as aibhneacha. Tacóidh cleachtais talmhaíochta inbhuanaithe leis an treocht sin freisin.
- Íoslághdú a dhéanamh ar úsáid tomhaltán i seachadadh seirbhísí fuíolluisce agus leictreachas in-athnuaite a ghiniúint.

Tá roinnt dúshlán le sárú chun an leas is fearr is féidir a bhaint as na deiseanna a bhaineann le prionsabail an gheilleagair chiorclaigh, go háirithe athúsáid fuíolluisce. Áirítear orthu sin dearcadh an phobail, dúshlán rialála agus teipeanna margaidh atá nasctha le costas an uisce athúsáidte⁵¹.

Baineann na srianta ar acmhainn líonta talún leis na dúshlán sin. De réir Thuarascáil EPA na Staitisticí Náisiúnta Dramhaíola⁵⁰, rachaidh dhá cheann de na trí líonadh talún bhardasacha oibríochtúla in Éirinn i dtreo a n-uastoillte le linn a saolré faoi 2027 mura n-údaraitear toilleadh breise. Tá riosca ann i gcás ina ndúnfar margaí onnmhairiúcháin ar ghearrfhógra agus gur gá an acmhainn líonta talún theagmhasach atá beartaithe a dhaingniú gan mhoill. Ceann de phríomhcholúin bheartas dramhaíola an Aontais is ea dramhaíl a chóireáil chomh gar agus is féidir don fhoinsé (prionsabal na gaireachta). Tá deiseanna luachmhara in easnamh ar onnmhairí dramhaíola freisin chun an úsáid is tairbhí agus is éifeachtúla is féidir a bhaint as ábhair dhramhaíola. Trí aghaidh a thabhairt ar easnaimh sa bhonneagar dramhaíola, is féidir le hÉirinn deiseanna don gheilleagar ciorclach a fhorbairt agus na hastaíochtaí a bhaineann le dramhaíl a iompar thar achair fhada a laghdú. Cé nach dtagann diúscairt sloda faoi shainchúram Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe, is féidir le cineál na bpróiseas cóireála fuíolluisce a úsáidtear dul i bhfeidhm ar an raon roghanna diúscairt nó athúsáide a d'fhéadfadh a bheith ar fáil.

⁴⁹ RCAC 2020. Plean Gníomhaíochta Dramhaíola le haghaidh Geilleagar Ciorclach. Rochtain: Iúil 2024. Le fáil ó: <https://www.gov.ie/en/publication/4221c-waste-action-plan-for-a-circular-economy/>

⁵⁰ An Eagraíocht um Chomhar agus Forbairt Eacnamaíochta (ECFE). 2022. Suirbhéanna Eacnamaíochta ECFE: Éire 2022. Rochtain: Iúil 2024. Le fáil ó: <https://www.oecd-ilibrary.org/ireland>

⁵¹ GCC. 2019. Athúsáid Uisce i gComhthéacs an Gheilleagair Chiorclaigh. Rochtain: Iúil 2024. Le fáil ó: https://www.epa.ie/publications/research/water/Research_Report_293.pdf

3.12.4 Príomhbhreithnithe do Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe agus don Mheasúnú Straitéiseach Timpeallachta

I measc na bpríomhdhúshlán agus na bpríomhdheiseanna a bhaineann le topaic na sócmhainní ábhartha tá

Dúshlán

- Bainistíocht talún: is féidir le cleachtais talmhaíochta rannchuidiú le cothaithe agus leasacháin a scaoileadh isteach i ndobharlaigh, rud is cúis le heotrófú (méadú de réir a chéile ar thiúchan fosfair, nítrigine, agus cothaitheach plandaí eile in éiceachóras uisceach). Is féidir le leathadh sloda fuíolluisce cur leis sin freisin, agus bíonn tionchar ag an bpróiseas cóireála a úsáidtear ar leibhéal na gcothaitheach laistigh den sloda fuíolluisce.
- Athléimneacht an bhonneagair agus na n-oibríochtaí – beidh ar bhonneagar cóireála fuíolluisce Uisce Éireann déileáil le tionchair éagsúla an athraithe aeráide, agus tacú leis an bhfás.

Deiseanna

- Is iad úsáid talún agus cineál gnáthóige an bonn le haghaidh caipiteal nádúrtha agus seirbhísí éiceachórais agus tá naisc acu ar fud topaicí lena n-áirítear bithéagsúlacht, carbón, uisce, táirgeadh bia, iascach agus úsáidí áineasa.
- Is féidir le bainistiú dramhaíola agus an acmhainneacht rannchuidiú leis an ngeilleagar ciorclach - téitear chun tairbhe an chomhshaoil, laghdaítear carbón agus laghdaítear costais chóireála ach tacú le diúscairt inbhuanaithe dramhaíola agus scaoileadh truailléan tionscail i bhfoinsí uisce a íoslaghdú.

3.13 Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach

3.13.1 Staid Bhonnlíne an Tírdhreacha

Carachtar Tírdhreacha

Léiríonn tírdhreacha go leor athróg, lena n-áirítear bungheolaíocht, ithreacha, topagrafaíocht, clúdach talún lena n-áirítear gnáthóga agus talamh talmhaíochta, foraoiseachta agus uirbeach, hidreolaíocht, forbairt stairiúil agus chultúrtha, agus aeráid. Fágann na tionchair fhisiciúla agus shocheacnamaíocha sin, agus na hidirghaolmhaireachtaí, go mbíonn tírdhreach amháin difriúil le tírdhreach eile. Is éard is carachtar tírdhreacha ann patrún sainiúil inaitheanta an tírdhreacha i dtaca le heilimintí, nó tréithe, a fhágann gur tírdhreach ar leith atá ann. Is cuid de shaintréith an tírdhreacha iad gnéithe tírdhreacha amhail teorainneacha páirceanna fála sreach, coillearnacha, conairí bruachánacha, canálacha agus bogaigh agus tá tábhacht leo sin freisin mar chonairí éiceolaíocha lena soláthraítear nascacht ach d'fhéadfadh siad a bheith an-leochaileach i leith forbairt bonneagair línigh.

Is é an Coinbhinsiún um Thírdhreach na hEorpa (CTE) an chéad chonradh idirnáisiúnta a dhíríonn ar an tírdhreach amháin. Déanann

An Coinbhinsiún cosaint, bainistiú agus pleanáil thírdhreacha na hEorpa a chur chun cinn. Dhaingnigh Rialtas na hÉireann an Coinbhinsiún sa bhliain 2002.⁵² Cuireadh an Straitéis Náisiúnta um Thírdhreach 2015-2025 i bhfeidhm chun dlús a chur le comhlíonadh an Choinbhinsiúin um Thírdhreach na hEorpa trí phrionsabail a bhunú lena soláthraítear an creat beartais ardleibhéal chun cuspóirí an Choinbhinsiúin a bhaint amach.

Níl aon Pháirc Náisiúnta sa limistéar staidéir. Is éard atá i gcarachtar uathúil amhairc an limistéir staidéir tírdhreacha, muirdhreacha agus oidhreachtaí shaibhir, éagsúil, idir oidhreachtaí thógtha, nádúrtha agus

⁵² An Roinn Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta 2021. An Straitéis Náisiúnta Tírdhreacha 2015-2025. Rochtain: lúil 2024. Le fáil ó: [gov - An Straitéis Náisiúnta Tírdhreacha \(www.gov.ie\)](http://gov.ie)

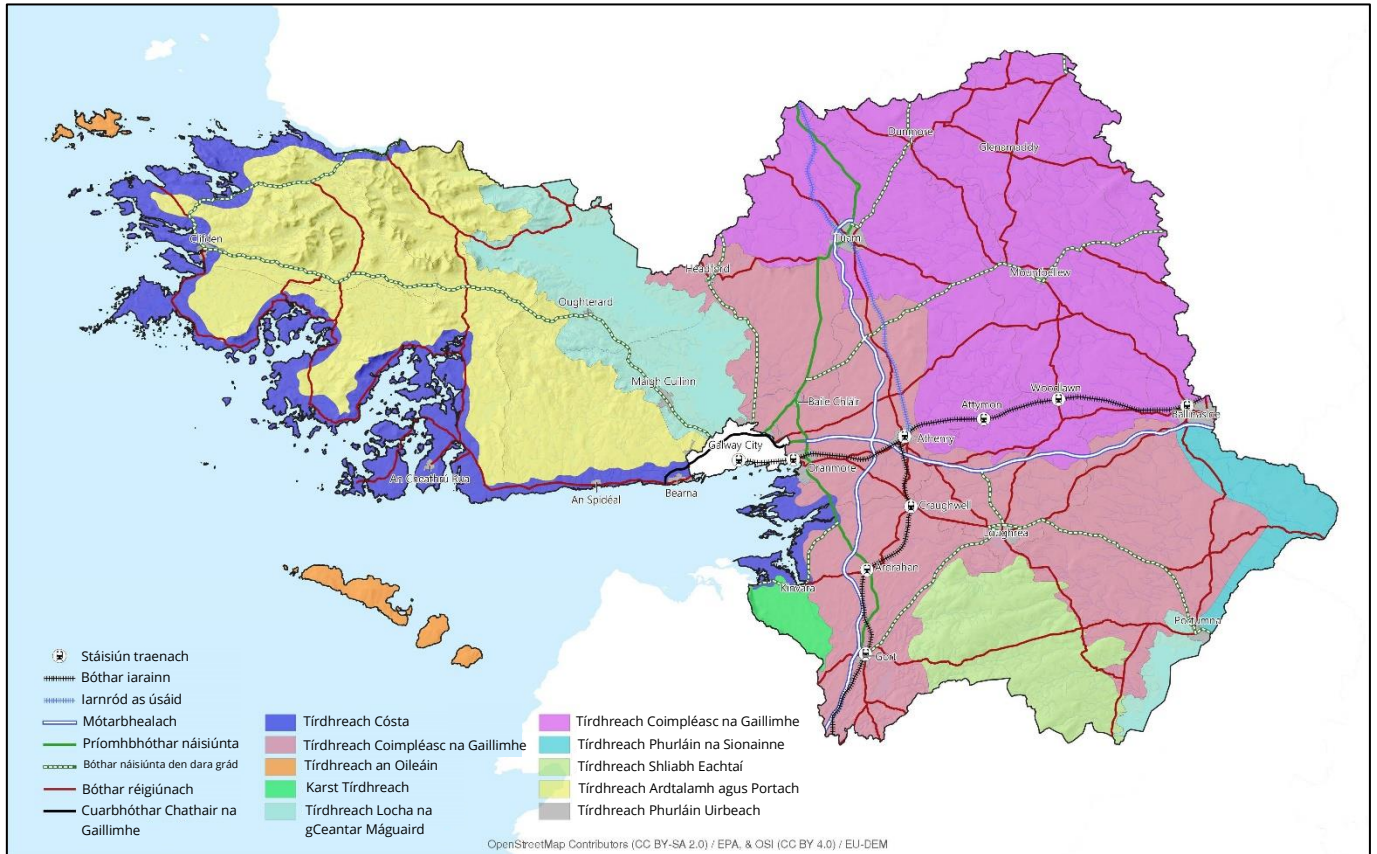

chultúrtha. Saintréith de chuid an limistéir staidéir is ea na cineálacha carachtar tírdhreacha seo a leanas (Tábla 3.13.1 agus Fíor 3.13.1).

Tábla 3.13.1 Cineál carachtar tírdhreacha laistigh den limistéar staidéir

Limistéar	Cineál Carachtair Tírdhreacha	Cur Síos
An chuid thoir agus thoir thuaidh den limistéar staidéir	Coimpléasc na Gaillimhe Láir	Machaire fairsing féarthailte ina bhfuil páirceanna idir meánach agus mór le himfháluithe ísle agus go leor limistéar de bhallaí ísle cloiche. Tá leibhéal arda tithíochta tuaithe, bóithre agus lonnaíochtaí sa cheantar sin.
An chuid thuaidh agus thiar thuaidh den limistéar staidéir	Timpeallacht an Locha	Clúdaíonn an cineál sin Loch Coirib, arb é an dara loch is mó in Éirinn, agus a bhfuil an-tóir air as a acmhainní áineasa agus áille.
An chuid Thiar den limistéar staidéir	Ardtalamh agus Portach	Limistéar fairsing de thírdhreacha an-oscailte ina bhfuil leibhéal ísle lonnaíochta, bóithre nó talmhaíochta. Ardtalamh agus Portaigh atá i gcuid mhaith de lár na gcodanna thiar sin den limistéar staidéir.
Réigiún cósta an limistéir staidéir	Cósta	Tá cóstaí na Gaillimhe an-sainiúil, ach an-chasta agus an-éagsúil, agus tá éagsúlacht mhór tírdhreacha ann idir lag trá agus taoide ard
Órán Mór, Bearna, Gaillimh, Baile Átha an Rí	Uirbeach	Timpeall na mórlonnaíochtaí go léir, is féidir tírdhreacha fairsinge a bhfuil cuma agus carachtar uirbithe orthu a bhunú ar feadh achar suntasach timpeall ar gach ionad.

Fíor 3.13.1 Cineálacha carachtar tírdhreacha (seachas Cathair na Gaillimhe)⁵³

Cuimsíonn Cathair agus Bruachbhaile na Gaillimhe an timpeallacht uirbeach, thógtha chomh maith le spás oscailte, abhainn, córas canála agus cósta. I measc na ngnéithe tábhachtacha eile de thírdhreach na cathrach tá tuairimí agus ionchais maidir le luach taitneamhachta, crainn agus an timpeallacht thógtha stairiúil. Is gné den chathair iad uiscebhealaí intíre, lena n-áirítear Abhainn na Coiribe, Canáil Eglinton, Abhainn Thír Oileáin, uiscebhealaí níos lú d'Abhainn na hArdeaglaise, an Abhainn Thiar agus taraenna uachtair, taraenna íochtair agus canálacha treasacha eile. Tá riasca intíre ar feadh Bhóthar na Díge taobh le hAbhainn na Coiribe. Rangaítear Loch an tSáile mar mhurlach cósta. Is codanna tábhachtacha de thírdhreach na cathrach iad oidhreacht agus láithreáin na cathrach atá clúdaithe ag sonrúcháin éiceolaíocha. Is meascán d'fhéaraigh, de limistéir uirbeacha ghlasa agus de thalamh atá áitithe go príomha ag an talmhaíocht iad fáinní de limistéar an phlean atá ag casadh intíre³⁸.

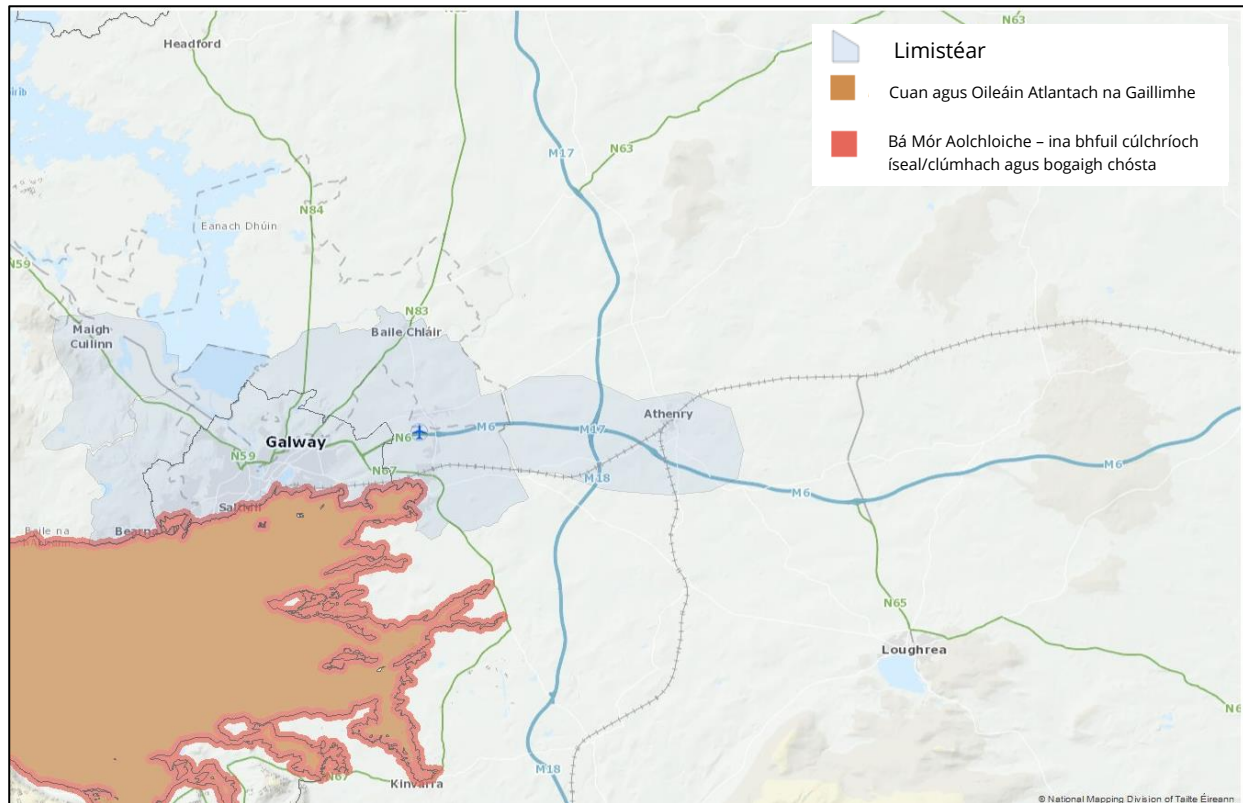
Cuireann cathairdhreach stairiúil agus suíomh sainiúil thírdhreach Chathair na Gaillimhe caighdeán maith beatha ar fáil dá chónaitheoirí agus don gheilleagar. Ós rud é gur codanna tábhachtacha de thírdhreach agus d'fhéiniúlacht chultúrtha na cathrach iad oidhreacht agus láithreáin na cathrach atá clúdaithe le sonrúcháin éiceolaíocha, moltar sa Staidéar ar Riachtanais Áineasa agus Conláiste Chathair na Gaillimhe 2008 agus sa Phlean Forbartha Náisiúnta reatha úsáid agus bainistiú inbhuanaithe a dhéanamh ar limistéir oidhreachta nádúrtha agus ar spásanna áineasa agus taitneamhachta sa chathair. Tá an Chomhairle Cathrach anois ag cur tús leis an bpróiseas chun Straitéis Spáis Ghlais a ullmhú. Tá an Chomhairle Cathrach ag obair freisin leis an bpobal ar thionscnamh an Spáis Ghlais Sláintiúil, a bhaineann le feabhas a chur ar cháilíocht spásanna glasa na cathrach ionas go mbraithfidh daoine go bhfuil fáilte rompu agus go meallfar ann iad, chun freastal ar riachtanais maidir le cailliúint na bithéagsúlachta a aisiompú, tacú le pailneoirí, tionchair dhearfacha a imirt

⁵³ Plean Forbartha Contae na Gaillimhe arna ghlacadh 2022 – 2028 Measúnú Straitéiseach Timpeallachta. [Measúnú Straitéiseach Timpeallachta - Dráacht CDP na Gaillimhe 2022-2028.pdf](#), Rochtain: Iúil 2024

i gcoinne an athraithe aeráide nó dul i ngleic leis agus laghdú a dhéanamh ar dhramhaíl agus ar an spleáchas ar bhreoslaí atá bunaithe ar charbón.

Muirdhreach

Sainmhínítear muirdhreach mar limistéar farraige, cósta nó talún, mar a thuigtear do dhaoine é, a bhfuil a charachtar mar thoradh ar ghníomhartha agus idirghníomhaíochtaí na talún leis an bhfarraige de thoradh tosca nádúrtha agus / nó daonna. I measc na limistéar carachtair muirdhreacha i gcóngar don limistéar staidéir tá Cuan agus Oileáin Atlantacha na Gaillimhe, agus Cuan Mór Aolchloiche (le cúlchríoch íseal/droimneach agus bogaigh chósta), atá léirithe i **bhFíor 3.13.2**.

Fíor 3.13.2 Limistéir carachtair muirdhreacha⁸

De réir na Tuarascála Measúnaithe ar Charachtar Muirdhreacha d'Éirinn⁵⁴, tá dhá imeallbhord shainiúla agus an-difriúil mar fhráma ar Chuan na Gaillimhe (bá mór aolchloiche), ó thuaidh (Conamara) agus ó dheas (Boirinn); leathnaíonn an limistéar carachtair muirdhreacha seo chun Oileáin Árann a chuimsiú. Soir ó Indreabhán éiríonn an t-imeallbhord sin níos rialta, agus níl aon bhá ann go dtí níos cóngaraí do Ghailimh; cé go bhfuil go leor céanna ann. Ag an gcéim sin bíonn tionchar ag Cathair agus Duganna na Gaillimhe ar muirdhreach an chósta agus is féidir iad a fheiceáil trasna an bhá ar chósta an Chláir. Bhain lonnaithe leas as bána foscúla áit arbh fhéidir, lena n-áirítear Cathair na Gaillimhe agus Órán Mór. Tá láithreach agus tionchar na farraige ar an tírdhreach comhsheasmhach den chuid is mó laistigh den CST sin; leis an ngréasán de mhionbhóithre agus nascacht le hoileáin, fágann na radhairc chósta a bhíonn fada go minic gur féidir radharcanna a fháil ar an bhfarraige agus ar fud Chuan na Gaillimhe, nach mór. Níos gaire do Chathair na Gaillimhe ní bhíonn an ghné amhairc den charachtair muirdhreacha chomh fairsing céanna.

Tá Cuan na Gaillimhe íogair d'athruithe ar an talamh agus ar an uisce agus tá sé thar a bheith íogair do na forbairtí ar an gcladach agus gar don chladach mar gheall ar na hachair féachana níos mó atá i gceist. Is féidir

⁵⁴ Tuarascáil maidir le Measúnú Réigiúnach ar Charachtair Muirdhreacha 2020, [final seascape character assessment report with annexes.pdf \(marine.ie\)](https://www.marine.ie/final_seascape_character_assessment_report_with_annexes.pdf), Rochtain: Iúil 2024.

le tionchair amhairc mhóra a bheith ann go háirithe ag foircinn na gcóstaí sin. Eascaíonn gnéithe uathúla agus sainiúla ó thaobh amhairc de as cinnfhearainn a athraítear go suntasach le forbairtí feiceálacha réasúnta beaga. Tá na cóstaí sin le feiceáil ó go leor pointí féachana - lena n-áirítear go leor ceantar, mar thránna, a mbíonn luach ag daoine as a dtaitneamhacht áineasa agus amhairc.

Bealaí Radhairc

Léirítear **bhFíor 3.13.3** na Radhairc agus na Conairí Radharcacha laistigh de Chontae na Gaillimhe (seachas Cathair na Gaillimhe). Cuimsíonn an limistéar staidéir roinnt láithreán agus pointí amhairc ónar féidir radhairc a fháil ar cheantair ina bhfuil áilleacht nádúrtha iontach, sainchomharthaí tíre áitiúla, tírdhreacha stairiúla, contaetha tadhlacha. I measc na radharcanna áille agus na conairí a bhaineann leis an limistéar staidéir tá:

- Amharcphointe 30: Radharc ar an bhfarraige ó Bhearna
- Amharcphointe 32: Trá na gCeann
- Bealach Radharcach Loch Coirib
- Bealach Radharcach an Chlocháin i nGaillimh
- Bealach Radharcach Chuan na Gaillimhe

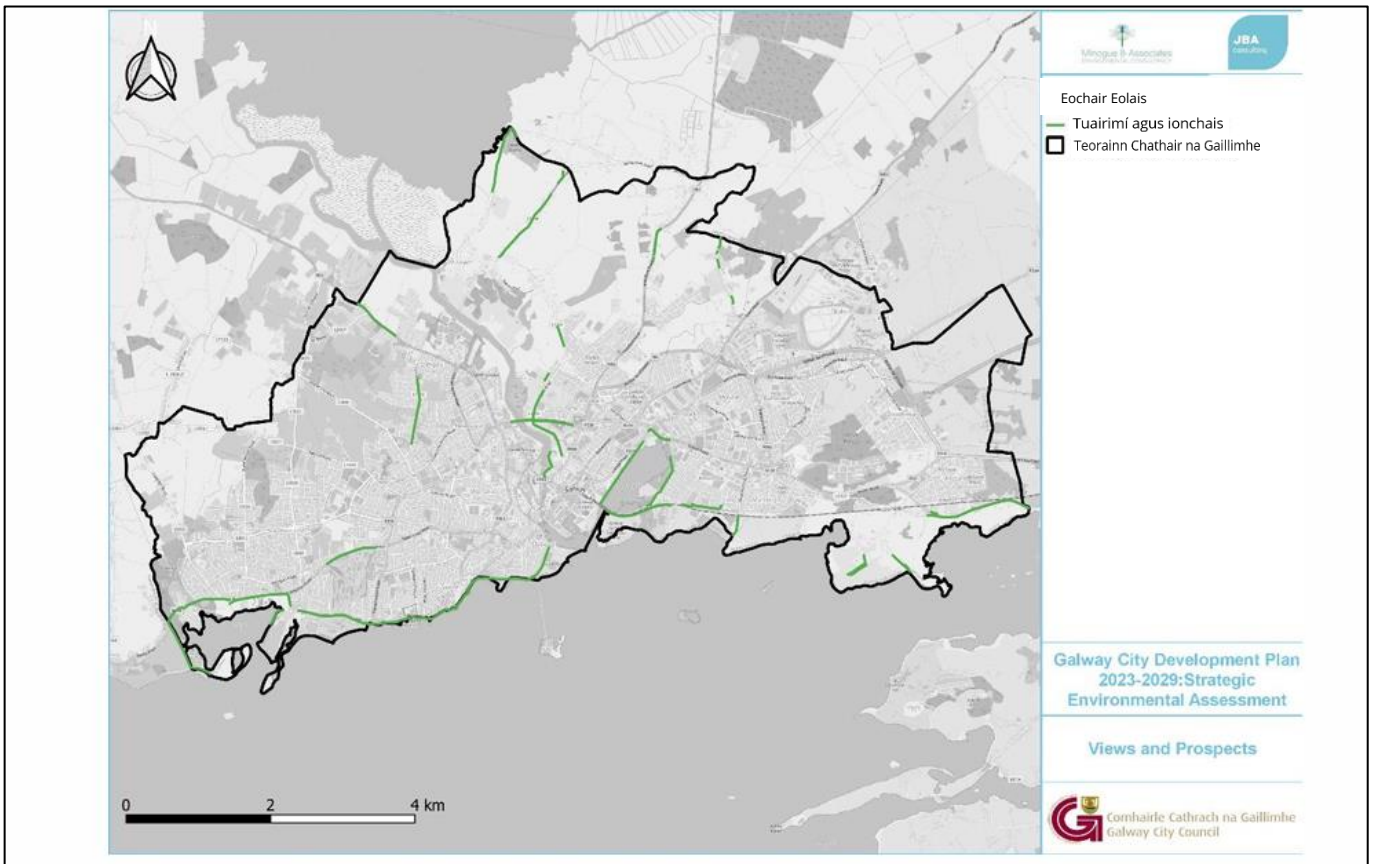

Fíor 3.13.3 Radhairc agus bealaí radharcacha (seachas Cathair na Gaillimhe)⁵⁵

I measc na radharcanna tábhachtacha i gcathair na Gaillimhe tá radhairc lánléargais a cheadaíonn radhairc fhairsinge thar tírdhreach mar shampla Cuan na Gaillimhe agus os cionn an chathairdhreacha agus radhairc líneacha ar radhairc iad i dtreo tírdhreach ar leith, a fheictear ó phointe ar leith³⁸. Taitneamh an phobail agus cuairteoirí as radhairc faoi chosaint, tá sin mar chuid lárnach d'eispéireas na cathrach. Aithnítear nach mbíonn tuairimí statach agus gur féidir roinnt athruithe i ndearcadh a ionsú gan cur isteach ar shláine an amhairc agus i gcásanna áirithe go gcuireann na hathruithe sin go dearfach le saintréithe agus comhdhéanamh na radharc faoi chosaint, agus go bhféadfadh tionchar diúltach a bheith ag athruithe eile

agus iad ag laghdú eispéireas an amhairc sin ar bhealach doleasaithe. Léirítear na radhairc lánléargais agus líneacha sin i **bhFíor 3.13.4**.

Fíor 3.13.4 Radharcanna lánléargais agus radhairc líneacha i gCathair na Gaillimhe³⁸

Spéartha Dorcha

De réir ‘Light pollution: spatial analysis and potential ecological effects in rural Ireland’ [Truaillíú solais: anailís spásúlachta agus éifeachtaí éiceolaíocha féideartha i gceantair thuaithe na hÉireann]⁵⁵, tá os cionn 60% den daonra ina gcónaí i dtimpeallachtaí uirbeacha in Éirinn, agus dá bhrí sin tá siad neamhchosanta ar dhálaí solais os cionn leibhéal an chúlra nádúrtha. Leis an leathnú uirbeach le deich mbliana anuas tá an solas scaipthe go ceantair thuaithe, agus léiríonn na meastacháin is déanaí go bhfuil 40% den limistéar talún, agus 84% den daonra, faoi spéartha ag a bhfuil 150% den luach nádúrtha, agus 18% den daonra ag baint úsáide as fíis lae i rith na hoíche ^{56,57}. Meastar go bhfuil limistéir thuaithe faoi bhagairt ón truaillíú solais toisc go bhfuil méaduithe solais sna limistéir sin níos mó ar bhealach díréireach ná na méaduithe i limistéir uirbeacha.

Is ábhar imní atá ag dul i méid é an truaillíú solais de dhéantús an duine ó thaobh na hinbhuanaitheachta, na héiceolaíochta agus na sláinte de⁵⁸. Bíonn tionchar ag an dalladh agus ag an doirteadh ó sholas oíche ar dhaoine freisin, ós rud é gur fhorbraíomar thar na mílte bliain chun a bheith ag sioncrónú le patrúin solais nádúrtha. D’fhéadfadh brú súl, cailliúint fíis shoiléir agus dul in aois na súl roimh am a bheith mar thoradh ar

⁵⁵ Light pollution: spatial analysis and potential ecological effects in rural Ireland [Power GonzalezDelCampo Espey_1May2017_1257-4804-1-PB.pdf \(tcd.ie\)](https://www.tcd.ie/Power_GonzalezDelCampo_Espey_1May2017_1257-4804-1-PB.pdf)
Rochtain: Iúil 2024

⁵⁶ Falchi, F., Cinzano, P., Duriscoe, D., Kyba, C.C., Elvidge, C.D., Baugh, K., Portnov, B.A., Rybnikova, N.A. agus Furgoni, R. 2016a: The new world atlas of artificial night sky brightness. *Science Advances*, 2(6), e1600377. DOI: 10.1126/sciadv.1600377

⁵⁷ Falchi, F., Cinzano, P., Duriscoe, D., Kyba, C.C., Elvidge, C.D., Baugh, K., Portnov, B.A., Rybnikova, N.A. agus Furgoni, R. 2016b: Forábhar go: The new world atlas of artificial night sky brightness. GFZ Data Services. <http://doi.org/10.5880/GFZ.1.4.2016.001>

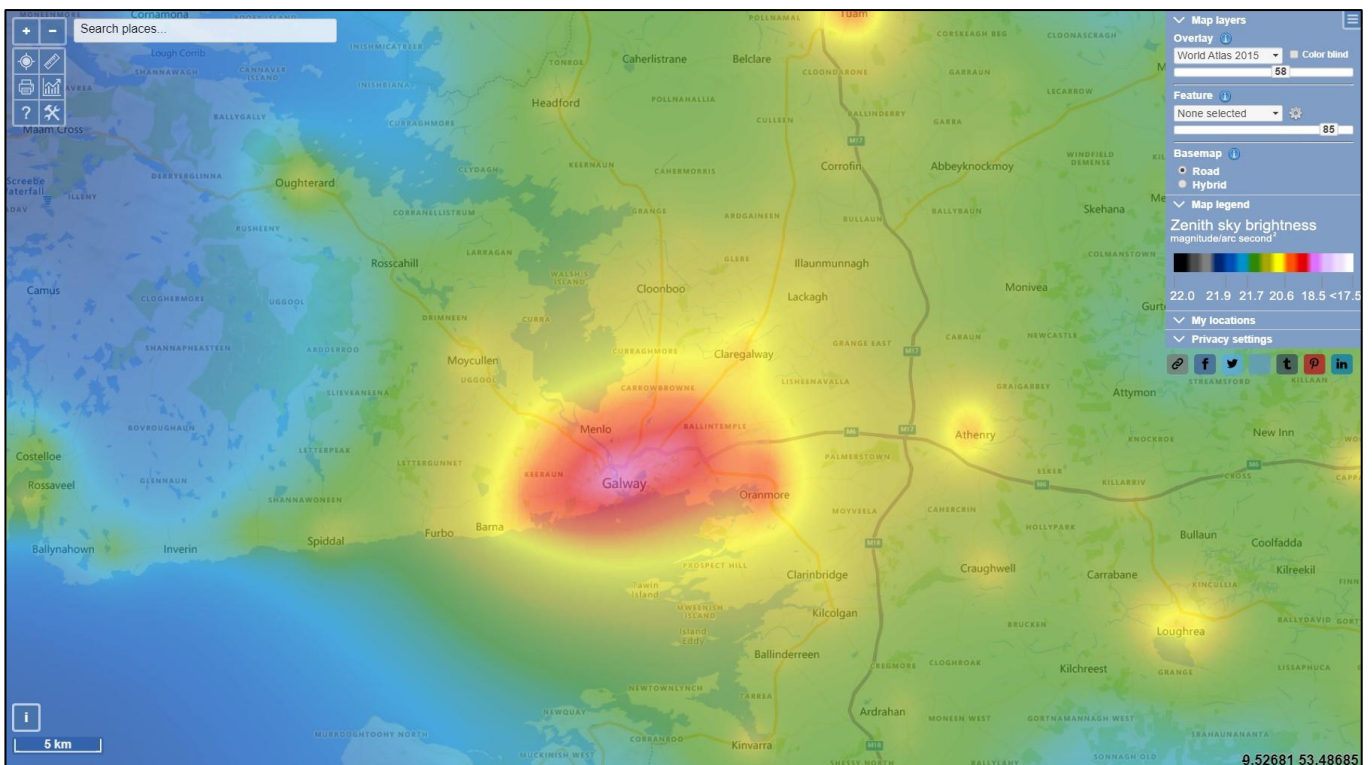
⁵⁸ Dominoni, D.M.; Nelson, R.J. Artificial light at night as an environmental pollutant: An integrative approach across taxa, biological functions, and scientific disciplines. *J. Exp. Zool. A Ecol. Integr. Physiol.* 2018, 329, 387–393.

an gcur isteach air sin. Díríonn imní sláinte eile ar chumas an tsolais san oíche gníomhú go fiseolaíoch chun cur isteach ar chórais rialaithe hoiméastatach agus iompraíochta, amhail an clog laethúil a rialaíonn rithimí laethúla i ngníomhaíocht, fiseolaíocht agus codladh⁵⁹.

Seachas na héifeachtaí fiseolaíocha díreacha a d'fhéadfadh a bheith ann, d'fhéadfadh dearcadh suibiachtúil an tsolais shaorga san oíche tionchar a imirt freisin ar an caighdeán saoil agus ar iompraíochtaí a bhaineann leis an tsláinte, agus d'fhéadfadh próisis shíceolaíocha, amhail aimplíú sóisialta, an dearcadh sin a mhúnlú⁶⁰. Ina theannta sin, maíodh baint a bheith ag neamhoird chodlata amhail easuan, nó fiú droch-chodladh cliniciúil, le claontaí in airde codlata, ina dtarraingítear aird níos mó ar fhachtóirí a chabhraíonn leis an gcodladh sa timpeallacht⁶¹.

Sa ghné éiceolaíoch, tá go leor mamaigh, éin, reiptílí agus feithidí séasúrach go nádúrtha. Braitheann a n-iompar agus a bhfiseolaíocht ar na rithimí laethúla, sa chaoi gur féidir le solas saorga tionchar a imirt ar fhás, ar fhorbairt, ar atáirgeadh, ar ithe agus ar ghluaiseacht. Agus braitheann plandaí freisin ar thionchar oíche agus laethúla a bhféadfadh truailliú solais difear a dhéanamh dóibh, rud a fhágann athruithe fiseolaíocha agus deiseanna méadaithe d'fheithidí, d'éin agus do mhamaigh a bheith ann roimh ré.

Léirítear i **bhFíor 3.13.5** an léarscáil truaillithe solais, arna tomhas i ngile uachtar na spéire, i gcóngar don limistéir staidéir. Is é an t-aonad mag/arcsec², é bunaithe ar Mhéadair Cáilíochta na Spéire. Tagann luachanna 21.3 agus os a chionn (níos dorcha) laistigh de raon na spéartha "nádúrtha" (Aicme Bortle 1-3), is féidir 19.5-21.3 a mheas mar spéartha atá díghrádaithe go suntasach (Aicme Bortle 4-6), agus is féidir a mheas go bhfuil luachanna níos lú ná 19.5 díghrádaithe go mór (Aicme Bortle 7-9)⁶². Mar a léirítear i **bhFíor 3.13.5**, bheadh spéartha díghrádaithe go mór ag lonnaíochtaí uirbeacha. Agus tugtar spéartha diana díghrádaithe faoi deara i Lár Chathair na Gaillimhe.

⁵⁹ Russart, K.L.G.; Nelson, R.J. Light at night as an environmental endocrine disruptor. *Physiol. Behav.* 2018, 190, 82–89.

⁶⁰ Kim, K.H.; Choi, J.W.; Lee, E.; Cho, Y.M.; Ahn, H.R. A study on the risk perception of light pollution and the process of social amplification of risk in Korea. *Environ. Sci. Pollut. Res. Int.* 2015, 22, 7612–7621.

⁶¹ Harris, K.; Spiegelhalter, K.; Espie, C.A.; MacMahon, K.M.; Woods, H.C.; Kyle, S.D. Sleep-related attentional bias in insomnia: A state-of-the-science review. *Clin. Psychol.* 2015, 42, 16–27.

⁶² [Night Sky Monitoring Report Metrics & Glossary of Terms - Night Skies \(U.S. National Park Service\) \(nps.gov\) Rochtain: Iúil 2024](https://www.nps.gov/rochtain)

Fíor 3.13.5 Léarscáil den truailliú solais i gcóngar don limistéar staidéir.

De réir dhréachtphlean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2022 – 2028⁵⁵, tá acmhainneacht shuntasach ann maidir le limistéir ainmnithe spéartha dorcha a fhorbairt sa chontae go príomha le limistéar Chonamara mar gheall ar an dlús íseal daonra agus mar gheall ar a achar ó aon chathair mhór, bíonn truailliú solais íosta ann agus tá go leor limistéar ann nach féidir oiread agus aon fhoinsé solais shaorga amháin a fheiceáil iontu. Tacóidh an Chomhairle leis an imscrúdú ar fhorbairt limistéar sainithe spéartha dorcha laistigh de na suímh is oiriúnaí.

3.13.2 Treochtaí Amach Anseo

Tá an Straitéis Náisiúnta Tírdhreacha 2015-2025 á cur chun feidhme faoi láthair agus is í an bealach a bheidh ag Éirinn chun Coinbhinsiún an Aontais Eorpaigh um Thírdhreach a chomhlíonadh.

Ní mheastar gur mór an t-athrú a thiocfaidh ar an gcarachtar tírdhreacha atá ann cheana laistigh den limistéar staidéir amach anseo, cé gur foinsí féideartha cailteanais gnéithe tírdhreacha agus athruithe orthu iad forbairtí pleanáilte. Bhainfeadh tionchair níos fadtéarmaí ar charachtar tírdhreacha le hathruithe ar úsáid talún amhail cleachtais talmhaíochta agus foraoiseachta, agus freagairtí ar an athrú aeráide agus a dtionchar ar ghnáthóga agus ar ghnéithe tírdhreacha.

3.13.3 Príomhbhreithnithe do Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe agus don Mheasúnú Straitéiseach Timpeallachta

I measc na bpríomhdhúshlán agus na bpríomhdheiseanna maidir le Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach tá:

Dúshlán

- Acmhainneacht do bhonneagar nua cóireála fuíolluisce chun dul i bhfeidhm ar an tírdhreach, ar bhailedhreacha agus ar mhuidhreacha lena n-áirítear taitneamhacht amhairc le linn tógála agus oibríochta.
- Acmhainneacht chun srian a chur leis an mbonneagar nua cóireála fuíolluisce mar gheall ar an ngá atá le carachtar an tírdhreacha agus taitneamhacht amhairc áitiúil a chosaint i limistéir íogaire.

Deiseanna

- Deiseanna le haghaidh feabhsuithe a bhaineann leis an mbithéagsúlacht agus le bearta feabhsaithe cáilíochta uisce, amhail conairí bruachánacha a athbhunú, réitigh dhúlrahunaithe agus cuir chuige maidir le bainistiú do bharcantair.

3.14 Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht

3.14.1 Oidhreacht Chultúrtha

Taifead Séadchomharthaí agus Áiteanna

Is é an Taifead Séadchomharthaí agus Áiteanna (TSÁ) an liosta reachtúil de shéadchomharthaí taifeadta. Tugtar cosaint dhlíthiúil do shéadchomharthaí atá liostaithe san TSÁ faoi Acht na Séadchomharthaí Náisiúnta 1930-2004 agus is iondúil go gcaithfear fógra a thabhairt don Aire faoi aon obair a dhéantar ag Séadchomhartha Taifeadta nó maidir le Séadchomhartha Taifeadta.

Achtaíodh Acht na Séadchomharthaí Náisiúnta 1930-2004 chun foráil a dhéanamh do chosaint agus do chaomhnú séadchomharthaí náisiúnta agus réada seandálaíochta agus déantar foráil ann do chosaint séadchomharthaí agus láithreán seandálaíochta, do chosaint na hoidhreachta seandálaíochta iniompartha agus do rialáil na nithe seo a leanas:

oibreacha seandálaíochta. Tiocfaidh Bille Seandálaíochta agus Oidhreachta Stairiúla 2023 in ionad Acht na Séadchomharthaí Náisiúnta agus léireoidh sé nuachóiriú suntasach ar an dlí a chosnaíonn oidhreacht seandálaíochta agus stairiúil na hÉireann.

Fardal Náisiúnta na hOidhreachta Ailtireachta

Achtaíodh Acht na hOidhreachta Ailtireachta (Fardal Náisiúnta) agus na Séadchomharthaí Stairiúla (Forálacha Ilghnéitheacha) 1999 chun foráil a dhéanamh d'Fhardal Náisiúnta Oidhreachta Ailtireachta (FNOA) a bhunú agus chun foráil a dhéanamh d'oibleagáidí na n-údarás reachtúil i leith na séadchomharthaí stairiúla seo. Is é cuspóir FNOA oidhreacht ailtireachta na hÉireann i ndiaidh 1700 a aithint, a thaifeadadh agus a mheas, go haonfhoirmeach agus go comhsheasmhach mar chabhair chun an oidhreacht thógtha a chosaint agus a chaomhnú. San Acht seo, ciallaíonn "oidhreacht ailtireachta" gach déanmhas agus foirgneamh mar aon lena suímh agus leis na tailte, na daingneáin agus na feistis a ghabhann leo; grúpaí de dhéanmhais agus d'fhoirgnimh den sórt sin; agus láithreáin ar díol spéise iad ó thaobh ailtireachta, staire, seandálaíochta, ealaíne, cultúir, eolaíochta, nó cúrsaí sóisialta nó cúrsaí teicniúla.

Tugtar rátáil do gach struchtúr: Náisiúnta, Réigiúnach, Áitiúil nó Taifead amháin. Aon struchtúr a bhfuil tábhacht Réigiúnach nó tábhacht níos airde ag baint leis, molfar taifead ar leith a bheith aige faoin Taifead ar Dhéanmhais Chosanta (TDC).

Taifead ar Dhéanmhais Chosanta

Ceanglaíonn an tAcht um Pleanáil agus Forbairt 2000 (arna leasú) ar gach údarás pleanála TDC a thiomsú agus a chothabháil atá mar chuid de gach plean forbartha údaráis pleanála. Is é cuspóir an TDC cosaint a thabhairt do struchtúir, nó codanna de struchtúir "*atá mar chuid den oidhreacht ailtireachta, agus a bhfuil spéis ar leith ailtireachta, staire, seandálaíochta, ealaíne, cultúrtha, eolaíochta, sóisialta nó teicniúil ag baint leo.*" Áirítear láithreáin, struchtúir agus grúpaí struchtúr a bhfuil tábhacht Réigiúnach nó tábhacht os cionn Réigiúnach ag baint leo de réir rátáil FNAO sa TDC a sholáthraíonn cosaint reachtúil d'oidhreacht ailtireachta na hÉireann.

Cé gurb é príomhchuspóir an TDC an struchtúr agus a shuíomh a chosaint, spreagann an tÚdarás Pleanála tograí chun Struchtúir Chosanta a athchóiriú, a leathnú agus a athrú go hógair.

Taifead Láithreán agus Séadchomharthaí

Tá an Taifead Láithreán agus Séadchomharthaí (TLS) le feiceáil ar Amharcóir Léarscáileanna Shuirbhéireacht Seandálaíochta na hÉireann, ach ní thugann sé cosaint dhlíthiúil dó féin. Níl gach ceann díobh seo san áireamh sa TSÁ agus dá bhrí sin níl aon chosaint reachtúil acu.

Is iad seo a leanas na sonrúcháin a mheastar a bheith mar chuid de bhonnlíne na hoidhreachta cultúrtha.

- Séadchomharthaí láithreán seandálaíochta a áirítear ar na TSÁanna agus/nó TLSanna; agus

- Struchtúir agus láithreáin ailtireachta atá san áireamh ar na TDCanna agus/nó FNOA.

Limistéir Chaomhantais Ailtireachta

Is éard is Limistéir Chaomhantais Ailtireachta (ACAnna) ann áiteanna, ceantair, grúpa struchtúr nó bailedhreacha a bhfuil spéis ailtireachta, staire, seandálaíochta, theicniúil, shóisialta, chultúrtha nó eolaíochta ar leith acu, nó a chuireann le léirthuisicint láithreán RMP. Aithníonn údaráis phleanála áitiúla ACAnna agus cosnaítear iad faoi Alt 81 den Acht um Pleanáil agus Forbairt 2000.

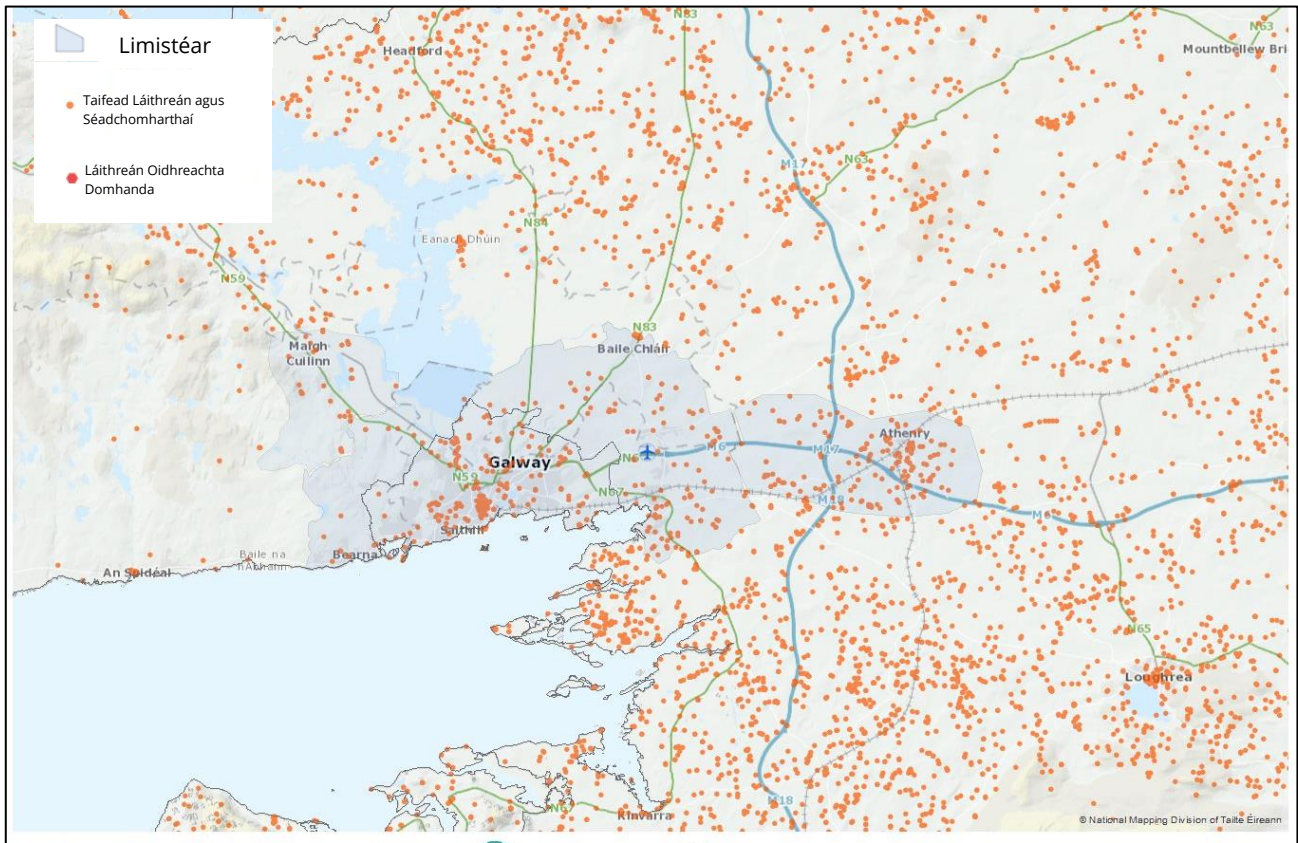
Iarsmaí seandálaíochta anaithnide

Tá áis chuardaigh léarscáilithe idirghníomhach ag Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta a sholáthraíonn rochtain ar gach taifead a bhaineann le hoidhreacht seandálaíochta na hÉireann. Tá an corpas fairsing taifead seo i dtaisce ar bhunachar sonraí náisiúnta Shuirbhéireacht Seandálaíochta na hÉireann, agus tá liosta de na séadchomharthaí taifeadta seandálaíochta do gach contae ar fáil ag www.archaeology.ie bunaithe ar léarscáiliú OSI. Tá sé de chúram ar Sheirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta tabhairt faoi chosaint agus caomhnú oidhreacht chultúrtha na hÉireann faoi uisce. Tá sainchúram leathan ag Aonad Seandálaíochta Faoi Uisce Sheirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta, lena n-áirítear cainníochtú an taifid, taighde, suirbhéireacht faoi uisce, tochailt agus rialú. Coinníonn an tAonad Seandálaíochta Faoi Uisce an Breathnóir Raice agus Bunachar Sonraí Fardal Raice na hÉireann, agus déanann sé measúnú freisin ar thionchair fhéideartha forbartha ar sheandálaíocht faoi uisce trí mholtaí a dhéanamh do na húdaráis phleanála ábhartha agus do chomhlachtaí rialála eile ar fhorbairtí a bhféadfadh tionchar a bheith acu ar sheandálaíocht faoi uisce⁶³.

3.14.2 Oidhreacht Chultúrtha Staid Bhonnlíne

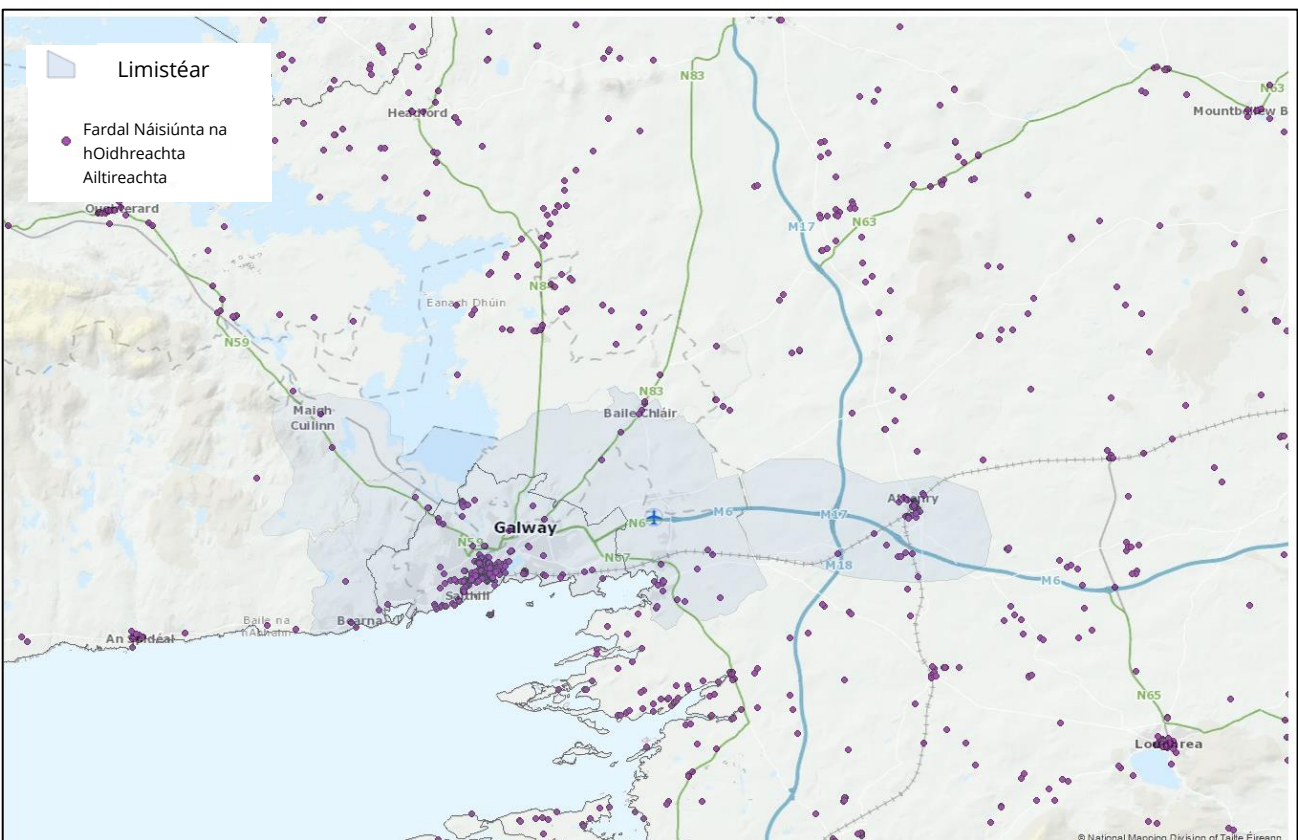
Níl aon Láithreán Oidhreachta Domhanda cóngarach don limistéar staidéir⁸. Mar sin féin, tá go leor láithreán a bhfuil suim shuntasach seandálaíochta ag baint leo laistigh den cheantar staidéir. Taispeánann **Fíor 3.14.1** dáileadh spásúil taifead láithreán agus séadchomharthaí. Is éard atá sna sonraí ná corpas fairsing ábhar a bhaineann le hoidhreacht seandálaíochta an stáit. Áiríonn an chartlann na séadchomharthaí go léir atá ar eolas nó a d'fhéadfadh a bheith ann roimh 1700 AD ar cuireadh ar a súile iad agus cuimsíonn sí freisin rogha de shéadchomharthaí ón tréimhse tar éis 1700 AD. Tá na struchtúir seo cosanta faoi Achtanna na Séadchomharthaí Náisiúnta 1930 go 2004. Sainaitníodh níos mó ná seacht gcéad Séadchomharthaí Taifeadta laistigh den limistéar staidéir, lena n-áirítear reiligí, caisleáin, dúnta, crosa agus séipéil, etc. De ghnáth bíonn na séadchomharthaí seo cnuasaithe timpeall ar chroílár stairiúil. Sainaitnítear cnuasaigh oidhreachta seandálaíochta freisin feadh an chósta, na lonnaíochtaí mórthimpeall i gCathair na Gaillimhe, Órán Mór agus Baile Átha an Rí. Áirítear sa séadchomhartha freisin Criosanna Fógraí a bhfuil feidhm ag ceanglais maidir le fógraí faoi oibreacha beartaithe laistigh díobh.

⁶³ Seirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta. 2023. Seandálaíocht Faoi Uisce. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: <https://www.archaeology.ie/underwater-archaeology>

Fíor 3.14.1 Taifead Láithreán agus Séadchomharthaí⁸

Taispeánann **Fíor 3. 14.2** iontrálacha i bhFardal Náisiúnta na hOidhreachta Ailtireachta atá cóngarach don limistéar staidéir⁸. Tá níos mó ná trí chéad eintiteas faoi FNOA la istigh den cheantar staidéir.

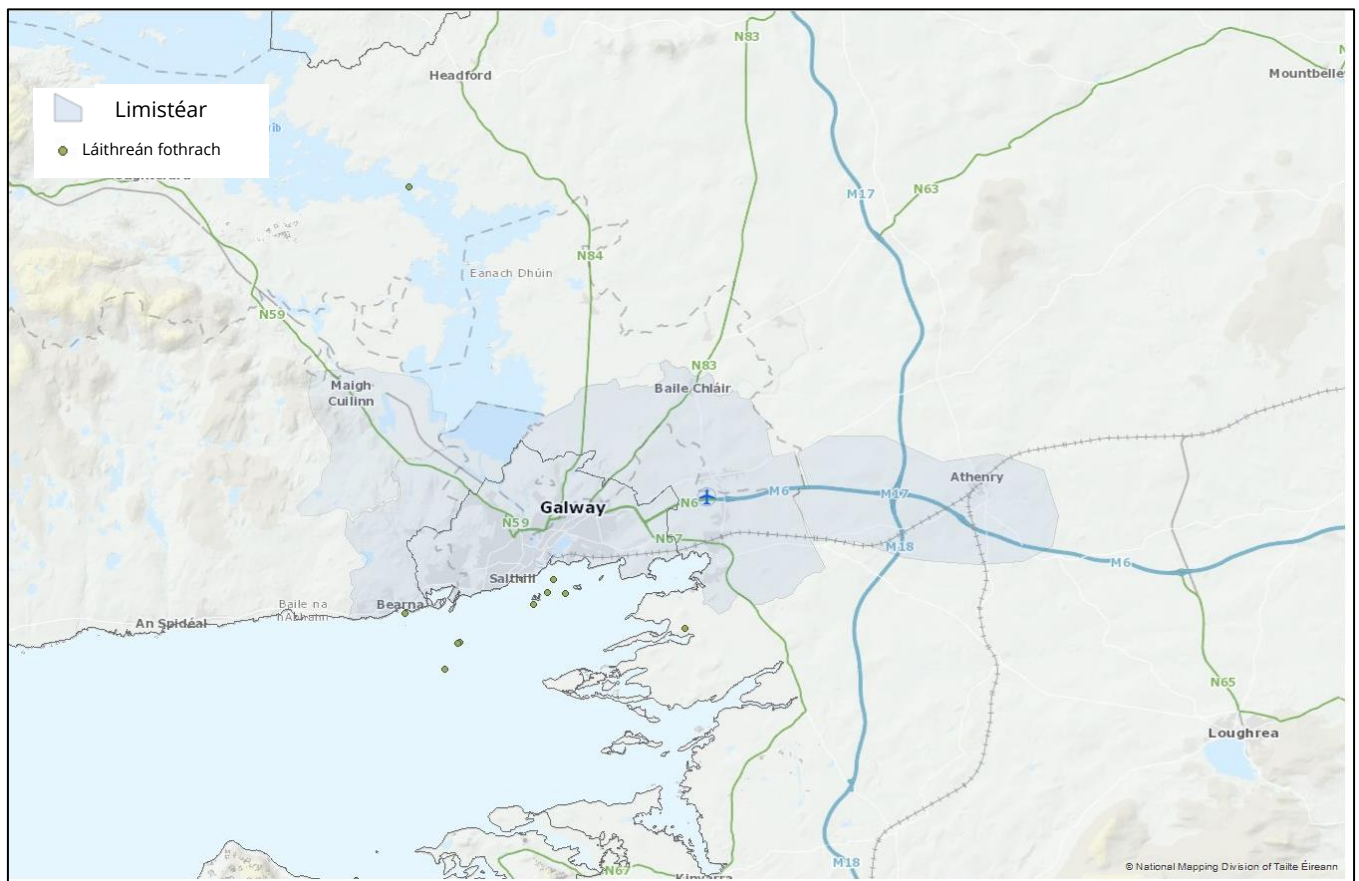

Fíor 3.14.2 Fardal Náisiúnta na hOidhreachta Ailtireachta⁸

Tá trí ACA ainmnithe sa cheantar staidéir atá liostaithe thíos:

- ACA Bhaile Átha an Rí
- ACA Bhearna
- ACA Órán Mór

Bunaíodh Aonad Seandálaíochta Faoi Uisce laistigh de Sheirbhís na Séadchomharthaí Náisiúnta chun oidhreacht chultúrtha na hÉireann faoi uisce a bhainistiú agus a chosaint, lena n-áirítear cainníochtú na hacmhainne faoi uisce agus measúnú a dhéanamh ar thionchair forbartha chun an ghné seo d’oidhreacht na hÉireann a bhainistiú agus a chosaint. Is suirbhé deisce go príomha é an Fardal Longbhriste le faisnéis a bhailítear ó raon leathan foinsí cartagrafacha, seandálaíochta agus stairiúla, idir fhoinsí faisnéise agus pictiúrtha. Cosnaítear raiceanna atá os cionn 100 bliain d’aois agus réada seandálaíochta a fhaightear faoi uisce faoi Achtanna na Séadchomharthaí Náisiúnta (Leasú) 1987 agus 1994. Is féidir raiceanna suntasacha níos óige ná 100 bliain d’aois a ainmniú le hOrdú Oidhreachta Faoi Uisce mar gheall ar a dtábhacht stairiúil, seandálaíochta nó ealaíne. Taispeánann **Fíor 3.14.3** láithreacha na raiceanna cóngarach don cheantar staidéir.

Fíor 3.14.3 Láithreacha na raiceanna cóngarach don cheantar staidéir⁸.

De réir Mheasúnú Tionchair ar Oidhreacht Chultúrtha agus Seandálaíochta Faoi Uisce: Suirbhé ar Roghnú Bealach Cábla⁶⁴, tá fianaise ar ghníomhaíocht Mhéisiliteach i nGaillimh gann. Tá an tseandálaíocht Neoiliteach níos soiléire mar gheall ar láithreacht roinnt séadchomharthaí meigiliteacha aitheanta⁶⁵. In 2014, thángthas in

⁶⁴ Measúnú Tionchair ar Oidhreacht Chultúrtha agus Seandálaíochta Faoi Uisce: Suirbhé ar Roghnú Bealach Cábla <https://assets.gov.ie/82870/146c4fea-cb29-4564-80e3-07eb56d9f187.pdf> Rochtain: Iúil 2024

⁶⁵ Shipwrecks | Infomar <https://www.infomar.ie/maps/downloadable-maps/shipwrecks-viewer> Rochtain: Iúil 2024.

imscrúdú a raibh Aonad Seandálaíochta Faoi Uisce na hÉireann i gceannas air ar shraith báid scaobtha báite i Loch Coirib⁶⁶, a chuimsigh freisin mionarmúr d'aírm de bhunadh Lochlannach.

Sainmhínítear oidhreacht ailtireachta in Acht na hOidhreachta Ailtireachta (Fardal Náisiúnta) agus Séadchomharthaí Stairiúla 1999 mar:

- gach déanmhas agus foirgneamh mar aon lena suímh agus leis na tailte, na daingneáin agus na feistis a ghabhann leo;
- gach grúpa de dhéanmhais agus d'fhoirgnimh den sórt sin, agus
- gach láithreán, ar díol spéise iad ó thaobh ailtireachta, staire, seandálaíochta, ealaíne, cultúir nó eolaíochta nó ó thaobh cúrsaí sóisialta nó teicniúla.

3.14.3 Treochtaí Amach Anseo

Foilsíodh an Plean Oidhreachta Náisiúnta, Oidhreacht Éireann 2030, in 2022⁶⁷. Leagtar amach sa phlean seo raon leathan gníomhartha atá dírithe ar oidhreacht na hÉireann a chosaint agus a chothú agus an tábhacht a bhaineann le rannpháirtíocht pobail agus na naisc le bithéagsúlacht agus athrú aeráide a aithint. Tá Plean Forfheidhmithe le forbairt do na gníomhartha. Le Bille na hOidhreachta Stairiúla agus Seandálaíochta, 2023, ag teacht in ionad Acht na Séadchomharthaí Náisiúnta, tabharfar isteach córas ceadúnaithe comhtháite aonair agus cóid chleachtais reachtúla, agus bronnfar cosaint dhlíthiúil ar fhionnachtana nua ag láithreáin seandálaíochta. Neartaíonn na hathruithe seo atá le teacht ar reachtaíocht agus ar bheartas maidir le hoidhreacht chultúrtha cosaint sócmhainní oidhreachta cultúrtha, seandálaíochta agus ailtireachta ainmnithe agus chomh maith le sócmhainní seandálaíochta neamhainmnithe. Tá bagairtí aitheanta ar shócmhainní oidhreachta mar gheall ar ghníomhaíochtaí forbartha a théann i bhfeidhm ar thimpeallachtaí nó a mbíonn cailliúint sócmhainní anaithnide faoi thalamh mar thoradh orthu. Is féidir le hathrú aeráide agus cailteanas gnáthóige cur isteach freisin ar chaomhnú iarsmaí seandálaíochta faoi thalamh.

3.14.4 Príomhbhreithnithe do Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe agus don Mheasúnú Straitéiseach Timpeallachta

Áirítear ar na príomhdhúshláin agus deiseanna maidir le hOidhreacht Chultúrtha don SFT agus MST:

Dúshláin

- An fhéidearthacht go ndéanfadh tógáil bonneagair cóireála fuíolluisce damáiste do shéadchomharthaí/suíomh oidhreachta seandálaíochta agus ailtireachta nó cur isteach ar rochtain nó ar thimpeallachtaí láithreán/séadchomharthaí.
- An fhéidearthacht go mbeadh tionchar ag struchtúir nua ar thimpeallacht láithreán/séadchomharthaí oidhreachta.
- D'fhéadfadh forbairtí nua a bheith srianta mar gheall ar an ngá atá le láithreán/séadchomharthaí agus a gcuid suíomhanna a sheachaint agus a chosaint.

Deiseanna

- Deiseanna chun oidhreacht a chosaint a nascadh le cuspóirí tacaíochta bithéagsúlachta agus athraithe aeráide.

⁶⁶ *The Logboats in the Lake* <https://archaeology.co.uk/articles/features/the-logboats-in-the-lake.htm> Rochtain: Iúil 2024.

⁶⁷ RTRÁO 2023. Oidhreacht Éireann 2030. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [gov - Heritage Ireland 2030 \(www.gov.ie\)](http://gov-heritageireland2030.gov.ie)

- Féidearthacht chun iarsmaí seandálaíochta anaithnide, neamhshainithe a nochtadh (agus damáiste a dhéanamh dóibh), lena n-áirítear seandálaíocht faoi uisce agus mhuirí ach freisin an fhéidearthacht chun eolas a thairfeadh agus cur leis agus rochtain ar oidhreacht chultúrtha agus seandálaíocht a fheabhsú.

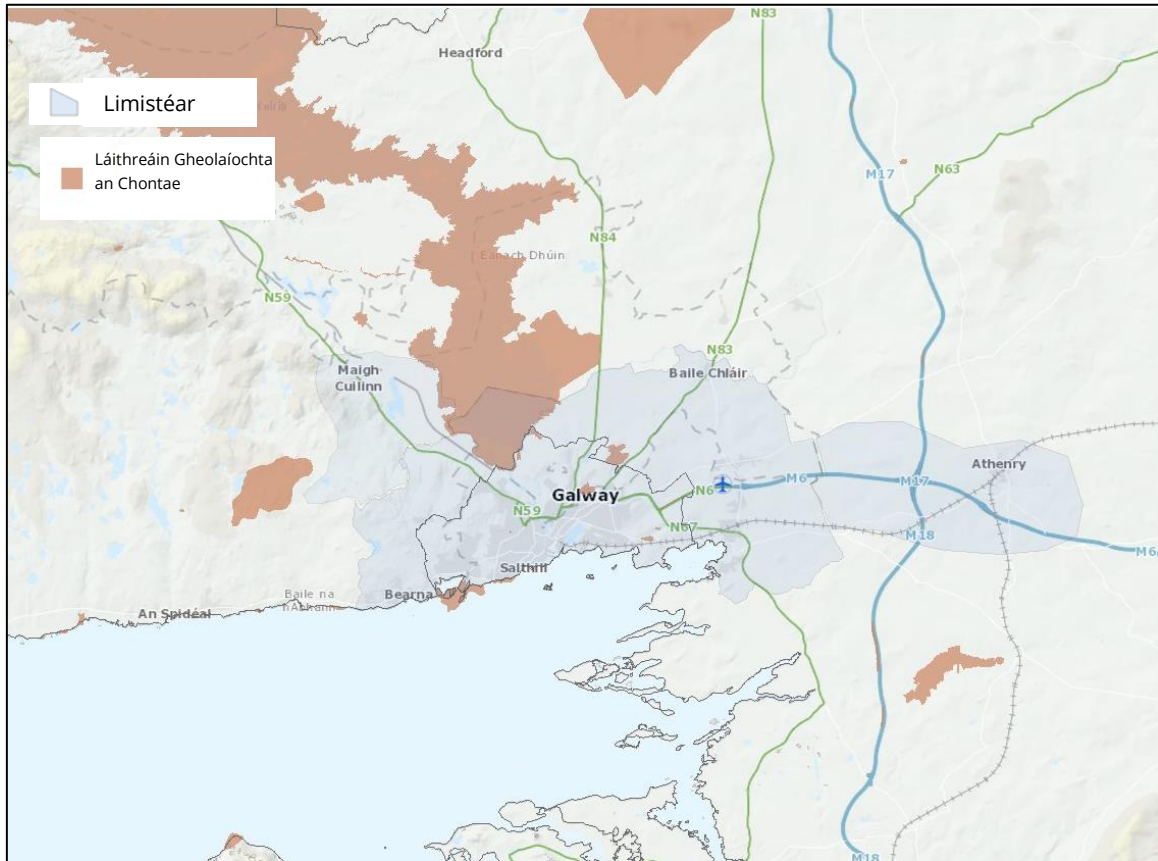
3.15 Geolaíocht agus Ithreacha

3.15.1 Geolaíocht Staid Bhonnlíne

Aithnítear roinnt Láithreáin Geolaíochta Contae sa cheantar staidéir agus tá achoimre orthu i **dTábla 3.15.1** agus léirítear i **bhFíor 3.15.1** iad. Rinneadh suirbhé ar Láithreáin Geolaíochta Contae trí chlár náisiúnta leanúnach Iniúchtaí Oidhreachta Geolaíochta Contae. Is próiseas dinimiciúil é clár doiciméadú na Láithreán Geolaíochta Contae mar go bhféadfaí láithreáin bhreise a chur leis trí nochtadh nua amhail cairéil agus gearrthacha bóithre, agus fógraí ó eolas an phobail áitiúil. Is é cuspóir an Láithreáin Geolaíochta ná é a chur chun cinn le haghaidh cosanta sa Phlean Forbartha Contae ábhartha.

Clár 3.15.1 Mórláithreáin Geolaíochta Contae laistigh den cheantar staidéir

Láithreáin Gheolaíochta an Chontae	Cur Síos
Loch Coirib	Loch mór suite idir ardtailte aigéadacha thiar Chontae na Gaillimhe agus na hÍsealchríocha aolchloiche
Cairéal Mhionlaigh	Cairéal mór aolchloiche atá as úsáid ar chladach theas Loch Coirib.
Carraigeacha Muisiriúnacha Mhionlaigh	Carraigeacha muisiriúnacha ar chosán aolchloiche, le bolláin chorra eibhir.
Abhainn Thír Oileáin (Báigh/Éirigh)	Abhainn le sreabhréisim neamhghnách ag sileadh ó nó isteach in Abhainn na Gaillimhe, le gnéithe carst gaolmhara.
Cairéal Chláí an Dá Mhíle	Cairéal an-mhór ag obair
Promanáid Bhóthar na Trá	Lomáin charraigeacha agus trá bholláin feadh píosa cósta
Droimníní Chuan an Roisín	Droimníní cósta le haghaidheanna aillte creimthe agus bollánmhánna idirthaoideacha
Pluais Pháirc Mhuirlinne	Béal cúng pluaise ag urlár logán iata.
Cairéal Pháirc Mhuirlinne	Cairéal aolchloiche atá as úsáid
<i>Fairlands Park</i>	Lomáin mheiteamorfacha suite i limistéar glas d'eastát bruachbhaile.
Tailte Spóirt an Taoibh Thiar	Lomáin eibhir suite i limistéar taitneamhachta poiblí
Carraig Shleamhnaithe Sheantalaimh	Lomán sainchomhartha le suntas stairiúil i bpáirc taitneamhachta eastáit bruachbhaile
Gearradh Bóthair N6 Dhabhach Uisce	Bóthar gearrtha aon chiliméadar ar fad ar dhébhealach an N6.

Fíor 3.15.1 Léarscáil de Láithreáin Gheolaíochta an Chontae⁸

3.15.2 Ithir Staid Bhonnline

Is beag reachtaíocht a bhaineann go díreach le hithir agus cosaint ithreach ar leibhéal idirnáisiúnta agus níl aon reachtaíocht dírithe ar chosaint ithreach amháin in Éirinn. Mar sin féin, is í Straitéis Ithreach an AE do 2030⁶⁸ an príomhspreagthóir do bheartas amach anseo a foilsíodh in 2021. Leagtar amach anseo an aidhm go mbeidh ithreacha an AE i riocht sláintiúil faoi 2050. Sainmhínítear ithreacha sa straitéis seo mar:

“nuair a bhíonn siad i ndea-riocht ceimiceach, bitheolaíoch agus fisiceach, agus mar sin in ann a oiread de na seirbhísí éiceachórais seo a leanas agus is féidir a sholáthar go leanúnach:

- Táirgeadh bia agus bithmhaise a sholáthar, lena n-áirítear sa talmhaíocht agus san fhóraoiseacht;
- Uisce a ionsú, a stóráil agus a scagadh agus cothaithe agus substaintí a chlaoslú, ag cosaint dobharlach screamhuisce [agus uisce dromchla] ar an gcaoi sin;
- An bonn a sholáthar don bheatha agus don bhithéagsúlacht, lena n-áirítear gnáthóga, speicis agus géinte;
- Gníomhú mar thaisce charbóin;
- Ardán fisiceach agus seirbhísí cultúrtha a sholáthar do dhaoine agus dá ngníomhaíochtaí;
- Gníomhú mar fhoinsé amhábhár;
- A bheith ina cartlann d’oidhreacht gheolaíoch, gheomoirfeolaíoch agus seandálaíochtaí”.

Léirítear léarscáileanna Buncharraige agus Ithreach i gcóngaracht an cheantair staidéir i **Fíor 3.15.2 agus 3.15.3** faoi seach⁸. Faightear paistí d’ithreacha gláracha go príomha feadh Abhainn na Gaillimhe, Abhainn an

⁶⁸ Teachtaireacht ón gCoimisiún Eorpach do Pharlaimint na hEorpa, don Chomhairle, don Choiste Eacnamaíoch agus Sóisialta agus do Choiste na Réigiún Straitéis Ithreach an AE don bhliain 2030 a Ag Baint na dTairbhí a Bhaineann le hithreacha Sláintiúla Do Dhaoine, do Bhia, don Dúlra agus don Aeráid, Coim (2021) 699, Deiridh. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: <http://Eur-Lex.Europa.Eu/>

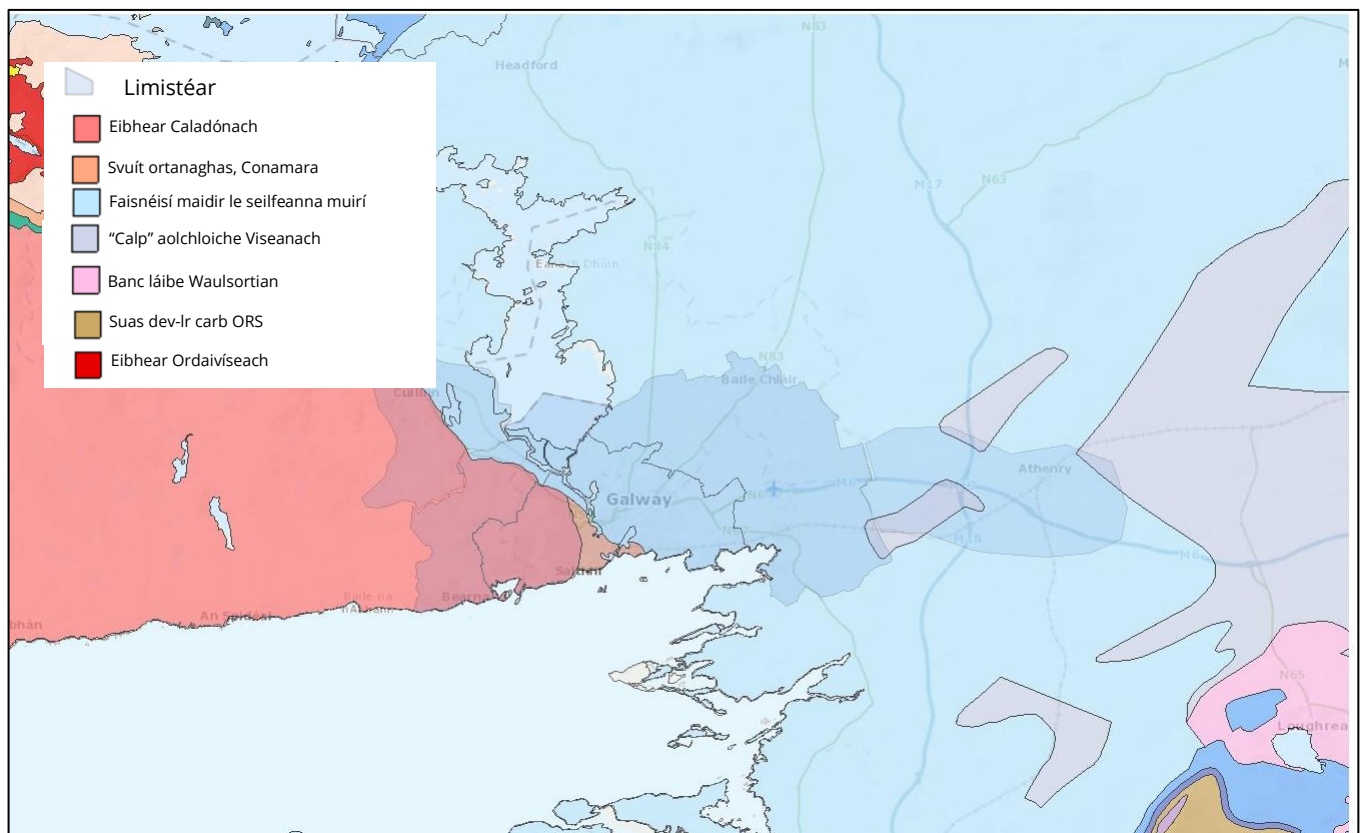

Chláir i mBaile Chláir, Abhainn Dhroichead an Chláirín i mBaile Átha an Rí agus scaipthe trasna oirthear Chathair na Gaillimhe. Roinntear tailte siar le carraigeacha eibhreacha ag an N59 ó thailte ar an taobh thoir le haolchloch. Tá carraigeacha eibhreacha aigéadach agus draenáilte go dona, cé go bhfuil carraigeacha aolchloiche alcaileach agus póiriúil. D’fhéadfadh truailliú acmhainní uisce a bheith ann mar thoradh ar an aolchloch/geolaíocht charst⁶⁹. I bhfianaise an charachtair uirbigh agus na ngníomhaíochtaí stairiúla úsáide talún go háirithe i lár na cathrach agus i gceantar an chuain, d’fhéadfadh éilliú ithreach a bheith tarlaithe ar thailte athfhorbraíochta.

Tá tromlach na n-ithreacha do Chathair na Gaillimhe agus na bruachbhailte rangaithe mar “Déanta”, agus iad dáilte, iompartha nó láimhsithe ag gníomhaíochtaí uirbeacha. I measc na gcineálacha eile ithreach a aithníodh sa cheantar staidéir tá:

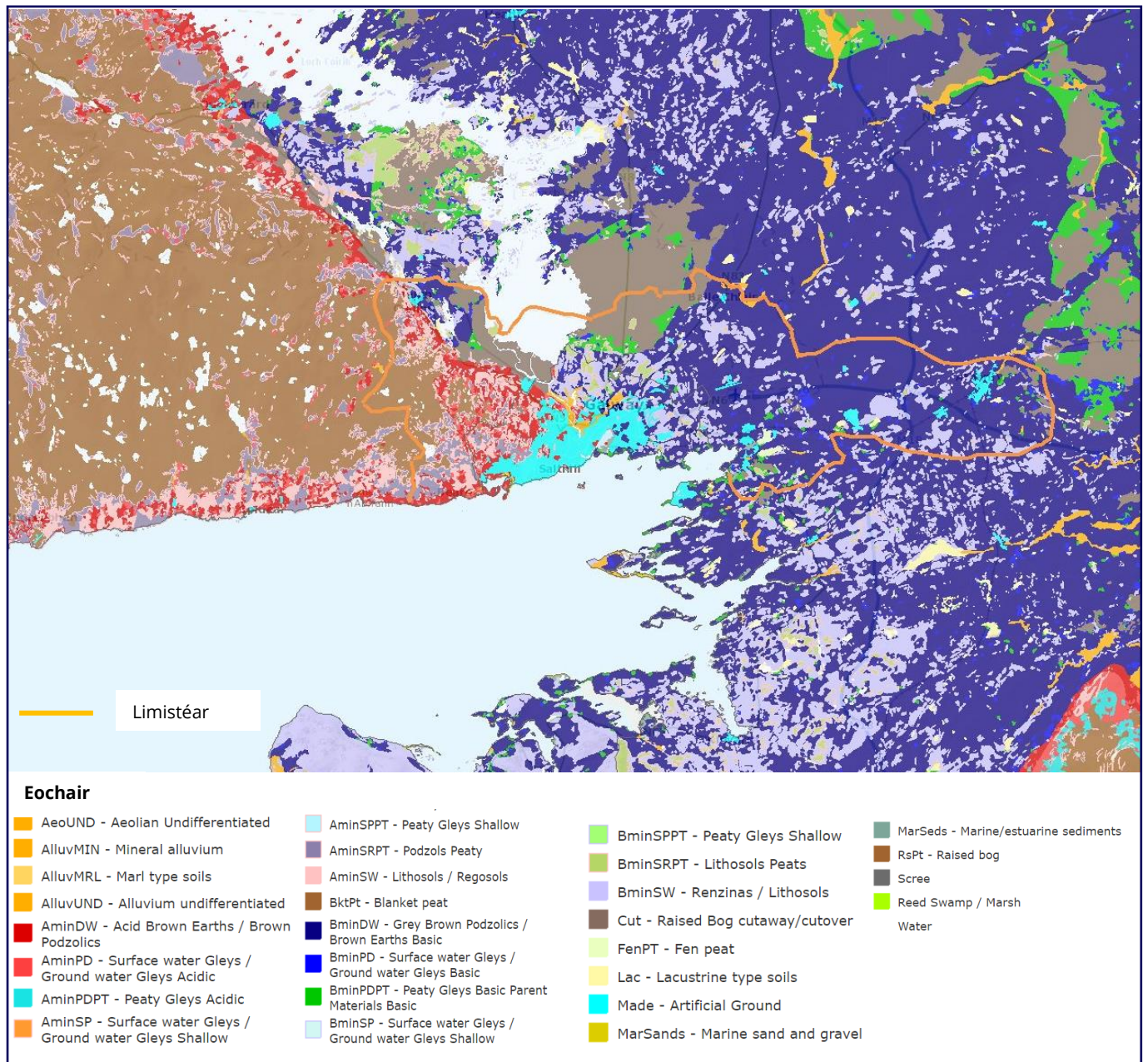
- Liath, Podsalach Donn / Ithir Dhonn Bhunata
- Ithir Dhonn Aigéadach / Podsalach Donn,
- Liteasail / Reigeasail

Is é an toradh a bhíonn ar chairéal ná ídiú na n-ithreacha nó na n-ábhar atá á gcairéalú. Laistigh de chathair na Gaillimhe, bhí dhá chairéal cáilithe le ‘toiliú ionaid’ a chur faoi bhráid an Bhoird Pleanála de réir Alt 261(a) den Acht um Pleanáil agus Forbairt 2010 a bhaineann le cairéil a rialú. Thug Rialacháin an AE (Measúnacht Tionchair Timpeallachta agus Gnáthóga) 2015 isteach athruithe ar an reachtaíocht a bhaineann le hiarratais ar thoiliú ionaid agus le hiarratais ar fhorbairt ionchasach chuig an mBord Pleanála. Tá sé d’aidhm ag na rialacháin seo an Bord Pleanála a éascú le breithniú a dhéanamh ar fhorbairt cairéal san am atá thart agus ar fhorbairt cairéal atá beartaithe sa todhchaí ar bhealach iomlánaíoch.

Fíor 3.15.2 Léarscáil bhuncharraige⁸

⁶⁹ Tuarascáil Tionchair Natura Phlean Forbartha Chathair na Gaillimhe 2017-2023 [Plean Forbartha Chathair na Gaillimhe 2017-2023 - Measúnacht Chúí.pdf](#). Rochtain: Iúil 2024

Fíor 3.15.3 Léarscáil ithreach (Mapáil Íogaireachta Comhshaoil (geohive.ie))

Is gnáthóga tosaíochta iad tailte móna faoi larscríbhinn 1 de Threoir an AE maidir le Gnáthóga (92/43/CE). Soláthraíonn tailte móna (nó portaigh) nach ndearnadh damáiste dóibh seirbhísí éiceachórais tábhachtacha, cosaint ar thuilte mar shampla agus is stór suntasach de charbón iontaise iad. Tá portaigh ardaithe fíor-annamh i dtéarmaí domhanda agus is láithreáin iad a bhfuil tábhacht Eorpach agus idirnáisiúnta ag baint leo. Tá tábhacht ar leith ag baint le portach ardaithe gníomhach mar go bhfuil móin á leagan síos i gcónaí aige. Tá cuid shuntasach de phortach ardaithe gníomhach an domhain le fáil in Éirinn. Tá go leor de na portaigh móna in Éirinn cosanta ag reachtaíocht Eorpach agus náisiúnta um chaomhnú agus sainíodh iad mar Limistéar faoi Chaomhnú Speisialta faoi Threoir an AE maidir le Gnáthóga (92/43/CEE), Limistéar faoi Chosaint Speisialta faoin Treoir maidir le hÉin (2009/147/CE) nó mar Limistéar Oidhreachta Nádúrtha faoin Acht um Fhiadhúlra (Leasú) 2000. Is cineál bogaigh iad portaigh móna agus déantar iad a mheas freisin faoin gCreat-Treoir Uisce (2000/60/CE). Faightear portaigh ardaithe agus lagphortaigh ardaithe go príomha in oirthear Loch Coirib agus tá bratphortach comónta siar ó Abhainn na Gaillimhe.

Cáilíocht nó éilliú ithreach

Leagann Staid an Chomhshaoil 2020⁵ de chuid GCC béim ar shé phríomhphróiseas díghrádaithe ar féidir leo tionchar a imirt ar ithreacha: séalú ithreach, creimeadh, meath ar ábhar orgánach, balcadh, salannú agus sciorthaí talún. Is é séalú dromchla

(uirbiú) an príomhbhrú cáilíochta ithreach d'Éirinn agus tá gníomhaíocht dhaonna ina spreagthóir suntasach díghrádaithe freisin trí chleachtais bainistíochta talún atá lag (nó míchuí).

Is féidir le héilliú ithreach tarlú mar thoradh ar ghníomhaíochtaí neamhúdaraíthe a bhaineann le dramhaíl, gníomhaíochtaí stairiúla, sceitheadh agus doirteadh ceimiceán de thaisme. Tá GCC freagrach as feabhsú an éillithe a shainiú ag saoráidí atá ceadúnaithe ag GCC a fhorfheidhmiú ach níl aon bheartas ná reachtaíocht talún éillithe ar leith in Éirinn faoi láthair.

Ithir agus an geilleagar ciorclach

Tá ról lárnach ag ithir in athchúrsáil uisce, carbóin agus cothaitheach, agus féadann sé truailléin a bhriseadh síos agus a scagadh chomh maith le hacmhainn amhábhair a sholáthar. Molann Straitéis Ithreach an AE 2030 ordlathas tógála talún ina leagfar béim ar an aidhm cailteanas acmhainní ithreach a sheachaint agus forbairt ithreacha sláintiúla a chur chun cinn.

3.15.3 Treochtaí Amach Anseo

Meastar go ginearálta go dtarlaíonn athruithe sa gheolaíocht thar amscálaí an-fhada. Mar sin féin, bíonn tionchar ag athruithe a mbíonn tionchar acu ar ithreacha mar gheall ar réimeas uisce, athrú aeráide, cleachtais úsáide talún ar charbón ithreach, leibhéil cothaitheach agus rátaí creimthe agus tá siad ábhartha laistigh den scála ama don SFG.

Is acmhainní iad na seirbhísí ithreacha agus éiceachórais a dtacaíonn siad leo ar gá iad a chosaint, monatóireacht agus bainistiú a dhéanamh orthu, ó phleananna ardleibhéil náisiúnta agus earnála um úsáid talún go gníomhaíochtaí bainistíochta áitiúla ar fheirmeacha, plandálacha foraoise, tailte móna, lonnaíochtaí uirbeacha agus tuaithe. In éagmais reachtaíochta Eorpaí agus náisiúnta um ithir, tá an dúshlán fós ann cur chuige comhsheasmhach a chinntiú maidir leis an acmhainn teoranta ithreach a chosaint agus a bhainistiú, i gcomhthéacs tacú le fás eacnamaíoch agus daonra atá inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de. Leagtar amach i Straitéis Ithreach an AE go dtí 2030, a bhfuil dlúthbhaint aici le Straitéis Bhithéagsúlachta an AE agus le Dlí an AE um Athchóiriú an Dúlra atá beartaithe, gníomhartha chun tacú lena haidhmeanna uileghabhálacha fadtéarmacha a bhaint amach ar cheart go mbeadh tionchar acu freisin ar bheartas náisiúnta a bhaineann le hithreacha amach anseo.

3.15.4 Príomhbhreithnithe do Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe agus don Mheasúnú Straitéiseach Timpeallachta

Áirítear leis na príomhdhúshláin agus deiseanna maidir le geolaíocht agus ithreacha a d'fhéadfadh a bheith ábhartha do SFG agus don MST:

Dúshláin

- Tógáil talún le cailteanas acmhainní ithreach ó oibreacha tógála ar bhonneagar seirbhísí fuíolluisce.
- Bainistíocht agus sláinte ithreach a théann i bhfeidhm ar an gcaoi a gcoinnítear uisce agus cothaitheach san ithir agus so-ghabhálacht i leith creimthe le cailliúint ithreach agus leibhéil arda dríodair agus cothaitheach i rith chun srutha ag dul isteach i ndobharlaigh.
- Tionchar féideartha ar acmhainní geolaíochta agus láithreáin chosanta ó oibreacha tógála.

- Imríonn iarmhairtí indíreacha ar cháilíocht na hithreach, tairbhiúil agus diúltach, ó scaipeadh sloda agus an fhéidearthacht do thruailliú dobharlach mar phróisis cóireála fuíolluisce, imríonn siad tionchar ar an gcion cothaitheach agus miotal trom i sloda.

Deiseanna

- Deiseanna chun tailte móna a athchóiriú lena n-áirítear tionscnaimh um athfhliuchadh móna, tionscnaimh caomhnaithe ithreach atá bunaithe ar dhobharcheantar agus feabhsú/cruthú bogach. Is féidir leis na cineálacha cur chuige seo tacú le cáilíocht uisce agus sláinte ithreach agus tairbhí éiceachórais eile a sholáthar mar cheapadh carbóin agus tacú le feabhsú na bithéagsúlachta.
- Deiseanna chun pleananna bainistíochta ithreach a úsáid chun ordlathas a chur i bhfeidhm chun cailteanas a sheachaint agus chun athúsáid a chur chun cinn agus sláinte ithreach a chothabháil.

3.16 Caighdeán an Aeir

3.16.1 Caighdeán an Aeir Staid Bhonnline

Is baol mór dár sláinte é truailliú aeir. De réir na hEagraíochta Domhanda Sláinte (EDS), is féidir le truailliú aeir méadú a dhéanamh ar an mbaol a bhaineann le stróc, galar croí, ailse scamhóg, mar aon le galair riospráide ainsealacha agus géara araon, lena n-áirítear asma. Meastar go mbíonn thart ar 1,300 bás roimh am in aghaidh na bliana in Éirinn⁷⁰ de bharr droch-caighdeán an aeir ó ábhar cáithnínach mín (PM_{2.5}).

Faoi Phlean Gníomhaíochta um Uisce, Aer agus Ithir Saor ó Thruailliú Chomhaontú Glas an AE⁷¹, shocraigh an Coimisiún Eorpach sprioc 2030 chun líon na mbásanna roimh am de bharr ábhar cáithnínach mín a laghdú (PM_{2.5}), (príomhthruailléan aeir), 55% ar a laghad i gcomparáid le leibhéal 2005. Chuige sin, in 2022, d’fhoilsigh an Coimisiún Eorpach togra chun athbhreithniú a dhéanamh ar na treoracha um chaighdeán an aeir chomhthimpeallaigh, arb é is aidhm dó, i measc rudaí eile, caighdeán an aeir a ailíniú níos dlúithe le moltaí an EDS.

Bunaítear leis an Treoir CAFÉ (Cáilíocht an Aeir Chomhthimpeallaigh agus Aer Níos Glaine don Eoraip) cuspóirí maidir le conas caighdeán an aeir chomhthimpeallaigh a mheas chun éifeachtaí díobhálacha ar ár sláinte agus ar an gcomhshaol a laghdú, a chosc agus a sheachaint.

In Éirinn, sainíodh ceithre chrios sna Rialacháin um Chaighdeán Aer-cháilíochta (I.R. Uimh. 180 de 2011). Leasaíodh na criosanna in 2013 chun comhaireamh daonra ó Dhaonáireamh 2011 na Príomh-Oifige Staidrimh a chur san áireamh agus chun ailíniú le: Rialacháin an Achta um Thruailliú Aeir (Breoslaí Sainithe a Mhargú, a Dhíol, a Dháileadh agus a Dhó) 2012. Tá achoimre ar na criosanna aeir sa cheantar staidéir i

dTábla 3.15.1

Tábla 3.15.1 Criosanna aeir laistigh den Cheantar Staidéir

Mórbhailte laistigh den cheantar staidéir	Crios Aeir
Cathair na Gaillimhe agus bruachbhailte	C
Órán Mór	Tromlach in D; cuid bheag laistigh de C
Bearna	C
Baile Átha an Rí	D

⁷⁰An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2021. Tuairisc ar Chaighdeán an Aeir in Éirinn, 2021. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: <https://indd.adobe.com/view/67188a5f-37ff-44bd-b335-5d168fdcf113>

⁷¹An Coimisiún Eorpach. 2021. Plean gníomhaíochta um uisce, aer agus ithir saor ó thruailliú. Rochtain: Iúil 2024 Ar fáil ó: https://environment.ec.europa.eu/strategy/zero-pollution-action-plan_en

Maigh Cuilinn	D
Baile Chláir	D

Tá trí stáisiún monatóireachta ar chaighdeán an aeir sa cheantar staidéir. Tá siad ag Bóthar Rathúin; An Fhaiche Mhór agus Cnoc Mhaoil Drise i nGaillimh. Dar le Tuairisc ar Chaighdeán an Aeir in Éirinn, 2022, chomhlíon Éire a ceanglais dhlíthiúla uile de chuid Threoir CAFÉ an AE⁷². Déanann **Tábla 3.15.2** achoimre ar líon na sárúithe in 2022/2023 do na stáisiúin mhonatóireachta ar cháilíocht an aeir shainaitheanta.⁷³

Tábla 3.15.2 Truailleáin roghnaithe tomhaiste in 2022 agus 2023 i gcoinne Threoracha AE um Chaighdeán Aeir

Stáisiún	Bliain	Líon na Luachanna ≥ 200 ug/m ³ (NO ₂ san uair)	Líon na Luachanna ≥ 50 ug/m ³ (PM ₁₀ sa lá)
Bóthar Rathúin	2022	N/bh.	0
	2023	N/bh.	0
An Fhaiche Mhór	2022	0	N/bh.
	2023	0	0
Cnoc Mhaoil Drise	2022	N/bh.	N/bh.
	2023	0	0

Go ginearálta, ní chuireann an tionscal uisce go mór le saincheistanna cáilíochta aeir, cé go bhféadfadh núis bholaídh a bheith ann mar thoradh ar áiseanna cóireála fuíolluisce in aice láimhe. Tá ceanglas ann cloí le rialacháin um thruailliú aeir agus deiseanna féideartha a shainaitheant chun astaíochtaí a laghdú.

3.16.2 Treochtaí Amach Anseo

D'fhoilsigh an EDS AQGanna nua in 2021 bunaithe ar thionchar truailleán ar ár sláinte. Tá ceithre Sprioc Eatramhacha

(IT) aitheanta (IT1, IT2, IT3, IT4) chun na leibhéil AQG deiridh a bhaint amach. Tá an Eoraip mar chuid de Chomhaontú Glas an Aontais Eorpaigh (AE) agus d'fhéiseanna an AE maidir le AE saor ó thruailliú do 2050 ag déanamh athbhreithniú ar a caighdeán aeir chun iad a ailíniú níos dlúithe le moltaí níos ísle an EDS. Faoi láthair tá caighdeán an aeir laistigh den cheantar staidéir ar chaighdeán inghlactha laistigh de luachanna reachtacha agus sprice an Aontais Eorpaigh (AE). Mar sin féin, beidh sé dúshlánach do Ghaillimh agus d'Éirinn trí chéile Treoirínte Caighdeán Aeir an EDS a bhaint amach, go háirithe do leibhéal bliantúil NO₂ de 10 µg/m³ sa todhcháí.

Tá raon straitéisí agus bearta i bPlean Gníomhaíochta ar son na hAeráide Chomhairle Cathrach na Gaillimhe 2024 - 2029 chun dul i ngleic leis an athrú aeráide, cinn a bhaineann freisin le caighdeán an aeir. De réir Aer Glan le Chéile de chuid GCC⁷⁴, tá Comhairle Cathrach na Gaillimhe ar cheann de na trí údarás áitiúla is fearr

⁷²An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2022. Tuairisc ar Cháilíocht an Aeir in Éirinn, 2022. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó [Air Quality Report 22 v8 \(adobe.com\)](#)

⁷³An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil (GCC). 2023. Feasachán Bliantúil ar Chaighdeán an Aeir, 2023. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó [Annual-Air-Quality-Bulletin-2023.pdf \(epa.ie\)](#)

⁷⁴ Aer Glan le Chéile de chuid GCC [Clean-Air-Together-Galway-City---Understanding-the-Results.pdf \(epa.ie\)](#) Rochtain: Iúil 2024

as a gcabhlach a leictriú agus tá 22% den chabhlach leictrithe cheana féin. Beidh Comhairle Cathrach na Gaillimhe ar an gcéad Údarás Áitiúil sa tír a chuirfidh deireadh le díosal bóthair ina cabhlach mór, trí aistriú go hOla Phlandúil Hidreachóireáilte mar fhoinsé breosla in-athnuaite. Ar leibhéal na cathrach, d'fhéadfadh go mbeadh tionchair dhearfacha thar a bheith suntasach ag cur i bhfeidhm Straitéis Iompair na Gaillimhe (SIG) ar cháilíocht an aeir. Tá méadú ar thaisteal gníomhach agus iompar poiblí lárnach don SIG - is samplaí maithe den SIG ar an talamh iad Uasghrádú Ilmhódach Acomhal Martin, agus Cora Coisithe agus Rothaíochta na mBradán a osclaíodh le déanaí.

3.16.3 Príomhbhreithnithe do Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe agus don Mheasúnú Straitéiseach Timpeallachta

Áirítear leis na príomhdhúshláin agus deiseanna maidir le caighdeán an aeir a d'fhéadfadh a bheith ábhartha do SFG agus don MST:

Dúshláin agus deiseanna

- De bharr truailliú aeir a ghiniúint go sealadach, mar shampla le linn na gcéimeanna tógála agus oibriúcháin d'fhorbairt bonneagair fuíolluisce, cé gur chóir a thabhairt faoi deara gur dócha go mbeidh deis ag uasghrádú an bhonneagair atá ann cheana féin agus ag soláthar seirbhísí nua úsáid a bhaint as teicneolaíochtaí atá níos tíosaí ar fhuinneamh.
- Is féidir le boladh a bheith ina ábhar imní ó chóireáil fuíolluisce agus scaipeadh sloda talmhaíochta agus ní mór do dhearadh saoráidí nua nó uasghráduithe ar chóireáil fuíolluisce na caighdeáin a theastaíonn maidir le gabhdóirí timpeall ionad agus cuir chuige dea-chleachtas maidir le leathadh agus stóráil sloda a chur san áireamh.

I gcomhthéacs fhorbairt SFG, déantar na dúshláin agus na deiseanna a bhaineann le cáilíocht an aeir a mheas mar shaincheisteanna áitiúla a dtugtar aghaidh orthu trí chaighdeáin chuí a shainaithnítear ag leibhéal cláir agus tionscadail a chur i bhfeidhm. I dtéarmaí MST SFG, breithneofar go ginearálta iad mar sin i dtéarmaí éifeachtaí féideartha nús nó suaite faoin ábhar daonra agus sláinte.

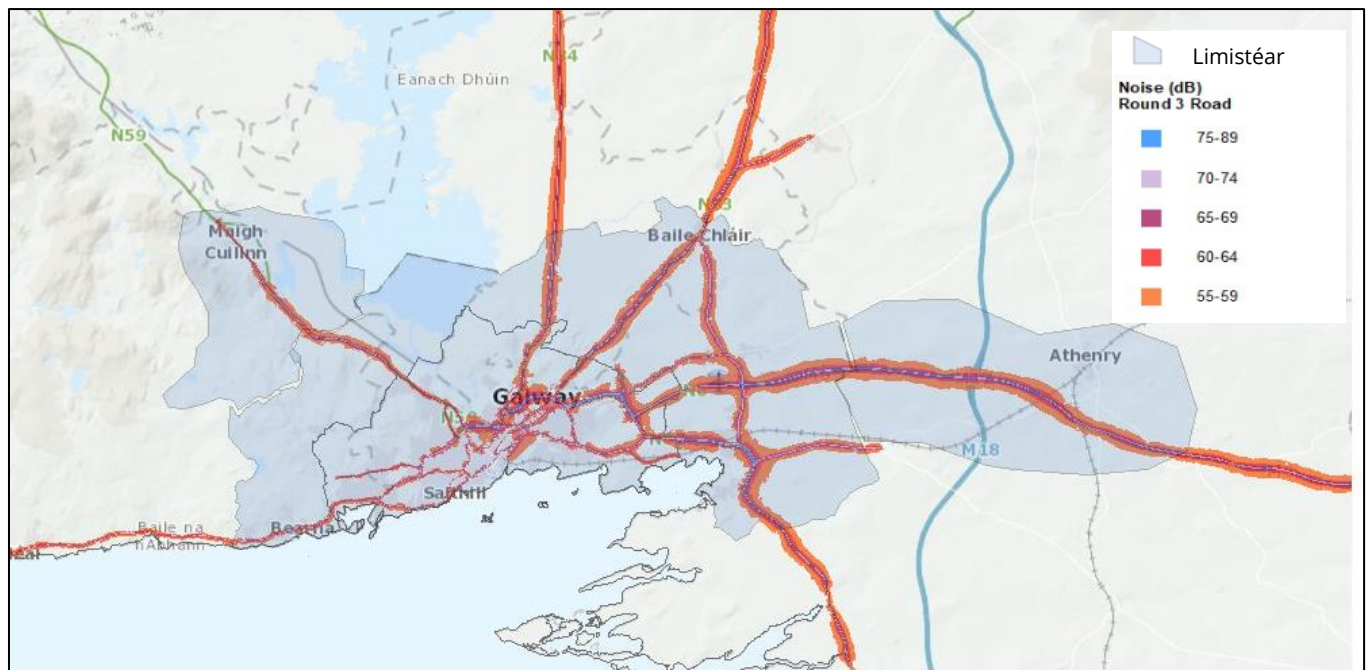
3.17 Torann agus Crith

3.17.1 Torann agus Crith Staid Bhonnlíne

De réir an EDS, sainmhínítear torann mar fhuaim nach dteastaíonn agus is féidir leis a bheith díobhálach do shláinte an duine agus sláinte éiceachórais. Rinneadh an Treoir Torainn (2002/49/CE), dá ngairtear go coitianta an Treoir um Thorann Comhshaoil (TTC) a bhaineann le measúnú agus bainistiú torainn comhshaoil, a thrasú i reachtaíocht náisiúnta na hÉireann trí na Rialacháin um Thorann Comhshaoil 2006 (I.R. Uimh. 140 de 2006). D'iarr an Treoir seo go bhforbrófaí léarscáileanna straitéiseacha torainn agus pleananna gníomhaíochta do mhórbhóithre, iarnróid, aerfoirt agus cathracha.

Sainítear in TTC cur chuige coiteann atá beartaithe chun na héifeachtaí díobhálacha, lena n-áirítear crá, de bharr nochtadh do thorann comhshaoil a sheachaint, a chosc nó a laghdú ar bhonn tosaíochta. Ní shocraíonn TTC aon luach teorann, ná ní fhorordaíonn sé na bearta atá le húsáid sna pleananna gníomhaíochta, a fhanann de rogha na n-údarás inniúil. Fágtar luachanna teorann faoi gach ballstát. Ag an bpointe seo, níl aon luachanna teorann torainn reachtúla ag Éirinn. Leagann Treoirlínte Torainn Comhshaoil na hEagraíochta Domhanda Sláinte (EDS) do Réigiún na hEorpa (Deireadh Fómhair 2018) síos leibhéal treorach Lden 53dB agus Lnight 45dB le haghaidh crá, a d'fhéadfadh éifeachtaí díobhálacha sláinte agus éifeachtaí díobhálacha ar chodladh tarlú os cionn na leibhéal sin.

Léirítear an nochtadh do thorann tráchta bóthair sa cheantar staidéir in **Fíor 3.17.1**⁸

Fíor 3.17.1 Léarscáil torainn don cheantar staidéir⁸

Dar le Bonneagar Iompar Éireann⁷⁵ tá achoimre ar nochtadh torainn daonra i gCathair na Gaillimhe in **Tábla 3.17.1**

Tábla 3.17.1: Nochtadh torainn daonra i gCathair na Gaillimhe

L _{den}	Líon Measta Daoine	L _{night}	Líon Measta Daoine
> 55 dB(A)	15,911	> 50 dB(A)	10,833
> 65 dB(A)	4,836	> 60 dB(A)	1,200

⁷⁵ Bonneagar Iompair Éireann: Babhta Mapála Torainn 3 de chuid Chathair na Gaillimhe (2017) Lden: [galwaycity_lden_rev01.pdf \(tii.ie\)](#); Lnight: [GalwayCity_Lnight_Rev01.pdf \(tii.ie\)](#) Rochtain: Iúil 2024

> 75 dB(A)	2	> 70 dB(A)	0
------------	---	------------	---

Níltear ag súil go gcuirfidh forbairt bonneagair uisce agus fuíolluisce go mór le truailliú torainn. Aithníonn Uisce Éireann go bhféadfadh drochthionchar a bheith ag torann tógála ar thimpeallachtaí talún agus mara agus mar sin déanfar é a mheas trí dhearadh agus bainistíocht tógála scéime do ghabhdóirí áitiúla agus le linn oibre do ghabhdóirí íogaire atá gar dóibh.

3.17.2 Treochtaí Amach Anseo

Is deacair treochtaí torainn amach anseo a thuar. Féadfar na Rialacháin um Thorainn Comhshaoil 2006 a athbhreithniú amach anseo chun leibhéal níos déine de bhainistiú torainn a fhorfheidhmiú, agus tá tuilleadh léarscáileanna agus pleananna straitéiseacha torainn le forbairt.

Tá tionscadal taighde trí bliana coimisiúnaithe ag GCC, Torann agus Fianaise Sláinte ó Éirinn a sholáthróidh athbhreithniú mionsonraithe ar an gcaidreamh idir torann comhshaoil agus sláinte/folláine. Soláthróidh an taighde seo meastachán náisiúnta ar ualach galair ó thorann timpeallachta i mblianta saoil a choigeartaítear ó thaobh an mhíchumais de. Tá sé á stiúradh ag an gColáiste Ollscoile, Baile Átha Cliath (UCD) agus an Institiúid Taighde Eacnamaíochta agus Sóisialta (ESRI). Tá sé mar aidhm leis samhaltú torainn agus sonraí sláinte a chomhcheangal chun scrúdú a dhéanamh ar chaidrimh rannpháirteacha idir nochtadh torainn agus torthaí sláinte/folláine.

Tugann Plean Gníomhaíochta Torainn Chomhairle Cathrach na Gaillimhe (2019-2023)⁷⁶ aghaidh ar thorann comhshaoil ó mhórbhóithre ar a mbíonn níos mó ná trí mhiliún feithicil in aghaidh na bliana. Is iad na réimsí pleanála gníomhaíochta a saináithníodh i gceantar feidhme Chathair na Gaillimhe:

- Bóithre Náisiúnta: N6, N59, N83, N84
- Bóithre Réigiúnacha: R336, R337, R338, R339, R446, R863, R864, R865, R866, R921
- Bóithre Áitiúla: L1002, L1010, L1011, L1012, L1013, L5048, L5147

Áiríonn an plean gníomhaíochta bearta chun leibhéal torainn a íoslaghdú ina ndearadh forbartha chun astú agus cur isteach torainn nó creathadh a d'fhéadfadh drochthionchar a imirt ar thaitneamhachtaí cónaithe a laghdú.

Lasmuigh de Chathair na Gaillimhe, saináithníodh i nDréachtphlean Gníomhaíochta Torainn Chomhairle Contae na Gaillimhe 2024 – 2028 41 Limistéar is Tábhachtaí (MIAnna) feadh príomhbhealaí an Chontae. Tharla ocht gcinn de na láithreacha MIA ag an gcritéar dlúis airde le 15 dhuine nó níos mó An-Mhíshásta in aghaidh 100m², agus tá 13 MIA eile ag an gcritéar dlúis le 10 nduine An-Mhíshásta in aghaidh 100m². Ón liosta de 41 MIA, roghnaíodh deich gCeantar Tábhachtach Tosaíochta (PIAnna) a bhfuil gealltanas tugtha ag Comhairle Contae na Gaillimhe dóibh measúnú a dhéanamh ar bhearta maolaithe torainn laistigh de shaolré an Phlean Gníomhaíochta Náisiúnta. Tá na PIAnna seo suite i sráidbhailte Mhaigh Cuilinn, Bhearna, Órán Mór agus Bhaile Chláir.

3.17.3 Príomhbhreithnithe do Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe agus don Mheasúnú Straitéiseach Timpeallachta

Áirítear leis na príomhdhúshláin agus deiseanna maidir le torann agus crith a d'fhéadfadh a bheith ábhartha don SFG agus MST:

Dúshláin agus deiseanna

- Giniúint torainn le linn thógáil agus oibriú an bhonneagair fuíolluisce; agus

⁷⁶ Bainte as [MST do Dhréacht-Phlean Forbartha Chathair na Gaillimhe 2023-2029.pdf](#) Rochtain: Iúil 2024

- Giniúint torainn ó thógáil agus ó oibriú cóireála fuíolluisce, lena n-áirítear diúscairt dramhaíola sloda, a bhaineann le húsáid gluaiseachtaí ionaid agus HGV.

Deiseanna chun caighdeáin torainn agus creathadh a mheas i ndearadh agus soláthar nuair a d'fhéadfaí cur isteach ar ghabhdóirí íogaire.

I gcomhthéacs fhorbairt SFG, déantar na dúshláin agus na deiseanna a bhaineann le toradh agus crith a mheas mar shaincheisteanna áitiúla a dtugtar aghaidh orthu trí chaighdeáin chuí a shainithnítear ag leibhéal cláir agus tionscadail a chur i bhfeidhm. I dtéarmaí MST SFG, breithneofar go ginearálta iad mar éifeachtaí féideartha nús nó suaite faoin ábhar daonra agus sláinte.

3.18 Éifeachtaí Trasteorann

Níltear ag súil le haon tionchar trasteorann mar gheall ar an achar idir achar staidéir MST SFG agus náisiúin eile (thart ar 130 km) agus toisc nach roinntear abhantracha an CTU curtha san áireamh sa mheasúnú don SFG le haon náisiún eile. Dá bhrí sin, déantar éifeachtaí trasteorann a chur as an áireamh i measúnú breise.

3.19 Achoimre ar Scóip MST

Tá scóip an MST socraithe ag na príomhcheisteanna agus treoachtaí a bunaíodh sa mheasúnú bonnlíne. Tá scóip an mheasúnaithe leagtha amach in **Tábla 3.19.1**

Tábla 3.19.1 Achoimre ar an scóip don MST den dréacht SFG

Topaic MST	Scóip	An bhfuil sé mar chuid den scóip - Tá/Níl?	
	Ábhair le breithniú	Céim na Tógála	Céim Oibriúcháin
Uisce Comhshaoil	<p>Dúshláin: Truailliú uisce a théann i bhfeidhm ar uiscí fionnuisce, inbhir agus cósta ó dhoirteadh cóireáilte agus neamhchóireáilte (uisce stoirme nó dabhach shéarachais).</p> <p>Riachtanais bhonneagair nua agus uasghrádaithe chun freastal ar riachtanais agus feabhas a chur ar theacht aniar.</p> <p>Deiseanna: Infheistíocht leanúnach chun brú a laghdú agus feabhsuithe comhshaoil a bhaint amach. Gníomhartha spriocdhírthe agus níos leithne bunaithe ar dhobharcheantair chun cáilíocht uisce, seirbhísí agus acmhainní éiceachórais agus úsáid réitigh atá bunaithe ar dhúlra a fheabhsú.</p>	Tá	Tá

<p>Daonra, Socheacnamaíocht agus Sláinte Dhaonna</p>	<p>Dúshláin: Fás daonra le himpleachtaí do leibhéal an éilimh ar sheirbhísí fuíolluisce.</p> <p>Tá rochtain ar, agus cáilíocht an chomhshaoil nádúrtha lena n-áirítear aibhneacha, lochanna, canálacha, limistéir chósta, uiscí snámha, iascaigh mhara agus fionnuisce agus uiscí sliogéisc tábhachtach do gheilleagair áitiúla, turasóireacht, caitheamh aimsire agus folláine. Núis tógála agus oibriúcháin ó thorann, truailliú aeir agus giniúint tráchtach agus ó bholadh ó ionaid cóireála fuíolluisce.</p> <p>Deiseanna: Tacóidh infheistíocht i gcóireáil fuíolluisce agus i bpleananna bainistíochta do bharcheantair le cáilíocht uisce fheabhsaithe le tairbhí sóisialta agus comhshaoil níos leithne. Deiseanna chun éifeachtaí núise ó bholadh cóireála fuíolluisce a laghdú.</p>	<p>Tá</p>	<p>Tá</p>
<p>Athrú Aeráide</p>	<p>Dúshláin: Athruithe ar phatrúin báistí, teocht, ardú ar leibhéal na farraige agus minicíocht mhéadaithe imeachtaí aimsire a chuireann isteach ar an gcomhshaol agus rioscaí don bhonneagar agus do sheirbhísí.</p> <p>Deiseanna: Tacú le teacht aniar an chomhshaoil trí bhrú ó dhoirteadh fuíolluisce a laghdú agus trí thairseacha astarraingthe inbhuanaithe a sheachaint agus trí phleanáil do dhálaí triomaigh. Teacht aniar a chur i mbonneagar agus seirbhísí chun go mbeidh siad in ann imeachtaí adhaimisire a sheasamh.</p>	<p>Tá</p>	<p>Tá</p>
<p>Bithéagsúlacht</p>	<p>Dúshláin: Tionchair ó dhoirteadh fuíolluisce chuig do bharlaigh – d'fhéadfadh tionchar a bheith ag truailliú ar éiceolaíocht uisceach, ar inbhir fionnuisce agus ar mhuirí.</p> <p>Bonneagar nua agus uasghrádaithe – ionaid agus píblínte a bhféadfadh cailteanas gnáthóige, scoilteadh, suaithheadh agus truailliú a bheith mar thoradh orthu.</p> <p>Deiseanna: Ualaí truailléan agus brú ar an gcomhshaol uisceach mar gheall ar astarraingt a laghdú, deiseanna chun deireadh a chur le bacainní ar imirce éisc/eascann nó pasanna a sholáthar. Bithéagsúlacht gan aon ghlanchailteanas agus féidearthacht a bheith ann do ghlanghnóthachan lena n-áirítear tairbhí ó réitigh bunaithe ar dhúlra agus gníomhartha bainistíochta do bharcheantair.</p>	<p>Tá</p>	<p>Tá</p>

<p>Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach</p>	<p>Dúshláin: Is féidir le forbairt bonneagair agus obair thógála tionchar a bheith acu ar thaitneamhacht amhairc agus ar an tírdhreach, ar an mbailedhreach nó ar an muirdhreach ag brath ar an láthair. Is féidir bláis algaí a bheith ann de bharr sceitheadh fuíolluisce, sceitheadh uisce stoirme nó truailliú, rud a imríonn tionchar ar thaitneamhacht amhairc, bruscar mar shampla.</p> <p>Deiseanna: Bonneagar nua a shuíomh agus a thógáil go híogair, feabhsuithe ar an sceitheadh fuíolluisce agus tacaíocht chun cáilíocht an uisce a fheabhsú.</p>	<p>Tá</p>	<p>Tá</p>
<p>Oidhreacht Chultúrtha</p>	<p>Dúshláin: Is féidir le forbairt bonneagair agus obair thógála tionchar a bheith acu ar oidhreacht chultúrtha agus seandálaíocht agus ailtireacht trí chailiteanas díreach nó trí thionchar ar a suíomhanna. Struchtúir agus láithreáin oidhreachta abhann agus cósta go háirithe.</p> <p>Deiseanna: D'fhéadfadh suíomh agus tógáil íogair gníomhaíochtaí bonneagair nua a thacaíonn le caomhnú bogach agus ithreach cuidiú le leas seandálaíochta a chaomhnú.</p>	<p>Tá</p>	<p>Tá</p>
<p>Geolaíocht agus Ithreacha</p>	<p>Dúshláin: Tionchair fhéideartha ar láithreáin shainithe geolaíochta ar díol spéise iad ó thógáil bonneagair agus cailleadh ithreach.</p> <p>Deiseanna: Féidearthacht maidir le haisghabháil cothaitheach agus athúsáid sloda séarachais sa talmhaíocht ag tacú le sláinte ithreach agus prionsabail an gheilleagair chiorclaigh. Is féidir le bainistíocht dobharcheantair agus réitigh atá bunaithe ar dhúlra atá dírithe ar cháilíocht amhuisce a fheabhsú tacú le sláinte ithreach le tairbhí gaolmhara maidir le coinneáil uisce agus cáilíocht uisce agus ceapadh carbóin. Is féidir le hathchóiriú bogach agus le beart caomhnaithe móna agus ithreach cabhrú chun laghdú a dhéanamh ar chreimeadh ithreach, rith chun srutha truaillithe agus maidhmeanna tuile.</p>	<p>Tá</p>	<p>Tá</p>
<p>Caighdeán an Aeir</p>	<p>Dúshláin: Truailliú aeir ó oibreacha tógála, gluaiseachtaí feithiclí agus oibríochtaí lena n-áirítear boladh ó oibreacha cóireála fuíolluisce.</p> <p>Deiseanna: Is féidir astaíochtaí aeir tógála a bhainistiú trí dhea-chleachtas tógála, beartas breosla/fuinnimh. Is féidir le feabhsuithe ar chóireáil fuíolluisce, caighdeán deartha níos airde agus cleachtas oibríochta boladh a laghdú.</p> <p>Breathnaítear ar astaíochtaí a bhaineann le tógáil mar shaincheisteanna áitiúla a dtugtar aghaidh orthu trí chaighdeáin chuí a chur i bhfeidhm ag leibhéal níos ísle cláir agus tionscadail agus mar sin meastar go ginearálta iad mar éifeachtaí féideartha núise nó suaite faoi dhaonra agus sláinte.</p>	<p>Níl</p>	<p>Tá</p>

<p>Torann agus crith</p>	<p>Dúshláin: Torann agus crith ó oibreacha agus oibríochtaí tógála lena n-áirítear gluaiseachtaí feithiclí.</p> <p>Deiseanna: Is féidir torann tógála a bhainistiú trí dhea-chleachtas tógála agus trí chaighdeáin dearaidh chuí agus trí shuíomhú chun gabhdóirí fogaire a chur san áireamh.</p> <p>Breathnaítear ar na hoibríochtaí seo mar shaincheisteanna áitiúla a dtugtar aghaidh orthu trí chaighdeáin chuí a chur i bhfeidhm ag leibhéal níos ísle cláir agus tionscadail agus mar sin meastar go ginearálta iad mar éifeachtaí féideartha núise nó suaite faoi dhaonra agus sláinte.</p>	<p>Níl</p>	<p>Níl</p>
<p>Sócmhainní Ábhartha</p>	<p>Dúshláin: Sócmhainní bonneagair fuíolluisce atá ag dul in aois óna dteastaíonn deisiúchán, cothabháil agus athsholáthar. Dúshláin bainistíochta dramhaíola maidir le sloda séarachais agus fuílligh cóireála uisce chun truailliú a sheachaint agus diúscairt dramhaíola chuig líonadh talún a íoslaghdú.</p> <p>Deiseanna: An fhéidearthacht prionsabail an gheilleagair chiorclaigh a ghlacadh agus an fhéidearthacht d’aisghabháil acmhainní dramhaíola trí úsáid ar thalamh agus nuálaíocht lena n-úsáid le haghaidh fuinneamh in-athnuaite/breosla.</p>	<p>Tá</p>	<p>Tá</p>
<p>Gnéithe idirghaolmhara</p>	<p>Deiseanna: an fhéidearthacht chun caipiteal nádúrtha agus cineálacha cur chuige atá bunaithe ar éiceachórais a úsáid chun tacú le breithniú ar scála agus ar thionchair agus tairbhí comhshaoil éagsúla trí úsáid a bhaint as cainníochtú agus méadracht chun cur le cuir chuige measúnaithe comhshaoil cáilíochtúil.</p>		

Mar a léirítear in **Tábla 3.19.1**, d’fhéadfadh éifeachtaí suntasacha dóchúla de chineál dearfach agus diúltach a bheith ann maidir leis na hábhair chomhshaoil go léir atá liostaithe sa Treoir MST agus SFG á forbairt. Ar an mbonn seo, socraíodh nach ndéanfaí aon cheann de na hábhair chomhshaoil a chur as an áireamh ag an gcéim scópála agus go ndéanfaí na hábhair chomhshaoil go léir a liostaítear a mheas a thuilleadh, ach laistigh de na hábhair díreofar ar ghnéithe ábhartha a shainaithnítear.

3.20 Ábhair MST Idirghaolmhara

De réir na Treorach MST, tá sé tábhachtach na hidirchaidrimh idir ábhair chomhshaoil a aithint, mar is féidir le hathruithe ar ghné comhshaoil amháin dul i bhfeidhm go díreach agus go hindíreach ar ghnéithe eile.

Léiríonn **Tábla 3.20.1** thíos léirítear na hidirchaidrimh fhéideartha idir na hábhair chomhshaoil a pléadh i **gCodanna 3.8 go 3.17** a scrúdófar tuilleadh le linn na chéad chéimeanna eile den MST.

Beidh gach ábhar MST ábhartha go pointe áirithe maidir le tionchair dhearfacha nó dhiúltacha fhéideartha ó chur i bhfeidhm SFG.

Tábla 3.20.1 Ábhair MST Idirghaolmhara

Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Caitheamh Aimsire, agus Sláinte Dhaonna	Tá								
Athrú Aeráide	Tá	Tá							
Bithéagsúlacht	Tá	Tá	Tá						
Sócmhainní Ábhair	Tá	Tá	Tá	Tá					
Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Tá	Tá	Tá	Tá	Tá				
Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíochta agus Ailtireachta	Tá	Tá	Tá	Tá	Tá	Tá			
Geolaíocht agus Ithreacha	Tá	Tá	Tá	Tá	Tá	Tá	Tá		
Caighdeán an Aeir	Níl	Tá	Tá	Tá	Níl	Níl	Níl	Tá	
Torann agus Crith	Níl	Tá	Níl	Tá	Tá	Níl	Tá	Níl	Níl
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Caitheamh Aimsire, agus Sláinte Dhaonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhair	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíochta agus Ailtireachta	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir

Ceisteanna Scópáil MST – Caibidil 3

1. Leagann Caibidil 3 amach na coinníollacha timpeallachta bonnlíne reatha, treochtaí sa todhchaí agus saincheisteanna ábhartha don mheasúnú. An bhfuil aon tuairimí agat orthu seo?

2. An bhfuil úsáidí caitimh aimsire nó turasóireachta as na huiscebhealaí laistigh de cheantar staidéir an MST nó láithreacha breise ina mbíonn iascaireacht agus spóirt uisce ar siúl, ar cheart breathnú orthu mar chuid den bhonnlíne?

4 Athbhreithniú ar Pholasaithe, Pleananna agus Cláir

4.1 Réamhrá

Sonraíonn an Treoir MST in Airteagal 5(1) d'larscríbhinn 1 nach mór an méid a leanas a shainithint sa mheasúnú comhshaoil: *“na cuspóirí cosanta comhshaoil, arna mbunú ar an leibhéal Idirnáisiúnta, an Aontais Eorpaigh nó ar an leibhéal náisiúnta, atá ábhartha don phlean nó don chlár, nó do mhodhnú ar an bplean nó ar an gclár, agus an chaoi ar cuireadh na cuspóirí sin agus aon bhreithnithe comhshaoil san áireamh le linn a ullmhúcháin”.*

De réir an cheanglais seo, tá athbhreithniú ar phleananna, ar bheartais agus ar chláir eile agus ar an gcreat reachtaíochta ina chuid thábhachtach de shocrú an chomhthéacs don MST agus don SFG. Aithníonn an t-athbhreithniú cuspóirí cosanta comhshaoil níos leithne freisin. Féadfaidh siad a bheith ina bpleananna agus ina gcláir ar leibhéal idirnáisiúnta (Eorpach), náisiúnta (lena n-áirítear trasteorann), réigiúnach nó fo-réigiúnach, i gcomhréir le scóip SFG. Tá sé mar aidhm ag an athbhreithniú na caidrimh idir SFG agus na doiciméid eile seo a aithint i.e. conas a d'fhéadfadh tionchar a bheith ag aidhmeanna, cuspóirí agus/nó spriocanna na bpleananna agus na gclár eile ar SFG, nó conas a d'fhéadfadh sé rannchuidiú lena gcuspóirí comhshaoil agus inbhuanaitheachta a bhaint amach.

Rinneadh an t-athbhreithniú in dhá chéim ar dtús mar athbhreithniú cuimsitheach ar phleananna, beartais chun iad siúd a bhaineann go díreach le SFG agus an MST a shainithint (**Aguisín B**) agus athbhreithniú eile ag díriú ar an gcaoi ar féidir leo siúd a sainaithníodh eolas a chur ar fáil do scóip na bonnlíne agus an mheasúnaithe lena n-áirítear Cuspóirí an MST. Tugtar achoimre níos mine freisin ar na cinn a mheastar is mó tionchair in **Cuid 4.2**, ag teacht le treoir an GCC⁹² ag moladh go ndíreofaí ar chúpla príomhbheartas agus plean. Aithníonn **Fíor 2.2.1** sé an bhaint atá ag SFG leis na príomhphleananna, beartais agus straitéisí náisiúnta, réigiúnacha agus áitiúla.

4.2 Príomhthionchair agus idirghníomhuithe

Déantar an príomhreachtaíocht, na beartais agus na pleananna nach mór a chur san áireamh in SFG agus sa mheasúnú comhshaoil a mheas thíos faoi na ceannteidil seo a leanas (tabhair faoi deara go bhfuil liosta cuimsitheach de phleananna ábhartha curtha ar fáil in **Aguisín B**):

- Acmhainní agus cáilíocht uisce;
- Athrú aeráide;
- Bithéagsúlacht;
- Geilleagar Ciorclach; agus
- Pleanáil agus úsáid talún.

4.2.1 Pleananna agus Beartais Acmhainní Uisce agus Cáilíochta Uisce

An Chreat-Treoir Uisce agus Plean Bainistithe Abhantraí

Tá ábharthacht ar leith ag baint le CTU an AE (Treoir 2000/60/CE ó Pharlaimint na hEorpa agus ón gComhairle lena mbunaítear creat do ghníomhaíocht Chomhphobail i réimse an bheartais uisce) agus an RBMP (a cheanglaítear faoin CTU) le forbairt SFG toisc go leagann siad síos an creat chun gníomhaíochtaí Uisce Éireann a bhainistiú a bhaineann le truailliú ó dhoirteadh fuíolluisce (RTRÁO, 2021c). Bíonn tionchar mór acu ar infheistíochtaí i mbonneagar fuíolluisce chun aghaidh a thabhairt ar fhuíolluisce nach gcóireáiltear go leordhóthanach, ar easnaimh agus ar riachtanais fáis amach anseo.

Bunaíonn an CTU cur chuige straitéiseach caighdeánach uile-Eorpach chun uisce dromchla, screamhuisce, dobharlaigh thréimhseacha agus chósta, agus bogaigh a bhainistiú agus chun comhchuspóirí comhshaoil a bhaint amach.

Tá an Treoir nasctha le, agus treisíonn sí, treoracha comhshaoil eile de chuid an AE lena n-áirítear treoracha a bhaineann le cosaint na bithéagsúlachta (Treoracha maidir le hÉin agus Gnáthóga), treoracha a bhaineann le húsáidí sonracha uiscí (treoracha uisce óil, uiscí snámha agus fuíolluisce uirbigh) agus leis na treoracha a bhaineann le rialáil gníomhaíochtaí a dhéantar sa chomhshaoil (treoracha Astaíochtaí Tionscail agus Measúnachta Tionchair Timpeallachta). Tá an Treoir maidir le Níotrátí ina cuid dhílis den Treoir freisin agus tá sí ar cheann de na príomhionstraimí i gcosaint uiscí ar bhrúnna talmhaíochta.

Cuireann Ballstáit an Aontais Eorpaigh an CTU chun feidhme trí RBMPanna i dtimthriallta sé bliana. Ligeann an próiseas seo do mheasúnú, pleanáil, cur i bhfeidhm agus athbhreithniú go tráthrialta. Tá forbairt déanta ar chur chuige na hÉireann maidir le cáilíocht uisce a bhainistiú thar an gcéad agus an dara RBMP agus leanfaidh sé ag forbairt isteach sa tríú timthriall RBMP 2022 – 2027 chun cáilíocht an uisce a chosaint agus a fheabhsú go náisiúnta agus go háitiúil.

Faoi Airteagal 4(1)(a) den CTU, ní mór d'Éirinn na bearta riachtanacha a ghlacadh chun na cuspóirí maidir le neamh mheathlú, caomhnú agus feabhsú stádas dobharlach a bhaint amach trí na cláir atá sonraithe sa RBMP a chur i bhfeidhm do bhaint amach chuspóirí comhshaoil an CTU. Tá na hoibleagáidí maidir le feabhas a chur ar stádas dobharlach agus cosc a chur orthu araon deartha chun na cuspóirí cáilíochtúla atá á saothrú ag reachtas an AE a bhaint amach, eadhon caomhnú nó athchóiriú dea-stádas, dea-acmhainneacht éiceolaíoch agus dea-stádas ceimiceach uiscí dromchla.

Tá tuilleadh sonraí ar an CTU agus ar an mbonnlíne reatha agus ar na príomhthreochtaí don chomhshaoil uisce curtha i láthair i gCuid 3.8 den Tuarascáil Scópála MST seo.

Bunaíonn an CTU cur chuige straitéiseach caighdeánach uile-Eorpach chun uisce dromchla, screamhuisce, dobharlaigh thréimhseacha agus chósta, agus bogaigh a bhainistiú agus chun comhchuspóirí comhshaoil a bhaint amach.

Áirítear iad seo a leanas i gculpóirí comhshaoil an CTU d'uiscí dromchla:

- Meath a chosc;
- Dea-stádas éiceolaíoch a bhaint amach a bheith mar aidhm (nó dea-acmhainneacht éiceolaíoch do dhobharlaigh Shaorga nó Dobharlaigh Thar a Bheith Athraithe);
- Dea-stádas ceimiceach a bhaint amach a bheith mar aidhm;
- Astaíochtaí, doirteadh agus cailteanais ó shubstaintí tosaíochta agus ó shubstaintí guaiseacha tosaíochta a laghdú/scor mar aidhm; agus
- Cuspóirí limistéir cosanta a bhaint amach nuair is cuí.

Faoi Airteagal 4(1)(a) den CTU, ní mór d'Éirinn na bearta riachtanacha a ghlacadh chun na cuspóirí maidir le neamh mheathlú, caomhnú agus feabhsú stádas dobharlach a bhaint amach trí na cláir atá sonraithe sa RBMP a chur i bhfeidhm do bhaint amach chuspóirí comhshaoil an CTU. Tá na hoibleagáidí maidir le feabhas a chur ar stádas dobharlach agus cosc a chur orthu araon deartha chun na cuspóirí cáilíochtúla atá á saothrú ag reachtas an AE a bhaint amach, eadhon caomhnú nó athchóiriú dea-stádas, dea-acmhainneacht éiceolaíoch agus dea-stádas ceimiceach uiscí dromchla.

Tá tuilleadh sonraí ar an CTU agus ar an mbonnlíne reatha agus ar na príomhthreochtaí don chomhshaoil uisce curtha i láthair i gCaibidil 5 den Tuarascáil Chomhshaoil MST seo.

Leagann an RBMP d'Éirinn amach conas a oibreoidh eagraíochtaí, páirtithe leasmhara agus pobail le chéile chun an timpeallacht uisce a fheabhsú agus chun ceanglais an CTU a chomhlíonadh. Déantar an RBMP a nuashonrú gach sé bliana mar chuid den timthriall pleanála abhantraí; is é an RBMP reatha¹¹ an dara timthriall agus leagann sé amach na bearta a dhéanfar chun Uisce Éireann a chosaint agus a fheabhsú.

Foilsíodh dréacht den tríú timthriall RBWP don tréimhse 2022-2027¹² le haghaidh comhairliúcháin i Meán Fómhair 2021 agus tá athbhreithniú á dhéanamh air faoi láthair. Leagann an dréacht den RBMP amach na bearta atá riachtanach chun cáilíocht uisce in Éirinn a chosaint agus a athchóiriú. Is é aidhm iomlán an phlean a chinntiú go ndéantar na huiscí nádúrtha a bhainistiú go hinbhuanaithe agus go ndéantar acmhainní fionnuisce a chosaint chun timpeallacht uisce na hÉireann a chothabháil agus a fheabhsú.

Chun cáilíocht uisce a chosaint agus a athchóiriú in Éirinn, beidh gá go príomha le bearta chun dul i ngleic le cailliúint cothaitheach talmhaíochta san uisce, leanúint ar aghaidh ag feabhsú cóireála fuíolluisce agus coinníollacha nádúrtha saorshreafa a athbhunú i níos mó aibhneacha. Tá dúshlán le sárú ag seirbhísí fuíolluisce na hÉireann ar roinnt bealaí lena n-áirítear gá leanúnach le hinfheistíocht i mbonneagar agus éileamh atá ag méadú de shíor ar sheirbhísí uisce agus fuíolluisce mar gheall ar uirbiú, fás daonra agus eacnamaíoch agus iad ar fad i gcomhthéacs athrú aeráide atá forleathan, gasta agus dian.

Tá Ionaid Cóireála Fuíolluisce (CIFanna) a aithníodh sa Dréacht RBMP 2022-2027 mar nithe is cúis le tionchar ar cháilíocht an uisce sna haibhneacha ina scaoileann siad, san áireamh i gClár Uaillmhian Fheabhsaithe Phlean Bainistíochta Abhantraí Uisce Éireann atá maoinithe ag an Aontas Eorpach faoi Phlean Náisiúnta Téarnaimh agus Teacht Aniar na hÉireann. Tacóidh sé seo le cuspóirí Phleananna Bainistíochta Abhantraí na hÉireann agus feabhsóidh sé cáilíocht uisce in aibhneacha. Tá an clár dírithe ar a chinntiú nach mbíonn tionchar ag sócmhainní Uisce Éireann ar chumas na n-uiscí glactha a gcuid cuspóirí cáilíochta uisce a bhaint amach.

Caithfidh an SFG agus an MST cuspóirí agus spriocanna na bPleananna Bainistíochta Abhantraí don chomhshaol agus na sainghníomhartha a sainaitníodh d'Uisce Éireann a chur san áireamh.

An Treoir maidir le Cóireáil Fuíolluisce Uirbigh

Is treoir de chuid an Aontais Eorpaigh (AE) í an Treoir maidir le Cóireáil Fuíolluisce Uirbigh (UWWTD) (Treoir 91/271/CEE ón gComhairle an 21 Bealtaine 1991) maidir le bailiú fuíolluisce uirbigh, cóireáil fuíolluisce agus a scaoileadh. Leagann sé síos caighdeáin maidir le cóireáil agus diúscairt séarachais do phobail de níos mó ná 2,000 duine, chomh maith le ceanglais mhonatóireachta a leagan síos do dhoirteadh fuíolluisce ó cheantair uirbeacha.

Rialaíonn an GCC doirteadh fuíolluisce faoi Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Sceitheadh Fuíolluisce) 2007 go 2020. Is féidir leis an EPA fógraí a eisiúint freisin chun athbhreithniú a dhéanamh ar Údarú Doirte Uisce.

In 2022, d'fhoilsigh an Coimisiún Eorpach a mholadh le haghaidh UWWTD athbhreithnithe. Tá an UWWTD athbhreithnithe sceidealaithe le bheith comhaontaithe in 2024 agus is dócha go gcuirfear i bhfeidhm é in Éirinn uair éigin sa bhliain 2026. Beidh impleachtaí ag na hathbhreithnithe seo atá le teacht ar infheistíocht nach mór a chur san áireamh agus SFG á cur i bhfeidhm.

Treoir Tuilte an AE

D'éiligh Treoir Tuilte an AE (2007/60/CE) ar bhallstáit Pleananna Bainistíochta Riosca Tuilte a fhorbairt do cheantair ina bhfuil baol tuilte ann faoi láthair agus sa todhchaí a d'fhéadfadh a bheith suntasach. Rinneadh an Treoir maidir le Tuilte a thrasuíomh i ndlí na hÉireann ag Rialacháin an AE (Measúnú agus Bainistiú Rioscaí Tuilte) 2010 agus leagtar amach ann freagrachtaí Oifig na nOibreacha Poiblí (OOP). Tá an Treoir á cur i bhfeidhm ag Oifig na nOibreacha Poiblí go príomha tríd an gClár Measúnaithe agus Bainistíochta Riosca (CFRAM) i gcás Tuilte bunaithe ar Dhobharcheantair, ag aithint limistéir ina bhféadfadh rioscaí a bhaineann le

tuilte a bheith suntasach (Limistéir Measúnaithe Bhreise, nó AFAnna) agus ag forbairt bearta chun aghaidh a thabhairt ar na rioscaí sin. Tá tuilte agus patrúin aimsire ceangailte go dlúth le dúshláin do dhraenáil uirbeach agus cuireann siad le saincheisteanna a bhaineann le doirteadh uisce stoirme agus tá leochaileacht i leith tuilte ina riosca don bhonneagar cóireála agus soláthair lena n-áirítear tionchair ar sheirbhísí gaolmhara mar sholáthar leictreachais agus rochtain ar iompar.

Pleanáil Mhuirí

Mar chuid de chur i bhfeidhm na Treorach um Pleanáil Spásúlachta Mhuirí, táirgeadh Creat Náisiúnta um Pleanáil Mhuirí na hÉireann (2023)⁷⁷ chun treoir a sholáthar do ghníomhaíochtaí agus d'fhorbairtí a mbíonn tionchar acu ar an gcomhshaol muirí suas go dtí 2040. Achtaíodh an tAcht um Pleanáil Limistéir Mhuirí in 2021 agus bunaíodh an tÚdarás Rialála Limistéir Mhuirí (MARA) i mí Iúil 2023 - tugann siad seo le chéile réimeas nua reachtaíochta maidir le toiliú le haghaidh forbartha agus gníomhaíochtaí sa limistéar muirí. Soláthraíonn an NMPF beartais do phleanáil inbhuanaithe agus do bhainistiú acmhainní mara, ag cothromú cuspóirí éiceolaíochta, eacnamaíochta agus sóisialta maidir le gnéithe mar an comhshaol, bithéagsúlacht, iascach tráchtála agus fuinneamh in-athnuaite. Mar chuid de seo, cuimsítear leis an NMPF cuspóirí ar leith agus beartais phleanála a bhaineann le cáilíocht an uisce agus maidir le cóireáil agus diúscairt fuíolluisce a chaithear a chur san áireamh agus SFG á forbairt agus don MST.

4.2.2 Pleananna agus Beartais a Bhaineann le hAthrú Aeráide

An tAcht um Gníomhú Aeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021

I mí Iúil 2021, síníodh an tAcht um Gníomhú Aeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú), 2021 ina dhlí. Bunaítear leis an Acht seo an cuspóir náisiúnta aeráide seo a leanas:

“Déanfaidh an Stát, d’fhonn méid an téimh dhomhanda bhreise a laghdú, an t-aistriú chuig geilleagar atá seasmhach ó thaobh na haeráide de, atá saibhir ó thaobh na bithéagsúlachta de, atá inbhuanaithe ó thaobh an chomhshaoil de agus atá neodrach ó thaobh na haeráide de, a shaothrú agus a bhaint amach, tráth nach déanaí ná deireadh na bliana 2050.”

Chun an cuspóir sin a bhaint amach leagann an tAcht roinnt gníomhartha amach. Áirítear leo:

- Ullmhú nuashonrú bliantúil ar an bPlean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2019 (an Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2024 an Plean bliantúil is déanaí faoi láthair);
- Straitéis náisiúnta um ghníomhú ar son na haeráide fadtéarmach a ullmhú, uair amháin gach cúig bliana ar a laghad (dá ngairtear ‘straitéis náisiúnta um ghníomhú fadtéarmach ar son na haeráide’);
- Buiséid charbóin a bhunú, ailínithe le baint amach an chuspóra náisiúnta aeráide, do thréimhsí 5 bliana as a chéile;
- Tá ullmhú *“uasteorainneacha astaíochtaí earnála”* a shocraíonn uasmhéid na n-astaíochtaí gás ceaptha teasa a cheadaítear in earnálacha éagsúla den gheilleagar le linn na tréimhse 5 bliana de bhuiséad carbóin;
- Tá ullmhú *“pleananna gníomhaithe ar son na haeráide de chuid na n-údarás áitiúil”* a chumhdaíonn tréimhsí cúig bliana, ar tréimhsí iad is gá chun na bearta maolaithe agus na bearta oiriúnaithe a bheidh le glacadh ag an údarás áitiúil iomchuí i ndáil le cúrsaí aeráide a shonrú; agus
- Oibleagáid nach mór do chomhlachtaí poiblí Pleananna Gníomhaithe ar son na hAeráide a chur san áireamh agus a gcuid feidhmeanna á gcomhlíonadh acu.

⁷⁷ RTRÁO 2023. Creat Náisiúnta um Pleanáil Mhuirí. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: <https://www.gov.ie/ga/foilsuichan/creat-naisiunta-um-pleanail-mhuiri/>

Forálann an tAcht gur cheart go mbeadh an chéad dá bhuiséad carbóin 5 bliana comhionann le laghdú iomlán de 51% thar an tréimhse go dtí 2030, i gcomparáid le bonnlíne 2018. Cé nach bhfuil an sprioc fhoriomlán sin dí-chomhbhailithe ina spriocanna earnála fós, tuigtear go mbeidh ar an earnáil iompair an laghdú 51% seo a bhaint amach ina iomláine.

Beidh tionchar láidir ag an Acht um Gníomhú Aeráide agus Forbairt Ísealcharbóin ar na hinfheistíochtaí atá leagtha amach in SFG agus treoróidh siad forbairt aidhm na straitéise chun straitéisí bainistíochta agus cóireála fuíolluisce inbhuanaithe a shainaithe agus chun liosta réitigh thosaíochta a fhorbairt don mheántearma agus don fhadtearma. Fiosróidh SFG bealaí chun tionchar carbóin na cóireála fuíolluisce a íoslaghdú trí thús áite a thabhairt do réitigh inbhuanaithe do bhainistiú éifeachtach fuíolluisce.

An Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024

Tá Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2024 (CAP24)⁷⁸ ar an tríú nuashonrú bliantúil ar Phlean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2019 de chuid na hÉireann. D'fhaomh an Rialtas an Plean an 20 Nollaig 2023, faoi réir MST agus MC. Nuashonraíodh CAP24 chun caibidil bhreise ar Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe (SDGanna) a chur san áireamh ina dtugtar measúnú ar gach caibidil den Phlean maidir le tionchar SDG ar leibhéal sprioc SDG.

Cuireann an plean na buiséid charbóin agus uasteorainneacha astaíochtaí earnála i bhfeidhm agus leagann sé amach treochlár chun beart cinniúnach a dhéanamh chun astaíochta na hÉireann a laghdú faoina leath faoi 2030 agus neodracht carbóin a bhaint amach tráth nach déanaí ná 2050, mar atá geallta i gClár an Rialtais. Leagann CAP24 amach an chaoi ar féidir le hÉirinn dlús a chur leis na gníomhartha a theastaíonn chun freagairt don ghéarchéim aeráide, ag cur réitigh aeráide i gcroílár fhorbairt shóisialta agus eacnamaíoch na hÉireann.

Foilsítear Tuarascálacha ar Dhul Chun Cinn ar na Pleananna Gníomhaíochta ar son na hAeráide gach ráithe. Maidir le CAP24, leagfar béim sna tuarascálacha ar dhul chun cinn ar bhearta 'ardtionchair', Príomhtháscairí Feidhmíochta, staid na spriocanna astaíochtaí, treochtaí astaíochtaí le déanaí, cás-staidéir ghníomhaíochta agus léargas ar phríomhghníomhaíochtaí atá le teacht níos déanaí in 2024.

Socróidh SFG an comhthéacs do phleananna agus do thionscadail forfheidhmithe ina dhiaidh sin ina dtabharfar mionsonraí ar na cláir oibreacha atá le cur i gcrích i réimsí sonracha a bhaineann le hoiriúnú agus maolú an athraithe aeráide agus comhlíonadh fuíolluisce de réir CAP24.

An Creat Náisiúnta Oiriúnaithe agus Pleanáil Oiriúnaithe Earnála

Ag tógáil ar an obair a tugadh chun críche faoin gCreat Náisiúnta um Oiriúnú don Athrú Aeráide, d'fhoilsigh an Roinn Comhshaoil, Aeráide agus Cumarsáide an chéad Chreat Náisiúnta Oiriúnaithe Náisiúnta (NAF) de chuid na hÉireann i mí Eanáir 2018.³¹ agus nuashonraíodh é go dtí an dara NAF a foilsíodh in 2024⁷⁹. Leagann an NAF amach an cur chuige náisiúnta maidir le hoiriúnú in Éirinn chun tionchair dhiúltacha an athraithe aeráide a laghdú. Éilíonn an creat ar gach roinn rialtais plean oiriúnaithe earnála a fhorbairt dá réimse freagrachta.

Mar chuid de NAF 2018, tháirg RTRÁO an Plean Oiriúnaithe do Cháilíocht Uisce agus Bonneagar Seirbhísí Uisce⁸⁰.

Éilíonn an tAcht um Ghníomhú Aeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin, 2015 (an tAcht Aeráide) go ndéanfaí athbhreithniú ar an gCreat Náisiúnta

⁷⁸ Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2024: [gov - Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide 2024 \(www.gov.ie\)](https://www.gov.ie/gov/plean-gnionmhaiochta-ar-son-na-haeráide-2024) Rochtain: Iúil 2024

⁷⁹ Creat Náisiúnta Oiriúnaithe 2024: <https://www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/295486/df403786-01a0-4ec3-9066-b59f8d12986d.pdf#page=null> Rochtain: Iúil 2024

⁸⁰ An Roinn Tithíochta, Rialtais Áitiúil agus Oidhreachta (RTRÁO); 2019. Cáilíocht an Uisce agus Bonneagar Seirbhísí Uisce - Plean Oiriúnaithe Earnála um an Athrú Aeráide Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [gov - Cáilíocht an Uisce agus Bonneagar Seirbhísí Uisce Plean Oiriúnaithe Earnála um an Athrú Aeráide \(www.gov.ie\)](https://www.gov.ie/gov/cailiocht-an-uisce-agus-bonneagar-seirbhisi-uisce-plean-oiriunaithe-earnala-um-an-athru-aeráide)

Oiriúnaithe (NAF) gach cúig bliana ar a laghad. Tharla próiseas athbhreithnithe NAF in 2022. Déanann an tAthbhreithniú san áireamh freisin príomhfhorbairtí ag leibhéal Idirnáisiúnta agus AE, go háirithe foilsiú thuarascálacha Ghrúpa Oibre I agus II an IPCC, comhaontú agus foilsiú Straitéis Oiriúnaithe nua an AE 2021, agus aiseolas ar bheartas Oiriúnaithe reatha in Éirinn. Faomhadh Tuarascáil ar Athbhreithniú NAF i mí Dheireadh Fómhair 2022, agus moladh go bhforbrófaí NAF nua agus gurbh fhearr a dhéanfaí soláthar do Chomhphleananna Oiriúnaithe Earnála laistigh de chreat nua. Leagtar béim ar athbhreithniú ar phleananna oiriúnaithe earnála mar cheanglas freisin. Cuirtear na hathruithe agus na dúshlán san áireamh in NAF 2024, go háirithe an gá atá le táscairí náisiúnta um oiriúnú don athrú aeráide agus measúnú riosca náisiúnta um oiriúnú aeráide.

Beidh SFG ábhartha maidir le cur i bhfeidhm na mbeart a aithníodh sa Phlean Oiriúnaithe do Cháilíocht Uisce agus Bonneagar Seirbhísí Uisce agus tabharfar aghaidh ar mholtaí NAF 2024 nua.

Straitéisí Áitiúla um Oiriúnú Aeráide

Faoin gCreat Náisiúnta Oiriúnaithe (NAF), a foilsíodh mar fhreagra ar fhorálacha an Achta um Gníomhú Aeráide agus Forbairt Ísealcharbóin, 2015, cuireadh de chúram ar gach Údarás Áitiúil Straitéis Oiriúnaithe Aeráide a tháirgeadh dá gceantair feidhme. In 2019 d'fhorbair Comhairle Contae na Gaillimhe an Straitéis um Oiriúnú Aeráide do Chontae na Gaillimhe⁸¹ agus d'fhorbair Comhairle Cathrach na Gaillimhe an Straitéis um Oiriúnú Aeráide do Chathair na Gaillimhe⁸². Tarraingíonn na straitéisí seo ar shonraí arna n-eisiúint ag fóraim náisiúnta agus idirnáisiúnta chomh maith leo siúd ó fhoinsí réigiúnacha agus áitiúla. Socraíonn siad bonnlíne d'imeachtaí adhamsire agus déanann siad na dúshlán agus na rioscaí a chruthóidh athrú aeráide don chontae amach anseo a thuar.

Glacann Straitéisí um Oiriúnú don Athrú Aeráide an ról mar phríomhionstraim ag an leibhéal áitiúil chun a chinntiú go dtuigtear go cuí na príomhrioscaí agus leochaileachtaí a bhaineann le hathrú aeráide; cur chun feidhme gníomhaíochtaí atá seasmhach ó thaobh na haeráide de a thabhairt ar aghaidh ar bhealach pleanáilte agus réamhghníomhach agus, a chinntiú go ndéantar cúrsaí oiriúnaithe aeráide a phríomhshruthú in oibríochtaí agus feidhmeanna uile na comhairle. Ina dhiaidh sin, forbraíodh Plean Gníomhaíochta Aeráide Chontae na Gaillimhe 2024 – 2029⁸³ agus Plean Gníomhaíochta Aeráide Chathair na Gaillimhe 2024 – 2029⁸⁴ faoin Acht Aeráide.

4.2.3 Pleananna agus Beartais Bithéagsúlachta

4ú Plean Náisiúnta Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht 2023-2030

Leagtar amach sa Phlean⁸⁵ gníomhaíochtaí trína dtabharfaidh raon earnálacha rialtais, sibhialta agus príobháideacha gealltanais 'Fís don Bithéagsúlacht' na hÉireann a bhaint amach agus leanann sé ar aghaidh ón obair a rinneadh ar an gcéad, dara agus tríú Plean Náisiúnta Gníomhaíochta um Bithéagsúlachta. Forbraíodh é i gcomhréir le straitéisí agus beartais Bithéagsúlachta an AE agus Idirnáisiúnta.

Tá sé mar aidhm ag an 4ú NBAP an Creat Bithéagsúlachta Domhanda a chur san áireamh. Aithníonn sé seo, in ainneoin tríocha bliain de ghníomhaíocht chomhordaithe domhanda ar mhaithe le caomhnú, go leanann cailliúint na bithéagsúlachta, agus tá an chailliúint seo atá ina bagairt shuntasach d'fholláine dhaonna. Tá sé mar aidhm ag an gCreat seo gníomhartha a threorú ar fud an domhain do na deich mbliana go dtí 2030 chun an dúlra agus a sheirbhísí riachtanacha do dhaoine a chaomhnú agus a chosaint. Áiríonn sé fís do rialachas

⁸¹ Dréachtstraitéis Oiriúnaithe Aeráide 2019-2024 [gov - Dréachtstraitéis Oiriúnaithe Aeráide 2019-2024 \(www.gov.ie\)](http://www.gov.ie) Rochtain: Iúil 2024

⁸² Straitéis Oiriúnaithe Aeráide Chomhairle Cathrach na Gaillimhe (2019) [Straitéis Oiriúnaithe Chomhairle Cathrach na Gaillimhe 2019-2024.pdf](#) Rochtain: Iúil 2024

⁸³ Dréachtphlean Gníomhaíochta Aeráide Chomhairle Contae na Gaillimhe 2024-2029 [Plean Gníomhaíochta Údarás Áitiúil Chomhairle Chontae na Gaillimhe 2024-2029 0.pdf](#) Rochtain: Iúil 2024

⁸⁴ Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide de chuid Chomhairle Cathrach na Gaillimhe: [Cathair na Gaillimhe - Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide de chuid Chomhairle Cathrach na Gaillimhe](#) Rochtain: Iúil 2024

⁸⁵ 4ú Plean Náisiúnta Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht 2023-2030: [gov - 4ú Plean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta Náisiúnta na hÉireann 2023-2030 \(www.gov.ie\)](http://www.gov.ie) Rochtain: Iúil 2024

bithéagsúlachta níos faide amach anseo, ag díriú ar iarracht dhomhanda chun maireachtáil ar aon dul leis an dúlra faoin mbliain 2050. Leagtar Fís don Bhithéagsúlacht in 2050 amach sa 4ú PNGB: Tá meas ar an mbithéagsúlacht in Éirinn. *'Caomhnaítear í, athneartaítear í agus úsáidtear í ar bhealach inbhuanaithe. Déantar cúram de sheirbhísí éiceachórais freisin, rud a chothaíonn pláinéad sláintiúil agus a chuireann buntáistí ar fáil do chách.'*

Tá 194 gníomh spriocdhírthe sa Phlean, agus tá cúig chuspóir straitéiseacha taobh thiar díobh. Cuimsíonn na cuspóirí sraith torthaí agus leagann siad amach creat soiléir do chur chuige náisiúnta na hÉireann i leith na bithéagsúlachta, ag cinntiú go dtógtar ar iarrachtaí agus ar éachtaí ón am atá caite, agus ag féachaint chun cinn ar an méid is féidir a bhaint amach sna cúig bliana amach romhainn agus ina dhiaidh sin.

Áirítear leo:

- Glac le Cur Chuige Uile-Rialtais, Uile-Shochaí i leith na Bithéagsúlachta;
- Freastal ar Riachtanais Phráinneacha Chaomhnaithe agus Athchóirithe;
- Rannchuidiú an Dúlra do Dhaoine a Dhaingniú;
- Feabhas a chur ar an mBonn Fianaise le haghaidh Gníomhaíochta maidir leis an mBithéagsúlacht; agus
- Rannchuidiú na hÉireann le Tionscnaimh Idirnáisiúnta Bhithéagsúlachta a Neartú.

Beidh ar SFG na cuspóirí agus na gníomhaíochtaí faoin 4ú Plean Náisiúnta Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht a chur san áireamh, go háirithe iad siúd atá dírithe ar bhithéagsúlacht agus cáilíocht uisce a fheabhsú lena n-áirítear freastal ar riachtanais phráinneacha cosanta agus athchóirithe (Cuspóir 2) agus nasc le cuspóirí ón tríú RBMP a bhaint amach.

Dlí molta an AE um Athbhunú Dúlra

Ghlac Comhairle Comhshaoil na Comhairle Eorpaí Dlí an Aontais maidir le hAthchóiriú an Dúlra an 17 Meitheamh 2024. Is é sin an chéad dlí cuimsitheach dá leithéid ar fud na mór-roinne agus is príomhghné é de Straitéis Bhithéagsúlachta an Aontais agus is céim é i dtreo an Comhaontú Glas don Eoraip a chur chun feidhme. Téarnamh fadtéarmach agus marthanach an dúlra bhithéagsúil agus a bhfuil teacht aniar ann a chumasú;

- Rannchuidiú le cuspóirí an AE maidir le maolú aeráide agus oiriúnú don athrú aeráide a bhaint amach; agus
- Ceangaltas idirnáisiúnta a chomhlíonadh.

Comhcheanglaíonn an dlí cuspóir athchóirithe uileghabhálach maidir le téarnamh fadtéarmach an dúlra i limistéir talún agus farraige an AE le spriocanna athchóirithe ceangailteacha do ghnáthóga agus speicis ar leith. Ba cheart go gcumhdódh na bearta sin ar a laghad 20% de limistéir talún agus farraige an AE faoi 2030, agus ar deireadh na héiceachórais go léir ina bhfuil gá le hathchóiriú faoi 2050. D'fhéadfadh impleachtaí suntasacha a bheith ag an dlí seo do straitéisí agus spriocanna náisiúnta dá rithear mar dhlí an AE é. Caithfidh SFG agus an MST aghaidh a thabhairt ar riachtanais an Dlí um Athchóiriú an Dúlra de réir mar a thugtar iad seo isteach i mbeartas agus i rialacháin náisiúnta, agus b'fhéidir go n-áireofar iad trí nuashonrú amach anseo ar Phlean Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht Uisce Éireann féin.

Plean um Oidhreacht agus Bithéagsúlacht Áitiúil

Leagtar amach i bPlean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta Chontae na Gaillimhe 2017-2022⁸⁶ gníomh do gach gné den oidhreacht agus den domhan nádúrtha ar fud an chontae. Tá sé mar aidhm ag an bPlean

⁸⁶ [Plean Gníomhaíochta Oidhreachta & Bithéagsúlachta Chontae na Gaillimhe - Daoine agus Dúlra \(galwaycommunityheritage.org\)](https://www.galwaycommunityheritage.org/)
Rochtain: Iúil 2024

oidhreacht agus bithéagsúlacht a chur i gcroílár shaol an phobail sa Chontae. Bainfear é seo amach trí fheasacht, rannpháirtíocht, taitneamh, eolas agus tuiscint ar ár n-oidhreacht chomhroinnte a mhéadú chun í a chaomhnú, a bhainistiú agus a chosaint i gceart agus í a chosaint do na glúnta atá le teacht. Sainiúidh trí chuspóir uileghabhálacha a bheidh mar bhonn agus thaca ag seachadadh gníomhartha faoi chúig phríomhthéama. Is iad na cuspóirí seo ná:

- feasacht, tuiscint agus rannpháirtíocht a mhéadú;
- eolas a bhailiú agus a roinnt; agus
- ár n-oidhreacht a bhainistiú agus a chaomhnú, bithéagsúlacht san áireamh.

Tá Comhairle Cathrach na Gaillimhe ag obair anois ar an bPlean Gníomhaíochta Bithéagsúlachta 2025 go 2030⁸⁷, d'fhonn freagairt d'athruithe ar na héiceachórais, ar reachtaíocht an AE agus ar reachtaíocht náisiúnta, ar bheartas agus ar Threoracha a bheidh ann amach anseo. Is iad cuspóirí sealadacha an Plean um Bithéagsúlacht Áitiúil

- Líonra Éiceolaíochta Chathair na Gaillimhe a fhorbairt agus a chothabháil agus teacht aniar an ghréasáin a mhéadú trí ghnáthóga díghrádaithe a athchóiriú agus cruthú gnáthóg;
- Dul i ngleic le príomhbhrúnna ar speicis agus ar ghnáthóga;
- A chinntiú go n-aistrítear spriocanna (idir)náisiúnta do speicis agus do ghnáthóga go gníomh caomhnaithe éifeachtach ag leibhéal áitiúil i gCathair na Gaillimhe;
- Feasacht an phobail a ardú agus rannpháirtíocht an phobail i gcoitinne i ngníomh bithéagsúlachta a spreagadh; agus
- Cur lenár n-eolas agus ár dtuiscint ar bhithéagsúlacht agus monatóireacht a dhéanamh ar thionchair gníomhartha bithéagsúlachta trí thaighde éiceolaíoch.

4.2.4 Pleananna agus Beartais an Gheilleagair Chiorclaigh

Straitéis Ithreach an AE do 2030

Leagtar amach i EU straitéis ithreach an AE do 2030⁸⁸ creat agus bearta nithiúla chun ithreacha a chosaint agus a athchóiriú, agus chun a áirithiú go n-úsáidtear iad go hinbhuanaithe. Leagann sí amach fíis agus cuspóirí chun ithreacha sláintiúla a bhaint amach faoi 2050, le gníomhartha sonracha faoi 2030. Mhol an straitéis freisin Dlí nua maidir le Sláinte Ithreacha chun cothrom na Féinne agus ardleibhéal cosanta comhshaoil agus sláinte a chinntiú.

Tá straitéis ithreach nua an AE le haghaidh 2030 ina bunspríoc inghnóthaithe de chuid straitéis bithéagsúlachta an AE do 2030. Cuirfidh sí le cuspóirí an Chomhaontaithe Ghlais don Eoraip. Tá ithreacha sláintiúla riachtanach chun neodracht aeráide, geilleagar glan agus ciorclach a bhaint amach agus chun fairsingiú fásaigh agus díghrádú talún a stopadh. Tá siad riachtanach freisin chun caillteanas bithéagsúlachta a chur ina cheart, bia sláintiúil a sholáthar agus sláinte an duine a chosaint.

Tá sé mar aidhm ag straitéis ithreach an AE an méid seo a leanas a chinntiú, faoi 2050:

- Tá éiceachórais ithreach uile an AE sláintiúil agus níos seasmhaí agus dá bhrí sin is féidir leo leanúint dá gcuid seirbhísí ríthábhachtacha a sholáthar;
- Níl aon tógáil talún ghlan ann agus laghdaítear truailliú ithreach go leibhéal nach ndéanann dochar a thuilleadh do shláinte an duine ná d'éiceachórais; agus

⁸⁷ [Galway-City-Council-SPC-Biodiversity-Action-Plan-230920.pdf \(galwaycitycommunitynetwork.ie\)](https://galwaycitycommunitynetwork.ie/galway-city-council-spc-biodiversity-action-plan-230920.pdf) Rochtain: Iúil 2024

⁸⁸ Teachtaireacht ón gCoimisiún Eorpach do Pharlaimint na hEorpa, don Chomhairle, don Choiste Eacnamaíoch agus Sóisialta agus do Choiste na Réigiún Straitéis Ithreach an AE don bhliain 2030 a Ag Baint na dTairbhí a Bhaineann le hIthreacha Sláintiúla Do Dhaoine, do Bhia, don Dúlra agus don Aeráid, Coim (2021) 699, Deiridh. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: <http://Eur-Lex.Europa.Eu>

- Is comhchaighdeán é ithreacha a chosaint, iad a bhainistiú go hinbhuanaithe agus ithreacha díghrádaithe a athchóiriú.

Foilsíodh togra le haghaidh Treorach ón CE maidir le monatóireacht ithreach i mí Iúil 2023. Leagfaidh sé seo amach creat do mhonatóireacht ithreach agus beidh sé mar aidhm aige tacú le bainistíocht inbhuanaithe ithreach agus éilítear leis talamh éillithe a shainaithe agus aghaidh a thabhairt air.

Beidh ar SFG machnamh a dhéanamh ar an gcaoi ar féidir leis na gníomhartha molta tacú leis an straitéis seo go háirithe trí dhramhaíl sloda a dhiúscairt agus cuir chuige an gheilleagair chiorclaigh.

An tAcht um an nGeilleagar Ciorclach agus Forálacha Ilghnéitheacha, 2022

Tógann an tAcht um an nGeilleagar Ciorclach agus Forálacha Ilghnéitheacha, 2022 ar thiomantas na hÉireann do gheilleagar ciorclach a bhaint amach, mar atá leagtha amach i bPlean Gníomhaíochta Dramhaíola 2020 do Gheilleagar Ciorclach agus i Straitéis Uile-Rialtais um Gheilleagar Ciorclach 2021. Léiríonn an tAcht tiomantas do phatrún táirgthe agus tomhaltais níos inbhuanaithe, a choimeádann luach na n-acmhainní sa gheilleagar chomh fada agus is féidir, rud a laghdóidh go suntasach astaíochtaí gás ceaptha teasa freisin.

I ngeilleagar ciorclach, déantar dramhaíl agus úsáid acmhainní a íoslághdú. Coinnítear úsáid agus luach táirgí agus ábhar chomh fada agus is féidir. Nuair a shroicheann táirge deireadh a shaoil, baintear úsáid as a chuid comhpháirteanna arís agus arís eile – chun táirgí úsáideacha breise a chruthú, in ionad iad a chaitheamh i leataobh, patrún atá ró-choitianta anois. Áirítear leis an Acht:

- Dreasachtaí chun roghanna ath-inúsáidte agus in-athchúrsáilte a úsáid seachas raon pacáistithe aonúsáide indiúscartha agus earraí eile;
- Ath-ainmnítear an Ciste Comhshaoil atá ann faoi láthair mar Chiste an Gheilleagair Chiorclaigh, a fhanfaidh imfhálaithe chun tacaíocht a sholáthar do thionscadail chomhshaoil agus an gheilleagair chiorclaigh;
- Tugtar isteach córas sainordaitheach leithscartha agus muirearaithe dreasachta le haghaidh dramhaíl tráchtála, cosúil leis an margadh teaghlaigh. Méadóidh sé seo scaradh dramhaíola agus tacóidh sé le rátaí athchúrsála méadaithe;
- Cuireann sé Straitéis an Gheilleagair Chiorclaigh agus an Treochlár Náisiúnta um Chosc ar Chaillteanas Bia ar bhonn reachtúil, ag bunú ceanglas dlíthiúil ar rialtais an 2 bheartas seo a fhorbairt agus a nuashonrú go tréimhsiúil;
- Na próisis náisiúnta do chinntí maidir le Deireadh Dramhaíola agus Fotháirgí a chuíchóiriú, dul i ngleic leis na moilleanna a d'fhéadfadh teacht ar thionscal, agus tacú le hinfhaighteacht amhábhár tánaisteach athchúrsáilte i margadh na hÉireann; agus
- Daingníonn sé beartas an rialtais breoslaí iontaise a choinneáil sa talamh – trí thoirmisc a thabhairt isteach ar thaiscéalaíocht agus eastóscadh guail, ligníte agus scealla ola.

Maidir le SFG, beidh an tAcht um an nGeilleagar Ciorclach agus Forálacha Ilghnéitheacha, 2022 ábhartha go háirithe maidir le SFG ag tabhairt aghaidh ar dhramhaíl cóireála fuíolluisce.

4.2.5 Pleananna agus Beartais maidir le hÚsáid Talún agus Pleanáil Eacnamaíoch

An Bille um Pleanáil agus Forbairt, 2023

Is Dréachtbhille é an Bille um Pleanáil agus Forbairt, 2023 a foilsíodh i mí na Samhna 2023.

Is ionann an Bille agus athchóiriú mór ar an gcóras pleanála in Éirinn. Beartaíonn sé, *inter alia*, stádas dlíthiúil na dtreoirilínte aireachta agus na dtreoracha beartais a neartú. Teastóidh faomhadh an Rialtais uathu seo

agus beidh ailíniú leis na beartais agus na bearta éigeantach. Beidh gá le pleananna eile a bheith comhsheasmhach leo ó thaobh ábhair de. Déanfar athruithe ar Phleananna Forbartha Áitiúla agus ar struchtúr chóras na bPleananna Ceantair Áitiúil. Tabharfar isteach amlínte reachtúla do gach próiseas toilithe agus molfar athruithe ar Athbhreithnithe Breithiúnacha.

Nuair a achtófar é, soláthróidh an bille an creat reachtúil do phleanáil spásúlachta agus d'fhorbairt inbhuanaithe a bheidh ábhartha chun moltaí forbartha arna sainaithint tríd SFG a chur i bhfeidhm.

An Plean Forbartha Náisiúnta 2021-2030

Mar chuid de Thionscadal Éireann 2040 leagtar amach⁸⁹ sa PFN⁹⁰ straitéis agus buiséad infheistíochta uileghabhálach an Rialtais don tréimhse 2021-2030. Is plean uailmhianach é a chothromaíonn an t-éileamh suntasach ar infheistíocht phoiblí ar fud gach earnála agus réigiúin in Éirinn agus béim mhór ar sheachadadh tionscadal bonneagair a fheabhsú chun luas seachadta agus luach ar airgead a chinntiú.

Aithnítear an PFN seo mar 'an ceann is mó agus is glaise dar soláthraíodh riamh in Éirinn' agus cuirtear béim ar leith ann ar thacaíocht a thabhairt don chlár tithíochta poiblí is mó riamh i stair an stáit. Cé go bhfuil eolas maith ag daoine ar go leor de na hinfeistíochtaí sa PFN seo agus go bhfuil siad á gcur ar aghaidh tríd an bpleanáil le tamall maith, tá réimse infheistíochtaí sa PFN seo atá nua nó feabhsaithe freisin. Ní mór do SFG fás sa daonra agus sa gheilleagar, agus na riachtanais le seirbhísí fuíolluisce a bhaineann leis seo, a chur san áireamh.

An Creat Náisiúnta Pleanála – Tionscadal Éireann 2040

Cáipéis náisiúnta is ea an Creat Náisiúnta Pleanála (CNP)⁹¹ a foilsíodh ar an 16 Feabhra 2018. D'fhaomh an Rialtas go gcuirfí tús leis an gcéad athbhreithniú ar an CNP agus foilsíodh Treochlár don athbhreithniú i mí an Mheithimh 2023. Leagtar amach leis seo an gealltanais a tugadh an CNP a nuashonrú in 2024.

Creat forbartha straitéisí is ea Creat Náisiúnta Pleanála 2040 ina leagtar amach an comhthéacs fadtéarmach i gcomhair fhorbairt fhisiceach na hÉireann chomh maith leis an dul chun cinn geilleagrach, sóisialta agus comhshaoil a bhaineann leis. Táthar ag leanúint den Chreat Náisiúnta Pleanála trí thacaíocht a thabhairt do bheartais agus gníomhartha ar leibhéil earnála, réigiúnacha agus áitiúla agus tá an tacaíocht seo mar bhonn agus taca ag an CNP. Tá an Plean Forbartha Náisiúnta deich mbliana ag gabháil leis an gCreat Náisiúnta Pleanála agus iad ag feidhmiú le chéile mar aon phlean amháin chun forbairt straitéiseach agus infheistíocht sa bhonneagar a threorú ar leibhéal náisiúnta.

Sa tréimhse go dtí 2040, aithnítear Baile Átha Cliath sa Chreat Náisiúnta Pleanála mar eochairchathair na hÉireann ar scála idirnáisiúnta agus domhanda agus mar an príomhspreagadh geilleagrach, ar bhain 25% den fhás leis. Táthar ag tuar go mbeidh fás 25% eile ar na ceithre chathair eile le chéile (Corcaigh, Luimneach, Gaillimh, agus Port Láirge) agus go ndéanfar cathracha ar scála níos mó de na ceithre chathair seo dá bharr trí mhéadú 50-60% ar a gcuid daonraí agus a gcuid post.

Sainaithníodh trí thionól réigiúnacha faoin gcreat: Tionól Réigiúnach an Oirthir agus Lár Tíre, Tionól Réigiúnach an Tuaiscirt agus an Iarthair, Tionól Réigiúnach an Deiscirt. Tá an limistéar staidéir faoi réim Réigiún Tuaisceart agus Iarthair.

Déanfar an chéad athbhreithniú ar an CNP i gcomhthéacs roinnt athruithe beartais agus reachtaíochta ó 2018 nuair a foilsíodh an CNP den chéad uair agus mar chuid den athbhreithniú cuirfear san áireamh an Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2023/2024, an Creat Pleanála Mara Náisiúnta ó 2021 agus na hathruithe ionchais a bhfuiltear ag súil leo nuair a achtófar an Dréacht-Bhille um Pleanáil agus Forbairt.

⁸⁹Tionscadal Éireann 2040 [gov - Tionscadal Éireann 2040 \(www.gov.ie\)](https://www.gov.ie/en/publication/774e2-national-development-plan-2021-2030/) Rochtain: Iúil 2024

⁹⁰ An Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe. 2021. An Plean Forbartha Náisiúnta, 2021-2030 Rochtain: Iúil 2024

Ar fáil ag: <https://www.gov.ie/en/publication/774e2-national-development-plan-2021-2030/>

⁹¹ Tionscadal Éireann 2040 An Creat Náisiúnta Pleanála: [gov - Project Ireland 2040 National Planning Framework \(www.gov.ie\)](https://www.gov.ie/en/publication/774e2-national-development-plan-2021-2030/) Arna rochtain: Iúil 2024

Tá an CNP agus pleananna réigiúnacha agus áitiúla ríthábhachtach do SFG maidir leis an bhfás sa daonra agus sa gheilleagar agus leis an bhforbairt tithíochta a dteastaíonn tacaíocht ó sheirbhísí fuíolluisce ina leith agus mar gheall ar an bhféidearthacht go mbeidh siad mar threoir ag na pleananna seo agus go mbeidh tionchar acu orthu chun tacú le forbairt níos inbhuanaithe.

Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach (SSER) do Réigiún an Tuaiscirt agus an Iarthair in Éirinn

Faoin Acht um Athchóiriú Rialtais Áitiúil, 2014, ghlac Tionól Réigiúnach an Tuaiscirt agus an Iarthair roinnt feidhmeanna nua - i measc na bhfeidhmeanna is tábhachtaí díobh siúd tá Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach (SSER) le hullmhú agus le cur i bhfeidhm do Réigiún an Tuaiscirt agus an Iarthair .

Sa SSER⁹², leagtar amach an creat forbartha réigiúnaí don Réigiún arb é an phríomhaidhm atá leis Tionscadal Éireann 2040 – an Creat Náisiúnta Pleanála a chur i bhfeidhm ar leibhéal réigiúnach an Rialtais agus tacaíocht a thabhairt chun forbairt chothrom réigiúnach a bhaint amach. Díritear sa straitéis ar thithíocht, cruthú fostaíochta, bonneagar, saoráidí pobail a sholáthar agus tarraingteacht leanúnach an réigiúin don infheistíocht a chinntiú.

Éilítear san Acht um Pleanáil agus Forbairt, 2000 (arna leasú) go bhfuil gach Plean Forbartha Cathrach agus Contae agus athruithe orthu comhsheasmhach leis an SSER agus le beartas ábhartha náisiúnta, agus go gcuireann an t-údarás áitiúil cuí dréachtphleananna forbartha nó athruithe ar phleananna forbartha arna mbeartú ar aghaidh chuig an Tionól Réigiúnach. Pléann an Tionól Réigiúnach comhsheasmhacht an dréachta leis an SSER agus féadann sé moltaí foirmiúla a dhéanamh don údarás áitiúil maidir leis na leasuithe, i dtuairim an Tionóil Réigiúnaigh, a theastaíonn chun comhsheasmhacht a chinntiú leis an athrú arna mbeartú ar an bplean forbartha agus ar a chroístraitéis leis an SSER.

Pleananna Forbartha Áitiúla / Pleananna Forbartha Straitéisí Eile

Tá Plean Straitéiseach Cheantar Cathrach na Gaillimhe ⁹³ mar chuid den Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach (SSER), ar creat pleanála straitéisí agus infheistíochta dhá bhliain déag don réigiún í. Saináithnítear limistéar an phlean seo mar limistéar a dtiocfaidh fás suntasach ar a dhaoine laistigh de thréimhse an phlean. Ní mór go dtarlóidh an fás seo ar bhealach pleanáilte agus comhordaithe agus go ndéanfar fónamh leordhóthanach ar limistéir chónaithe agus fostaíochta trí bhonneagar agus seirbhísí amhail rochtain ar iompar poiblí agus réimse maith saoráidí pobail. Leagtar amach sa phlean an treo straitéiseach don Limistéar Cathrach chun fás dlúth a bhaint amach, arb é sin an chéad toradh straitéiseach náisiúnta (TSN) den Chreat Náisiúnta Pleanála. Leagtar amach ann straitéis shoiléir agus achomair freisin chun:

- Na príomhpharaiméadair athraithe don limistéar seo a shaináithint, i.e. daonra, fostaíocht, tithíocht, miondíoltóireacht, patrúin taistil agus príomhlimistéir athnuachana, forbartha agus chonláiste;
- Ord tosaíochta, soláthair agus comhordaithe a dhéanamh amach don bhonneagar; agus
- Athnuachan agus fás atá dlúth a sholáthar.

Aighneacht chuig an gCreat Náisiúnta Pleanála is ea Contae na Gaillimhe 2040²³ lena chinntiú go bhfíorófar an fhís seo sa tréimhse roimh 2040 agus ina diaidh. Tá sé mar aidhm ag an bhfís seo cáilíocht beatha mhuintir na Gaillimhe a fheabhsú agus an Contae a choimeád mar áit tharraingteach ar leith a bheith i do chónaí, ag obair, ag infheistiú nó ar cuairt trí acmhainneacht bhuntáistí iomaíochta an Chontae a chur chun tairbhe ar bhealach inbhuanaithe agus íogair don chomhshaol. Tá na gnéithe seo a leanas mar chuid den phlean: Tionscal & Fostaíocht, Oideachas, Suíomh Straitéiseach, Cúram Sláinte & Tacaíocht Phobail,

⁹²Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach (SSER) do Réigiún an Tuaiscirt agus an Iarthair in Éirinn: [RSES | Northern and Western Regional Assembly \(nwra.ie\)](#) Arna rochtain: Iúil 2024

⁹³ Plean Straitéiseach Cheantar Cathrach na Gaillimhe [1.0 Galway Metropolitan Area 0.pdf](#) Arna rochtain: Iúil 2024

Turasóireacht / Cultúr, Comhshaol, Caighdeán na Beatha, Athrú Aeráide & Neodracht ó thaobh Carbóin de, Bonneagar, Muir & Tithíocht.

Cáipéis reachtúil is ea Plean Forbartha Contae na Gaillimhe 2022-2028⁹⁴ arna ghlacadh a d'ullmhaigh an tÚdarás Pleanála de réir riachtanais an Achta um Pleanáil agus Forbairt, 2000 (arna leasú) agus na Rialachán Pleanála & Forbartha 2001 (arna leasú). Leagtar amach sa phlean réimse cuspóirí beartais a bhfuil insint tacaíochta ag gabháil leo i gcomhair forbairt go dtí 2028.

Leagtar amach Plean Forbartha Cathrach na Gaillimhe 2023-2029⁹⁵ laistigh de na comhthéacsanna foriomlána pleanála náisiúnta agus réigiúnacha agus cuirtear san áireamh ann an Creat Náisiúnta Pleanála (CNP), an Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach (SSER) agus Plean Straitéiseach Cheantar Cathrach na Gaillimhe go háirithe. Leagtar amach ann na beartais agus na cuspóirí i gcomhair fhorbairt na Cathrach ar feadh thréimhse an phlean. Ullmhaíodh an plean de réir na gcéimeanna a leagtar amach sna hAchtanna um Pleanáil agus Forbairt.

I gCreatphlean Áitiúil Eacnamaíochta agus Pobail na Gaillimhe 2024-2029⁹⁶, leagtar amach, i gcomhair tréimhse sé bliana, na cuspóirí agus na gníomhartha a theastaíonn ó Chomhairle Cathrach na Gaillimhe, go díreach agus i gcomhpháirtíocht le páirtithe leasmhara eacnamaíochta agus pobail eile araon, chun forbairt eacnamaíoch agus forbairt pobail áitiúil Chathair na Gaillimhe a chur chun cinn agus chun tacú leo. Is é an PÁEP an creat i gcomhair fhorbairt eacnamaíoch agus pobail Chathair na Gaillimhe agus is é an príomh-mheicníocht é ar leibhéal áitiúil chun gníomhartha ábhartha a tharraingt anuas a eascraíonn ó straitéisí agus beartais náisiúnta agus réigiúnacha a bhfuil téarmaí tagartha áitiúla ag baint leo. Sa chreat de PÁEP 2024 – 2029 mionsonraítear 5 Sprioc Ardleibhéil agus 17 gCuspóir Pobail agus Eacnamaíochta Inmharthana.

4.3 Pleananna Ábhartha de chuid Uisce Éireann

Léirítear an t-ordlathas pleananna a bhaineann le SFG i bhFíor 2.2.1. Áirítear leo seo:

- Pleananna atá dírithe ar thopaicí áirithe, amhail athrú aeráide nó bithéagsúlacht, agus atá mar threoir ag pleananna agus cláir ar fad Uisce Éireann; agus
- Pleananna cur chun feidhme i gcomhair seirbhísí fuíolluisce agus seirbhísí gaolmhara – spriocanna agus riachtanais infheistíochta a shainaithint. Pléitear na príomhphleananna agus na príomhchláir de chuid Uisce Éireann is ábhartha do SFG thíos.

4.3.1 Pleananna atá dírithe ar Thopaicí áirithe

Fuinneamh inbhuanaithe – Maolú agus Oiriúnú don Athrú Aeráide

Tá sé mar cheann de na príomhbhearta inbhuanaitheachta ag Uisce Éireann éifeachtúlacht fuinnimh a fheabhsú lena lorg carbóin a fheabhsú agus le hastaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú. Tá Uisce Éireann i mbun straitéis um fuinneamh inbhuanaithe a ullmhú ionas go mbeidh sé ina fhóntas uisce inbhuanaithe ar bheagán carbóin atá éifeachtúil ó thaobh fuinnimh de agus chun éifeachtúlacht fuinnimh a fheabhsú. Cuirfear spriocanna sainordaitheacha san áireamh leis an straitéis seo.

Príomhbheart maolaithe de chuid bheartas athraithe aeráide Uisce Éireann is ea feabhsú éifeachtúlachta fuinnimh chun cuidiú lena chinntiú go bhfuil seirbhísí fuíolluisce seasmhach ó thaobh athrú aeráide de agus chun seirbhís uisce agus fuíolluisce a fhorbairt ar bheagán astaíochtaí gás ceaptha teasa. Tá straitéis maolaithe agus oiriúnaithe aeráide á cur i bhfeidhm ag Uisce Éireann ar fud an ghnólachta. agus í ailínithe leis an bPlean Oiriúnaithe don Earnáil Uisce faoin gCreat Náisiúnta

⁹⁴ Plean Forbartha Contae na Gaillimhe 2022 – 2028: [Adopted Galway County Development Plan 2022-2028 | Galway County Council Online Consultation Portal](#) Arna Rochtain: Iúil 2024

⁹⁵ Plean Forbartha Cathrach na Gaillimhe 2023-2029: [Galway City Development Plan 2023-2029 | Galway City Council Online Consultation Portal](#) Arna rochtain: Iúil 2024

⁹⁶ Creatphlean Áitiúil Eacnamaíochta agus Pobail na Gaillimhe 2024 -2029: [GalwayCity - Local Economic and Community Plan \(LECP\)](#) Accessed: Iúil 2024

Oiriúnaithe. Sainaithnítear sa straitéis na bearta oiriúnaithe agus maolaithe atá le déanamh chun iarmhairtí an athraithe aeráide a íoslaghdú d'Uisce Éireann, dá chustaiméirí agus don chomhshaol.

Tá sé mar cheann de na príomhbhearta inbhuanaitheachta ag Uisce Éireann éifeachtúlacht fuinnimh a fheabhsú lena lorg carbóin a fheabhsú agus le hastaíochtaí gás ceaptha teasa a laghdú. Tá sé mar aidhm ag Uisce Éireann a bheidh ina fhóntas uisce inbhuanaithe ar bheagán carbóin atá éifeachtúil ó thaobh fuinnimh de agus tá spriocanna aige éifeachtúlacht fuinnimh a fheabhsú 50% faoi 2030 (bonnlíne 2009) agus dearbhlaghdú (51%) a bhaint amach ar astaíochtaí GCT ó fhuinneamh faoi 2030 (bonnlíne 2016-18). Áirítear leis an straitéis pleananna gníomhaithe fuinnimh ar fud an ghnólachta ina ndírítear ar Éifeachtúlacht Fuinnimh Caipitil, Éifeachtúlacht Fuinnimh Oibríochtúil, Fuinneamh In-athnuaite, Nuálaíocht agus Claochlú agus Bainistíocht Fuinnimh. Tá dul chun cinn suntasach déanta chun an straitéis um fhuinneamh inbhuanaithe a chur i bhfeidhm agus tá feabhsú 30% tagtha ar fheidhmiú éifeachtúlachta fuinnimh go nuige seo. Tá Uisce Éireann ar an mbóthar ceart lena sprioc 50% maidir le héifeachtúlacht fuinnimh a bhaint amach faoi 2030 agus le dearbhlaghdú (51%) ar fhuinneamh astaíochtaí GCT a bhaint amach faoi 2030, agus tá an-dul chun cinn déanta aige le neodracht ó thaobh carbóin a bhaint amach faoi 2040.

Príomhbheart maolaithe de chuid bheartas athraithe aeráide Uisce Éireann is ea feabhsú éifeachtúlachta fuinnimh chun cuidiú lena chinntiú go bhfuil seirbhísí fuíolluisce seasmhach ó thaobh athrú aeráide de agus chun seirbhís uisce agus fuíolluisce a fhorbairt ar bheagán astaíochtaí gás ceaptha teasa. Tá straitéis maolaithe agus oiriúnaithe aeráide á cur i bhfeidhm ag Uisce Éireann ar fud an ghnólachta. agus í ailínithe leis an bPlean Oiriúnaithe don Earnáil Uisce faoin gCreat Náisiúnta Oiriúnaithe. Sainaithnítear sa straitéis na bearta oiriúnaithe agus maolaithe atá le déanamh chun iarmhairtí an athraithe aeráide a íoslaghdú d'Uisce Éireann, dá chustaiméirí agus don chomhshaol.

Plean Gníomhaithe um Bithéagsúlacht

I bPlean Gníomhaithe um Bithéagsúlacht (PGB)⁹⁷ mionsonraítear sainchuspóirí agus sainghníomhartha chun dul i ngleic leis an éigeandáil bhithéagsúlachta. Tá na cuspóirí agus na gníomhartha seo ag teacht le cuspóirí straitéiseacha Uisce Éireann ar leibhéal beartais agus tá siad á gcur i bhfeidhm faoi láthair. Déanfar athbhreithniú agus nuashonrú ar an bplean gach cúig bliana ar aon dul le hathbhreithniú tréimhsiúil an chomhlachta. Sainaithníodh na príomhchuspóirí seo a leanas:

- Sraith de bhearta soiléire a eisiúint chuig gach láithreán de chuid Uisce Éireann chun an bhithéagsúlacht a fheabhsú agus a chosaint.
- Feasacht ar an mbithéagsúlacht a spreagadh agus tacaíochtaí oideachais a sholáthar ina leith do bhaill foirne Uisce Éireann agus a chomhpháirtithe. A chinntiú nach mbeidh 'glanchailteanas ar bith' ann don bhithéagsúlacht le linn do ghníomhartha, pleananna nó tionscadail a bheith á ndéanamh.
- Gníomhartha arna n-eascairt ón bPlean Uile-Éireann um Pailneoirí a chur i bhfeidhm ar fud láithreáin Uisce Éireann chun tacú lenár líon pailneoirí agus lena mhéadú.
- Réitigh atá bunaithe ar an dúlra a chur chun cinn i gcomhair cosaint uisce agus cóireáil fuíolluisce.
- Speicis choimhthíocha ionracha a bhainistiú ar láithreáin Uisce Éireann.
- Comhoibriú le príomhpháirtithe leasmhara inmheánacha agus seachtracha agus leis an bpobal i gcoitinne chun an bhithéagsúlacht a chosaint agus a fheabhsú.

⁹⁷ Uisce Éireann 2021. Plean Gníomhaithe um Bithéagsúlacht Uisce Éireann. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [Biodiversity Action Plan | National Projects | Uisce Éireann \(formerly Irish Water\)](#)

4.3.2 Pleananna cur chun feidhme

Plean Náisiúnta chun Sloda Fuíolluisce a Bhainistiú

Tá plean fadtéarmach, an Plean Náisiúnta chun Sloda Fuíolluisce a Bhainistiú (dá ngairtear an National Wastewater Sludge Management Plan, nó NWSMP sa Bhéarla) foilsithe ag Uisce Éireann ina n-achóimrítear a straitéis cur chuige caighdeánaithe ar bhonn náisiúnta a chinntiú chun sloda fuíolluisce a bhainistiú sna 25 bliana atá romhainn.⁹⁸ Tá an NWSMP ar cheann den dá Phlean cur chun feidhme ar Leibhéal 2 atá ag Uisce Éireann.

Bhreathnaigh Uisce Éireann ar conas a bhainistítear sloda fuíolluisce faoi láthair ar fud na tíre agus measann sé go dtiocfaidh méadú os cionn 80% ar an méid sloda fuíolluisce a chruthaítear faoi 2040 de réir mar a chríochnófar ionaid nua agus uasghrádaithe lenár bhfuíolluisce a chóireáil. Tá dúshláin eacnamaíocha, phleanála agus chomhshaoil ag baint le bainistiú an tsloida fuíolluisce seo. San NWSMP cuirtear cur chuige náisiúnta i leith sloda fuíolluisce i láthair. Cinnteofar leis seo, den chéad uair, go ndéanfar cóireáil sloda fuíolluisce a bhainistiú, a stóráil, a iompar agus a athúsáid nó a dhiúscairt go héifeachtach ar fud na tíre ar bhealach inbhuanaithe agus chun leas an phobail agus an chomhshaoil ina mairimid go léir.

Tá an Plean Náisiúnta chun Sloda Fuíolluisce a Bhainistiú á athbhreithniú agus á nuashonrú ag Uisce Éireann faoi láthair. Sa chéad athbhreithniú eile den Phlean, tabharfar an t-eolas is deireanaí faoin dul chun cinn atá déanta leis na cuspóirí a saináithníodh sa Phlean bunaidh (2016). Lena chois sin, áireofar leis an gcéad athbhreithniú eile sonraí maidir le gníomhaíochtaí bainistíochta sloda agus an tionchar atá ag na gníomhaíochtaí seo ar athrú aeráide, inbhuanaitheacht agus tionscnaimh sa gheilleagar ciorclach.

---

⁹⁸ Uisce Éireann 2016. Plean Náisiúnta chun Sloda Fuíolluisce a Bhainistiú Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [Wastewater Sludge Management Plan | Projects | Uisce Éireann \(formerly Irish Water\)](#)

5 Modheolaíocht an MST

5.1 Réamhrá

Is é an aidhm atá ag an Tuarascáil Scóipe MST seo scóip na measúnachta agus an mhodheolaíocht a chuirfear i bhfeidhm don MST ar SFG a shocrú.

Bhí tionchar ag tosca bonnlíne reatha, treochoaí bonnlíne don todhchaí agus ceanglais dhlíthiúla laistigh de phleananna, beartais agus cláir ar fhorbairt na scóipe agus na gcuspóirí don mheasúnacht seo.

Sa Chuid seo, leagtar amach an mhodheolaíocht a beartaíodh don MST, agus tugtar faoi deara go bhfuil cur síos i gCuid 2.4 den tuarascáil seo ar conas a bheidh tionchar ag próiseas an MST ar fhorbairt SFG. Áirítear leis an mbuntreoir a cuireadh san áireamh leis an gcur chuige don MST:

- Pacáiste MST, lena n-áirítear treoir agus seicliostaí scóipe (nuashonraithe 2023)⁹⁹;
- Developing and Assessing Alternatives in SEA¹⁰⁰;
- Guidance on SEA Statements and Monitoring¹⁰¹;
- Integrating Climatic Factors into SEA in Ireland – A Guidance Note¹⁰²;
- Good practice guidance on Cumulative Effects Assessment in SEA¹⁰³;
- EPA guidance 'The Tiering of Environmental Assessment – The influence of Strategic Environmental Assessment on Project-level Environmental Impact Assessment'¹⁰⁴; agus
- Dea-Ghnás Treoir Measúnú Straitéiseach Timpeallachta san Eanáil Uisce.¹⁰⁵

5.2 Cuspóirí beartaithe don MST

Le linn na céime scóipe seo de phróiseas an MST, forbraíodh sraith de SEOnna agus de chritéir mheasúnaithe bunaithe ar na príomhcheisteanna a d'eascair ón athbhreithniú bonnlíne agus ón athbhreithniú beartais, plean agus cláir a achoimrítear i g**Codanna 3** agus **4**. Tabharfaidh na cuspóirí seo an creat chun measúnú a dhéanamh ar chuir chuige mhalartacha an phlean agus ar mholtaí roghnaithe an phlean. Tugtar na dréacht-SEOnna agus na critéir mheasúnaithe i **dTábla 5.2.1**.

---

⁹⁹ EPA 2023 SEA Pack. Rochtain: Iúil 2024 Ar fáil ó [SEA-Pack-2024.pdf \(epa.ie\)](#)

¹⁰⁰ GCC. 2015. Developing and Assessing Alternatives in Strategic Environmental Assessment (SEA). Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [Review of Effectiveness of SEA in Ireland - Executive Summary | Environmental Protection Agency \(epa.ie\)](#)

¹⁰¹ GCC. 2020. Guidance on SEA Statements and Monitoring. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [Review of Effectiveness of SEA in Ireland - Executive Summary | Environmental Protection Agency \(epa.ie\)](#)

¹⁰² GCC. 2019. Integrating Climatic Factors into Strategic Environmental Assessment in Ireland - A Guidance Note. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [EPA-SEA-Climatic-Factors-Guidance-Note.pdf](#)

¹⁰³ GCC. 2020. Good practice guidance on Cumulative Effects Assessment in SEA. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [EPA-Good-Practice-Guidelines-SEA.pdf](#)

¹⁰⁴ GCC. 2021. The Tiering of Environmental Assessment – The influence of Strategic Environmental Assessment on Project-level Environmental Impact Assessment. Iúil 2024. Ar fáil ó: [Research Report 391.pdf \(epa.ie\)](#)

¹⁰⁵ GCC. 2022. Dea-Ghnás Treoir Measúnú Straitéiseach Timpeallachta san Eanáil Uisce. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [SEA Screening GoodPractice Water-2022.pdf \(epa.ie\)](#)

Tábla 5.2.1 Dréachtchuspóirí an MST i gcomhair Mheasúnacht SFG

Topaic SEO	Cuspóir
<p>Uisce Comhshaol</p>	<p><i>Cáilíocht agus Cainníocht an Uisce</i></p> <p>Meathlúchán stádas CTU dobharlach a chosc maidir le cáilíocht agus cainníocht mar thoradh ar dhoirteadh fuíolluisce ó ionaid chóireála. Cuidiú leis an gcoinníoll “meathlúchán ar bith” sa sprioc ó CTU agus stádas dobharlach a athbhunú agus a fheabhsú chun cuspóirí CTU agus PBA a chomhlíonadh maidir le seirbhísí fuíolluisce a sholáthar.</p> <p><i>Baol tuilte</i></p> <p>Cosaint a chur ar fáil ar bhaol tuilte mar thoradh ar sholáthar seirbhísí fuíolluisce Uisce Éireann agus, i gcás inar féidir, an baol sin a laghdú.</p>
<p>Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Dhaonna</p>	<p>Fheabhsú sláinte agus folláine daonna a chosaint agus cuidiú leo agus tacú le fás inbhuanaithe sa gheilleagar agus sa daonra trí (i) shrianta ar shaoráidí áineasa agus conláiste a chosc agus (ii) iascach fionnuisce agus mara agus limistéir shliogéisc faoi chosaint a chosaint agus a fheabhsú.</p>
<p>Athrú Aeráide</p>	<p><i>Athrú Aeráide a Mhaolú</i></p> <p>Ionchur a íoslaghdú in astaíochtaí athraithe aeráide san aer (lena n-áirítear astaíochtaí gás ceaptha teasa) trí éifeachtúlacht fuinnimh, seirbhísí éiceachórais a mheas (lena n-áirítear ceapadh carbóin, athúsáid agus caomhnú uisce a bhaineann le seirbhísí fuíolluisce a sholáthar).</p> <p><i>Oiriúnú athraithe aeráide</i></p> <p>Ná brúnna breise ar an gcomhshaol de bharr athrú aeráide a chur san áireamh agus bearta a chur chun cinn chun tacú le seasmhacht in aghaidh athrú aeráide a bhaineann le soláthar seirbhísí fuíolluisce. Priacail bhreise do sheirbhísí agus bonneagar fuíolluisce de bharr athrú aeráide a chur san áireamh agus seasmhacht in aghaidh éifeachtaí an athraithe aeráide, leithéidí teagmhais adhaimsire, a fheabhsú.</p>
<p>Bithéagsúlacht</p>	<p>Bithéagsúlacht agus nascacht gnáthóg talún, uisceach agus ithreach a chosaint agus a fheabhsú, agus aird faoi leith á tabhairt ar láithreáin ainmnithe Eorpacha agus náisiúnta (lena n-áirítear láithreáin arna mbeartú agus láithreáin is iarrthóirí agus speicis faoi chosaint). Gealltanais ón PGB faoi Ghlanachailteanas ar Bith a bhaint amach maidir le gnáthóga a bhaineann le seirbhísí fuíolluisce.</p>
<p>Sócmhainní Ábhartha</p>	<p><i>Úsáid acmhainní agus bainistíocht dramhaíola</i></p> <p>Úsáid acmhainní agus bainistíocht dramhaíola ónár mbonneagar nua nó uasghrádaithe a íoslaghdú agus sloda agus iarmhairtí ó phróisis chóireála a bhainistiú. Iarracht a dhéanamh prionsabail an gheilleagair chiorclaigh a chur i bhfeidhm i gcinnteoireacht saolré i gcomhair acmhainní agus dramhaíola.</p> <p><i>Úsáid sócmhainní</i></p> <p>Tionchair ar shócmhainní ábhartha agus bonneagar eile a íoslaghdú agus an úsáid is fearr is féidir a bhaint as sócmhainní fuíolluisce atá ann cheana féin trí thuilleadh a chur ar fáil agus trí láithreáin fuíolluisce atá ann cheana féin a uasghrádú.</p>

Bailedhreach agus Muirdhreach	Tírdhreacha/bailedhreacha agus muirdhreacha ainmnithe a bhfuil luach leo, taitneamhachtaí amhairc agus spéartha dorcha a chosaint agus a fheabhsú maidir le soláthar seirbhísí fuíolluisce.
Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Sócmhainní oidhreachta cultúrtha ainmnithe agus neamhainmnithe agus ábhair spéise sheandálaíochta a bhaineann le soláthar seirbhísí fuíolluisce a chosaint agus a fheabhsú, lena n-áirítear an bhail atá orthu, na suíomhanna agus an rochtain atá orthu.
Geolaíocht agus Ithreacha	Ithreacha agus láithreáin oidhreachta a chosaint agus cuidiú le cáilíocht agus cainníocht ithreach a bhaineann le seirbhísí fuíolluisce a bhainistiú go cuí.
Caighdeán an Aeir	Feabhsuithe ar chóireáil fuíolluisce, caighdeán dheartha níos airde agus cleachtais oibriúcháin chun an boladh ó ionaid chóireála a íoslaghdú a shainaithint agus iarracht a dhéanamh iad a chur i bhfeidhm.
Torann agus Creathadh	Scóipeáilte amach – toisc nach dócha go mbeidh éifeachtaí suntasacha ag SFG maidir le torann agus creathadh (féach Cuid 3.19)

5.3 Cur chuige don MST

Sa chéad chéim eile den MST i ndiaidh na scóipe déanfar measúnú ar an dréacht-SFG agus pléifear cuir chuige mhalartacha i leith na SEOnna a shainaithnítear i d**Tábla 5.2.1**.

5.3.1 Roghanna a mheas

Áireofar na céimeanna seo a leanas leis an bpróiseas chun roghanna a mheas do SFG:

1. Liosta cineálach agus fada de roghanna neamhshrianta a fhorbairt;
2. Scagadh príomhúil “garbh” ar roghanna neamhshrianta chun gearrliosta de roghanna srianta a chruthú;
3. Scagadh breise ar roghanna srianta chun gearrliosta roghanna a fhorbairt; agus
4. Measúnú deiridh ar na roghanna féideartha.

Sna fo-ailt seo a leanas leagtar amach an próiseas atá le leanúint ag gach céim den phróiseas chun roghanna a mheas, lena n-áirítear conas a chomhtháthófar an MST ionas go measfar cúrsaí comhshaoil ar a fhud.

Roghanna Neamhshrianta

Sa chéad chéim den mheasúnú ar roghanna sainaitheofar agus measúnófar liosta neamhshrianta de réitigh chun freastal ar na riachtanais arna sainaitheint. San ordlathas idirghabhálacha beidh:

- Réitigh iompraíochta – athruithe ar iompraíocht custaiméirí;
- Réitigh limistéir pleanála – cuir chuige idir-cheirtleánaithe;
- Oibriú córais sócmhainní (ICFanna agus gréasáin/sócmhainní araan);
- Réitigh chomhpháirtíochta nó tríú páirtithe – bearta arna gcomhchruthú le páirtithe leasmhara eile;
- Bearta abhantraí - bainistíocht abhantrach agus bearta ‘glasa’ amhail Córais Draenála Inbhuanaithe Uirbeacha (nó SuDs sa Bhéarla) agus Réitigh Bunaithe ar an Dúlra; agus
- Uasghráduithe córais nó sócmhainní nua.

Cruthófar liosta fada roghanna do gach ceirtleán agus gach tréimhse dheartha (2030, 2055 agus 2080), lena n-áireofar an liosta seo a leanas nach bhfuil uileghabhálach:

- Dada a dhéanamh;
- Uasghráduithe íosta trí optamú an phróisis;
- Sócmhainní reatha a athúsáid agus a uasghrádú;
- Roghanna maidir le caidéalú chun bealaigh;
- Ionaid nua a thógáil agus/nó sruthanna éalaithe a athlonnú;
- Saoráidí cóireála sloda a optamú; agus
- Réitigh bunaithe ar an dúlra/SUDS.

Scagadh Garbh

Beidh na roghanna arna n-áireamh sa liosta roghanna faoi réir scagadh garbh in aghaidh critéir éagsúla (lena n-áirítear cúrsaí comhshaoil agus inbhuanaitheachta) trí chóras simplí scórála a úsáid. Bainfear amach roghanna dodhéanta ón bpróiseas chun roghanna a mheas ag an gcéim seo agus cuirfear roghanna a mheasfar a bheith inmharthana ar aghaidh chuig an liosta roghanna srianta.

Liosta Roghanna Srianta

Forbrófar roghanna sa liosta roghanna srianta níos mó; tabharfar aird ar chúrsaí réigiúnacha agus díreofar ar dhraenáil, cóireáil agus doirteadh. Pléifear an liosta roghanna seo a leanas nach bhfuil uileghabhálach:

- Roghanna maidir le cóireáil áitiúil;
- Sreabhadh a aistriú go príomhlíonra draenála na Gaillimhe, idir abhantracha, nó go ICF;
- Feabhsuithe ar bhonneagar agus sócmhainní chun cóireáil agus acmhainn aistrithe sreafa araon a fheabhsú;
- Saoráidí cóireála sloda a thabhairt isteach;
- Uasghráduithe ar an sruth éalaithe chun cuspóirí comhshaoil an dobharlaigh ghlactha a chothabháil agus a fheabhsú;
- Pleananna gníomhaithe éigeandála a fhorbairt chun seasmhacht a sholáthar don bhonneagar; agus
- Oibreacha a theastaíonn ar Fhorsceitheadh Uisce Stoirme chun teorainneacha ábhartha comhshaoil a chomhlíonadh (mar shampla, uasghrádú nó díchoimisiúnú, méadú nó atreorú síos an abhainn, saoráidí stórála, scaradh stoirme agus sreafaí méadaithe chuig cóireáil iomlán.

Mionscagadh

Críochnófar Measúnú Ilchritéir (MIC) chun liosta na roghanna srianta a bheachtú sa ghearrliosta. Baineann MIC le measúnú a dhéanamh ar roghanna bunaithe ar phríomhchritéir (le deimhniú, ach faoi na ceannteidil leathana: seasmhacht, ineachadtacht, acmhainn chun dul chun cinn a bhaint amach agus inbhuanaitheacht) chun critéir a dheimhniú agus priacail a thuiscint.

Beidh fochritéir chomhshaoil faoin gceannteideal inbhuanaitheacht nasctha leis na SEOnna a leagtar amach i **gCuid 5.2** chomh maith le breithniú ar na tionchair ar shuíomhanna Eorpacha de réir mar is gá tríd an bpróiseas Measúnaithe Cuí.

Gearrliosta

D'fhéadfaí trí rogha do gach ICF/ceirtleán agus do gach tréimhse dheartha a áireamh leis an ngearrliosta roghanna. Cuirfear na roghanna ar fad sa ghearrliosta faoi réir samhaltú cáilíochta agus gréasáin uisce chun

bheith mar threoir ag tuilleadh measúnaithe agus forbrófar iad go leordhóthanach chun bheith mar threoir ag meastachán costais maidir le caiteachas caipitiúil agus caiteachas oibriúcháin (costais dhíreacha agus indéreacha, lena n-áirítear costais chomhshaoil agus shóisialta).

Measúnú Deiridh ar an nGearrliosta

Déanfar measúnú ar roghanna sa ghearrliosta in aghaidh critéir shaincheaptha trí anailís ilchritéir a úsáid, lena n-áirítear critéir bunaithe ar an MST treoraithe ag aschur ó shamhaltú agus ionchur ó pháirtithe leasmhara. Pléifear pleananna straitéiseacha agus réamh-mheastacháin maidir le fás chun teaghlaimí féideartha roghanna a mheas agus úsáidfear cur chuige forbartha céimnithe chun úsáid sócmhainní reatha a éascú a mhéid is féidir.

5.3.2 Plean Roghnaithe

Achoimreofar an measúnú ar an bPlean Roghnaithe trí mhaitrísí lena sainaitheofar an fhéidearthacht go mbeidh éifeachtaí suntasacha ann in aghaidh gach SEO. Cuirfear nósanna imeachta pleanála agus cosaint reachtaíochta san áireamh nuair a dhéanfar an measúnú mar chuirfí i bhfeidhm iad beag beann ar an bpróiseas MST. Tuairisceofar an fhianaise a bheidh mar threoir ag an measúnú freisin, mar aon leis an leibhéal cinnteachta.

Mar chuid den mheasúnú, sainaitheofar moltaí maidir le maolú chun cuidiú leis na tionchair fhéideartha a sheachaint nó a laghdú nó chun cuidiú le cuspóirí a bhaint amach. Cuirfear measúnú ar thábhacht ar taifead ina mbeidh maolú i bhfeidhm chun aghaidh a thabhairt ar conas a athróidh na héifeachtaí tar éis do na moltaí maolaithe a bheith curtha i bhfeidhm agus chun measúnú ar éifeachtaí iarmharacha a sholáthar.

Déanfar cur síos ar chineál na n-éifeachtaí ionchais seo, mar shampla cé acu atá siad carnach, díreach/indéreach, gearrthéarmach/fadtéarmach, diúltach, dearfach, diúltach agus dearfach araon nó neodrach, de réir Sceideal 2, mír (f) den Treoir MST agus Sceideal 2B de na Rialacháin Phleanála agus Forbartha (MST), 2004 (arna leasú).

Clúdófar sa mheasúnú na moltaí sa dréacht-SFG lena gcuimsítear:

- An cur chuige foriomlán agus na roghanna eile arna meas agus an dréachtphlean beartaithe á fhorbairt;
- Measúnú ar an dréachtphlean, lena n-áirítear:
  - Measúnú ar roghanna arna moladh do na tréimhsí deartha 2030, 2055 agus 2080;
  - Measúnú comparáideach uileghabhálach ar an dréachtphlean beartaithe i gcomparáid leis an gcás nach mbeadh plean ar bith ann;
  - Measúnú ar thionchair charnacha SFG arna bheartú in éineacht le pleananna agus cláir eile; agus
  - Bearta maolaitheacha agus gníomhartha agus riachtanais mhonatóireachta arna moladh chun an plean a chur i bhfeidhm a shainaitheint.

5.4 Measúnú ar Éifeachtaí Suntasacha

Beidh an measúnú ar na héifeachtaí a bhfuiltear ag súil leo mar thoradh ar chur i bhfeidhm SFG bunaithe ar bhreithiúnas teicniúil agus ar eolas ar scéimeanna comhchosúla. Socrófar tábhacht na héifeachta bunaithe ar íogaireacht an ghabhdóra agus ar scála an athraithe. Tríd an modh seo a úsáid, d'fhéadfadh sé nach mbeadh ach athrú beag de dhíth chun gabhdóir íogair (mar shampla, láithreán Eorpach ainmnithe) a mheas mar éifeacht shuntasach.

Mar mhalairt air sin, d'fhéadfadh timpeallacht nach bhfuil chomh híogair céanna athrú níos mó a sheasamh agus d'fhéadfaí í a mheas mar mhionéifeacht nó nach éifeacht í ar chor ar bith dá bhrí sin. Féadann na héifeachtaí a bheith tairbheach nó dochrach, mar a léirítear le dathanna agus leis na siombailí + agus –, agus taispeántar iad i d**Tábla 5.4.1**. Déanfar measúnú ar na héifeachtaí sula saináithneofar an maolú agus ina dhiaidh sin araon. Cuirfear san áireamh le méid na héifeachta arna dtuar an dóchúlacht go dtarlóidh an éifeacht, déine na héifeachta agus an fhairsinge spásúil (i.e. méid an limistéir nó méid an daonra) a mbeadh tionchar orthu.

Tábla 5.4.1 Critéir mheasúnaithe don mheasúnú ar SFG

Cur síos ar chomparáid na héifeachta	Scór na héifeachta	Cur síos ar chomparáid na héifeachta	Scór na héifeachta
Is dócha go gcuirfidh cur chuige an phlean / rogha eile go mór le SEONna nó go bhfeabhsóidh sé go mór an dóchúlacht go mbeidh éifeachtaí dearfacha aige agus go laghdófar éifeachtaí díobhálacha.	+++	D'fhéadfadh cur chuige an phlean / rogha eile teacht salach ar bhonn níos leithne ar SEONna nó d'fhéadfadh baol ard éifeachtaí suntasacha díobhálacha a bheith ann dá bharr.	---
Is dócha go gcuirfidh cur chuige an phlean / rogha eile go measartha le SEONna nó go bhfeabhsóidh sé go mór an dóchúlacht go mbeidh éifeachtaí dearfacha aige agus go laghdófar éifeachtaí díobhálacha.	++	Tá féidearthacht mheasartha ann go mbeidh cur chuige an phlean / rogha eile ag teacht salach ar bhonn níos leithne ar SEONna nó go méadófar an baol ard éifeachtaí suntasacha díobhálacha dá bharr.	--
D'fhéadfadh cur chuige an phlean / rogha eile cur go mion le SEONna nó d'fhéadfadh sé an dóchúlacht go mbeidh éifeachtaí dearfacha aige agus go laghdófar éifeachtaí díobhálacha a fheabhsú.	+	Tá féidearthacht mheasartha ann go mbeidh cur chuige an phlean / rogha eile ag teacht salach ar bhonn níos leithne ar SEONna nó go méadófar an baol ard éifeachtaí suntasacha díobhálacha dá bharr.	-
Tá cur chuige an phlean / rogha eile ag cur le SEONna nó ag teacht salach orthu ar bhealach diomaibhseach nó tá baol íseal éifeachtaí ann nó éiginnteacht maidir le héifeachtaí.	0/?	D'fhéadfadh éifeachtaí measctha a bheith ann mar gheall ar chur chuige an phlean / rogha eile agus é ag cur le SEONna nó an dóchúlacht go mbeidh éifeachtaí nó baol ann, nó ag teacht salach orthu dá bharr.	+/-

5.5 Roghanna eile maidir leis an bPlean

Éilítear faoin Treoir MST go sainithnítear sa phróiseas MST modh trí 'rogha eile réasúnach' chun cuspóirí SFG a bhaint amach agus go gcuirtear síos ar an modh sin. Deirtear faoi Alt 5(1):

*"I gcás ina bhfuil gá le measúnacht timpeallachta faoi Airteagal 3(1), ullmhófar tuarascáil timpeallachta ina ndéanfar na héifeachtaí suntasacha dóchúla ar an timpeallacht tríd an bplean nó an clár a chur chun feidhme, mar aon leis na **roghanna malartacha réasúnacha**, ag cur san áireamh **cuspoirí** agus **raon feidhme geografach** an phlean nó an chláir, a shainaithint, a thuairisciú agus a mheas."*

Ní mór na cúiseanna a roghnaíodh (a) na roghanna eile agus (b) an cur chuige roghnaithe don phlean a dhoiciméadú, mar aon le cur síos ar conas a rinneadh an measúnú seo ar roghanna eile.

Áireofar leis na roghanna eile a ndéanfar measúnú orthu:

- Roghanna eile ar leibhéal na rogha; mar a phléitear sa scagadh garbh agus sa mhionscagadh tríd an anailís ilchritéir a áirítear leis na céimeanna measúnaithe timpeallachta roghabhunaithe maidir le roghanna a mheas a gcuirtear síos orthu i **gCuid 5.3.1**;
- Teaghlaimí roghanna a mheas chun aghaidh a thabhairt ar chuspóirí SFG;
- Leibhéal an phlean *'Déan an t-íosmhéid'* ina nglactar leis go leanfar den fhorbairt reatha nó gheallta faoi na SFGanna roimhe seo ach gan SFG a chur i bhfeidhm; agus
- Roghanna eile ar leibhéal an phlean do na hiomalartuithe de theaghlaimí rogha a d'fhéadfadh freastal ar riachtanas na straitéise mar a chuirtear síos air don chéim mheasúnaithe dheiridh den mheas ar roghanna i gCuid 5.3.1.

Déanfar measúnú ar roghanna eile ar leibhéal na rogha in aghaidh na SEOnna trí chur chuige bunaithe ar mhaitrís, mar a chuirtear síos air don phlean roghnaithe i **gCuid 5.3.2**.

5.6 Éifeachtaí Carnacha

Is féidir cur síos ar éifeachtaí carnacha mar a lán tionchair bheaga suimithe le chéile chun aon tionchar amháin atá níos mó agus níos suntasaí a chruthú. Is féidir cur síos ar éifeachtaí carnacha mar cheann den dá ní seo:

- Éifeachtaí breiseánacha: a lán tionchair mhiona nó shuntasacha suimithe le chéile chun tionchair atá níos mó agus níos suntasaí a chruthú. Dá bhrí sin, éifeachtaí a eascraíonn, mar shampla, nuair atá éifeachtaí neamhshuntasacha ag roinnt forbairtí (ilroghanna, mar shampla) agus nuair atá éifeacht shuntasach acu le chéile; nó nuair atá éifeacht amháin (éifeachtaí teaghlaimí) ag roinnt éifeachtaí aonair ó SFG (amhail torann, deannach agus amhairc); nó
- Éifeachtaí sineirgisteacha: "I gcás ina bhfuil an éifeacht iarmhartach níos suntasaí ná suimiú a comhábhar." Tarlaíonn éifeachtaí sineirgisteacha go minic nuair a éiríonn gnáthóga, acmhainní nó pobail dhaonna nach mór lomlán. Mar shampla, féadann gnáthóg fiadhúlra éirí níos scoilte diaidh ar ndiaidh ach féadann éifeachtaí teoranta a bheith aige seo do speiceas áirithe go dtí go bhfágann an scoilt dheireanach go bhfuil na limistéir róbheag chun an speiceas a chothú.

Pléifear éifeachtaí carnacha ionphlean agus idirphlean araon laistigh den MST:

- Éifeachtaí carnacha ionphlean – eascraíonn siad ó na hidirghníomhaíochtaí idir cineálacha éagsúla éifeachtaí comhshaoil mar thoradh ar phlean nó clár. Áirítear leis na idirghaolmhaireachtaí, mar shampla, na cinn idir caighdeán an aeir agus fásra; sláinte dhaonna agus baol tuilte; agus éiceolaíocht agus cáilíocht an uisce.
- Éifeachtaí carnacha idirphlean – eascraíonn siad nuair a tharlaíonn na héifeachtaí ó chur i bhfeidhm phlean amháin in éineacht le héifeachtaí ó phleananna, cláir nó tionscadail eile. Maidir le héifeachtaí carnacha comhshaoil féideartha idirphlean, tarlaíonn siad mar thoradh ar éifeachtaí comhshaoil le

chéile arna sainathint sa mheasúnú agus ar na héifeachtaí arna n-eascairt ó bheartais, plananna agus clár eile.

Liostaítear na plananna atá beartaithe againn a áireamh mar chuid den mheasúnú carnach idirphlean thíos:

- Treoirlínte Pleanála Earnála le haghaidh Oiriúnú don Athrú Aeráide 2018¹⁰⁶;
- An Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024⁸⁰;
- Dréachtphlean Gníomhaithe ar son na hAeráide Chontae na Gaillimhe 2024 – 2029⁸⁵
- Plean Gníomhaíochta ar son na hAeráide Chathair na Gaillimhe 2024 - 2029⁸⁶;
- An Creat Náisiúnta um Oiriúnú 2024⁸¹;
- Cáillíocht an Uisce agus Bonneagar Seirbhísí Uisce, Plean Earnála le haghaidh Oiriúnú don Athrú Aeráide⁸²;
- 4ú Plean Náisiúnta Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht 2023-2030⁸⁷;
- Plean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta Chontae na Gaillimhe 2017-2022¹⁰⁷
- An Plean Forbartha Náisiúnta 2021-2030⁹²;
- An Creat Náisiúnta Pleanála, Tionscadal Éireann 2040⁹¹;
- Straitéis Réigiúnach Spásúil agus Eacnamaíochta (SRSE) i gcomhair Réigiún Thuaidh agus Thiar na hÉireann⁹⁴
- Plean Forbartha Chathair na Gaillimhe 2023-2029⁹⁷
- Plean Forbartha Chontae na Gaillimhe 2022-2028, arna ghlacadh⁹⁶
- Plean Bainistíochta Abhantraí 2018-2021¹¹ agus Dréachtphlean Bainistíochta Abhantraí 2022-2027¹² (a bhfuiltear ag súil go n-eiseofar é in 2024 in ionad phlean 2018-2027);
- Clár Measúnaithe agus Bainistíochta Riosca i gCás Tuilte Dobharcheantair (CFRAM)¹⁰;
- Creat Náisiúnta um Pleanáil Mhuirí⁷⁹;
- Plean Straitéiseach um Sheribhísí Uisce, Uisce Éireann 2040³ agus Dréachtphlean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce 2050¹⁰⁸ ;
- Plean Náisiúnta um Bainistiú Sloda Fuíolluisce, Uisce Éireann ¹⁰⁰;
- Plean Maolaithe um Luaidhe in Uisce Óil, Uisce Éireann ¹⁰⁹;
- Plean Réigiúnach um Acmhainní Uisce, Uisce Éireann – North West¹¹⁰; and
- Plean Gníomhaíochta um Bithéagsúlacht Uisce Éireann⁹⁹.

Forbrófar SFG ar aon dul le plananna agus clár náisiúnta, réigiúnacha agus áitiúla Uisce Éireann é féin agus dá bhrí sin ní mheastar iad seo a bheith mar chuid den mheasúnú idirphlean.

¹⁰⁶ Sectional Planning Guidelines for Climate Change Adaption 2018 arna rochtain: Iúil 2024, Ar fáil ó

www.gov.ie/pdf/?file=https://assets.gov.ie/129614/9bcb18e-7203-4079-9a59-833842e932f2.pdf#page=null

¹⁰⁷ Plean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta Chontae na Gaillimhe, arna Rochtain: Iúil 2024, Ar fáil ó [Galway County Heritage & Biodiversity Action Plan - People and Nature \(galwaycommunityheritage.org\)](#)

¹⁰⁸ Uisce Éireann. Plean Straitéiseach um Sheribhísí Uisce 2050. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [Water Services Strategic Plan | Projects | Uisce Éireann \(formerly Irish Water\)](#)

¹⁰⁹ Uisce Éireann. 2016. Plean Maolaithe um Luaidhe in Uisce Óil. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [Lead Mitigation Plan | Projects | Uisce Éireann \(formerly Irish Water\)](#)

¹¹⁰ Uisce Éireann. 2023. Plean Réigiúnach um Acmhainní Uisce – Iarthuaisceart. Rochtain: Iúil 2024. Ar fáil ó: [Regional Water Resources Plan - North West | Strategic Plans | Uisce Éireann \(formerly Irish Water\)](#)

5.7 Measúnú Cuí

Mar a phléitear i gCuid 4, déanfar MC ar leith ar gach láithreán Natura 2000 (SPAnna, SACanna, lena n-áirítear láithreáin is iarrthóirí agus láithreáin fhéideartha), de réir na Rialachán (Éin agus Gnáthóga Nádúrtha), 2011. Déanfar é seo i gcomhthráth leis an MST agus beidh tionchar aige ar an MST maidir le saincheisteanna láithreán Eorpach. Rinneadh an scagadh céadchéime agus cuirtear ar fáil é sa Tuarascáil um Scagadh MC. Tá sé mar thátal aige seo nach féidir LSE a chur as an áireamh agus déanfar MC dara céim ar an dréacht-SFG lena n-áireofar éifeachtaí aonair agus le chéile (éifeachtaí carnacha san áireamh) de réir na treorach ón MC. Beidh torthaí an MC mar threoir ag an MST, lena n-áirítear an measúnú MST ar éifeachtaí carnacha. Rachfar i gcomhairle leis an SPNF, an RTRÁO agus an GCC maidir le torthaí an MC.

Cuirfear an Ráiteas Scagtha MC agus an RTN ar fáil mar thuarascálacha aonair ar leith i gcomhair comhairliúcháin in éineacht leis an tuarascáil MST.

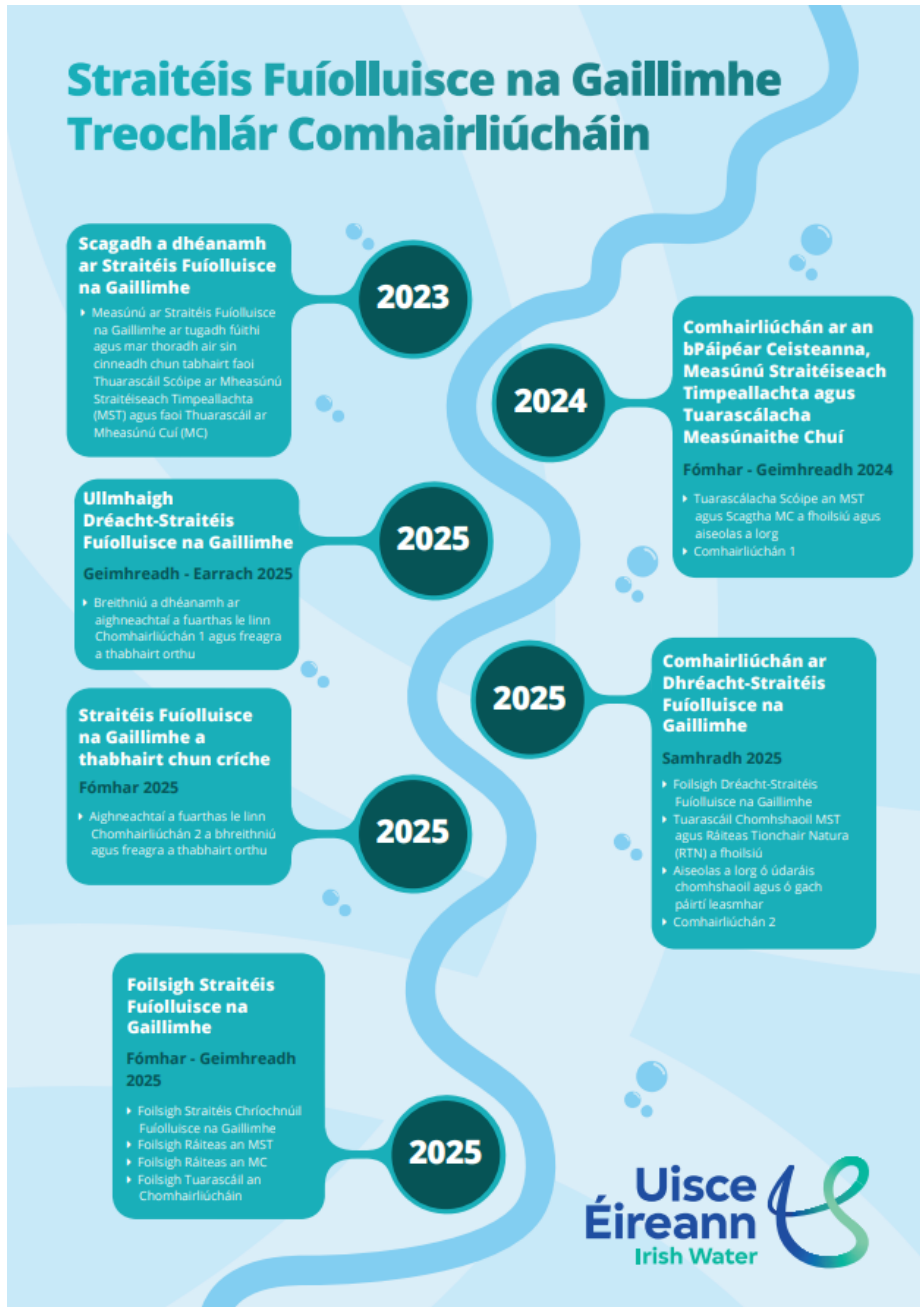
6 Na Chéad Chéimeanna Eile

6.1 Forbairt Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe agus an Measúnú MST

Is é an chéad chéim eile den phróiseas an t-athbhreithniú ar thráchtanna arna nglacadh ón gcomhairliúchán maidir leis an Tuarascáil Scóipe MST seo,

an Páipéar um Shaincheisteanna agus an Tuarascáil um Scagadh MC. Úsáidfead iad seo mar bhonn chun an dréacht-SFG a fhorbairt agus chun tabhairt faoi na measúnuithe a theastaíonn don MST agus don MC.

Leagtar amach treochlár achomair den phróiseas agus den chomhairliúchán poiblí a dhéanfar sa dréacht-SFG agus sa Tuarascáil Timpeallachta MST atá ag gabháil leis i bhFíor 6.1.1 thíos.

Fíor 6.1.1 Treochlár Comhairliúcháin do SFG agus do na measúnuithe timpeallachta

6.2 Tuarascáil Timpeallachta an MST

Cuirfear torthaí na céime measúnaithe agus an cur chuige arna mholadh i láthair in SFG agus sa Tuarascáil Timpeallachta MST.

6.2.1 Struchtúr achomair beartaithe don Tuarascáil Timpeallachta MST

1. Réamhrá agus Cúlra – ina bpléitear an gá leis an bplean agus leis an MST;
2. SFG – Achoimre ar conas a forbraíodh an plean, na cuspóirí agus achoimre ar na tograí;
3. Comhairliúchán – Achoimre ar an gcomhairliúchán atá mar threoir ag forbairt an phlean agus tráchtanna agus freagraí ón bpróiseas scóipe den MST (achomre leis an tábla tráchtanna in aguisín);
4. Athbhreithniú ar Bheartas, athbhreithniú comhthéacs ar Phleananna agus Beartas – (achomre ina bhfuil tuilleadh sonraí in aguisín);
5. Timpeallacht Bhonnline – Achoimre ar an mbonnlíne, treochoaí, brúnna agus teacht chun cinn sa todhchaí gan an plean (faisnéis iomlán san áireamh mar aguisín)
6. Modheolaíocht Mheasúnaithe – Achoimre ar an gcur chuige don Mheasúnú MST arna chur i bhfeidhm;
7. Measúnú ar SFG agus ar na Roghanna eile
8. Measúnú ar Éifeachtaí Carnacha – lena n-áirítear éifeachtaí ionphlean agus éifeachtaí idirphlean in éineacht le pleananna eile;
9. Pleananna Maolaithe agus Monatóireachta – ina bpléitear bearta beartaithe le déanamh leis an bplean a chur i bhfeidhm agus ina soláthraítear moltaí maidir le maolú agus monatóireacht síos an abhainn ar leibhéal an tionscadail; agus
10. Aguisíní – faisnéis tacaíochta lena n-áirítear tráchtanna agus freagraí ón tuarascáil scóipe, faisnéis bhonnline, agus an t-athbhreithniú ar an mbeartas agus ar an bplean.

Ceisteanna maidir leis an Scóip MST – Caibidil 6

1. **Aon tráchtanna ar na chéad chéimeanna eile nó struchtúr na Tuarascála Timpeallachta MST arna hachomriú?**
2. **Cén bhaint ba mhaith leat a bheith agat chun SFG a fhorbairt de réir mar a leanfar ar aghaidh leis seo?**

Appendix A Ráiteas Scagtha an MST

A.1 Próiseas Scagtha an MST

Faoi Treoir maidir le Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta (MST) 2001/42/EC agus faoi rialacháin trasuímh na hÉireann I.R. Uimh. 435/2004 Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Measúnacht Timpeallachta ar Phleananna agus ar Chláir Áirithe) 2004 (arna leasú) (dá ngairtear Rialachán MST as seo amach), éilítear i bPlean nó Clár (nó modhnú air) go ndéanfar MST má chomhlíonann sé critéir arna leagan amach faoi Rialachán 9(1)(a) nó i gcás ina meastar gur dóchúil go mbeidh tionchair shuntasacha aige ar an timpeallacht.

Sa mheasúnacht scagtha cuirtear san áireamh Treoir Dhea-Chleachtais an GCC maidir le Scagadh MST a foilsíodh i mí na Nollag 2021 (Treoir an GCC). Leagtar amach leis seo próiseas scagtha ceithre chéim a úsáideadh mar bhonn le scagadh do Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe, atá beartaithe.

Ó thaobh Rialacháin MST de, tá an sainmhíniú maidir le céard is plean nó clár ann bunaithe ar chuspóir agus stádas seachas ar an ainm (dá bhrí sin, mar shampla, d'fhéadfadh straitéis nó staidéar a bheith ina p(h)lean nó ina c(h)lár go bunúsach faoi na rialacháin.

Is iad na Céimeanna:

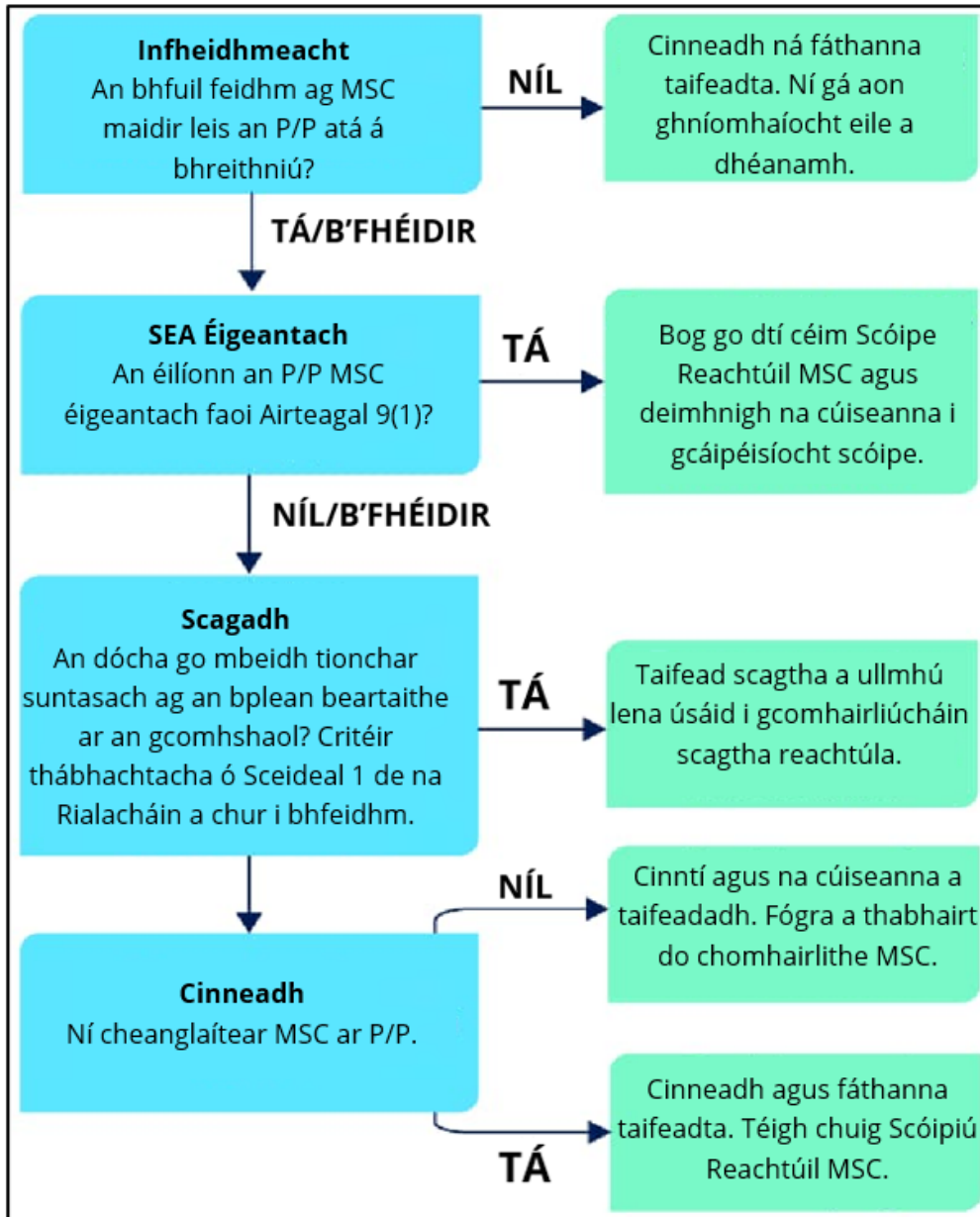
Céim 1: Tástáil infheidhmeachta lena mheas an bhfuil MST ag teastáil don Phlean nó don Chlár.

Céim 2: Mura bhfuil MST sainordaitheach ag teastáil nó má tá sé doiléir, ansin teastaíonn scagadh níos mionsonraithe (lena n-áirítear comhairliúchán).

Céim 3: I gcás ina dteastaíonn scagadh ar Phlean nó Clár neamh-shainordaitheach, ansin teastaíonn Cinneadh MST.

Céim 4: Cinneadh chun socrú a dheimhniú maidir le pleananna nó cláir MST neamh-shainordaitheacha.

Tugtar sreabhchairt i bhFíor **A.1** den phróiseas bunaithe ar Threoir an GCC, 2021:

Fíor A.1 Próiseas Scagtha MST

Sa ráiteas seo tuairiscítear ar an gcéad chéim mar 'infheidhmeacht' agus leantar den teimpléad a chuirtear ar fáil i dTreoir an GCC. Cinntear sa ráiteas seo cé acu an bhfuil an plean beartaithe laistigh de scóip na Treorach MST agus na reachtaíochta trasúimh nó nach bhfuil agus deimhnítear cé acu an plean é a n-éilítear MST ina leith nó nach ea.

A.2 An Plean Beartaithe

Plean limistéir is ea Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe, atá beartaithe agus í faoin bPlean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce, plean uileghabhálach de chuid Uisce Éireann. Clúdófar Limistéar Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe sa straitéis agus saináithneofar straitéisí agus tionscadail draenála inbhuanaithe inti do Limistéar Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe, atá ag fás, a fhreastalóidh ar na riachtanais draenála fadtéarma réamh-mheasta go dtí 2028 agus áireofar athbhreithniú tréimhsiúil agus nuashonrú tréimhsiúil léi. Beidh sé i gcomhréir le

Plean Straitéiseach um Sheirbhísí Uisce Éireann (WSSP) Uisce Éireann agus le plananna agus straitéisí eile de chuid Uisce Éireann lena n-áirítear an Plean Náisiúnta um Bainistíocht Sloda Fuíolluisce agus an Plean Réigiúnach um Acmhainní Uisce don Iarthuaisceart.

Liostaítear an infheidhmeacht MST i dTábla A.1, a glacadh ó theimpléad an GCC i gcomhair infheidhmeacht MST (2021).

Tábla A.1: Infheidhmeacht an GCC (teimpléad an GCC i gcomhair infheidhmeacht MST 2021)

Mionsonraí an Phlean	
Cineál agus Teideal an Phlean	Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe
Ainm Dhéantóir an Phlean	Uisce Éireann
Dáta	Meitheamh 2023
Stádas Dhéantóir an Phlean	
<p><i>Ar ullmhaigh údarás ar leibhéal náisiúnta, réigiúnach nó áitiúil an plean beartaithe agus/nó ar ghlac sé leis nó ar ullmhaigh údarás é le go nglacfaí leis trí nós imeachta reachtach sa Pharlaimint nó sa Rialtas?</i></p> <p><i>Soiléirigh cé a ullmhóidh an plean beartaithe, má tá siad comhcheangailte le húdarás agus más rud é go nglacfar leis an bplean beartaithe trí fhoráil reachtach ar bith.</i></p>	<p>D’ullmhaigh Is é Uisce Éireann a ullmhóidh an plean straitéiseach fuíolluisce seo agus a ghlacfaidh leis. Bunaíodh Uisce Éireann faoin Acht um Sheirbhísí Uisce (Uimh. 2) 2013 ar an 1 Eanáir 2014, agus ghlac sé freagracht reachtúil as seirbhísí uisce poiblí a sholáthar agus as infheistíocht uisce agus fuíolluisce a bhainistiú. Is é an ról atá ag Uisce Éireann seirbhísí uisce agus fuíolluisce poiblí a sholáthar ar fud na tíre.</p>
<p><i>An éilítear an plean beartaithe trí fhorálacha reachtacha, rialála nó riaracháin? Cuir faisnéis ar fáil ar aon riachtanais reachtacha, rialála nó riaracháin. Áirítear leis an gcritéar seo plean beartaithe a theastaíonn chun feidhmeanna riaracháin údaráis a sholáthar, e.g. Máistirphlean Chomhlacht Chalafort Átha Cliath.</i></p>	<p>D’ullmhaigh Cé nach plean ainmnithe é, breithnítear an staidéar ar leibhéal réigiúnach agus sainaitníodh é de réir mar a theastaíonn ó Uisce Éireann mar chuid dá fheidhmeanna reachtúla.</p> <p>Sa straitéis achoimreofar na riachtanais maidir le draenáil agus cóireáil fuíolluisce is féidir freastal ar éilimh an limistéir staidéir i gcomhthéacs na bPleananna Forbartha reatha, an Creat Náisiúnta Pleanála, SSER 2020 agus acmhainn forbartha an limistéir ar bhonn níos fadtéarmaí suas go dtí 2080.</p>
Cineál an Phlean	
<p>Ar ullmhaíodh an plean beartaithe i gcomhair talmhaíochta, foraoiseachta, iascaigh, fuinnimh, tionscail, iompair, bainistíocht dramhaíola, bainistíocht</p>	<p>D’ullmhaigh Sa straitéis fuíolluisce seo sainaitheofar na straitéisí agus na tionscadail bainistíochta fuíolluisce i gcomhair Limistéar Straitéiseach na Gaillimhe.</p>

uisce, teileachumarsáide, turasóireachta, pleanáil baile agus tuaithe nó úsáid talún?
Soiléirigh cé acu an mbaineann an plean beartaithe le ceann ar bith de na catagóirí seo nó nach mbaineann. Ba chóir breithniú air seo ar an mórgóir ionas gur féidir léirmhíniú a thabhairt ar fhuinneamh chun an eangach, an tionscal peitriam, leictreachas agus foinsí in-athnuaite fuinnimh a áireamh.

An gcuirtear creat ar fáil sa phlean beartaithe i gcomhair toiliú forbartha le haghaidh tionscadail arna liostú sa Treoir MTT?
Is ceist í seo a bhfuil buntábhacht léi sa chéim infheidhmeachta. Ba chóir go n-áireofaí leis an léirmhíniú ar an ráiteas seo aon phlean beartaithe lena n-áirítear rialacha iomlána nó páirteacha, teorainneacha nó critéir eile a d'úsáidfí sa bhainistíocht forbartha; plean beartaithe ina leagtar amach ceanglais dhlíthiúla nó rialacha ceangailteacha; plean beartaithe a bhfuil aidhmeanna nó spriocanna ag baint leis; plean beartaithe ina gcuirtear tús leis an bpróiseas roghanna a mheas le haghaidh suíomhanna nó modhanna. etc. Má tá aon amhras ann maidir le hinfheidhmeacht an ráitis seo, ba chóir an plean beartaithe a chur ar aghaidh go dtí Céim 2 agus critéir scagtha a mheas.

D'ullmhaigh Sa straitéis fuíolluisce seo sainithneofar tionscadail le cur i bhfeidhm agus socrófar an creat i gcomhair toiliú forbartha sa todhchaí maidir le tionscadail arna liostú in larscríbhinní I agus II a ghabhann leis an Treoir MTT (85/337/EEC, arna leasú).

An dócha go mbeidh tionchar suntasach ag an bplean beartaithe ar láithreán Natura 2000 agus go n-éileofar measúnuithe Alt 6 nó 7 dá bharr?
Chun an cheist seo a fhreagairt ina hiomláine, ní mór go gcríochnófar an scagadh MC, go háirithe i gcás ina dtugtar le fios ón toradh go bhfuil plean beartaithe á scagadh amach.

D'ullmhaigh De réir na dréacht-tuarascála ón Scagadh Measúnachta Cuí, bainfidh priacail leis an straitéis fuíolluisce seo, agus meastar gur dóchúil go mbeidh tionchar suntasach ag cuid acu ar gach ceann de na láithreáin Eorpacha ainmnithe arna measúnú in éagmais maolaithe. De réir an phrionsabail réamhchúraimigh (an Coimisiún Eorpach, 2000), agus toisc nach bhfuil éifeachtaí oibriúcháin an phlean ag céim na roghanna fós, scagtar isteach na láithreáin ar fad i gcomhair tuilleadh measúnaithe. Dá bhrí sin, beidh 'Ráiteas Tionchair Natura' ó Mheasúnacht Chúil ar chéim 2 ag teastáil i gcomhair gach láithreáin Eorpaigh arna measúnú laistigh den tuarascáil scagtha MC mar ní féidir neamhshuim a dhéanamh d'éifeachtaí suntasacha dóchúla ón straitéis fuíolluisce.

Díolúintí	
<p>An é an t-aon chuspóir amháin atá ag an bplean beartaithe freastal ar chosaint náisiúnta nó éigeandáil shibhialta nó an plean beartaithe airgeadais/buiséid é nó an bhfuil sé á chómhaoiniú ag an gclár Cistí Struchtúracha/Cistí Forbraíochta Réigiúnaí reatha?</p>	<p>Ní hé an t-aon chuspóir amháin atá ag Straitéis Fuíolluisce na Gaillimhe freastal ar cosaint náisiúnta nó éigeandáil shibhialta agus ní plean beartaithe airgeadais/buiséid é ná níl sé á chómhaoiniú ag an gclár Cistí Struchtúracha/Cistí Forbraíochta Réigiúnaí reatha.</p>

A.3 TÁTAL INFHEIDHMEACHTA

Bunaithe ar Chuid A.2 thuas, cé nach n-éilítear SFG go díreach faoi fhorálacha reachtúla, rialála ná riaracháin, sainaitnítear i dtreoir an GCC go dteastaíonn pleananna go hintuigthe a éilítear chun críocha feidhmeanna reachtúla a chomhlíonadh. Sa chás seo tá riachtanas sainaitheanta ag Uisce Éireann tabhairt faoi phlean den chineál seo chun freastal ar riachtanais fáis agus chomhshaoil, agus is plean é atá taobh istigh de théarmaí tagartha na Treorach/Rialachán MST agus a n-éilítear MST sainordaitheach ina leith dá bharr. Dá bhrí sin, cuirfear SFG ar aghaidh chuig an gcéad céim eile sa phróiseas MST, arb é sin Scóip MST agus comhairliúchán reachtúil leis na húdaráis chomhshaoil ainmnithe. Tuairisceofar toradh an Scagtha laistigh de Thuarascáil Scóipe an MST. Ní theastaíonn aon scagadh dara céim.

A.4 Achoimre ar Thoradh an Scagtha

Bunaithe ar Alt 9 (1) (a) de na Rialacháin MST, ina ndeirtear: Go ndéanfar Measúnacht Timpeallachta i gcomhair gach plean agus cláir:

- a) *a ullmhaítear i gcomhair talmhaíochta, foraoiseachta, iascaigh, fuinnimh, tionscail, iompair, bainistíocht dramhaíola, bainistíocht uisce, teileachumarsáide, turasóireachta agus ina socraítear an creat i gcomhair toiliú forbartha sa todhchaí maidir le tionscadail arna liostú in Iarscríbhinní I agus II a ghabhann leis an Treoir um Measúnacht Tionchair Timpeallachta.*

Is é tuairim Uisce Éireann gur plean cáilitheach é SFG faoi Alt 9 (1) (a) toisc go sainaitheofar tionscadail ann, lena n-áirítear iad siúd a n-éilítear toiliú forbartha agus MTT ina leith dá dtagraítear i gCuid 3 thuas, agus go bhfuil sé faoi réir Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta de réir na rialachán dá bharr.

Aguisín B Reachtaíocht, Pleananna agus Cláir Ábhartha

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Dhaonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailidhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha - Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Idirnáisiúnta										Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
an Treoir maidir le Dlíteanas Comhshaoil (2004/35/EC)	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
An Chreat-treoir Uisce (2000/60/EC)	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			H
An Treoir um Uisce Snámha (2006/7/EC)	✓	✓									H
An Treoir maidir le Tuilte (2007/60/EC)	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓			H

An Treoir maidir le Níotrátí (91/676/EEC agus maolú 2018/209)	✓	✓		✓				✓			H
Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha - Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí											
Fuíolluisce uirbeach An Treoir maidir le Cóireáil (91/271/EEC arna leasú 98/15/EEC)	✓	✓		✓	✓	✓					H
an Treoir Réime um Straitéis Mhuirí (2008/56/EC)	✓		✓	✓		✓					H
An Treoir maidir le Screamhuisce (2006/118/EC)	✓	✓		✓				✓			H

An Treoir maidir le Pleanáil Spásúil Mhuirí 2014/89/EU	✓	✓				✓	✓				H
An Comhbheartas lascaigh (2023)	✓	✓		✓		✓	✓				H
Coinbhinsiún Aarhus	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbheithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caigndeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí											
Treoirlínte EDS um Cháilíocht an Aeir (arna bhfoilsiú 2021)		✓							✓		L

An Treoir um Uisce Óil (2020/2184)	✓	✓	✓		✓			✓			H
An Treoir Straitéiseach maidir leis an gComhshaol (2001/42/EC)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		H
An Treoir um Measúnacht Tionchair Timpeallachta (2014/52/EU)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	H
Dlí molta an AE um Athbhunú Dúlra	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	H
An Treoir um Ghnáthóga (92/43/EEC)	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			H

Polasaí, Pleananna agus Cláir

Topaicí MST

Athbhreithniú a Scagadh

Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasáí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
An Treoir maidir le hÉin (2009/147/EC)				✓							L
An Treoir maidir le hÉisc (2006/44/EC)	✓			✓							H
An Creat-Treoir Dramhaíola (2008/98/EC)	✓	✓		✓	✓		✓				H
An Coinbhinsiún um Thírdhreach na hEorpa (ELC) (foilsithe 2000)	✓	✓				✓	✓	✓			L
An Treoir maidir le Cáilíocht an Aeir Chomhthimpeallaigh (2008/50/EC)		✓		✓					✓		L

An Treoir maidir le hAstaíochtaí Tionsclaíocha (2010/75/EU)	✓	✓		✓				✓	✓	✓	L
An Treoir maidir le Torann Comhshaoil (2002/49/EC)		✓								✓	L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbheithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailleadhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha - Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Prótacal Kyoto 1997	✓		✓	✓				✓	✓		L
Comhaontú Pháras 2015	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
Pacáiste Comhtháite an AE um Fhuinneamh agus Athrú Aeráide 2009 (2020)	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		L
An Plean Gníomhaíochta maidir le Fuinneamh In-athnuaite (Treoir 2018/2001)	✓	✓	✓	✓	✓			✓		✓	L
Plean Gníomhaíochta an AE um Uisce, Aer agus Ithir Saor ó Thruailliú 2021	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H

Coinbhinsiún an AE maidir le hOidhreacht Seandálaíochta, Ailtreachta agus Chultúrtha								✓				L
Oidhreacht Chultúrtha												

Polasáí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasáí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Treoir AE maidir le Sláinte Ithreach (arna moladh)	✓		✓	✓	✓			✓		✓	H
Treoir AE maidir le Cóireáil Fuíolluisce Uirbigh (91/271/EEC) (arna leasú)	✓	✓		✓	✓				✓		H
Treoir AE maidir le hUisce Óil (2020/2184) (arna leasú)	✓	✓			✓						H
Beartas an AE maidir le hInbhuanaitheacht	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		L

Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe na NA 2015- 2030	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	H
An Plean Forbartha Náisiúnta um Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe 2018- 2020	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	H

Polasáí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasáí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Plean Gníomhaíochta in aghaidh Torainn do cheirtleán Bhaile Átha Cliath 2022-2024	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		H
An Comhaontú Glas don Eoraip 2020-2050	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		H
Treoirlínte na hEagraíochta Domhanda Sláinte maidir le Cáilíocht Uisce Óil (4ú heagrán, 2017) 2017)	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			H

Lámhleabhar an Phlean Sábháilteachta Uisce: bainistíocht riosca céim ar chéim do sholáthraithe uisce óil (2ú heagrán, 2023)	✓	✓	✓		✓			✓			H
Beartas Turasóireachta an AE		✓				✓	✓				L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Dhaonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Straitéis an AE maidir le Bithéagsúlacht 2030	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
Bonneagar Glas: Caipiteal Nádúrtha na hEorpa a Neartú	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	H
Straitéis Ithreach an AE do 2030	✓		✓	✓		✓		✓			H
An Coinbhinsiún maidir le hOidhreacht Ailtireachta na hEorpa a Chosaint (Granada, 1985)							✓				L

An Coinbhinsiún maidir le hOidhreacht Ailtireachta na hEorpa a Chosaint (Granada, 1985)							✓					L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Dhaonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
An tAcht um Fhiadhúlra 1976 (arna leasú, lena n-áirítear 2010)											
	✓		✓	✓				✓			L
An tAcht um Ghníomhú Aeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin 2015	✓	✓	✓	✓	✓			✓			H

<p>Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Dlíteanas Comhshaoil) 2008 I.R. Uimh. 547/2008 (arna leasú 2015 I.R. Uimh. 293/2015)</p>	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
<p>Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Dlíteanas Comhshaoil) 2008 I.R. Uimh. 547/2008 (arna leasú 2015 I.R. Uimh. 293/2015)</p>	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓		H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
435/2004 (arna leasú 2011 I.R. Uimh. 200/2011)											
	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
An Bille um Ghníomhú Aeráide agus um Fhorbairt Ísealcharbóin (Leasú) 2021		✓	✓	✓	✓			✓			H
Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Astaíochtaí Tionsclaíocha) 2013 I.R. Uimh. 138/2013	✓	✓						✓	✓		L

<p>Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh - Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Beartas Uisce) I.R. Uimh. 722/2003 (arna leasú 2010 I.R. Uimh. 326/2010)</p>	✓	✓	✓	✓		✓		✓				H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin maidir le Cáilíocht an Uisce Snámha 2008 I.R. Uimh. 79/2008 (arna leasú 2016 I.R. Uimh. 163/2016)	✓	✓									H
Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Clárúchán Astarraingtí) I.R. Uimh. 261/2018)	✓							✓			H

Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Dliteanas Comhshaoil) 2008 I.R. Uimh. 547/2008 (arna leasú 2015 I.R. Uimh. 293/2015)	✓	✓	✓			✓	✓	✓				H
Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbheithniú a Scagadh	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Dháonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L	

<p>Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin na gComhphobal Eorpach (an Treoir Réime um Straitéis Mhuirí) 2011 I.R. Uimh. 249/2011 (arna leasú 2018 I.R. Uimh. 648/2018)</p>	✓		✓	✓			✓					H
<p>Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Dliteanas Comhshaoil) 2008 I.R. Uimh. 547/2008 (arna leasú 2015 I.R. Uimh. 293/2015)</p> <p>An Ghníomhaireacht um Chaomhnú Comhshaoil</p>	✓	✓		✓	✓			✓				H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
An tAcht um Thimpeallacht Uisce (Astarraingtí agus Gaibhnithe Gaolmhara), 2022 (an tAcht um Astarraingtí)	✓		✓	✓	✓						L
Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin Phleanála agus Forbartha (Measúnacht Straitéiseach Timpeallachta) 2004 I.R. Uimh. 436/2004 (arna leasú 2011 I.R. Uimh. 201/2011)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		H

<p>Reachtáíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Dlíteanas Comhshaoil) 2008 I.R. Uimh. 547/2008 (arna leasú 2015 I.R. Uimh. 293/2015)</p>	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓			H

Policy, Plans and Programmes	SEA Topics										Review Screening
	Water Environment	Population, Economy, Tourism and Recreation, and Human Health	Climate Change	Biodiversity, Flora and Fauna	Material Assets	Landscape, Townscape and Seascape	Cultural Heritage - Archaeological and Architectural	Geology and Soils	Air Quality	Noise and Vibration	
International, National, Regional and transboundary - Legislation and Policy/Plans/Strategies											Policy, Plans or Programmes with some relevance to the CWS and SEA - screening Direct /higher relevance- H Indirect relevance - L
2018 S.I. No. 296/2018 (as amended S.I. No. 646/2018)											
Water Services Act, 2013 (as amended 2017)	✓	✓									H
National Water Resources Plan (2021) and Regional Plans (2021-2023) - Uisce Éireann	✓	✓									H
Transcribed Irish legislation - European Union (Renewable Energy) Regulations 2020 S.I. No. 365/2020	✓		✓		✓	✓					L
Water Services Strategic Plan (2015) Uisce Éireann	✓	✓									H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbheithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
An tAcht um Pleanáil agus Forbairt, 2000 (arna leasú)	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	H
An tAcht um Pleanáil agus Forbairt, 2000	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	H
Scéim Ghinearálta an Bhille um Thimpeallacht Uisce (Astarraingtí) 2020	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			H

Reachtáocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Dea- chleachtas Talmhaíochta chun Uiscí a Chosaint) 2014 I.R. Uimh. 31/2014 (arna leasú 2023 S.I. Uimh. 62/2023)	✓	✓						✓			H
--	---	---	--	--	--	--	--	---	--	--	---

Polasáí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasáí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin maidir le Cóireáil fuíolluisce Uirbigh 2001 I.R. Uimh. 254/2001 (arna leasú 2010 S.I. Uimh. 48/2010)	✓	✓		✓						✓	H

<p>Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin an Aontais Eorpaigh (Uisce Óil) 2014 I.R. Uimh. 122/2014 (arna leasú 2017 I.R. Uimh. 464/2017)</p> <p>Rialúcháin an Aontais Eorpaigh maidir le hUisce Óil 2023 (I.R. 99/2023)</p> <p>99/2023),</p>	✓	✓								✓	H
<p>An tAcht lascaigh (Comhdhlúthú), 1959</p>	✓				✓						H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
An Plean Straitéiseach Náisiúnta um Dhobharshaothrú Inbhuaine 2030	✓										L
Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Éin agus Gnáthóga Nádúrtha) 2011 I.R. Uimh. 477/2011(arna leasú 2015 S.I. Uimh. 355/2015)				✓							H

An tAcht um Bainistíocht Dramhaíola 1996 (arna leasú 2023)	✓	✓		✓	✓			✓	✓		H
An tAcht um Pleanáil Limistéir Mhuirí 2021	✓	✓			✓	✓					H
Reachtaíocht na hÉireann arna tras-scríobh – Rialacháin na gComhphobal Eorpach (Cáilíocht an Aeir)		✓	✓		✓				✓		L

Policy, Plans and Programmes	SEA Topics										Review Screening
	Water Environment	Population, Economy, Tourism and Recreation, and Human Health	Climate Change	Biodiversity, Flora and Fauna	Material Assets	Landscape, Townscape and Seascape	Cultural Heritage - Archaeological and Architectural	Geology and Soils	Air Quality	Noise and Vibration	
International, National, Regional and transboundary - Legislation and Policy/Plans/Strategies											Policy, Plans or Programmes with some relevance to the CWS and SEA - screening Direct /higher relevance- H Indirect relevance - L
Standards) Regulations 2011 S.I. No. 180/2011											
National Clean Air Strategy for Ireland (published 2023)		✓	✓		✓				✓		L
National Air Pollution Control Programme (published 2021)		✓	✓						✓		L
Transcribed Irish legislation - European Communities (Environmental Noise) Regulations 2006 SI. No. 140/2006		✓			✓					✓	L
Transcribed Irish legislation - European Communities (Environmental Noise)		✓			✓					✓	L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Dháonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Rialacháin 2018 I.R. Uimh. 549/2018											
An Bille um Pleanáil agus Forbairt (arna mholadh), 2022	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	H
An tAcht Oidhreachta 2018	✓			✓	✓		✓				L
An Bill um Oidhreacht Stairiúil agus Seandálaíochta (arna mholadh) 2023		✓		✓	✓	✓	✓				L
Achtanna na Séadchomharthaí Náisiúnta 2004 (arna leasú)		✓		✓		✓	✓	✓			L

An tAcht um Oidhreacht Ailtireachta agus Séadchomharthaí Stairiúla 1999		✓					✓					L
---	--	---	--	--	--	--	---	--	--	--	--	---

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
<p>Ár dTodhchaí Inbhuanaithe, Creat um Fhorbairt Inbhuanaithe d'Éirinn</p> <p>An Plean Forbartha Náisiúnta um Spriocanna Forbartha Inbhuanaithe 2018- 2020</p>	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			H
Éire 2040: Ár bPlean, an Creat Náisiúnta Pleanála	✓	✓	✓				✓	✓			H
Ráiteas Beartais na Seirbhísí Uisce 2018–2025	✓	✓	✓								H

Plean Infheistíochta Caipitil 2020-2024 (Uisce Éireann)		✓										L
An Plean Gníomhaithe ar son na hAeráide 2024	✓	✓	✓					✓				H
An Plean Cur Chun Feidhme Eangaí 2017-2022 le haghaidh Chóras Leictreach na hÉireann		✓										L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Dháonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Córas Leictreach na hÉireann											
Tuarascáil ar Staid an Chomhshaoil, Comhshaoil na hÉireann – Measúnú Comhtháite 2020 (arna foilsiú 2020)	✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓	H
Straitéis Spáis Náisiúnta na hÉireann 2002-2020 (an Roinn Comhshaoil agus Rialtais Áitiúil)		✓	✓								H

An Plean Bainistithe Abhantraí 2018-2021	✓	✓	✓	✓							H
An Dréachtphlean um Bainistíocht Abhantraí 2022-2027	✓	✓	✓	✓							H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbheithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
An cúigiú Clár Gníomhaíochta um Níotráití 2022-2025	✓	✓	✓	✓							H
Tionscadal Éireann 2040, an Creat Pleanála Mara Náisiúnta (2021)	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	H
An tAcht um Pleanáil Mhuirí 2021	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	H
Nóta Faisnéise Uimh. 8 an GCC maidir le hUisce Óil: Pleananna a fhorbairt i gcomhair Sábháilteacht Uisce Óil (2011)	✓	✓									H

Scéimeanna maidir le Cosaint Screamhuisce (arna bhfoilsíú 1999)	✓							✓			H
Creat Éire na Sláinte 2013- 2025	✓	✓							✓		H

International, National, Regional and transboundary - Legislation and Policy/Plans/Strategies	Water Environment	Population, Economy, Tourism and Recreation, and Human Health	Climate Change	Biodiversity, Flora and Fauna	Material Assets	Landscape, Townscape and Seascape	Cultural Heritage - Archaeological and Architectural	Geology and Soils	Air Quality	Noise and Vibration	Policy, Plans or Programmes with some relevance to the CWS and SEA - screening Direct /higher relevance- H Indirect relevance - L
Draft Agri-Food Strategy 2030	✓		✓	✓							H
Food Vision 2030		✓	✓								L
Food Wise 2025		✓	✓								L
Food Harvest 2020		✓	✓								L
Fáilte Ireland's 10 Year Tourism Strategy		✓									L
Fáilte Ireland Visitor Experience Development Plans		✓									L

International, National, Regional and transboundary – Legislation and Policy/Plans/Strategies	Water Environment	Population, Economy, Tourism and Recreation, and Human Health	Climate Change	Biodiversity, Flora and Fauna	Material Assets	Landscape, Townscape and Seascape	Cultural Heritage – Archaeological and Architectural	Geology and Soils	Air Quality	Noise and Vibration	Policy, Plans or Programmes with some relevance to the CWS and SEA - screening Direct /higher relevance- H Indirect relevance - L
National Outdoor Recreation Strategy 2023-2027	✓	✓		✓							L
National Countryside Recreation Strategy (published 2018)		✓	✓								L
People, Place and Policy – Growing Tourism to 2025		✓									L
Tourism Development and Innovation. A Strategy for Investment 2016-2022		✓									L
Tourism Action Plan 2019-2021		✓	✓								L
Tourism Recovery Plan 2020-2023		✓	✓								L

International, National, Regional and transboundary – Legislation and Policy/Plans/Strategies	Water Environment	Population, Economy, Tourism and Recreation, and Human Health	Climate Change	Biodiversity, Flora and Fauna	Material Assets	Landscape, Townscape and Seascape	Cultural Heritage – Archaeological and Architectural	Geology and Soils	Air Quality	Noise and Vibration	Policy, Plans or Programmes with some relevance to the CWS and SEA - screening Direct /higher relevance- H Indirect relevance - L
Town Centre First: A Policy for Irish Towns (published 2022)		✓	✓			✓					L
Tourism Action Strategy 2016-2018		✓	✓								
Creating Green Infrastructure for Ireland: Enhancing Natural Capital for Human Wellbeing	✓	✓	✓	✓				✓			H
National Biodiversity Action Plan 2017-2021	✓			✓							H
Ireland's 4 th National Biodiversity Action Plan 2023-2030			✓	✓							H
All-Ireland Pollinator Plan 2021-2025		✓		✓				✓			L

International, National, Regional and transboundary – Legislation and Policy/Plans/Strategies	Water Environment	Population, Economy, Tourism and Recreation, and Human Health	Climate Change	Biodiversity, Flora and Fauna	Material Assets	Landscape, Townscape and Seascape	Cultural Heritage – Archaeological and Architectural	Geology and Soils	Air Quality	Noise and Vibration	Policy, Plans or Programmes with some relevance to the CWS and SEA - screening Direct /higher relevance- H Indirect relevance - L
Biodiversity Climate Change Sectoral Adaptation Plan (published 2019)	✓		✓	✓							L
Infrastructure and Capital Investment Plan 2016-2021	✓	✓						✓			H
CAP Strategic Plan 2023-2027	✓	✓	✓								H
National Development Plan 2021-2030		✓			✓						H
Healthy Cities Project (WHO)		✓			✓						H
National Peatlands Strategy 2015-2025	✓	✓	✓	✓				✓			L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbheithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Clár Foraoiseachta 2023-2027		✓	✓	✓							L
Plean Gníomhaíochta Dramháiola le hAghaidh Geilleagar Ciorclach 2020	✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓		H
Plean Náisiúnta Bainistíochta Dramháiola Guaisí 2021–2027 (GCC)	✓	✓	✓	✓				✓	✓		L
An tAcht um an nGeilleagar Ciorclach agus Forálacha Ilghnéitheacha (2022)	✓		✓	✓				✓			H

•An tAcht um Chearta an Duine, 2022.											
An Straitéis Uile-Rialtais don Gheilleagar Ciorclach 2022 Straitéis	✓		✓	✓				✓			H
Straitéis Náisiúnta Tírdhreacha na hÉireann 2015-2025	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbheithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Measúnacht Réigiúnach ar Nádúr an Mhuirdhreacha d'Éirinn (arna foilsiú 2020)	✓	✓									L
An Creat Náisiúnta Oiriúnaithe um Athrú Aeráide (foilsithe 2012)	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓		H
Staid Bheartais Náisiúnta na hÉireann maidir le Gníomhú ar son na hAeráide agus Forbairt Ísealcharbóin 2014	✓	✓	✓	✓				✓			H

An Plean Náisiúnta um Maolú (arna fhoilsiú 2017)	✓	✓	✓	✓				✓	✓		H
Páipéar Bán maidir le Fuinneamh: Todhchaí Fuinnimh Inbhuanaithe a Sholáthar d'Éirinn – An Creat Beartais maidir le Fuinneamh 2007-2020		✓	✓								H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí											Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Plean Forbartha (2014) agus Athbhreithniú Eatramhach (2018) maidir le Fuinneamh In-athnuaite Amach ón gCósta		✓	✓	✓		✓					L
An Dara Straitéis Ghníomhaíochta um Éifeachtúlacht Fuinnimh de chuid na hÉireann 2009-2020		✓									L
An Plean Náisiúnta Fuinnimh agus Aeráide 2021-2030		✓									L

Straitéis Eatramhach Uisce Éireann maidir le Lotnaidicídí: Cur chuige comhoibríoch le páirtithe leasmhara abhantrach (arna foilsiú 2021)	✓	✓						✓			H
Oidhreacht Éireann 2030	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Dhaonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Straitéis Spáis agus Eacnamaíochta Réigiúnach (SSER) do Thionól Réigiúnach an Tuaiscirt agus an Iarthair											
	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			H
Straitéis Réigiúnach Turasóireachta (á forbairt faoi láthair ag Fáilte Ireland)	✓	✓									L

An Clár um Measúnacht agus Bainistíocht ar Bhaol Tuilte Abhantrach (CFRAM)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			H
An Córas Pleanála agus Bainistíocht ar Bhaol Tuilte – Treoirlínte d'Údaráis Phleanála (arna bhfoilsíú 2009)		✓									L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbheithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Contae na Gaillimhe 2040	✓	✓	✓				✓	✓			H
Plean Forbartha Contae na Gaillimhe arna ghlacadh 2022-2028	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			H
Plean Forbartha Cathrach na Gaillimhe 2023-2029	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓			H
Plean Gníomhaithe Aeráide Chontae na Gaillimhe 2024-2029	✓	✓	✓	✓							H

Plean Gníomhaithe Aeráide Chathair na Gaillimhe 2024-2029	✓	✓	✓	✓							H
Creatphlean Áitiúil Eacnamaíochta agus Pobail na Gaillimhe 2024 -2029		✓									H
Plean Oidhreachta agus Bithéagsúlachta Chontae na Gaillimhe 2017-2022	✓	✓	✓	✓				✓			H
Plean Oidhreachta na Gaillimhe 2015-2020		✓				✓	✓				L
Plean Gníomhaíochta na Gaillimhe in aghaidh Torainn 2019-2023										✓	L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbheithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Planning Act (NI) 2011		✓					✓				H
Climate Change Act (Northern Ireland) 2022		✓	✓								H
The Water Environment (Floods Directive) Regulations (Northern Ireland) 2009	✓				✓						H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bitheagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Water Abstraction and Impoundment (Licensing) (Amendment) Regulations (Northern Ireland) 2007	✓			✓							H
The Water Supply (Water Quality) Regulations (North Ireland) 2017	✓	✓									H
The Private Water Supplies Regulations (Northern Ireland) 2017	✓	✓									H
Fisheries Act (NI) 1966 (as amended)	✓			✓							H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Marine Act (Northern Ireland) 2013	✓			✓							H
Historic Monuments and Archaeological Objectives (Northern Ireland) Order 1995							✓				H
Protection of Wrecks Act	✓										L
The Wildlife (NI) Order 1985 (as amended)				✓							H
Wildlife and Natural Environment Act (NI) 2011				✓							H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Dhaonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caigndeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
The Conservation (Natural Habitat, etc) Regulations (Northern Ireland) 1995 (as amended)				✓							H
The Environment (NI) Order 2022	✓		✓					✓	✓		H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbheithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
The Planning (Environmental Impact Assessment) Regulations (Northern Ireland) 2017	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	H
an tAcht um Thuaisceart Éireann											
An tAcht um Rochtain Mhuirí agus Cósta 2009	✓			✓							H

An Coinbhinsiún um Chaomhnú Bradán san Aigéan Atlantach Thuaidh, Plean cur chun Feidhme don tréimhse 2019–2024	✓			✓							H
An tAcht um Rochtain Mhuirí agus Cósta 2009	✓			✓							H
Straitéis Forbartha Réigiúnaí: Todhchaí Níos Fearr a Thógáil, 2035	✓	✓	✓				✓		✓		L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha - Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Northern Ireland's Climate Change Adaptation Programme 2019 – 2024 Athrú Aeráide		✓	✓	✓							L
Measúnú Neamhspleách ar Riosca Aeráide 2021	✓		✓	✓				✓			L
NI Water (2020) Our Strategy 2021-2046	✓	✓	✓								H

NI Water (2020) Water Resource and Supply Resilience Plan	✓	✓	✓								H
Sustainable Water – A Long term water strategy for Northern Ireland (2015 –2040)	✓	✓									H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
NI Draft Flood Risk Management Plan 2021–2027	✓	✓	✓				✓				H
UK Marine Policy Statement	✓			✓			✓				H
The Marine Strategy Regulations 2010	✓										H
Climate Change Risk Assessment 3 Report		✓	✓								H
Adapting to Climate Change – Progress in Northern Ireland Report		✓	✓								H

Archaeology 2030 – A Strategic Approach for Northern Ireland		✓					✓				H
Acht na hOidhreachta Stairiúla agus Seandálaíochta agus Forálacha Ilghnéitheacha 2023							✓				L
An Dréachtphlean 3ú timthriall um Bainistíocht Abhantraí 2021-2027	✓			✓				✓			H
The Strategic Planning Policy Statement (SPPS) for Northern Ireland		✓	✓								L
Biodiversity Strategy for NI to 2020	✓	✓		✓					✓		H
Dréachtstraitéis Chomhshaoil	✓	✓	✓	✓			✓		✓		H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
The Draft NI peatland policy	✓		✓	✓				✓			L
Ráiteas Beartais maidir le Pleanáil Straitéiseach		✓	✓								L
Northern Ireland Regional Landscape Character Assessment				✓		✓	✓	✓			L
The Draft Green Growth Strategy Consultation on the draft Green Growth Strategy for Northern Ireland	✓	✓	✓	✓					✓		L

Northern Ireland Energy Strategy 2050 Northern Ireland Energy Strategy 2050			✓									L

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caigndeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Strategic Planning Policy Statement for Northern Ireland 2015		✓	✓			✓	✓				L
An Integrated Coastal Zone Management Strategy for Northern Ireland 2006-2026	✓	✓	✓	✓		✓					H
Northern Ireland Regional Landscape Character Assessment	✓					✓	✓				H

2014												
Draft Northern Ireland Marine Plan (2018)	✓	✓	✓	✓		✓						H
The Water Environment (Water Framework Directive) Regulations (Northern Ireland) 2017	✓											H
an tAcht um Thuaisceart Éireann												

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
Idirnáisiúnta, Náisiúnta, Réigiúnach agus trasteorann – Reachtaíocht agus Polasaí/Pleananna/Straitéisí	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Dhaonna	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha – Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Crith	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach – L
Forest Strategy 2023-2030				✓							L
									✓		L
Prótacal Chív (MST) agus an Dlí Aeráide Eorpach	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	H

Polasaí, Pleananna agus Cláir	Topaicí MST										Athbhreithniú a Scagadh
	Timpeallacht Uisce	Daonra, Geilleagar, Turasóireacht agus Áineas, agus Sláinte Daonra	Athrú Aeráide	Bithéagsúlacht, Flóra agus Fána	Sócmhainn Ábhartha	Tírdhreach, Bailedhreach agus Muirdhreach	Oidhreacht Chultúrtha - Seandálaíocht agus Ailtireacht	Geolaíocht agus Ithreacha	Caighdeán an Aeir	Torann agus Critih	Beartas, Pleananna nó Cláir a bhfuil baint áirithe acu le SFG agus MST - scagadh Díreach/níos ábhartha - H ábhartha go hindíreach - L
Nutrient Action Programme Regulations (North Ireland) 2019	✓							✓			H
Draft Policy Statement on Geothermal Energy for a Circular Economy		✓	✓					✓			L
UK Marine Strategy	✓	✓	✓	✓		✓					H
An Dréachtphlean maidir le Forbairt Fuinnimh In-athnuaite Amach ón gCósta		✓	✓								L
An tAcht um Dhumpáil ar Farraige arna leasú	✓										H
An Plean Gníomhaíochta Saor ó Thruailliú									✓		H

